V. Reimontas

PAŽADĖTOJI ŽEMĖ

V. Reimontas

PAŽADĖTOJI ŽEMĖ

I TOMAS

VALSTYBINĖ GROŽINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA * VILNIUS * 1963

Vladyslaw St. Reymont

ŽIEMIA OBIECAŇA

VERTĖ

T. ČERNIAUSKAS

I

Lodzė budo.

Ankstyvo ryto tylą perskrodė pirmas rėksmingas fabriko švilpesys, o paskui jį visuose miesto kraštuose vienas po kito vis triukšmingesni pakirdo kiti ir plyšavo kimiais, nedarniais balsais, tarsi choras pabaisų gaidžių, metalinėmis gerklėmis skelbiančių darbo pradžią.

Milžiniški fabrikai, kurių ilgi, juodi kūnai ir liekni kaklai — kaminai dunksojo naktyje, rūke ir lietuje, budo iš lėto, tvyksčiojo židinių liepsnomis, kvėpė iš savęs tumulus dūmų, pradėdami gyventi ir judintis patamsiuose, dar tebegaubiančiuose žemę.

Smulkus lietus, kovo lietus, sumišęs su sniegu, nuolat lijo ir niaukė Lodzę sunkia, lipnia migla; barbeno į skardinius stogus ir žliaugė nuo jų tiesiai ant šaligatvių, į juodas ir pilnas klampaus purvo gatves, ant nuogų medžių, prisiglaudusių prie ilgų mūrų ir drebančių nuo šalčio, draskomų vėjo, kuris atlėkdavo kažkur iš patižusių laukų ir, sunkiai risdamasis purvinomis miesto gatvėmis, kratė tvoras, purtė stogus ir dribo į purvą, ir ošė tarp medžio šakų, ir čaižė jomis į lan-

gus žemam, vienaaukščiui namui, kuriame staiga įsižiebė šviesa.

Boroveckis pabudo, uždegė žvakę, ir tuo pačiu metu ėmė smarkiai skambinti žadintuvas, rodantis penktą valandą.

— Mateušai, arbatos! — šūktelėjo jis įeinančiam tarnui.

— Viskas paruošta.

— Ponai dar miega?

— Tuoj žadinsiu, jei ponas direktorius liepsit, nes ponas Moricas vakare sakė norįs šiandien ilgiau pamiegoti.

— Eik pažadink. Raktus jau paėmė?

— Pats Švarcas buvo užėjęs.

— Ar naktį kas telefonavo?

— Kunkė budėjo, bet išeidamas nieko man nesakė.

— Kas girdėti mieste? — skubiai klausinėjo jis, dar skubiau vilkdamasis.

— Ogi nieko, tik Gajerio turguje nudobė darbininką.

— Pakaks, eik.

— Tiesa, dar sudegė Goldbergo fabrikas Cegelnos gatvėje. Mūsų gaisrininkai buvo nuvažiavę, bet viskas gerai susidėjo, beliko tik sienos. Ugnis kilo iš džiovyklos.

— Kas dar?

— Ogi nieko, viskas ėjo fain, švariai,— nusikvatojo jis.

— Pilk arbatą, aš pats pažadinsiu poną Moricą.

Jis apsirengė ir nuėjo į gretimus kambarius per valgomąjį, kuriame palubėje kabanti lempa ryškia, balta šviesa apšvietė apskritą stalą, padengtą staltiese ir nustatytą puodeliais, ir žibantį virdulį.

— Maksai, penkta valanda, kelkis! — šūktelėjo jis, atidaręs duris į tamsų kambarį, iš kurio trenkė tvankus, žibučių kvapo prisotintas oras.

Maksas neatsiliepė, tik lova ėmė braškėti ir girgždėti.

— Moricai! — šūktelėjo jis į kitą kambarį.

— Nemiegu. Nemiegojau visą naktį.

— Kodėl?

— Galvojau apie tą mūsų biznį, truputį skaičiavau, ir taip praėjo.

— Žinai, Goldbergas sudegė šią naktį, ir visai „švariai", kaip sako Mateušas.

— Man tai ne naujiena,— atsakė jis žiovaudamas.

— Iš kur žinojai?

— Jau prieš mėnesį žinojau, kad jam reikia sudegti. Dargi stebėjausi, kad taip ilgai delsia, juk už apdraudą jam niekas procentų nemokės.

— Ar daug prekių turėjo?

— Turėjo daug apdraudęs...

— Balansą išlygino...

Abu nuoširdžiai nusijuokė.

Boroveckis grįžo į valgomąjį ir gėrė arbatą, o Moricas, kaip paprastai, ieškojo po visą kambarį savo drabužių ir barė Mateušą.

— Aš tau kad išdirbsiu snukį, aš tau iš jo raudoną flanelę padarysiu, jeigu nesudėliosi man visko tvarkingai.

— Morgen![1] —riktelėjo pagaliau pabudęs Maksas.

— Nesikeli? Jau po penkių.

Atsakymą nustelbė sirenos, kurios pasigirdo lyg čia pat viršum namo ir keliolika sekundžių kaukė taip stipriai, kad langų stiklai skambėjo.

[1] Labas rytas *(vok.)*.

Moricas vienmarškinis, užsimetęs ant pečių paltą, atsisėdo prieš krosnį, kurioje linksmai spragsėjo sakingos pliauskos.

— Neini į darbą?

— Ne. Turėjau važiuoti į Tomašovą, Veisas rašė, kad nugabenčiau jam naujus karštuvus, bet dabar nevažiuosiu. Šalta ir nesinori.

— Maksai, tu taip pat lieki namie?

— Kur man skubėti? Į tą nutriušusią būdą? O, be to, vakar su fateriu susiriejau.

— Maksai, tau blogai baigsis tos nuolatinės rietenos su visais! — atsainiai ir griežtai sumurmėjo Moricas, žarstekliu maišydamas ugnį.

— O kas tau galvoj! — šūktelėjo balsas iš kito kambario.

Lova smarkiai sugirgždėjo, ir tarpdury pasirodė stambi Makso figūra vienais baltiniais ir su šlepetėmis.

— Tas ir yra, kad man labai galvoj.

— Palik mane ramybėje, neerzink. Karolis mane pažadino velniai žino kam, o tas vėl gerklę laido.

Jis kalbėjo garsiai, žemu, stipriai skambančiu balsu.

Jis grįžo į savo kambarį ir po valandėlės išnešė visus drabužius, numetė juos ant kilimo ir ėmė iš lėto rengtis.

— Tu mums gadini biznį tomis savo rietenomis,— vėl pradėjo Moricas, spausdamas ant savo sausos semitiškos nosies auksinius pensne, kurie jam nuolat smuko.

— Kur? kas? kaip?

— Visur. Vakar pas Bliumentalius balsu pasakei, kad dauguma mūsų fabrikantų — tai paprasti vagys ir sukčiai.

— Pasakiau, žinoma, ir visada taip kalbėsiu.

Kažkokia atsaini, niekinanti šypsena šmėkštelėjo jo veide, kai jis žiūrėjo į Moricą.

— Tu, Maksai Baumai, taip nekalbėsi, tau šitaip kalbėti negalima, tai aš tau sakau.

— Kodėl? — paklausė jis tyliai ir atsirėmė į stalą.

— Aš tau pasakysiu, jeigu tu to nesupranti. Pirmiausia, kas tau darbo? Kuo tau kliūva, ar jie yra vagys, ar dori žmonės? Mes visi esame čia Lodzėje susirinkę gešefto daryti, gerai uždirbti. Niekas iš mūsų čia amžių negyvens. O kiekvienas daro pinigą, kaip gali ir kaip moka. Tu esi raudonas, tu esi raudonas ketvirto numerio radikalas.

— Aš esu doras žmogus,— burbtelėjo tasai, pildamasis arbatos.

Boroveckis, parimęs alkūnėmis ant stalo, įsikniaubė į delnus ir klausėsi.

Moricas, išgirdęs atsakymą, atsigręžė taip staigiai, kad net jo pensne nukrito, ir stuktelėjo į kėdės atlošą, su kandžios ironijos šypsena siaurose lūpose pažvelgė į Maksą, plonais pirštais, ant kurių spindėjo žiedai su briliantais, pasiglostė retą, juodą kaip derva barzdą ir pašaipiai sukuždėjo:

— Neplepėk, Maksai, kvailysčių. Čia svarbu pinigai. Čia svarbu, kad neišsišoktum su tais kaltinimais viešai, nes tai gali pakenkti mūsų kreditui. Mes turim įsteigti fabriką trise; mes nieko neturime, todėl mums reikalingas kreditas ir pasitikėjimas tų, kurie jį mums duos. Mes dabar privalome būti padorūs, mandagūs, meilūs, geri žmonės. Jeigu Bormanas tau pasakys: „Šlykšti Lodzė", tai pasakyk jam, kad ji yra keturis kartus šlykšti — jam reikia pritarti, nes tai stambi fiš. O ką tu pasakei apie jį Karoliui? Kad jis esąs kvailas chamas. Žmogau, jis nėra kvailas, nes jis iš savo smegeninės ištraukė milijonus, jis tuos milijonus turi,

o mes juos taip pat norime turėti. Kalbėsime apie juos tada, kai turėsime pinigus, o dabar reikia sėdėti tyliai, jie yra mums reikalingi; na, tegul Karolis pasako, ar ne mano teisybė — man juk rūpi mūsų trijų ateitis.

— Moricas beveik visai teisybę kalba,— tvirtai pasakė Boroveckis, įremdamas šaltas, pilkas akis į susijaudinusį Maksą.

— Aš žinau, kad jūs esat teisūs, Lodzės būdu teisūs, bet neužmirškite, jog aš esu doras žmogus.

— Frazė! Sena, nuvalkiota frazė!

— Moricai, tu esi niekšingas žydpalaikis! — staigiai sušuko Baumas.

— O tu esi kvailas, sentimentalus vokietis.

— Vaidijatės dėl žodžių,— šaltai atsiliepė Boroveckis ir pradėjo vilktis paltą.— Gaila, negaliu likti su jumis, nes paleidžiu į darbą naują spausdinimo mašiną.

— Kuo baigėsi mūsų vakarykštis pasikalbėjimas? — jau ramiai paklausė Baumas.

— Steigiame fabriką.

— Taip, aš neturiu nieko, tu neturi nieko, jis neturi nieko,— garsiai nusijuokė jis.

— Užtat visi drauge kaip tik turime tiek, lygiai tiek, kiek reikia steigti dideliam fabrikui. Kuo mes rizikuojam? Uždirbti visada galima,— pridūrė jis po valandėlės.— Pagaliau arba darom biznį, arba nedarom biznio. Sakykite dar kartą.

— Darome, darome! — pakartojo abu.

— Ką, Goldbergas sudegė? — paklausė Baumas.

— Taip, suvedė savo balansą. Gudrus vyras, padarys milijonus.

— Arba įlįs į kalėjimą.

— Kvailas žodis! — nekantriai krustelėjo Moricas.— Tu tokius dalykus plepėk sau Berlyne, Paryžiuje, Var-

šuvoje, bet Lodzėje neplepėk. Tai nemalonūs žodžiai, mums pagailėk jų.

Maksas neatsiliepė.

Sirenos vėl pradėjo kelti savo veriančius, nervinančius balsus ir vis galingiau dūdavo rytmečio giesmę.

— Man jau reikia eiti. Iki pasimatymo, dalininkai, nesibarkit, eikit miegoti ir sapnuokite tuos milijonus, kuriuos padarysime.

— Padarysime!

— Padarysime! — pasakė jie drauge.

Jie stipriai, draugiškai pasispaudė rankas.

— Reikia užrašyti šios dienos datą; ji bus mums labai atmintina.

— Pridėk ten, Maksai, tokius skliaustus, kur būtų galima pažymėti, kas iš mūsų pirmiausia panorės apmauti kitus.

— Tu, Borovecki, esi bajoras, vizitinėse kortelėse turi herbą, net įgaliojimuose žymėdavai savo „fon", o iš visų mūsų esi didžiausias „Lodzermenšas",— sukuždėjo Moricas.

— O tu tai nesi?

— Pirmiausia, man nereikia apie tai kalbėti, nes man reikia daryti pinigus. Jūs ir vokiečiai — geros tautos, bet tik plepėti.

Boroveckis pasistatė apykaklę, rūpestingai susisagstė ir išėjo.

Lietus dulkė be pertraukos ir laistė įkypai net iki pusės langų mažus namelius, kurie šitame Piotrkovo gatvės gale stovėjo tankiai vienas prie kito, tik kurne-kur atrodė, lyg juos būtų išstumdęs fabrikas milžinas arba puikus fabrikanto rūmas.

Eilės žemų liepų šaligatviuose mechaniškai lankstėsi, blaškomos vėjo, siaučiančio purvinoje gatvėje, beveik juodoje, nes reti žibintai skleidė tik nedidelius

geltonus šviesos ratilus, kuriuose spindėjo juodas, lipnus dumblas ir šmėžavo šimtai žmonių, didelėj tyloj ir pasiutusiai skubiai bėgančių ten, kur šaukė sirenų kauksmai, dabar vis rečiau pasigirstą aplinkui.

— Padarysime? — pakartojo Boroveckis, stabtelėjęs ir panėręs žvilgsnį į tą dunksančių tamsoje kaminų chaosą; į tą juodą, sustingusią, kraupią savo kažkokia akmenine ramybe masę fabrikų, kurie visur stovėjo ir, rodės, iš visų pusių augo prieš jį raudonais galingais mūrais.

— Morgen! — sviedė kažkas stovinčiajam ir nubėgo toliau.

— Morgen...— sukuždėjo jis ir ėmė eiti lėčiau.

Jį graužė abejonės, jo galvoje šmėkščiojo tūkstančiai minčių, skaitmenų, spėliojimų ir kombinacijų, jis beveik užmiršdavo, kur esąs ir kur einąs.

Iš šalutinių gatvelių, atrodančių kaip purvo kanalai, iš namų, stovinčių miesto pakraščiuose tarsi dideli šiukšlynai, pasipylė tarytum tylūs, juodi spiečiai tūkstančiai darbininkų ir pripildė Piotrkovo gatvę žingsnių stuksėjimo, žibintų šviesoje spindinčių skardinių žvangėjimo, sauso klumpių medinių padų kauksėjimo ir kažkokio mieguisto šurmuliavimo bei kojomis minkomo purvo žlegsėjimo.

Jie užtvindė visą gatvę, ėjo iš visų pusių, užpildė šaligatvius, klampojo viduriu gatvės, pilnos juodų vandens ir dumblo klanų. Vieni spietėsi netvarkingomis krūvomis prie fabrikų vartų, kiti, susirikiavę ilga virtine, slinko į vartus, tarytum juos lėtai rytų gausiai skleidžiantis šviesą vidus.

Tamsiose gelmėse pradėjo žaižaruoti šviesos. Juodi, nebylūs fabrikų keturkampiai greit žiebėsi šimtais tvieskiančių langų ir švietė lyg ugninėmis akimis.

Elektrinės saulės staiga pakibo šešėliuose ir spindėjo tuštumoje.

Iš kaminų pradėjo kilti balti dūmai ir skleistis virš um to galingo mūrų miško, kuris, rodėsi, tūkstančiais kolonų remia naktį ir siūbuoja elektros šviesos virpesyje.

Ištuštėjo gatvės, geso žibintai, nuskardėjo paskutinės sirenos, gatvėje skleidėsi tyla, kupina lietaus pliuškenimo ir vis tylesnių vėjo švilpavimų.

Buvo atidaromos smuklės ir kepyklos, o kur-ne-kur viename kitame palėpės arba rūsio langelyje, į kurį sunkėsi gatvės purvas, blykčiojo šviesos.

Tiktai šimtuose fabrikų kunkuliavo įtemptas, karštligiškas gyvenimas; duslus mašinų dundesys virpėjo ūkanotame ore ir siekė Boroveckį, kuris vis tebevaikščiojo po gatvę ir žiūrėjo į fabrikų langus, už kurių juodavo darbininkų šešėliai arba didžiuliai mašinų kontūrai.

Jis neturėjo noro eiti į darbą. Jam buvo gera taip vaikščioti ir galvoti apie tą būsimąjį fabriką, įrenginėti jį, leisti darban, prižiūrėti. Jis taip buvo pasinėręs tose svajonėse, jog kartais aiškiai girdėjo ir jautė palei save tą būsimąjį fabriką. Jis matė audeklų stirtas, matė kontorą, pirkėjus, ten viešpataujantį pasiutusį judėjimą. Jis jautė kažkokią didelę turtų bangą, plaukiančią jam prie kojų.

Jis nejučiomis šypsojosi, jo akys švytėjo drėgnu spindesiu, blyškų, gražų veidą nudažė gilaus džiaugsmo raudonis. Jis nervingai pasiglostė sulytą barzdą ir atsipeikėjo.

— Kas per kvailystė,— nepatenkintas sušnabždėjo jis ir apsidairė, lyg bijodamas, ar kas nematė to akimirkos silpnumo.

Nebuvo nieko, bet jau brėško, iš silpnos, ūkanotos prieblandos lėtai pradėjo nirti medžių, fabrikų ir namų kontūrai.

Piotrkovo gatve jau traukė į miestą virtinės kaimiečių vežimų, iš miesto per duobes dardėjo milžiniški prekių vežimai, prikrauti anglies, ir platformos, apkrautos verpalais, medvilnės pakais, ką tik išaustais audeklais arba statinėmis, o tarp jų šmaikščiai lėkė skubančių į darbą fabrikantų brikelės ir vežimėliai arba bildėjo vežiko puskarietė, gabenanti pasivėlinusį kontoros tarnautoją.

Piotrkovo gatvės gale Boroveckis pasuko kairėn, į mažą negrįstą gatvelę, apšviestą keliais žibintais ant virvių, į milžinišką fabriką, kuris jau dirbo. Ilgas, penkiaaukštis pastatas švietė visais langais.

Jis skubiai persivilko dažais suteptu, purvinu palaidiniu ir nubėgo į savo skyrių.

II

— Marėjau, laba diena! — šūktelėjo Boroveckis.

Marėjus, įsisupęs į ilgą, mėlyną prijuostę, išlindo iš už judančių katilų, kuriuose buvo virinami ir ruošiami dažai. Blausioje elektros šviesoje, prisotintoje spalvotų garų, jo rūpestingai nuskustas ir švytintis melsvomis, tarsi išblukusiomis akimis ilgas prakaulus veidas darė „Pančo" karikatūros įspūdį.

— A, Boroveckis! Norėjau matyti tamstą, buvau pas jus vakare, radau Moricą, bet kadangi aš jo nekenčiu, tai nelaukiau.

— Jis geras vyras.

— Kas man jo gerumas! Nekenčiu jo rasės.

— Ar penkiasdešimt septintą numerį jau spausdina?

— Spausdina. Daviau dažus.

— Laikosi?

— Pirmieji metrai truputį tepė. Iš centralės atsiuntė užsakymą penkiems šimtams ritinių to tamstos brokato.

— Aha, dvidešimt ketvirtas numeris, žalsva.

— Ir iš filialo Bechas skambino dėl to paties. Ar darysime?

— Šiandien jau ne. Turime skubų bajų, turime dar skubesnius tuos vasarinius kortus.

— Skambino dėl flanelės septinto numerio.

— Apretūroje. Tuojau ten einu.

— Norėjau tamstai kai ką pasakyti...

— Klausau, klausau! — sukuždėjo jis mandagiai, bet kiek nepatenkintas.

Marėjus paėmė jį už parankės ir nusivedė į kampą už didelių statinių, iš kurių nuolat buvo samstomi dažai.

„Virtuvė", nes taip buvo vadinama ta salė, skendėjo prietemoje. Po žemai kabančiais gaubtais lyg po plieniniais skėčiais lėtai automatiškai sukosi platūs variniai maišytuvai ir plakė dažus dideliuose, poliruotu variu blizgančiuose katiluose.

Visą pastatą virpino dirbančios mašinos.

Ilgi transmisijos diržai tarytum begaliniai gelsvi žalčiai pasiutusiu greičiu vijo vienas kitą palubėje, raitėsi viršum dvigubos katilų eilės, šliaužiojo palei sienas, kryžiavosi aukštai, vos įžiūrimi gaižių spalvotų garų debesyse, nuolat kylančiuose iš katilų ir temdančiuose šviesą, ir bėgo per sienas pro visas angas į kitas sales.

Tyliai šmėkščiojo ir lyg šešėliai nyko prieblandoje dažuotais marškiniais apsirengusių darbininkų siluetai.

į spaustuvę ir dažyklą dundėdami riedėjo vežimėliai su paruoštais dažais.

Visur sklido baisiai aštrus sieros kvapas.

— Pirkau vakar baldus,— tyliai kuždėjo jis į ausį Boroveckiui.— Matote, salonėliui pirkau geltonus, šilkinius, ampiro stiliaus. Valgomajam užsakiau Henriko IV stiliaus ąžuolinius, o buduarui...

— O kada gi jūsų vestuvės? — gana nekantriai pertraukė jį Boroveckis.

— Tai dar nežinau. Nors norėčiau kiek galima greičiau.

— Vadinasi, jau pasipiršote? — truputį ironiškai pažvelgė jis į kuprotą ir gana juokingai atrodantį anglą; jo kupra jam pasirodė biauri, o jis pats savo ilga, atsikišusia žiauna ir plačia, nepaprastai judria burna priminė beždžionę.

— Tai lyg ir jau. Sekmadienį ji man pasakė, kaip įrengtą butą norėtų turėti. Aš smulkiai išklausinėjau, ji atsakinėjo taip, kaip atsakinėja moteris, kada kalba apie savo būsimą ūkį.

— Paskutinį kartą tamsta galvojai lygiai taip pat.

— Taip, bet neturėjau nė pusės to tikrumo! — karštai patikino jis.

— Na, jeigu taip, tai nuoširdžiai sveikinu tamstą, kada gi susipažinsi su sužadėtine?

— Viskam ateis laikas, viskam.

— Todėl ir tikiu, kad tamsta pagaliau vesi,— pašaipiai sukuždėjo jis.

— Gal tamsta ateitum rytoj pas mane, gerai? Norėčiau būtinai išgirsti tamstos nuomonę apie tuos baldus.

— Ateisiu.

— Bet kada?

— Po pietų.

Marėjus grįžo prie dažų ir į laboratoriją, o Boroveckis nubėgo į dažyklą koridoriais ir angomis, kur buvo pilna vežimėlių, prikrautų varvančių audeklų, pilna žmonių, stovėjo stirtos audeklų ant žemės ir laukė savo eilės.

Tolydžio jam pastodavo kas nors kelią įvairiais reikalais.

Jis davinėjo trumpus įsakymus, greit sprendė, skubiai informavo, pažiūrėjo dažų pavyzdį, darbininko prineštą, ryžtingai sviedė: — „Gerai" arba „dar" — ir lėkė toliau, lydimas šimtų darbininkų žvilgsnių ir fabriko ūžesio, kunkuliuojančio lyg pragaro chaosas.

Viskas tirtėjo: sienos, lubos, mašinos, grindys: ūžė motorai, zvimbė diržai ir transmisijos, dardėjo asfalto grindiniu vežimėliai, klapsėjo smagračiai, žlegėjo krumpliaračiai, per tą suskaldytų virpesių jūrą skriejo kažkokie šauksmai arba pasigirsdavo galingas, dundantis pagrindinės mašinos alsavimas.

— Ponas Borovecki!

Jis įtempė žvilgsnį, nes pro garus, užgožusius visą dažyklą, beveik nieko daugiau nesimatė, tik silpni mašinų kontūrai. Jis nežinojo, kas šaukia.

— Ponas Borovecki!

Jis krūptelėjo, nes kažkas paėmė jam už peties.

— A, ponas pirmininkas,— sukuždėjo jis, pažinęs fabriko savininką.

— Aš tamstą vejuosi, bet tamsta gerai bėgi.

— Darbas, pone direktoriau.

— Taigi, taigi, aš suprantu. Mirtinai pavargau,— jis stipriau įsitvėrė į petį, nutilo ir sunkiai alsavo iš nuovargio.

— Eina, ką? — po valandėlės paklausė jis.

— Dirbam,— trumpai sviedė Boroveckis ir pasileido pirmyn.

Fabrikantas, įsikabinęs jam į petį, susirietęs beveik dvilinkas, sunkiai vilkosi, pasiramsčiuodamas stora lazda, kartais pakeldamas apskritas, raudonas vanago akis ir didelį, blizgantį, apvalų veidą, papuoštą mažytėmis žandenomis ir lygiai pakirptais ūsais.

— Kaip, ar tie vatsonai gerai veikia?

— Po penkiolika tūkstančių metrų per dieną spausdina.

— Mažai,— tyliai sumurmėjo jis, paleido Boroveckio petį ir prisėdo ant vežimėlio, pilno nedažyto perkelio, pasitampė storą durtinį, kuriuo jis vilkėjo, pasirėmė ant lazdos ir liko sėdėti.

Boroveckis nubėgo prie didžiulių dažymo bakų, virš kurių ant didelių velenų suvynioti medžiagų ritiniai sukosi ir maudėsi dažuose, taškydami juos ant veidų ir marškinių darbininkams, kurie nejudėdami stovėjo ir nuolat saujomis samstė iš bako vandenį, žiūrėdami, ar jame dar yra dažų, kuriuos sugeria medžiaga.

Keliasdešimt tų velenų, sustatytų į eilę, nuolat, varginančiu vienodumu sukosi ir sukosi, ilgi, susisukę medžiagų ritiniai murdėsi dažuose ir švysčiojo pro miglą matinėmis raudonio, mėlynės ir ochros dėmėmis.

Priešingoje pusėje, už dvigubos eilės geležinių stulpų, remiančių kitus fabriko aukštus ir tankiai išsikerojusių milžiniškoje salėje, stovėjo plovyklos: ilgos dėžės su verdančiu vandeniu, putojančiu soda, su mechaninėmis skalbtuvėmis, gręžtuvėmis, su muilu, o per jas slinko nedažyta medžiaga; maišytuvų plakamo vandens purslai tiško į salę ir virš plovyklų kėlė tokį tirštą rūką, jog šviesos degė tarytum vos atsispindėdamos veidrodyje.

Mechaniniai priėmėjai klapsėjo, imdami ant savęs lyg ant išskėstų rankų jau išskalbtą audeklą ir atida-

vinėjo darbininkams, kurie virbais dėstė jį didelėmis klostėmis ant vežimėlių, pakišamų kas valandėlė.

— Ponas Borovecki,— pašaukė fabrikantas kažkokį šešėlį, išnirusį iš rūko, bet tai buvo ne Boroveckis.

Jis atsistojo ir nukėblino per salę ligotomis, reumato išvargintomis kojomis, su malonumu maudydamasis toje įkaitintoje atmosferoje. Jis nardė savo ligotą kūną salėje, pilnoje garų, aitrių dažų kvapų, vandens, tyškančio iš plovyklų ir bakų, varvančio nuo vežimėlių, kliuksinčio po kojomis, srūvančio nuo lubų, nuo kurių sutirštėję garai tekėjo beveik čiurkšlėmis.

Pašėlęs, panašus į virpantį vaitojimą sunkiančios iš medžiagų vandenį centrifūgos zvimbimas skverbėsi per visą salę, grąžė nervus budintiems darbininkams, įsižiūrėjusiems į darbą ir visai pasinėrusiems į mašinų priežiūrą, ir dužo į spalvotas medžiagas, plevėsuojančias ant „priėmėjų" tarytum vėliavos.

Boroveckis dabar buvo gretimoje salėje, kur senos sistemos žemose angliškose mašinose buvo dažoma prasta, juoda medžiaga vyriškiems drabužiams.

Diena sunkėsi pro šimtus langų ir gulė žalzganu atspalviu ant juodų garų ir darbininkų, kurie tarsi bazalto kolonos stovėjo nejudėdami, padėję rankas, įsižiūrėję į mašinas, kuriomis slinko dešimtys tūkstančių metrų, ėdamų putojančio, tykštančio juodo dažo.

Sienos nuolat virpėjo. Fabrikas dirbo visais raumenimis.

Liftai, įtaisyti mūruose, jungė fabriko apačią su jo keturiais viršutiniais aukštais. Kas valandėlę vis kitame salės gale pasigirsdavo duslus žlegėjimas — tai liftas priimdavo arba išmesdavo vežimėlius, audeklus, žmones...

Diena pradėjo žvelgti ir į didžiąją salę, drumsta šviesa skverbėsi pro mažus, aprasojusius stiklus, už-

burbėjusius purvu ir garais, ryškindama mašinų ir žmonių kontūrus, bet toje pilkai žalsvoje šviesoje, kurioje plaukiojo ilgos raudonų garų sruogos ir kur dulkėjo dujų šviesos nimbai,— ir žmonės, ir mašinos atrodė lyg apduję, tarytum baisios judėjimo jėgos pagauti vaiduokliai; lyg kokie suvelti, suraizgyti skutai, dulkės, skiedros, sviestos į dundantį ir kunkuliuojantį sūkurį.

Fabriko savininkas Hermanas Bucholcas, apžiūrėjęs dažyklą, nukiūtino toliau.

Jis ėjo per paviljonus, kėlėsi liftais į viršų, leidosi laiptais žemyn, dūlino ilgais koridoriais, žiūrėjo į mašinas, apžiūrinėjo audeklus, tarpais dėbčiojo blausiu žvilgsniu į žmones, kartais tarstelėjo kokį trumpą žodelį, kuris it žaibas tuoj aplėkė visą fabriką, ilsėjosi ant ritinių stirtų, kartais ant slenksčių; pradingdavo, po valandėlės pasirodydavo kitame fabriko gale, prie anglies sandėlių, tarp vagonų, virtine stovinčių vienaame šone didžiulio keturkampio kiemo, lyg tvora aptverto fabriko mūrais.

Jis buvo visur, o vaikščiojo kaip rudens naktis niūrus ir nebylus; kur tik jis pasirodė, kur praėjo, tilo kalbos, veidai linko, akys liovėsi regėjusios, žmonės rietėsi ir gūžėsi, tarsi stengdamiesi pasprukti nuo jo akies spindulių.

Kelis kartus jis susitiko su Boroveckiu, nuolat bėgiojančiu po skyrių.

Jie draugiškai žvelgė vienas į kitą.

Hermanas Bucholcas mėgo savo spaustuvės direktorių, dar daugiau, jis jį vertino visais tais 10000 rublių, kuriuos jam mokėjo per metus.

— Tai mano geriausia mašina šitame skyriuje,— galvojo jis, žiūrėdamas į Boroveckį.

Jis pats jau nieko nebetvarkė, žentas vadovavo

fabrikui, bet jis viso gyvenimo įpratimu kiekvieną rytą ateidavo ten drauge su darbininkais.

Fabrike jis pusryčiaudavo ir sėdėdavo iki vidudienio, o po pietų, jeigu nevažiuodavo į miestą, tai slampinėdavo po kontoras, po prekių ir medvilnės sandėlius.

Jis negalėjo gyventi nuošaliai nuo tos galingos karalystės, kurią sukūrė viso savo gyvenimo darbu ir savo pramoninio sumanumo jėga, jis turėjo jausti po kojomis, savyje tuos tirtančius ir drebančius mūrus; jis jausdavosi gerai tik skverbdamasis pro išdraikytus po visą fabriką transmisijų ir diržų verpalus, tarp aštrių dažų, balintojų, nudažytos medžiagos ir įkaitusių tame baisiame karštyje tepalų kvapų.

Dabar jis sėdėjo spaustuvėje ir prisimerkęs žiūrėjo į šviesią, didžiuliais langais salę, į judančias spausdinimo mašinas, į tas geležines piramides, dirbančias skubiai ir kažkokioj grėsmingoj tyloj.

Prie kiekvienos „spausdintojos" atskira garo mašina zvimbė savo smagračiu, kuris lyg sidabrinis skydas švysčiojo tokiu pasiutusiu greičiu, jog nebuvo galima įžiūrėti kontūro, tik kažkoks sidabrinis nimbas skriejo aplink savo ašį ir dulkino spindintį šviesos rūką.

Mašinos veikė nė valandėlei nenurimstančia skuba; begalinės medžiagų juostos, besiraitančios tarp varinių velenų, kurie atspausdavo jose raštų spalvas, nyko viršuje, kitame aukšte, džiovykloje.

Žmonės, iš užpakalio paduodantieji į mašinas audeklus spausdinti, judėjo mieguistai, o meistrai stovėjo prieš mašinas, kas valandėlę kuris nors iš jų lenkėsi, stebėjo velenus, pylė daugiau dažų iš didelių bakų, žiūrėjo į medžiagą ir vėl stovėjo, įsižiūrėjęs į tuos pasiutusiu greičiu bėgančius tūkstančius metrų.

Boroveckis čia bėgo į spaustuvę stebėti, kaip veikia naujai sumontuotos mašinos, čia lygino naujai atspausdintų medžiagų pavyzdžius, davinėjo nurodymus, o kartais linktelėjęs stabdė veikiantį kolosą, kruopščiai jį apžiūrinėjo ir vėl ėjo toliau, nes jį žavėjo tas galingas fabriko ritmas, tie šimtai mašinų, tūkstančiai žmonių, didžiausiu, beveik pamaldžiu atidumu stebinčių jų veikimą, tie kalnai audeklų, gulinčių, vežiojamų vežimėliais, slenkančių per sales iš plovyklos į dažyklą, iš dažyklos į džiovyklą, iš ten į apretūrą ir dar į dešimtį kitų vietų, iki išeis užbaigti.

Tik retkarčiais jis prisėsdavo savo kabinete, esančiame prie „virtuvės", ir ten tarpais, kombinuodamas naujus audeklų raštus ir žiūrėdamas iš užsienio atsiųstus medžiagų pavyzdžius, kurių milžiniškos, albumais suklijuotos stirtos gulėjo ant stalo, jis susimąstydavo ar, tiksliau, mėgindavo galvoti apie save, apie tą planuojamo su draugais fabriko projektą, bet negalėdavo sukaupti minčių, negalėdavo nė valandėlės užsisklęsti savyje, nes tas fabrikas, kurio triukšmas ūžė jo kabinete, kurio veikimą ir pulsavimą jautė savo nervuose, beveik kraujo tvinkčiojime, neleido atsiskirti, nenugalimai traukė, vertė tarnauti ir budėti kiekvieną, kas tik sukosi jo orbitoje.

Jis pašokdavo ir vėl bėgdavo, bet diena jam baisiai prailgo, tad apie ketvirtą nuėjo į kontorą, kuri buvo kitame skyriuje, išgerti arbatos ir paskambinti Moricui, kad būtų šiandien teatre, kuriame turėjo įvykti mėgėjų vaidinimas kažkokiems labdaringiems tikslams.

— Ponas Veltas tik prieš kokį pusvalandį išėjo iš mūsų.

— Buvo čia?

— Ėmė penkiasdešimt ritinių baltųjų audeklų.

— Sau?

— Ne, Amfilovo pavedimu, į Charkovą. Galima pasiūlyti cigarą?

— Mielai užsirūkysiu, esu velniškai pavargęs.

Jis užsirūkė ir atsisėdo ant aukštos taburetės prie tuščio rašomojo stalo.

Kontoros vyriausiasis buhalteris, kuris nusižeminęs pavaišino jį cigaru, stovėjo prieš jį, kimšdamas tabaką į pypkę, keli jauni vaikinai, susodinti ant aukštų ožių, rašė didelėse, raudonai suliniuotose knygose.

Čia viešpataujanti tyla, erzinantis plunksnų krebždėjimas, monotoniškas laikrodžio tiksėjimas — visa tai nervino Boroveckį.

— Kas girdėti, ponas Švarcai? — paklausė jis.

— Rozenbergas klupo.

— Visai?

— Nežinia dar, bet manau, kad derėsis, nes kokia gi nauda šiaip sau subankrutuoti? — tyliai nusijuokė jis ir pirštu paspaudė drėgną tabaką pypkėje.

— Firma nuostolių turės?

— Priklauso nuo to, kiek jis mokės už šimtą.

— Bucholcas žino?

— Šiandien dar nebuvo pas mus, bet kai sužinos, pasijus kaip įgeltas; jis jautrus nuostoliams.

— Jį apopleksija gali trenkti,— sukuždėjo vienas iš palinkusiųjų prie darbo.

— Būtų gaila!

— Labai gaila, neduok dieve!

— Tegul gyvena šimtą metų, turi šimtą rūmų, šimtą milijonų, šimtą fabrikų.

— Ir tegul jį šimtas cholerų drauge smaugia! — tyliai sušnabždėjo kažkuris.

Stojo tyla.

Švarcas rūsčiai žvelgė tai į rašančiuosius, tai į Boroveckį, lyg norėdamas pasiteisinti, kad jis nė kiek

nekaltas, bet Boroveckis nuobodžiaudamas žvelgė pro langą.

Kontoroje viešpatavo slogaus nuobodulio atmosfera.

Sienos, iki pat lubų išmuštos ąžuolo imitacija, pilnos lentynų ir tvarkingai surikiuotų knygų, liūdnai geltonavo.

Prieš langus stovėjo didelis, penkiaaukštis raudonų plytų pastatas, nuo kurio į kontorą krito pilkai rudas slogus atspindys.

Per asfaltuotą kiemą, kuriuo kartkarčiais dardėjo vežimėliai ir ėjo žmonės, keliomis kryptimis driekėsi antrojo aukšto lygyje storos kaip atleto ranka transmisijos, nuo kurių duslaus urzgėjimo nuolat virpėjo kontoros langų stiklai.

Aukštai viršum fabriko kabėjo sunki, purvina dangaus marška, iš kurios srovenantis smulkus lietus tekėjo purvinais mūrais dar purvinesnėmis čiurkšlėmis ir tarytum šlykštūs spiaudalai varvėjo per kontoros langus, užburbėjusius anglių ir medvilnės dulkėmis.

Kontoros kertėje, ant dujų krosnelės, pradėjo ūžti virtuvas.

— Ponas Hornai, gal man duotumėt arbatos?

— O gal, pone direktoriau, norėtumėt sumuštinuką? — mandagiai pasiūlė Švarcas.

— Tik truputį košer.

— Vadinasi, geresnis, negu tamsta valgai, ponas fon Hornai!

Hornas atnešė arbatos ir stabtelėjo valandėlę.

— Kas tamstai? — paklausė jį Boroveckis, kuris buvo su juo arčiau pažįstamas.

— Nieko,— trumpai atsakė jis ir dėbtelėjo neapykantos kupinu žvilgsniu į Švarcą, kuris išvyniojo iš laikraščio sumuštinius ir dėliojo juos prieš Boroveckį.

— Tamsta blogai atrodai.

— Ponui Hornui fabrikas neina į naudą. Po salonų jam sunku priprasti prie kontoros ir darbo.

— Gyvulys arba koks susna gali lengvai priprasti prie jungo, bet žmogui tai sunkiau,— sušnypštė jis piktai, bet taip tyliai, kad Švarcas nesuprato žodžių, tik atidžiai pažvelgė, kažkaip nusišypsojo ir sušnabždėjo:

— Ponas fon Hornai! Ponas fon Hornai! Gal paragausite, pone direktoriau, čia yra kumpio ir pulardos kombinacija, labai gera, mano žmona tuo garsi.

Hornas nuėjo į šalį, atsisėdo prie rašomojo stalo ir žvilgsniu klaidžiojo po raudonus mūrus, po langus, už kurių baltavo verpimui iškedentos medvilnės stirtos.

— Duok tamsta man dar arbatos.

Boroveckis norėjo jį paklausinėti.

Hornas atnešė arbatos ir, nepakeldamas akių, apsigręžė išeiti.

— Ponas Hornai, gal tamsta po kokio pusvalandžio ateisi pas mane?

— Gerai, pone direktoriau. Aš net turėjau reikalą ir todėl rengiausi rytoj pas tamstą. O gal tamsta dabar norėsi išklausyti?

Jis norėjo kažką slaptai pakuždėti, bet į kontorą įėjo moteris, pirm savęs įstumdama keturis vaikus.

— Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! — tyliai sukuždėjo ji, apžvelgė visas tas kilstelėjusias nuo stalų galvas, nusižeminusi nusilenkė į kojas Boroveckiui, nes jis stovėjo arčiausiai ir jo veidas buvo oriausias.

— Maloningasis pone, tai aš su prašymu atėjau dėl to, kad mano vyrui galvą nutraukė mašinoje, kad aš dabar našlė su vaikais, kad mes esam vargšai. Taigi atėjau prašyti teisybės, kad jūs, pone, man suteiktumėt paramą, užtat kad mano vyrui nutraukė galvą maši-

noje. Maloningasis pone,— ir vėl pasilenkė ji Boroveckiui prie kelių, imdama verkti.

— Už durų, nešdinkis, čia tokie reikalai netvarkomi! — sušuko Švarcas.

— Nutilk tamsta! — subarė jį Boroveckis vokiškai.

— Pone direktoriau, jau pusę metų ji landžioja po visus mūsų skyrius ir kontoras, niekaip negalima ja nusikratyti.

— O kodėl reikalas nesutvarkytas?

— Tamsta klausiat? Tas chamas tyčia pakišo makaulę po ratu, jis nenorėjo dirbti, bet norėjo apvogti fabriką! Dabar mes turime mokėti jo bobai ir benkartams!

— Ak tu, parka, tai mano vaikai benkartai! — sušuko moteris ir įtūžusi puolė prie Švarco, kuris pasitraukė už stalo.

— Nutilk, moterie! Nusiramink tamsta, ir tegul tie maži ponai neverkia,— sušuko jis išsigandęs ir rodydamas į vaikus, kurie įsikibo į motiną ir rėkė visa gerkle.

— Maloningas pone, taigi iš teisybės aš nuo pat bulviakasio vaikštau, ir nuolat man žada, kad sumokės, nuolat vaikštau ir prašinėju, tai mane tik mulkina ir uja lauk nei kokią kalę.

— Nusiraminkit, pasikalbėsiu šiandien su savininku, ateikite čia po savaitės, tai jums užmokės.

— O kad tau ponas Jėzus ir ta Čenstakavos panelė duotų sveikatą, turtą, garbę, tu mano ponuli mylimiausias! — šūkavo ji, puldama jam prie kojų, bučiuodama rankas.

Jis ištrūko iš jos ir išėjo, bet stabtelėjo dideliame prieangyje ir, jai išeinant, paklausė:

— Iš kurio krašto būsit?

— Ogi, ponuli, aš nuo Skernevicų.

— Seniai Lodzėje?

— Tai jau bus dveji metai, kai mes čia atsikėlėme savo pražūčiai.

— Ar vaikštot kur į darbą?

— Tai bene norės mane kur priimti tie netikėliai, tie eretikai prakeiktieji, o antra vertus, kaip aš paliksiu savo našlaitėlius?

— Iš ko gyvenat?

— Vargstam, maloningas pone, vargstam. Gyvenu Balutuose su tokiais veberiais ir net tris rublius mėnesiui moku už gyvenimą. Kol mano nabašninkas buvo gyvas, tai nors dažnai būdavo tik sausai, arba ir pabadaudavom, bet vis tiek gyvenom, o dabar, kai jo nebėra, tai vaikščioju į Senamiestį patarnauti, kartais kas pašaukia skalbti, ir taip gyvenam,— plepėjo ji greitai, muturiuodama vaikus kažkokiais šlykščiai purvinais skarų skutais.

— Kodėl negrįžtat į kaimą, namo?

— Grįšiu, pone, kai tik man sumokės už vyrą, tai, žinoma, grįšiu, kad to Lodzės miestelio maras neaplenktų, kad jį ugnis sudegintų, kad ten jiems ponas Jėzus nieko nepasigailėtų, kad jie išstiptų visi, aliai vieno.

— Nutilkit, neturit už ką keikti,— sukuždėjo jis, truputį suirzęs.

— Neturiu už ką? — nustebusi sušuko ji, pakeldama į jį išblyškusį, negražų, skurdo suėstą veidą ir užverktas, išblukusias akis.— Taigi, meldžiamasis pone, kaime mes buvome tik kampininkai, nes maniškis teturėjo tris margus žemės, kuri jam atiteko iš tėvo, o kad neturėjom iš ko trobos pasistatyti, tai gyvenome pas savo dėdes. Mes gyvenom tik iš to, ką pas kitus užsidirbome, bet vis tik žmogus gyveno žmoniškai ir bulvių kur pasisodindavo už darbą, ir žąsį augino arba ir paršiuką, ir kiaušinį savo turėjo, ir karvę turėjome, o čia

kas? Prūnijo vargšas nuo aušros iki nakties, ir valgyt nebuvo ko, gyvenom kaip paskutiniai elgetos, o ne kaip krikščionys, kaip šunys, o ne kaip dori ūkininkai.

— Ko čia atvažiavot, reikėjo sėdėti kaime.

— Ko? — sušuko ji su skausmu.— Bene aš žinau! Visi ėjo, tai ir mes. Pavasarį išėjo Adamas, paliko moterišką ir išėjo. Parvažiavo po rugiapiūtės toks išsipuošęs, kad niekas negalėjo nė pažinti, visas kortais apsirengęs ir sidabrinį laikrodį turėjo, ir žiedą, ir tiek pinigų, kad kaime ir per trejus metus nebūtų uždirbęs. Žmonės stebėjosi, o tas nevidonas mulkino, nes jam už tai sumokėjo, kad kaimo žmones viliotų, vienas dievas težino, ką jis žadėjo. Tai iš karto nuėjo su juo du bernai, Jano ir Gžegožo iš pamiškės sūnūs, o paskui tai jau kas tik galėjo, tai ir lėkė į tą Lodzės miestelį. Kiekvienam norėjosi kortų, laikrodžio ir paleistuvystės! Aš savąjį prilaikiau, nes ir ko mums buvo eiti čia, pas svetimus, į tokį tolį, tai jis pritvatino mane kaip gyvulį ir išėjo, o paskui atvažiavo ir pasiėmė su savim. Vai Jėzau, mylimiausias, vai Jėzau! — kuždėjo ji, gailiai kūkčiodama, šluostydamasi purvinomis rankomis nosį ir ašaras, ir taip ėmė drebėti nuo to beviltiško verksmo, jog vaikai prisiglaudė prie jos ir taip pat tyliai pravirko.

— Šekite penkis rublius ir padarykit taip, kaip jums sakiau.

Jam visa tai įgriso, jis skubiai nusigręžė ir išėjo, nelaukdamas padėkos.

Jis nekentė graudinimosi ir jautrumo, o ta moteris sužadino jo po truputį mirštantį, sąmoningai slopinamą jausmingumą.

Kurį laiką jis stovėjo prie Mater-Plato „oksidacinio" katilo, pro kurį slinko sausi ir jau spausdinti audeklai, ir kiek išsiblaškęs stebėjo naujai sudarytas,

o tiksliau sakant, audeklui perėjus per katilą, išryškėjusias spalvas. Geltonos, „beicu" užspaustos gėlelės, veikiamos aukštos temperatūros ir sudėtingų anilino druskos tirpalų, pasidarė skaisčiai raudonos.

Po trumpo pavakarių poilsio fabrikas vėl dirbo vienoda energija.

Boroveckis pažvelgė į lauką pro savo kabineto langą, nes staiga pritemo ir ėmė snigti nepaprastai tankiais kąsniais; sniegas nubaltino fabrikų sienas ir kiemą. Jis pastebėjo Horną, stovintį už sargo namelio, pro kurį buvo vienintelis išėjimas iš fabriko. Hornas kalbėjosi su ta pačia moterimi, kuri susijaudinusi dėkojo jam už kažką ir kišosi kažkokį popierių už kikliko.

— Ponas Hornai! — šūktelėjo jis, iškišęs galvą pro langelį.

— Kaip tik ketinau ateiti pas tamstą,— atsiliepė Hornas, atsiradęs po valandėlės.

— Ką tamsta patarinėjai tai bobai? — griežtoku balsu paklausė Boroveckis, žiūrėdamas pro langą.

Valandėlę Hornas svyravo, jo mergaitiškai gražų veidą nutvieskė raudonis, o gerose mėlynose akyse blykstelėjo liepsna.

— Liepiau jai eiti pas advokatą, tegul iškelia fabrikui bylą dėl kompensacijos, nes tada įstatymas privers juos sumokėti.

— Kas tamstai rūpi? — pradėjo jis barbenti į stiklą ir kandžioti sau lūpas.

— Kas man rūpi? — Valandėlei Hornas nutilo.— Man labai rūpi visoks skurdas ir visokia neteisybė, labai...

— Kas tamsta čia esi? — griežtai pertraukė jis ir atsisėdo prie ilgo stalo.

— Na, esu kontoros praktikantas, jūs, pone direktoriau, geriausiai tai žinote,— atsakė jis nustebęs.

— Na, tai tamsta, ponas Hornai, nebaigsi tos praktikos, kaip man atrodo.

— Pagaliau man jau vis tiek,— sukuždėjo jis gana ryžtingai.

— Bet mums nėra vis tiek, mums — fabrikui, kuriame tamsta esi vienas iš milijono ratukų! Priėmiau tamstą ne tam, kad čia rodytum savo filantropiją, o tik tam, kad dirbtum. Tamsta keli sąmyšį čia, kur viskas pagrįsta tobuliausiu funkcionavimu, taisyklingumu ir darnumu.

— Aš ne mašina, aš žmogus.

— Namie. Fabrike iš tamstos nereikalaujama nei žmogiškumo, nei humaniškumo egzamino, fabrike reikalingi tamstos raumenys ir tamstos smegenys, ir tik už tai tamstai mokame,— vis labiau niršo jis.— Tamsta esi čia tokia pat mašina, kaip ir visi mes, tad ir daryk tamsta tik tą, kas tamstai priklauso. Čia ne vieta angeliškiems jausmams, čia...

— Ponas Borovecki! — skubiai pertraukė Hornas.

— Ponas fon Hornai! Tamsta klausyk, kai aš kalbu su tamsta,— rūsčiai sušuko jis, piktai numesdamas ant grindų didelį pavyzdžių albumą.— Bucholcas tamstą priėmė mano laidavimu, pažįstu tamstos šeimą, trokštu tamstai viso ko geriausio, bet tamsta, kaip matau, sergi vaikiška demagogija.

— Jeigu tamsta taip vadini visų žmonių turimą sugebėjimą užjausti.

— Tamsta mane kompromituoji tokiais patarimais, duodamais visiems, kas tik turi kokių pretenzijų fabrikui. Tamstai reikėjo tapti advokatu, tada būtum galėjęs globoti nelaiminguosius ir nuskriaustuosius, žinoma, už gerą atlyginimą,— pridūrė pašaipiai, nes jo

pikta nuotaika kažkur dingo, paveikta įsispoksojusių į jį gerų Horno akių.— Pagaliau palikime tą dalyką ramybėje. Pagyvensi tamsta ilgiau Lodzėje, susipažinsi su santykiais, geriau pamatysi tuos prispaustuosius, tai ir suprasi, kaip reikia elgtis. O perimsi iš tėvo fabriką, tuomet ir visai pripažinsi, kad aš teisus.

— Ne, pone, Lodzėje aš ilgiau neištversiu ir tėvo fabriko neperimsiu.

— Tai ką tamsta nori daryti? — nustebęs sušuko jis.

— Dar nežinau. Prisipažįstu jums atvirai, nors jūs taip griežtai kalbat su manim, bet tiek to, aš žinau, kad jūs, kaip tokios didelės spaustuvės direktorius, kitaip ir negalite kalbėti.

— Vadinasi, tamsta išeini iš mūsų? Tiek supratau, bet nežinau kodėl?

— Todėl, kad jau nebegaliu ištverti su tais niekšingais Lodzės chamais. Tamsta, kaip tam tikros sferos žmogus, tur būt, mane suprantat. Todėl, kad aš visa siela nekenčiu tiek fabrikų, tiek ir visų Bucholcų, Rozenšteinų, Endų, visos tos šlykščios pramoninės gaujos,— išsiveržė jam staiga.

— Cha, cha, cha, tamsta esi nepaprastas kvaiša, nepalyginamas! — nuoširdžiai juokėsi Boroveckis.

— Tai aš nieko daugiau nebesakysiu,— tarė jis, smarkiai įsižeidęs.

— Kaip norit, visada geriau yra mažiau kvailysčių kalbėti.

— Sudiev.

— Viso gero. Cha, cha, cha, tamsta turi aktoriaus gabumų!

— Pone Borovecki,— beveik su ašaromis akyse pradėjo Hornas, sustojęs ir norėdamas kažką sakyti.

— Ką?

Hornas nuleido galvą ir išėjo.

— Nuostabus ištižėlis, — sukuždėjo jam įkandin Boroveckis ir taip pat išėjo į džiovyklą.

Jį apgaubė sausas, įkaitintas oras.

Didžiuliai skardiniai keturkampiai, pilni baisiai įkaitinto ir sauso oro, dundėjo tarytum tolima perkūnija, mesdami iš savęs nesibaigiantį spalvotų, sausų ir standžių medžiagų kaspiną.

Ant žemų stalų, ant grindų, ant tyliai riedančių šen ir ten vežimėlių gulėjo ištisos stirtos medžiagų, ir tame sausame, vaiskiame ore, salėj, kurios sienos buvo beveik ištisai iš stiklo, jos degė prislopinta padūmavusio aukso spalva, violetinio atspalvio purpuru, jūros žydryne, senu smaragdu — tarytum krūvos metalinių skardų, blizgančių negyvu matiniu spindesiu.

Vienmarškiniai ir basi darbininkai, pilkais veidais, užgesusiomis ir tarytum čia šėlstančios spalvų orgijos išdegintomis akimis, judėjo tyliai ir automatiškai, būdami tik mašinų priedėlis.

Kartais kuris nors iš jų žvelgdavo pro langą laukan, į Lodzę, kuri iš čia, iš penkto aukšto, dūlavo tūkstančių kaminų, stogų, namų, apnuogintų medžių išraižytoje migloje ir dūmuose; arba į kitą pusę, į laukus, plytinčius horizonto gilumon,— į balzganą, purviną, pavasario potvynių apsemtą erdvę, kurioje kur-ne-kur dunksojo raudoni fabrikų pastatai, raudonuoją tolumoje pro miglas skausmingu šviežiai nuluptos mėsos atspalviu; į tolimas mažų, prigludusių prie žemės kaimų linijas, į kelius, besiraitančius per laukus juodu, purvu varvančiu kaspinu, šmėkščiojančiu pro nuogų topolių eiles.

Mašinos ūžė be atvangos ir be atvangos švilpė palubėje pakabintos transmisijos, kurios nešė jėgą į kitas sales; viskas judėjo tuo pačiu ritmu, kaip ir mil-

žiniškos džiovyklų metalinės dėžės, kurios, priimdamos iš spaustuvės drėgnus audeklus ir išspiaudamos juos sausus, stovėjo tarytum visagališkai valdančio jėgos dievo koplyčios toje milžiniškoje, keturkampėje salėje, pilnoje liūdnų spalvų bei liūdnos kovo dienos šviesos, liūdnų žmonių.

Boroveckis jautėsi sutrikęs ir išsiblaškęs tikrino audeklus, ar nėra perdžiovintų arba sudegintų.

„Kvailas vaikinas",— galvojo jis apie Horną, ir tarpais jo atmintyje rodėsi tas jaunas, taurus veidas ir tos mėlynos akys, žvelgiančios į jį su kažkokiu nebyliu nusivylimo ir priekaišto skausmu. Jis jautė savyje tam tikrą neaiškų nerimą. Jis prisiminė kai kuriuos Horno žodžius, žiūrėdamas į tas tyliai dirbančių žmonių minias.

— Buvau irgi toks,— mintimi nuskrido jis į anuos tolimus, senus laikus, bet jis saugojosi, kad prisiminimai nesugriebtų į draskančius nagus, jo lūpose šmėkštelėjo pajuokos šypsena, o akys švietė šaltai ir mąsliai.

„Tai praėjo! Praėjo!"— galvojo jis, apimtas kažkokio tuštumos jausmo, lyg jam būtų gaila anų laikų, tų nesugrąžinamų iliuzijų, kilnių polėkių, kuriuos sutrypė gyvenimas. Bet tai trumpai tetruko, ir jis vėl atsigavo; jis buvo tuo, kuo buvo — Hermano Bucholco manufaktūros spaustuvės direktoriumi, chemiku, šaltu, protingu, abejingu, viskam pasiruošusiu žmogumi, tikru „Lodzermenšu", kaip jį pavadino Moricas.

Jis kaip tik taip buvo nusiteikęs, eidamas per apretūrą, kai vienas darbininkas pastojo jam kelią.

— Ko? — trumpai paklausė jis nesustodamas.

— Tai mat, mūsų meistras ponas Pufkė pasakė, kad nuo balandžio pirmos mūsų penkiolika žmonių mažiau dirbs.

— Taip. Bus pastatytos naujos mašinos, kurioms aptarnauti nereikia tiek žmonių, kaip senoms.

Darbininkas lamdė rankose kepurę, nežinodamas, ką pasakyti, ir nedrįsdamas, bet, paskatintas žvilgsnių, blykčiojančių už mašinų, už medžiagų krūvų, paklausė, eidamas paskui jį:

— O ką gi mes veiksime?

— Pasiieškosite darbo kur kitur. Pasiliks tik tie, kurie seniau pas mus dirba.

— Betgi ir mes dirbame jau po trejus metus.

— O ką aš galiu jums padėti, jeigu jūs nereikalingi mašinai, nes ji pati padarys. Pagaliau iki pirmos gal kas pasikeis, jeigu didinsime balyklą,— ramiai atsakė jis ir įėjo į liftą, kuris tuojau pat pradingo su juo sienoje.

Darbininkai tylėdami žvalgėsi vienas į kitą, jų akyse švietė nerimas, nerimas dėl rytdienos be darbo, dėl skurdo.

— Maita, o ne mašinos. Šunys, rupūžės,— sukuždėjo darbininkas ir su visa neapykanta spyrė į šoną kažkokiai mašinai.

— Audeklas eina ant žemės! — riktelėjo meistras.

Vyras skubiai užsimaukšlino kepurę, truputį pasilenkė ir ramiai, kaip automatas, priiminėjo iš mašinos raudoną flanelę.

III

„Viktorijos" viešbučio restoranas buvo pilnas.

Dideliuose žemuose kambariuose tamsiomis sienomis ir geltonomis stiuko lubomis, imituojančiomis medį, ūžė klegėjo balsai.

Įeinamosios durys iš vartų tolydžio džeržgėjo mi-

singiniais virbais, saugančiais stiklus, kas nors vis ėjo į vidų ir skendo tarp dūmų ir tarp žmonių, susikimšusių restorane; bufeto salėje visą laiką mėšlungiškai virpėjo ir mirkčiojo elektros lempos, o dujų burbulai, žibą drauge su elektra, skleidė drumzliną šviesą į sugludusią prie daugybės staliukų žmonių masę ir į baltas staltieses.

— *Kellner, bitte zahlen!*[1]

— Alaus!

— *Kellner, Bier!*[2]

Šauksmai kryžiavosi su dusliu bokalų stuksėjimu.

Padavėjai taukuotais frakais, su panašiomis į mazgotes servetėlėmis siuvo visomis kryptimis, švysčiodami virš geriančiųjų galvų nebe švariomis marškinių krūtinėmis.

Triukšmas didėjo, nes žmonių vis daugėjo, ir berniūkščiai, pardavinėją laikraščius, sukiodamiesi tarp stalų, rykavo:

— *Lodzer Zeitung! Kurier Codzienny!*[3]

— Žvirbliuk, duokš „Lodzerkę",— šūktelėjo Moricas, sėdėdamas bufeto kambaryje prie lango su keliais aktoriais, nuolatiniais smuklės lankytojais,— matytumėt, ką vakar padarė mūsų kvaiša, kitaip sakant, direktorius.

— Sakyk superkvaiša,— įterpė pašnibždomis kažkoks susikūprinęs senas aktorius.

— Esi kvailas,— paslaptingai sukuždėjo jam į ausį pirmasis.— Taigi mūsų superkvaiša vakar per antrą pertrauką atėjo į užkulisį ir, kai tik Niusė nuėjo nuo scenos, sako jai: „Jūs taip nuostabiai vaidinot, jog tuoj,

[1] Kelneri, prašau sąskaitą! *(Vok.)*

[2] Kelneri, alaus! *(Vok.)*

[3] „Lodzės laikraštis" *(vok.)*. „Kasdieninis kurjeris" *(lenk.)*.

kai tik gėlės truputį atpigs, nupirksiu jums puokštę, kad ir už visus penkis rublius!"

— Ką pasakė? — paklausė senasis aktorius, pasilenkdamas prie kaimyno ausies.

— Kad tamsta pabučiuotum šuniui į nosį.

Visi nusikvatojo.

— Ponas Veltai, ponas Mauricijau, ar tamsta nesi už sistemą cvaj-konjak, a?

— Ponas Bum-Bumai, aš už sistemą išmesti tamstą pro duris.

— Aš norėjau liepti duoti...

— Geriau tamsta liepk pūsti miglą už save.

— Kam, jeigu tamsta mane pavaduoji. Panele Ane, konjakėlio,— šūktelėjo jis, pasitaisęs pensne ir pliaukštelėdamas ištiesta dešinės plaštaka per kairės kumštį.

— Tamstos gimdytojas, ponas Mauricijau, buvo labiau išauklėtas,— iš naujo pradėjo Bum-Bumas, stovėdamas kambario viduryje su dešros skridinėliu ant šakutės.

— Aš apie tamstos to negaliu pasakyti.

— *Warum?*[1] — sviedė kažkas nuo gretimo staliuko.

— Nes jis visai neturėjo išauklėjimo.

— Ne, ne todėl, o tik kad nebūdavo mandagus su savo nuomininkais. Veltas žino tai iš šeimos tradicijų.

— Seniai išbrokuotas sąmojis, penkiasdešimt nuošimčių žemiau kainos. Bum-Bumas, ponai, parduodamas iš varžytynių. Kas ką duos? — kandžiai šūktelėjo Moricas.

— Ką jis sako? — vėl pašnibždomis paklausė senasis aktorius, tuo pačiu metu modamas padavėjui.

— Kad esi kvailas! — tokiu pat tonu atsakė jam kaimynas.

[1] Kodėl? *(Vok.)*

— Kas ką duos už Bum-Bumą? Ponai, parduodamas Bum-Bumas. Jis senas, jis biaurus, jis kvailas, jis nudėvėtas, bet pigiai parduodamas! — šūkavo jis ir nuščiuvo, nes Bum-Bumas sustojo ir žiūrėjo į jį, o po valandėlės tarė trumpai:

— Parka! Panele Ane, konjakėlio!

Moricas trankė bokalą ir garsiai juokėsi, bet niekas jam nepritarė.

Bum-Bumas išgėrė ir, palenkęs keturkampį, kraujuotų taukų spalvos veidą su išsprogusiomis blyškiai melsvomis akimis, pridengtomis pensne su labai plačiu raiščiu, su retų plaukų karčiukais, aplipusiais jo aukštą, ketvirtainę kaktą, aptrauktą raukšlėta, suglamžyta, šiurkščia oda, palenkęs pirmyn seno ištvirkėlio stuomenį, vilkdamas kretančias tabetiko kojas, slampinėjo po visą smuklę, kibo prie įvairių grupių, pasakojo anekdotus, iš kurių pats garsiausiai juokėsi, arba pasimėgaudamas skleidė ir kartojo iš kitų nugirstą sąmojį, abiem rankom taisinėjo pensne, sveikinosi beveik su visais ar bent jau su puse įeinančiųjų, vaikščiojo prie bufeto, iš kur labai dažnai buvo girdėti jo gergždžiantis, ištižęs balsas:

— Panele Ane, konjakėlio,— ir delno pliaukštelėjimas per sugniaužtą kumštį.

Moricas permetė akimis „caitungą" ir nekantriai dėbčiojo į duris. Jis laukė Boroveckio. Pagaliau atsistojo, nes kitame kambaryje pamatė pažįstamą veidą.

— Leonai, kada parvažiavai?

— Šiandien rytą.

— Kaip tau pasisekė sezonas? — klausė jis, sėsdamas greta ant žalios sofutės.

— Puuuikiai! — ištiesė tasai kojas ant kėdutės ir atsisagstė liemenę.

— Galvojau šiandien apie tave, ir net vakar kalbėjomės su Boroveckiu.

— Boroveckis! Tas, kur pas Bucholcą?

— Taip.

— Jis tebespausdina savo bajus? Girdėjau, ketina steigti savo.

— Dėl to ir kalbėjom apie tave.

— Ir ką, vilna?

— Medvilnė!

— Tiktai?

— Ką gi šiandien gali žinoti.

— Pinigų yra?

— Bus, o tuo tarpu yra kai ko daugiau, kredito...

— Į bendrovę su tavim?

— Ir su Baumu, pažįsti Maksą?

— Dar kaip! Šitas vekselis turi felerį, vienas žirantas nepatikimas! Boroveckis,— pridūrė jis po valandėlės.

— Kodėl?

— *Poliačiok!*[1] — sviedė jis gan paniekinamai ir beveik išsitiesė ant sofutės ir kėdės.

Moricas linksmai nusijuokė.

— Tu jo visai nepažįsti! Apie jį bus daug kalbama Lodzėje. Kad jis padarys stambų biznį, aš tikiu juo kaip pačiu savim.

— O Baumas, koks tas?

— Baumas tai jautis, jam reikia duoti išsimiegoti ir išsiplepėti, o paskui užduoti darbą, dirbs kaip jautis, o antra vertus, jis visai nėra kvailas. Tu galėtum mums daug padėti ir pats daug uždirbtum. Krongoldas jau buvo pateikęs mums pasiūlymus.

— Eikit pas Krongoldą, tai didelė asmenybė, jis

[1] Lenkpalaikis *(rus.)*.

žino visus balaganus, kurie perka manufaktūros už šimtą rublių per metus; jis yra didelis reizenderis[1] Kutnui, Skernevicams. Darykit su juo biznį, aš nesiperšu! Aš turiu ką pardavinėti, aš turiu su savim Bucholco laišką, jis nori man pavesti savo prekių agentūrą visiems Rytams, o kokias sąlygas jis man duoda! — ir, paskubomis atsisagstydamas, jis ėmė visose kišenėse ieškoti to laiško.

— Aš žinau, neieškok. Boroveckis man vakar sakė, nes tai jis pasiūlė tave Bucholcui.

— Boroveckis! Tikrai? Kodėl?

— Nes jis yra išmintingas ir galvoja apie ateitį.

— Ir tik šiaip sau? Juk už tokį dalyką jis galėjo gerai uždirbti. Aš pats būčiau davęs dvidešimt tūkstančių *bares geld*[2], kaip mane gyvą matai. Kokia jam iš to nauda? Ir, be to, mes beveik visai nepažįstami.

— Kokia jam iš to nauda, jis pats tau pasakys, o aš tik tiek tepasakysiu, kad pinigų tai neims.

— Bajoras! — su ironiška pagaila sukuždėjo Leonas ir nusispiovė į kambario vidurį.

— Ne, tik jis išmintingesnis už išmintingiausius reizenderius ir agentus visiems Rytams,— atsakė Moricas, skambindamas peiliu bokalą.— Daug pardavei?

— Už keliasdešimt tūkstančių grynais, o kiti — geriausi vekseliai, nes keturiems mėnesiams su Safonovo žiru! Šilkinis biznis,— patenkintas pliaukštelėjo jis Moricui per kelį.— Turiu ir tau užsakymą. Matai, ką reiškia draugystė.

— Už kiek?

— Iš viso maždaug už tris šimtus tūkstančių rublių.

— Rietimai ar atraižos?

— Atraižos.

[1] Komivojažeris *(vok.)*.

[2] Grynais *(vok.)*.

— Vekselis ar nachname[1]?

— Nachname? Tuoj duosiu tau užsakymą,— pradėjo jis raustis didžiulėje, raktu užrakinamoje piniginėje.

— Kiek turiu tau duoti?

— Jeigu grynais, tai pakaks vieno nuošimčio, draugiškai.

— Grynųjų man dabar žūt būt reikia, turiu mokėjimų, bet šią savaitę užmokėsiu.

— Gerai. Še užsakymą. Žinai, Balstogėj sutikau Luščevskį, drauge atvažiavome į Lodzę.

— Kurgi tas grafas važiuoja?

— Atvažiavo į Lodzę biznio daryti.

— Jis! Tur būt, per daug turi; reikia su juo pasimatyti.

— Nieko neturi, atvažiavo prasigyventi.

— Kaip tai nieko neturi, juk dar iš Rygos važinėjome visa gauja į jo dvarus. Didelis ponas buvo! Ir nieko jam nebeliko?

— Liko? Truputis karietų gumos kaliošams! Cha, cha, cha, šaunus sąmojis,— pliaukštelėjo jis Moricui per kelį.

— Ką jis padarė su turtu? Jo buvo mažiausia dviem šimtams tūkstančių, kaip tada skaitėm.

— O dabar jis pats skaito, kad turi apie šimtą tūkstančių skolų, o jis yra kuklus žmogus.

— Tuščia jo. Gersi?

— Reikėtų prieš teatrą.

— Kelneri, konjako, ikrų, totorišką bifšteksą, tikrojo porterio, zovada!

— Bum-Bumai, eikš čia tamsta pas mus! — pašaukė Leonas.

[1] Išperkamasis mokestis *(vok.)*.

— Kaip jūs laikotės, kaip sveikatėlė, kaip reikaliukai? — šūkavo jis, spausdamas ranką.

— Ačiū, labai gerai. Parvežiau kai ką iš Odesos specialiai tamstai,— ir, išėmęs iš piniginės, padavė jam pornografinį paveiksliuką.

Bum-Bumas abiem rankom pasitaisė pensne, priėmė paveiksliuką ir su didžiausiu malonumu pasinėrė į jį. Jis paraudo, pliaukšėjo liežuviu, laižė savo mėlynas, atvėpusias lūpas, visas virpėjo iš pasitenkinimo.

— Stebuklas, stebukļas. Neregėtas! — šūkavo jis ir nukiūtino visiems rodyti.

— Kiaulė,— atsainiai burbtelėjo Moricas.

— Mėgsta gerus daiktus, o kad jis yra žinovas...

— Ar tik vėl nesusipažinai su kuo nors? — paklausė jis truputį ironiškai.

— Palauk!.. — spragtelėjo jis pirštais, paskui pliaukštelėjo Moricui per kelį, nusišypsojo ir ištraukė iš piniginės įspraustą tarp sąskaitų ir užrašų moters fotografiją.

— Kaip? Graži mašina? — su didžiausiu pasitenkinimu kalbėjo jis prisimerkdamas.

— Taip.

— Tiesa! Aš tuoj pagalvojau, kad tau patiks. Ji prancūzaitė, a!

— Panaši į olandę, tik karvę.

— Plepi niekus. Tai brangi štuka, šimtinė per nieką.

— Duočiau penkias už jos išmetimą pro duris.

— Tu visada esi toks... na, jau nebesakysiu.

— O tu turi reizenderio skonį, ir iš kur toks galvijas, kur susipažinai?

— Nižnyje aš *pokutil nemnožečko*[1] su pirkliais, tai galų gale jie sako: „Einam, Levai, į kafe koncertą!"

[1] Truputį paūžiau *(rus.)*.

Nuėjome. Nu, degtinė, konjakas, šampaną gėrėm beveik tiesiai iš statinės, o paskui klausėmės dainavimo, ji dainininkė — kad...

— Palauk, aš tučtuojau ateisiu! — pertraukė Moricas, pašoko ir priėjo prie apkūnaus vokiečio, kuris įėjo į restoraną ir dairėsi po salę.

— *Gut Morgen*[1], pone Miuleri!

— Morgen! Kaip laikotės, pone...— nerūpestingai atsakė jis ir žvalgėsi toliau.

— Jūs ko nors ieškot? Gal aš galėsiu tamstai paaiškinti,— atkakliai piršosi Moricas.

— Ieškau pono Borovecki, tik dėl to įėjau.

— Jis tuojau bus, aš kaip tik jo laukiu. Gal jūs malonėsit prie staliuko. Tai mano kolega Leonas Konas! — pristatė jis.

— Miuleris! — aiškiai didžiuodamasis, sviedė jis ir prisėdo.

— Kas to nežino! Kiekvienas Lodzės vaikas žino tokią pavardę! — greitai kalbėjo Leonas, skubiai užsisagstydamas ir padarydamas vietos ant sofos.

Miuleris atlaidžiai nusišypsojo ir žiūrėjo į duris, nes su draugais įėjo Boroveckis, bet, pamatęs jį, draugus paliko prie durų ir su skrybėle rankoje priėjo prie to medvilnės karaliuko, kuriam įžengus, smuklėje pasidarė tyliau, ir visi stebėjo jį su neapykanta, pavydu ir pasididžiavimu.

— Beveik laukiau jūsų,— prabilo Miuleris.— Turiu į jus reikalą.

Jis linktelėjo Moricui ir Leonui, nusišypsojo visiems kitiems, apkabino Boroveckį per juosmenį ir išsivedė iš smuklės.

[1] Labas rytas *(vok.)*.

— Aš skambinau į fabriką, bet man atsakė, kad šiandien jūs anksčiau išėjote.

— Dabar labai gailiuosi,— mandagiai tarė Boroveckis.

— Rašiau net jums, pats rašiau,— pridūrė jis pabrėždamas, labai užtikrintai, nors mieste buvo tikrai žinoma, kad moka vos pasirašyti.

— Negavau laiško, nes visai nebuvau parėjęs namo.

— Rašiau tai, ką jau kadaise buvau minėjęs. Aš esu paprastas žmogus, ponas fon Borovecki, todėl aš pasakysiu dar kartą ir stačiai: duosiu jums tūkstantį rublių daugiau, prisidėkit prie mano biznio.

— Bucholcas man duotų du tūkstančius daugiau, kad tik pasilikčiau,— šaltai sukuždėjo jis.

— Duosiu tris, na, duosiu keturis! Girdite, keturis tūkstančius rublių daugiau, tai yra keturiolika tūkstančių metams, gražus pinigas!

— Labai jums dėkoju, bet negaliu priimti tokio puikaus pasiūlymo.

— Pasiliekate pas Bucholcą? — paklausė jis greitai.

— Ne. Pasakysiu atvirai, kodėl nepriimu jūsų pasiūlymo ir nepasilieku firmoje: aš pats steigiu fabriką.

Miuleris stabtelėjo, truputį atsitraukė, pažvelgė ir tyliau, lyg pagarbiai paklausė:

— Medvilnė?

— Nepasakysiu nieko, tiktai tiek, kad jokios konkurencijos jums nedarysiu.

— Man yra ganc-pomade[1] visos konkurencijos,— sušuko jis, suduodamas sau per kišenę.— Ką jūs man galit padaryti, ar gali kas ką man padaryti? Kas ką padarys milijonams?

[1] Vis vien: nei šilta, nei šalta (vok.).

Boroveckis visai neatsiliepė, jis tik šypsojosi, įsižiūrėjęs į priekį.

— Kokie tai bus audeklai? — pradėjo Miuleris, vėl apkabindamas jį vokišku papročiu per pusiau.

Taip jie vaikščiojo išdaužytu asfaltuotu šaligatviu, einančiu per viešbučio kiemą į gilumoje esančius teatro rūmus, apšviestus dideliu elektriniu žibintu.

Žmonių minios plūdo į teatrą.

Karieta po karietos važiavo prie viešbučio vartų ir laipino sunkius ir daugiausia storus vyrus ir labai išsipuošusias moteris, kurios apsitūlojusios ėjo po skėčiais tuo slidžiu nuo drėgmės šaligatviu, nes lietus kad ir buvo liovęsis, bet ant žemės leidosi tirštas, lipnus rūkas.

— Jūs man patinkat, ponas fon Borovecki,— nesulaukęs atsakymo, kalbėjo Miuleris,— taip man patinkat, kad kai bankrutuosit, visada rasite pas mane vietą už kokius porą tūkstančių.

— Dabar jūs man duotumėt daugiau?

— Na kurgi, dabar jūs esate man daugiau vertas.

— Ačiū už atvirumą,— ironiškai nusišypsojo jis.

— Bet aš nenorėjau jūsų įžeisti, aš kalbu taip, kaip galvoju,— karštai pasiteisino jis, pastebėjęs tą šypseną.

— Tikiu. Bet jeigu kartą subankrutuosiu, tai tik tam, kad to nepadaryčiau antrą kartą.

— Jūs esat galva, ponas Borovecki, jūs man didžiai patinkat. Drauge mes galėtume daryti gerą biznį.

— Tai kad, matot, turime daryti skyrium,— nusijuokė jis, žemai lenkdamasis kažkokioms praeinančioms damoms.

— Gražios moterys tos lenkės, bet mano Mada taip pat graži.

— Labai graži,— rimtai pasakė Boroveckis, pakeldamas į jį akis.

— Aš turiu sumanymą! Aš jį jums kitą kartą pasakysiu,— sušuko jis paslaptingai.— Ar turit vietą teatre?

— Turiu kėdę, atsiuntė man prieš dvi savaites.

— Mes būsime ložėje tik trise.

— Ponios taip pat yra?

— Jos jau teatre, o aš tyčia pasilikau, norėjau su jumis pasimatyti, na, ir mano planai nuėjo niekais. Iki pasimatymo, jūs užeisit į ložę?

— Žinoma, man tai bus labai maloni pareiga.

Miuleris dingo teatro duryse, o jis grįžo į restoraną. Morico neberado, šis per kelnerį paliko žinią, kad lauks teatre.

Bufete, kur nuėjo išgerti degtinės, nes jautėsi keistai susinervinęs, nebuvo beveik nieko, tik Bum-Bumas, kuris, prisidengęs laikraščiu, snaudė kampe.

— Bum, ar tamsta neini į teatrą?

— O ko man ten? Žiūrėti į medvilnę — juk aš juos pažįstu. Jūs einat?

— Tuojau.

Ir išėjo, susirado savo vietą pirmoje eilėje greta Morico ir Leono, kuris uoliai linkčiojo ir pro binoklį spoksojo į kažkokias blondines, sėdinčias pirmame aukšte.

— *Krasavica pervyj sort*[1], ta mano blondinė, žiūrėk, Moricai.

— Ar pažįsti ją arčiau?

— Ar pažįstu ją arčiau? Cha, cha, cha, aš pažįstu ją labai arčiau! Supažindink mane su Boroveckiu.

Moricas tuojau pat juos supažindino.

[1] Pirmos rūšies gražuolė *(rus.)*.

Leonas norėjo kažką sakyti ir jau net pliaukštelėjo Moricui per kelį, bet Boroveckis atsistojo ir, atsigręžęs į salę, nuo viršaus iki apačios pilną geriausios publikos, kokią tik Lodzė beturėjo, atidžiai žvalgėsi ir kas valandėlė nepaprastai oriai linkčiojo galvą, sveikindamas tai ložes, tai kėdes.

Jis ramiai stovėjo, varstomas žiūronų ir žvilgsnių, smingančių į jį iš viso teatro, kuris ūžė tarytum avilys su ką tik suleistu spiečium.

Jo aukšta, augalota, labai daili figūra atrodė elegantiškai.

Gražus, labai tipingų, subtilių bruožų veidas, papuoštas žaviais, rūpestingai prižiūrimais ūsais, ir burna su ryškiai pasidavusia į priekį apatine lūpa, ir savotiškas judesių bei žvilgsnių nerūpestingumas darė jį tikrą džentelmeną.

Iš jo prašmatnios išvaizdos niekas nebūtų galėjęs pažinti, kad tai žmogus, kuris kaip fabriko chemikas, kaip dažytojas savo specialybėje yra neprilygstamas; kad tai žmogus, dėl kurio vyksta karai tarp medvilnės fabrikų, norinčių jį sau laimėti, jis buvo toks, kad toje gamybos srityje darė perversmus.

Pilkos, melsvo atspalvio akys, sausas veidas, beveik tamsūs antakiai, kakta it kirste iškirsta — visa tai teikė jam kažko plėšraus.

Jame buvo jaučiama stipri valia ir tvirtumas.

Jis žvelgė gana išdidžiai į šviesų užlietą teatrą ir į tą margą, spindinčią briliantais publiką.

Ložės buvo panašios į žardinjeres, išmuštas vyšniniu aksomu, kurio fone sėdėjo puošnios tarsi gėlės moterys, žvilgančios brangakmeniais.

— Karoli, kiek šiandien gali būti teatre milijonų? — tyliai paklausė Moricas.

— Bus apie du šimtu,— tokiu pat būdu atsakė jis, lėtai apžvelgdamas pažįstamus milijonierių veidus.

— Čia iš tikrųjų kvepia milijonais,— pridėjo Leonas, traukdamas į save orą, pilną kvepalų, gyvų gėlių ir iš lauko atnešto purvo kvapų.

— Svogūnais ir bulvėmis visų pirma,— paniekinamai sukuždėjo Boroveckis ir su labai saldžia šypsena nusilenkė vienai prie pat scenos esančiai parterio ložei, kur sėdėjo nuostabiai graži žydė su dekoltuota juoda šilkine suknia, iš kurios matėsi akinančio baltumo, nuostabaus sudėjimo pečiai ir kaklas, apsuktas briliantų vėriniu. Briliantai spindėjo prie smilkinių, šukose, prilaikančiose juodus papurusius plaukus, sušukuotus imperijos mada — ant ausų, kuriose taip pat žėrėjo nuostabaus dydžio briliantai, briliantai žvilgėjo prie iškirpimo segėje, prilaikančioje kikliką, žibėjo apyrankėse ant juodomis pirštinaitėmis apmautų rankų. Didelės, pailgos žibuoklių spalvos akys liepsnojo ryškiai, tarytum nuostabiausi safyrai. Jos veidas buvo karšto silpnai rusvo atspalvio, truputį pasodrinto kraujo karminu, kakta žema, antakiai stipriai užbrėžti, nosis tiesi ir plona, o lūpos — gana didelės, sodrios.

Ji dirsčiojo į Boroveckį su tam tikru atkaklumu, nepaisydama, kad į ją atkreipti žiūronai iš visų ložių; kartais ji nežymiai dėbtelėdavo į šiek tiek atokiau ložėje sėdintį savo vyrą, ryškaus semitiško tipo senį, kuris, nulenkęs ant krūtinės galvą, sėdėjo paskendęs mintyse; retkarčiais jis atsipeikėdavo, akylai iš po auksinių akinių apžvelgdavo salę, pasitempdavo ant storo pilvo liemenę ir sukuždėdavo savo žmonai:

— Liusi, kam tu taip išsikiši?

Ji apsimesdavo negirdinti ir toliau žvalgydavo ložes ir kėdes, prisikimšusias daugiausia semitiško ir germaniško tipo publikos, arba žiūrėdavo į Boroveckį,

kuris kartais jautė tuos žvilgsnius, nes atsigręždavo į ją, bet išore buvo šaltas ir abejingas.

— Tai bent moteris ta Cukerio pati,— sukuždėjo Leonas Boroveckiui, nes norėjo pradėti kalbą, tikėdamasis sužinoti daugiau smulkmenų apie savo agentūrą.

— Tamsta taip manai?..— šaltai atsakė anas.

— Taigi aš matau. Žiūrėk tamsta, jos biustas, aš tai labiausiai mėgstu moteryje, o ji turi frontinį biustą, kaip aksomą, cha, cha, cha.

— Iš ko juokies? — smalsiai paklausė Moricas.

— Pasakiau puikų sąmojį,— ir juokdamasis pakartojo jį Moricui.

Jie nutilo, nes pakilo uždanga, ir visų akys įsmigo į sceną, tik ponia Cuker iš už vėduoklės žiūrėjo į Karolį, kuris, atrodė, to nepastebi, ir tas ją taip aiškiai erzino, jog ji kelis kartus buvo sudėjusi vėduoklę ir lyg netyčia daužė ja parapetą.

Jis nežymiai šypsojosi, svaidė į ją trumpus žvilgsnius ir toliau labai atidžiai stebėjo sceną, kur mėgėjai ir mėgėjos parodijavo tikruosius aktorius ir veikalą.

Nes tai buvo mėgėjų vaidinimas labdarybės tikslams, jį sudarė dvi komedijėlės, solo dainos, smuikas ir fortepijonas, o pabaigai — gyvieji paveikslai.

Pertraukos metu Boroveckis atsistojo, ketino eiti į Miulerių ložę, bet jį sulaikė Konas.

— Ponas Borovecki, aš norėjau su jumis pasikalbėti.

— Gal po teatro, nes, kaip matot, dabar neturiu laiko,— sušnabždėjo jis ir nuėjo.

— Jis didelis ponas, dabar neturi laiko.

— Jis teisus, čia visai ne vieta reikalams tvarkyti.

— Moricai, tu visai sukvailėjai, ką tu plepi, reikalams tvarkyti visur vieta, tik tas fon Boroveckis — tai

didelis kunigaikštis iš Bucholco ir Kompanijos, didelė asmenybė!

Tuo tarpu Boroveckis įėjo į Miulerių ložę, senis išėjo, padarydamas jam vietos, nes ketvirtuoju jau sėdėjo kažkoks žemas, storas vokietis.

Jis pasisveikino su motina, snaudžiančia ložės gilumoje, ir su dukra, kuri kone atsistojo, jam įėjus.

— Šterchas.

— Boroveckis.

Susikryžiavo pavardės ir rankos.

Karolis atsisėdo.

— Kaip leidžiate laiką? — paklausė jis, kad tik būtų bent kas pasakyta.

— Gerai, puikiai! — sušuko ji, ir jos apskritas, rausvas veidas, panašus į jauną, ką tik nuplautą ridikėlį, dar stipriau paraudo ir dar ryškiau skyrėsi nuo šviesiai žalios suknelės.

Ji pakėlė prie veido nosinaitę, norėjo pridengti raudonį, nes jo gėdinosi.

Motina, užmetusi jai ant pečių puikią mezginių skraistę, nes pro atdaras duris per teatrą traukė skersvėjis, snaudė toliau.

— O kaip jūs? — paklausė ji po valandėlės, pakeldama į jį mėlynas, visai kaip iš porceliano akis su šviesiomis auksinėmis blakstienomis, ir tą akimirką tomis savo blyškiomis, truputį pravertomis vaikiškomis lūpomis, pakeltu veideliu ji buvo panaši į ką tik iškeptą bandelę.

— Pasakysiu tą patį: puikiai, gerai, arba: gerai, puikiai.

— Gerai vaidina, tiesa?

— Kaip mėgėjai. Aš maniau, kad ir jūs dalyvausite vaidinime.

— Aš labai norėjau, bet kad niekas manęs nepakvietė,— pasakė ji nuoširdžiai, su didele širdgėla.

— Toks projektas buvo, bet nedrįso, pabijojo neigiamo atsakymo, antra vertus, į tamstų namus taip sunku patekti, kaip ir į karaliaus rūmus.

— Ja, aš tas pats sakiau panelė Mada,— įterpė Šterchas.

— Tai jūs kaltas, juk jūs lankotės pas mus, reikėjo man pasakyti.

— Neturėjau laiko ir buvau užmiršęs,— pasiaiškino jis paprastai.

Stojo tyla.

Šterchas jau krenkščiojo, lenkėsi, norėdamas pradėti pokalbį, bet susilaikė, matydamas, jog Boroveckis nuobodžiaudamas žvalgosi po teatrą; o Mada buvo kažkokia sumišusi, nes norėjo daug kalbėti, ir dabar, kai tas Boroveckis sėdėjo greta jos, kai ložės ypatingai susidomėjusios stebėjo juos pro žiūronus, nežinojo, ką kalbėti; pagaliau ji pradėjo:

— Jūs būsite mūsų firmoje?

— Deja, turėjau jūsų tėvui atsakyti.

— O tėvelis taip tikėjosi.

— Man pačiam labai gaila.

— Maniau, ketvirtadienį jūs būsite pas mus, nes aš turiu vieną prašymą.

— Ar galėčiau jį tuojau išklausyti?

Jis palenkė galvą jos pusėn ir žiūrėjo į Cukerių ložę.

Liusi smarkiai vėdavosi ir, prisidengdama vėduokle, matyt, ginčijosi su vyru, kuris tvarsėsi kėdėje ir tolydžio tampėsi liemenę ant pilvo.

— Aš norėjau prašyti, kad jūs man nurodytumėt lenkiškų knygų pasiskaityti. Aš jau sakiau tai tėveliui,

bet jis pasakė, kad aš kvaila ir turiu rūpintis namais ir šeimininkavimu.

— Ja, ja. Fater taip yra pasakiusi,— vėl sukuždėjo Šterchas, truputį pasitraukdamas atgal su kėde, nes Boroveckis dėbtelėjo į jį akimis.

— Kodėl jūs šito norit, kam tai jums? — paklausė jis kiek griežtokai.

— Nes noriu,— atsakė ji drąsiai,— noriu ir prašau informacijos.

— Juk tuose naujuose rūmuose brolis turėtų turėti ir biblioteką.

Ji nusijuokė labai nuoširdžiai ir labai tyliai.

— Kuo jums juokingas mano spėjimas?

— Taigi Vilhelmas taip nemėgsta knygų, jog kartą buvo supykęs ant manęs ir, kai aš su mama buvau mieste, sudegino visas mano knygas.

— Ja, ja, Vilhelmas nemėgsta knygų, jis yra geras buršas.

Boroveckis šaltai pažvelgė į Šterchą ir tarė:

— Gerai, rytoj atsiųsiu jums knygų sąrašą.

— O jeigu aš norėčiau turėti tą sąrašą dabar, tuojau?

— Tuojau galiu užrašyti tik kelis pavadinimus, daugiau rytoj.

— Jūs esat geras vaikinas,— pasakė ji linksmai, bet, pamačiusi, kad jo lūpos virptelėjo ironiška šypsena, išraudo kaip pinavija.

Jis parašė vizitinėje kortelėje su herbais, atsisveikino ir išėjo.

Koridoriuje jis susitiko su seniu Šaja Mendelsonu, tikru medvilnės karaliumi, kurį visi vadino trumpai — Šaja.

Tai buvo aukštas, liesas žydas didele, balta, tikra patriarcho barzda; jis vilkėjo ilgu paprastu chalatu, kuris tabalavo apie kulnus.

Šaja visada lankydavosi ten, kur tikėdavosi sutiksiąs Bucholcą, savo didžiausią varžovą medvilnės karalystėje, didžiausią Lodzės fabrikantą ir dar asmenį priešą.

Jis pastojo kelią Boroveckiui, kuris, kilstelėjęs skrybėlę, norėjo eiti toliau.

— Labas, ponas. Nėra šiandien Hermano, kodėl? — paklausė jis šlykščiai darkyta lenkų kalba.

— Nežinau,— atsakė šis trumpai, nes nekentė Šajos, kaip jo nekentė visa nežydiškoji Lodzė.

— Viso labo, ponas,— sausai ir paniekinamai sviedė Šaja.

Boroveckis nieko neatsakė ir nuėjo į vieną pirmo aukšto ložę, kurioje buvo visa moterų puokštė, jų tarpe jis rado Moricą ir Horną.

Ložėje buvo nepaprastai linksma ir labai ankšta.

— Mūsų mažoji puikiai vaidina, tiesa, ponas Borovecki?

— Taip, ir labai gailiuosi, kad nepasiėmiau puokštės.

— Mes ją turime, paduos jai po antros pjesės.

— Kadangi ankšta ir be manęs ir linksma be manęs, kadangi ponios jau turi palydovus — aš išeinu.

— Pasilik tamsta su mumis, bus dar linksmiau,— paprašė jį viena moteris violetine suknia, violetiniu veidu ir violetinėmis akimis.

— Kad linksmiau, tai greičiausiai ne, o kad ankščiau, tai iš tiesų,— sušuko Moricas.

— Tai išeik, tuoj bus daugiau vietos.

— Jeigu galėčiau nueiti į Miulerių ložę, tai išeičiau.

— Galiu tau padėti.

— Aš išeinu, ir tuojau atsiras daugiau vietos,— sušuko Hornas, bet, pagavęs prašantį jaunos merginos žvilgsnį, kuri sėdėjo ložės priešakyje, pasiliko.

— Ar žinot, panele Marija, kiek vertinama panelė Miuler? Penkiasdešimt tūkstančių rublių metinių!

— Stipri panelė! Aš imčiausi to biznio,— sukuždėjo Moricas.

— Prieik tamsta arčiau, kai ką papasakosiu,— sušnabždėjo violetinė dama ir palenkė galvą taip žemai, kad jos tamsūs, papurę plaukai lietė palinkusio prie jos Boroveckio smilkinį. Ji užsidengė vėduokle ir ilgai kuždėjo jam į ausį.

— Nesąmokslaukite! — sušuko ložėje vyriausioji, visai baroko stiliaus, graži keturiasdešimt kelerių metų ponia, akinamai skaistaus veido, visai žilų, nepaprastai vešlių plaukų, juodų akių bei antakių ir išdidaus, įspūdingo stoto moteris, kuri vadovavo visai ložei.

— Ponia Stefanija pasakojo man įdomias smulkmenas apie tą naują baronienę.

— Na, ji to nepakartotų, visiems girdint! — sukuždėjo „barokinė".

— Panelė Mada Miuler teikėsi nutaikyti į mus žiūroną, o!

— Ji šiandien atrodo kaip jaunutė, riebi, nupešta žąsis, įvyniota į petražolių lapus.

— Ponia Stefanija šiandien dedasi kandi,— pašnibždomis tarė Hornas.

— Arba ana, Šajos duktė, sukabino ant savęs visą juvelyrinę krautuvę.

— Ji ištektų ir dviem juvelyrinėms krautuvėms,— įterpė Moricas, užrioglino ant nosies pensne ir ėmė žiūrėti žemyn, į Mendelsonų ložę, kur drauge su tėvu ir kažkokia kita panele sėdėjo neapsakomai išsipuošusi jauniausioji duktė.

— O kuri šlùba?

— Ruža, ta kairėj pusėj, rudoji.

— Vakar ji buvo mano krautuvėje, išvertė viską, nieko nenupirko ir išėjo, bet turėjau laiko įsižiūrėti į ją, ji visai biauri,— kalbėjo ponia Stefanija.

— Ji yra nepaprasta gražuolė, ji yra angelas, ką ten angelas, ji yra keturi arba penkiolika angelų,— šūkavo Moricas, mėgdžiodamas senį Šają.

— Iki pasimatymo, ponios, einam, Moricai, ponas Hornas pasiliks su poniomis.

— Gal jūs, ponai, po teatro ateisite pas mus arbatos? — visus pakvietė violetinė, žiūrėdama į Boroveckį.

— Labai dėkoju, bet ateisiu rytoj, šiandien negaliu.

— Ar tamsta esi pakviestas pas Miulerius? — sukuždėjo ji kiek aitriai.

— Į „Grand Otelį". Šiandien šeštadienis, kaip visada, atvažiuoja Kurovskis, o aš turiu su juo aptarti nepaprastai svarbius reikalus.

— Tai susitvarkyk tamsta su juo teatre, juk turėtų būti?

— Juk jis nelanko teatro, ar jūs nežinote jo?

Jis nusilenkė ir išėjo, palydėtas keisto ponios Stefanijos žvilgsnio.

Veiksmas jau gana seniai buvo prasidėjęs, todėl jis slinkte nuslinko į savo vietą ir atsisėdo, bet neklausė, nes aplinkui buvo kažkas šnibždamasi labai paslaptingai.

Visus nustebino faktas, kad veiksmo metu iš ložės buvo iššauktas Bucholco žentas Knolis, kuris vienas sėdėjo ložėje priešais Cukerius, o paskui, kad iš teatro tylomis išsinešdino Grosgliukas, stambiausiasis Lodzės bankininkas.

Jam atnešė telegramą, su kuria jis nulėkė pas Šają.

Tos smulkmenos, pasakojamos kuždomis, it žaibas apskriejo teatrą ir sukėlė kažkokį tamsų, neišaiškinamą nerimą įvairių firmų atstovams.

— Kas atsitiko? — visi klausinėjo, o niekas tuo tarpu nežinojo atsakymo.

Moterys klausėsi vaidinimo, bet daugumas vyrų parteryje ir ložėse su nerimu stebėjo Lodzės karalius ir karaliukus.

Mendelsonas sėdėjo susikūprinęs, užkėlęs akinius ant kaktos, tarpais oriai glostėsi barzdą ir atrodė tikrai susidomėjęs vaidinimu.

Knolis, visagalis Knolis, Bucholco žentas ir įpėdinis, taip pat klausėsi atidžiai.

Miuleris iš tikrųjų, matyt, nieko nežinojo, nes visa gerkle juokėsi iš scenoje sakomų sąmojų, juokėsi taip skaniai, jog Mada kartais tyliai sukuždėdavo:

— Tėveli, taip negalima.

— Aš sumokėjau, tai ir linksminuosi,— atkirtinėjo jis jai ir iš tikrųjų linksminosi.

Cukeris dingo, ložėje besėdėjo viena Liusi ir vėl žiūrėjo į Boroveckį.

Mažesnieji turtuoliai ir atstovaujantieji tokioms firmoms, kaip Ende-Griunšpanas, Volkmanas, Boveselis, Ficė, Biberšteinas, Pinčovskis, Prusakas, Stojovskis, vis labiau nenustygo savo vietoje, kuždesys skriejo iš vieno teatro galo į kitą, tolydžio kas nors išsmukdavo ir jau nebegrįždavo.

Akys tyrinėjo viską aplinkui, lūpose virpėjo klausimai, visus ėmė nuolat stiprėjantis nerimas.

Ir niekas nemokėjo sau paaiškinti, kodėl, nors visi buvo tikri, kad įvyko kažkas svarbaus.

Iš lėto tas nervingumas pagavo net tuos, kurie nebijojo jokių blogų žinių.

Visi pajuto virpant Lodzės žemę, kurią pastaraisiais laikais taip dažnai paliesdavo kataklizmas.

Tik viršus, pigiosios vietos, nieko nejautė, šauniai tebesilinksmino, kvatojo, plojo katučių, šaukė bravo.

Juokas tarsi bangomis siūbtelėdavo nuo antro aukšto ir ištikšdavo garsų kaskadomis ant parterio ir ložių, ant tų visų galvų ir sielų, taip staiga sunerimusių, ant tų drybsančių aksomuose briliantuotų milijonų, besipuikuojančių savo valdžia ir galybe.

Iš visų ložių tik Boroveckio pažįstamų ponių ložė pramogavo ir leido laiką puikiai.

Toje judančioje jūroje susidarė lyg ir salelės, kurios ramiai sėdėjo, žiūrėdamos į sceną; daugiausia tai buvo lenkų šeimos, kurioms niekas negalėjo sukelti nerimo, nes jos neturėjo ko prarasti.

— Tai medvilnė,— sukuždėjo Leonas Boroveckiui.— Žiūrėk tamsta, vilna ir kiti sėdi ramiai, jie tik domisi. Jau aš žinau tuos dalykus.

— Frumkinas Balstogėje, Lichačiovas Rostove, Alpasovas Odesoje — bankrutavo! — sušnabždėjo Moricas, sužinojęs tai iš kažkur.

Visi trys buvo pirkliai urmininkai, vieni stambiausių pirkėjų Lodzėje.

— Kokiai sumai Lodzė užangažuota? — paklausė Boroveckis.

Moricas vėl išėjo ir po kelių minučių sugrįžo; jis buvo labiau išbalęs, lūpos iškreiptos, akys keistai švietė; iš susijaudinimo nebegalėjo užsidėti pensne ant nosies.

— Yra dar vienas. Rogopulas Odesoje. Mūrinės firmos, vien tik mūrinės!

— Ar smarkiai įklimpusios?

— Lodzė turės nuostolių apie du milijonus! — sukuždėjo jis labai rimtai ir vis stengėsi užsidėti pensne.

— Negali būti,— beveik balsu sušuko Boroveckis, pašokdamas iš vietos, net už jo sėdinti publika pradėjo belsti ir šnypšti, kad neužstotų scenos.— Kas tau pasakė?

— Landau, o jei Landau sako, tai Landau žino.

— Kas turi nuostolių?

— Visi po truputį, o Kesleris, Bucholcas, Miuleris — daugiausia.

— Bet kaip galima buvo jų neparemti, leisti įvykti tokiam bankrotui!

— Rogopulas pabėgo, Lichačiovas mirė, nusigėręs iš sielvarto.

— O Frumkinas ir Alpasovas?

— Nieko nežinau, pasakiau tiek, kiek buvo telegramoje.

Dabar visos tos žinios jau buvo pasklidusios po teatrą, visi žinojo apie nelaimę.

Kiekvieną akimirką buvo matyti, kaip ta žinia lyg bomba sprogsta vis kitoje teatro vietoje.

Veidai kilo į viršų, akys blykčiojo, ore skambėjo kažkokie aštrūs žodžiai, bildėdamos kėlėsi kėdės, žmonės skubiai bėgo į telegrafą ir prie telefono.

Teatras labai ištuštėjo.

Boroveckis taip pat jautėsi sunervintas tos žinios, pats jis nieko neprarado, bet nuostolių turėjo visi aplink jį.

— Jūs nieko neprarandate? — paklausė jis Maksą Baumą, kuris, suradęs laisvą vietą, atsisėdo arčiau jo.

— Mes neturime ko prarasti, tiktai garbę, o juk ta preke Lodzėje neoperuojama, — atsakė jis pašaipiai.

— Gražiai braška Lodzė.

— Prasidės šiltasis sezonas.

— Taip, taip. Gaisrininkai turės darbo.

— Pasidarys šilčiau, tai greičiau bus pavasaris.

— Vertėtų, anglis tokia brangi.

— Tamsta juokis sau sveikas, nes tamstai nieko nekainuoja tokia pramoga.

— Būna taip, būna. Viena pusė nusisuka sprandą, o kita pusė pelnosi.

— Kas geriausiai patiestas?

— Bucholcas, Kesleris, Miuleris.

— Tiems niekad nieko neatsitiks, kas jiems ką padarys.

— Tegul juos visus velniai griebia, kokia čia man bėda, ką aš iš to pelnysiu, kad jie turi arba neturi.

Taip skraidė pastabos, klausimai, skaičiai, beveik linksmi ir patenkinti dėl kitų žlugimo žvilgsniai, spėliojimai ir pašaipos.

— Majeris, girdėti, visam šimtui tūkstančių rublių užsiangažavęs?

— Tai išeis į naudą jo pilvui, parduos arklius, vaikščios pėsčias ir bematant suplonės, nebereikės važinėti į Marijenbadą.

— Bus pigiai parduodami daug kieno šeimyniniai briliantai.

— Volkmaną tai gali pribaigti, jis jau tik puse kvapo ėjo.

— Gali, Robertai, dabar prašyti jo dukters rankos, jau nebeišmes tavęs už durų.

— Tegul dar palaukia.

Taip kunkuliavo parteris, minia.

Karaliai sėdėjo ramūs.

Šaja nenuleido akių nuo dainininkės ir, kai ji baigė, pirmas pradėjo ploti, o paskui tyliai kuždėjosi su Rože ir nežymiai, glostydamasis barzdą, parodė į Knolį, ku-

ris, alkūnėmis parimęs ant ložės parapeto, linktelėjo Boroveckiui.

Karolis tuoj per artimiausią pertrauką nuėjo pas jį.

— Girdėjai tamsta?

— Girdėjau,— ir ėmė vardinti firmas.

— Niekai.

— Niekai, du milijonai vien tik Lodzei?

— Ne mes prarandame; ką tik buvo Braueris ir sakė, kad vos keliolika tūkstančių.

— Teatre kalba, kad apie pusę milijono.

— Tai Šaja skleidžia tokį gandą, nes jo nuostolis tokio didumo. Kvailas žydas.

— Kaip ten bebūtų, bet Lodzei tai baisiai atsirugs, firmos kris kaip musės.

— Testimpa visi, kokia čia mums bėda,— kuždėjo jis šaltai, žiūrėjo savo išpuoselėtas rankas ir prisimerkęs nesąmoningai gaudė akimis kairės rankos žiede įstatytų briliantų spindesį.

— Aš su jumis kalbu ne kaip su mūsų darbuotoju, o kaip su bičiuliu. Jūs žinot, kas turi sužlugti dėl to kracho?

— Užtikrintai neminimos beveik niekieno pavardės.

— Nesvarbu, kaip ten bebūtų, žlugs pakankamai, o kiek, pamatysim rytoj, bus linksmas sekmadienis.

— Tikra nelaimė.

— Mūsų firmai ne, nes, pagalvok tamsta, kas žlunga — medvilnė. Kas lieka — mes, Šaja ir pora kitų. Tų parkų žydų konkurencija jau pusiau pastipo arba greit pastips, patys nusinuodijo. Kurį laiką mums bus laisviau. Gaminsime porą naujų rūšių, kurias jie gamino, na ir tiek pat daugiau pardavinėsime. Bet tai menkniekis, sukiojasi sprandus, tegul sukiojasi; dega, tegul dega; apgaudinėja, tegul apgaudinėja; mes visada pasiliksime. Visa tai yra menki dalykai, yra daug svar-

besnių, greitai pamatysi tamsta, kad sustos pusė medvilnės fabrikų, greitai, greitai.

Boroveckis žiūrėjo ir klausėsi jo su tam tikru nekantravimu; jis nemėgo Knolio ir jo pasiutusio išdidumo, kylančio iš savo milijonų pajautimo.

Po savo uošvio jis buvo didžiausias turtuolis, tame naujai iškeptų turtuolių pasaulyje jis buvo labiausiai mokytas, gerai išauklėtas, malonus bendrauti, bet taip pat labiausiai nepermaldaujamas ir labiausiai išnaudojantis darbą, žmones ir įtaką, kurios jis turėjo visur.

— Ateik tamsta rytoj pas mus pietų, prašau tamstą tėvo vardu. O dabar būk malonus pažiūrėti, kelinta valanda, aš negaliu to padaryti, kad nepamanytų kas, jog aš kur nors skubu.

— Po kelių minučių vienuolika.

— Kelintą valandą išeina greitasis į Varšuvą?

— Pusę pirmos.

— Yra dar laiko. Turiu tamstai pasakyti, kodėl tos žinios apie bankrotus, apie tai, kad Lodzė praranda du milijonus, man neturi didelės reikšmės: atėjo daug svarbesnių žinių...— staiga pertraukė jis.— Ar aš kalbuosi su bajoru?

— Taip man atrodo, bet aš nesuvokiu ryšio...

— Tuojau tamsta suvoksi. Tamsta esi mūsų bičiulis, mes niekad neužmiršime, kad tamsta pakėlei mūsų spaustuvę, mokame tai vertinti.

— Dešimt tūkstančių rublių metams,— pašaipiai tarė Boroveckis.

— Matot, prieš valandą telegrama pranešė iš Peterburgo labai svarbią žinią, kad... kad aš tuojau privalau ten važiuoti, bet visiškai slaptai.

Jis skubiai užbaigė ir nepasakė to, ką buvo norėjęs pasakyti; jį sulaikė šaltas ir įtarus Boroveckio žvilgsnis, kuris Knolį pergręžė taip, jog jis neramiai sujudėjo,

pasitaisė kaklaryšio smeigtuką ir pasižiūrėjo į ložę priešais.

— Ta Cukerio pati žavi moteris.

— Jos briliantai gražūs.

— Tai rytoj jūs ateisit pas senį?

— Būtinai.

— Jis ten turi kažkokį specialų reikalą. Jūs jau išeinat, tai aš paprašysiu vieno dalyko — gal jūs malonėsite pasakyti mano vežėjui, kad manęs lauktų Pervažoje. Na, iki pasimatymo, po kelių dienų grįšiu. Tai paslaptis, ponas Borovecki.

— Visiška.

Boroveckis išėjo, jausdamasis apviltas. Jis suvokė, kad Knolis jam ne viską pasakė.

— Kokia tai žinia? Ko jis važiuoja? Kodėl jis man nepasakė? — galvojo jis, bet veltui spėliojo, darė prielaidas.

Jis nelaukė, kol nusileis uždanga, ir išėjo, bet jau iš gatvės grįžo į teatrą ir nuėjo į ponios Cuker ložę.

— Maniau, užmiršote mane,— priekaištaudama pasakė ji, įsmeigusi į jį savo dideles nuostabias akis.

— Argi tai galima?

— Jums viskas galima.

— Jūs mane smerkiate, tikėdama vien tik mano draugais ir priešais.

— Kas man jie galvoj, aš tik mačiau, kad jūs išėjote.

— Bet grįžau, turėjau grįžti,— sukuždėjo jis tyliau.

— Į teatrą, buvot kažką pamiršę.

— Pas jus.

— Taip?! — pratisai sušnibždėjo ji, ir jos akys sužaižaravo džiaugsmo spindesiu.— Niekad jūs taip nekalbėjot su manim.

— Bet seniai to troškau.

Ji apgaubė jo veidą bučiuojančiu žvilgsniu taip, kad lūpose jis pajuto lyg kokį šiltą dvelktelėjimą.

— Ten, parteryje, jūs kalbėjotės apie mane su ponu Veltu, aš tai jaučiau.

— Kalbėjomės apie jūsų briliantus.

— Tiesa, kad tokių gražių Lodzėje neturi nė viena moteris?

— Išskyrus ponią Knol ir baronienę,— kandžiai pasakė jis šypsodamasis.

— O dar apie ką kalbėjotės?

— Apie jūsų grožį!

— Jūs juokiatės iš manęs.

— Negaliu juoktis iš to, ką myliu,— pasakė jis prislopintu balsu, imdamas jos nusvirusią ranką; ji greitai ją ištraukė ir žiūrėjo išplėtusi akis, dairydamasi aplinkui, tarytum tie žodžiai buvo pasakyti salėje.

— Likite sveika, ponia,— tarė jis atsistodamas; jis pyko ant savęs, jautė padaręs kvailystę, kad tą pasakė jai taip paprastai, be didelio pasiruošimo, bet ji veikė jį kaip narkotikas.

— Eisime drauge, tuojau,— skubiai pasakė ji, pasiėmė skraistę, saldainių dėžutę, vėduoklę ir išėjo.

Rengėsi tylėdama.

Boroveckis nežinojo, ką kalbėti, jis tik žiūrėjo į ją, į jos nuolat keičiančias išraišką akis, į nuostabiai užbrėžtus pečius, į lūpas, kurias ji visą laiką laižė, į puikų, tobulai sudėtą stuomenį.

Kai ji užsidėjo skrybėlę, jis jai padavė rotondą. Ji truputį išsilenkė atgal, norėdama paimti ją ant pečių ir, taip pajudėjusi, plaukais palietė jo lūpas; jis lyg nutvilkytas pasitraukė kiek atgal, o ji, nerasdama atramos, nugara atsišliejo į jo krūtinę.

Jis sugriebė ją į glėbį ir lūpomis įsisiurbė į jos

sprandą, kuris įsitempė ir susitraukė nuo godaus pabučiavimo.

Ji tyliai šūktelėjo ir akies mirksniu įsirėmė į jį visa jėga, net jis susverdėjo nuo jos svorio.

Bematant ji išsiplėšė iš jo glėbio.

Ji buvo išbalusi kaip marmuras, alsavo sunkiai, o iš po primerktų vokų veržėsi liepsnos.

— Palydėsit mane į karietą,— tarė ji, nežiūrėdama į jį.

— Nors į pasaulio kraštą.

— Užsekit man pirštines.

Jis sagstė, bet negalėjo rasti nei kilpų, nei sagų, kaip negalėjo surasti ir jos žvilgsnio, nes ji nežiūrėjo į jį; vienu petim ji atsirėmė į sieną, nusuko truputį galvą ir taip stovėjo, laikydama ranką jo rankoje, su keista šypsena lūpose, kurios spinduliavo karminu; tarpais ją krėtė šiurpulys, tuomet ji dar stipriau glaudėsi prie sienos, o jos veidu šmėkščiojo ir slėpėsi lūpų kampeliuose lyg kokio siaubo šešėlis.

— Einam,— sukuždėjo jis, baigęs sagstyti.

Jis nuvedė ją iki karietos, įsodino ir, imdamas jos ranką ir karštai bučiuodamas, sušnibždėjo:

— Atleiskite man, aš jus maldauju.

Ji nieko neatsakė, tik taip smarkiai jį timptelėjo į vidų, jog jis nė negalvodamas įšoko ir užtrenkė paskui save dureles.

Arkliai iš karto trūktelėjo pirmyn.

Boroveckis iki pat gelmių buvo sujaudintas to, kas įvyko. Jis neturėjo laiko tiksliai suvokti, pagaliau nemokėjo dabar galvoti, jis tik žinojo, kad ji yra šalia jo, sėdi, įsispraudusi į karietos kampą, toli nuo jo. Jis girdėjo jos trukčiojamą, greitą alsavimą, o kartais gatvės žibintų šviesoje jam šmėkšteldavo jos veidas ir didžiulės, žvelgiančios į kažkokią tuštumą akys.

Jis norėjo susivaldyti, jau norėjo pabelsti vežėjui, jau nesąmoningai ieškojo rankenos, norėjo dureles atidaryti ir tiesiog pabėgti, bet nebeturėjo nei jėgų, nei valios.

— Jūs man atleisite tai, kas įvyko? — prakalbo jis iš lėto ir ėmė ieškoti jos rankų; ji paslėpė jas giliai po rotonda.

Ji nieko neatsakė, tik labiau įsisupo į rotondą, lyg norėdama savyje užsidaryti, sulaikyti pasiutusį norą pulti jam į glėbį.

— Jūs man atleisite? — tyliau pakartojo jis, prisislinkdamas prie jos.

Jis visas virpėjo, nebegalėjo daugiau kalbėti ir, negaudamas atsakymo, sukuždėjo labai tyliai ir labai giliai:

— Liusi! Liusi!

Ji sudrebėjo, paleido smunkančią nuo pečių rotondą ir, kažkaip giliai, veriamai suklikusi, puolė jam ant krūtinės.

— Myliu tave, myliu! — sušnibždėjo ji, aistringai apkabindama.

Jų lūpos susijungė ilgu, mirtinai stipriu pasibučiavimu.

— Myliu tave, myliu! — žavėdamasi kartojo ji tą nuostabų garsą ir karštai bučiavo jo veidą.

Ji taip seniai jautė bučinių, glamonių ir meilės alkį, kad dabar, kai jau tai įvyko, nieko nebegalvojo, nieko nebeatsiminė, tik bučiavo.

— Ne, nekalbėk dabar nieko, nekalbėk. Aš noriu pati kalbėti, noriu visą laiką šaukti: — Myliu tave! Galiu kartoti visam pasauliui, man jau vis tiek. Aš žinau, kad tave myli kitos, žinau, kad turi sužadėtinę, bet man tai nerūpi! Myliu tave! Myliu ne todėl, kad ir tu mane mylėtum, kad dėl to norėčiau laimės, ne todėl —

aš tave myliu, myliu, ir viskas. Man reikėjo mylėti, kaip kiekvienam žmogui reikalinga meilė. Tamsta esi man viskas. Nori, atsiklaupsiu prieš tave ir sakysiu tau tol ir taip nuoširdžiai, kad patikėsi ir pats mane pamilsi. Aš nebegaliu apsimesti, jau nebegaliu gyventi be tavęs ir be meilės. Myliu tave, mano vieninteli, mano viešpatie!

Ji kalbėjo painiai, greitai, beprasmiškai. Čia suposi į rotondą, čia vėl ją nuleido, slinkosi nuo jo toliau, tai vėl be žodžių, spinduliuodama, apkabino jį, glaudėsi prie jo, bučiavo.

Boroveckis, pagautas to pasiutusio aistros išsiveržimo, sužavėtas tokios didelės ir tokios liepsningos meilės, ugnimi besiskverbiančio balso ir beveik apsvaiginusių jį bučinių, leidosi nešamas savo temperamento ir šėlo, kaip ir ji.

Jis atidavinėjo jai bučinius taip, kad tarpais ji pakibdavo jo rankose lyg negyva.

— Myliu tave, Liusi, myliu! — kartojo jis, pats nežinodamas, ką kalba.

— Nieko nesakyk, bučiuok mane! — šaukė ji, ekstazės pagauta.

Jos balsas čia trūko ir vėl audra prasiveržė, čia vėl tarytum visa Rytų meile kūkčiojo, tarytum giesmių giesmę giedojo.

— Aš taip svajojau apie šią akimirką, tiek mėnesių troškau tavęs, tiek metų laukiau to, tiek kentėjau dėl to. Bučiuok mane! Stipriau... stipriau... stipriau. A! dabar mielai numirčiau,— sušuko ji klaikiai.

Karieta lėtai riedėjo viena baisiai šlapia negrįsta gatve, kur nebuvo net žibintų, tik karietos žiburiai svaidė auksinius šviesos ratilus į judrų, skystą ir gilų sluoksnį dumblo, tyškančio net ant langų.

Niekas nėjo ir nevažiavo ta gatve, aptverta iš abiejų šonų aukštomis tvoromis, už kurių stūksojo krūvos statybinės miško medžiagos, sukrautos didelėmis keturkampėmis rietuvėmis, arba stiepėsi į viršų kaminas kokio nors fabrikėlio, kurių toje miesto pusėje buvo pakankamai.

Dideli šunys, saugą sandėlius, niūriai lojo ant karietos, ir buvo girdėti, kaip jie puldinėjo prie vartų ir, įniršę, kad negali išbėgti į gatvę, nagais draskė lentas.

Boroveckis ir Liusi nieko nematė ir nieko negirdėjo, paskendę ūmios ir akinančios meilės bangoje.

— Liusi!

— Pabučiuok mane!

— Myli?

— Pabučiuok mane.

Tik tokie žodžiai veržėsi iš kraupios ugnies pripildytų krūtinių.

— Imk mane, Karoli, imk mane visą ir amžinai.

Jie net nežinojo, kada atsidūrė vietoje.

Jie atvažiavo prie Cukerių rūmų miesto miškelio pakraštyje.

— Eikš pas mane,— sukuždėjo ji, stipriai laikydama jį už rankos.

Nesąmoningai, vien iš įpratimo, kitą ranką jis įkišo į kišenę, kur buvo revolveris.

— Palauksi, Augustai, pono,— įsakmiai šūktelėjo ji vežėjui.

— Eikš, nieko nėra, jis,— pasakė ji pabrėždama,— išvažiavęs. Nieko daugiau nėra namuose, tik tarnai.

Ji paleido jo ranką, nes tarnai jau buvo beatidarą duris.

— Įžiebkit šviesas rytų salonėlyje. Tučtuojau paduokit arbatą.

Kai tik tarnas išėjo, ji puolė jam ant kaklo, aistringai pabučiavo ir stumtelėjo į kažkokį koridorėlį, išklotą kilimu ir išmuštą raudonai.

— Tuojau grįšiu, myliu tave! — šūktelėjo jam įkandin ir dingo.

Jis lėtai nusivilko, revolverį įsidėjo į surduto kišenę ir pro kažkokias priešais atsivėrusias duris įėjo į silpnai apšviestą salonėlį.

Nepaprastai minkštas baltų avikailių kilimas visai slopino žingsnius.

— Betgi tai visai romantiškas nuotykis! — sukuždėjo jis, susmukdamas ant kažkokios persiškos juodmedžio sėdynės be atkalčių, inkrustuotos auksu ir sidabru, nes jautėsi baisiai nuvargęs.

„Įdomi moteris, įdomi scena",— galvojo jis ir ėmė dairytis po kambarį.

Buduaras buvo įrengtas taip prabangiai, kad net tokiame, kaip Lodzė, mieste, pilname prašmatniausių butų, galėjo dar sukelti nusistebėjimo šūksnį.

Sienos buvo išmuštos karšto atspalvio geltonu šilku, kuriame margavo labai meniškai išmėtytos rausvai violetinių alyvų šakos, siuvinėtos storu siūlu.

Palei vieną sieną, per visą jos ilgį, po geltonu žaliais dryžiais baldakimu, suklostytu kaip palapinė ir palaikomu auksinių alebardų, stovėjo didelė ir plati sofa.

Viršuje, po palapine, geltonų, rubininių ir žalių stiklų lempa skleidė keistai alpinančią šviesą.

— Handeliai,— sušnibždėjo jis su kažkokia beveik pavydžia panieka, suerzintas tos prabangos, ir vis dėlto smalsiai dairėsi; keisti, brangūs rytietiški japoniškų formų daiktai buvo sugriozti visur netvarkingai ir, lyginant su kambario dydžiu, per gausiai.

Ryškių kiniškų spalvų šilkinių priegalvių krūvos gulėjo išmėtytos ant sofos ir balto kilimo ir smarkiai skyrėsi tarytum papiltų dažų dėmės.

Kambaryje draikėsi ambros ir persiškų alyvų aromatas, sumišęs su rožių kvapu.

Ant vienos sienos blizgėjo daugybė labai brangių rytietiškų ginklų, išdėstytų aplink didelį, apskritą, plieninį saracėnų skydą, kuris buvo su aukso inkrustacijomis ir taip nusvidintas, kad toje pritemdytoje šviesoje žėrėjo ir spinduliavo savo auksiniais papuošalais ir pakraštyje prisagstytų rubinų bei blyškių ametistų virtinėmis.

Vienoje kertėje, didžiulės povo plunksnų vėduoklės fone, stovėjo visa auksuota kontempliuojančio Budos statulėlė su pariestomis kojomis.

Kitoje kertėje stovėjo didelė bronzinė japoniška žardinjerė, palaikoma auksinių slibinų, pilna žydinčių, baltų kaip sniegas azalijų.

— Milijonierių Pocejovas,— vėl mąstė Boroveckis, kuris turėjo labai išlavintą meninį skonį ir grožio pajautimą, išvystytą iki tobulumo specialiomis spalvų harmonijos studijomis.

— Šviesiausioji ponia prašo poną direktorių,— nusilenkęs sukuždėjo senas skusto veido tarnas, praskleisdamas sunkią geltono aksomo portjerą su pieštomis chrizantemomis.

— A, Juzefas čia esi? — eidamas paklausė Boroveckis, nes pažinojo jį iš kitų namų.

— Paleidau iš varžytynių anuos žydus,— tyliai sušnibždėjo jis, žemai jam nusilenkdamas.

Karolis tik šyptelėjo ir nuėjo į valgomąjį.

Liusi dar nebuvo.

Jis tik išgirdo sienų prislopintą kažkokį spigų balsą, ateinantį iš tolimesnių kambarių.

— Kas tai? — sukluses nesąmoningai pasiteiravo Boroveckis.

— Šviesiausioji ponia kalbasi su kambarine,— paaiškino Juzefas, bet su tokia šaltai niekinančia veido išraiška, kad Boroveckis atkreipė į tai dėmesį ir nieko daugiau nebeklausinėjo.

Tarnas išėjo, o jis apžvelgė valgomąjį, kuris buvo įrengtas su banalia Lodzės prabanga: sienos iki pusės dengtos ąžuoliniais paneliais, bretonų stiliaus tamsaus riešuto medžio bufetai su daugybe sidabro ir porceliano lentynose, puikiai drožinėtos senovinės vokiškos ąžuolinės kėdės aplink didžiulį stalą, apšviestą tulpių puokštės pavidalo sietyno, kuriame degė elektra.

Viena stalo dalis buvo paruošta arbatai.

Jis atsisėdo, nes jam buvo pradėjęs įkyrėti laukimas, ir pamatė, kad palei stalą ant grindų guli kažkoks popierius; jis pakėlė, norėdamas padėti, ir beveik nejučiomis žvilgtelėjo į jį.

Tai buvo telegrama, rašyta Bucholco firmos šifru, naudojamu ypatingai svarbiais atvejais.

Boroveckis žinojo tą šifrą ir todėl nepaprastai nustebo.

— Ką čia veikia ši telegrama?

Jis atvertė blanką, adresas buvo: Bucholcui — Lodzė. Tad daugiau jis nebesivaržė ir skaitė:

„Šiandien taryba priėmė nutarimą. Muitas Amerikos medvilnei, įvežamai per Hamburgą ir Triestą, pakeltas iki 25 kapeikų auksu už pūdą. Įsigalios po dviejų savaičių. Geležinkelio tarifai medvilnei pervežti nuo vakarų sienų iki 20 kap. už pūdą ir varstą. Įsigalios po mėnesio. Po savaitės bus paskelbta."

Boroveckis įsidėjo telegramą į kišenę ir, labai susijaudinęs, pašoko nuo kėdės.

— Baisi žinia. Pusė Lodzės žlugs, — kuždėjo jis; dabar suprato, kad kaip tik šios žinios jam ir nepasakė Knolis, bijojo jam patikėti.— Jis nuvažiavo į Hamburgą pirkti medvilnės atsargų. Išpirks, kiek tik suspės, ir smulkesnius fabrikantus čiups už sprando. Koks biznis, koks biznis! Dabar reikėtų turėti pinigų ir važiuoti pirkti! Aaa! — galvojo jis, ir viskas ėmė kunkuliuoti jame kažkokiu pasiutusiu nekantrumu, nenumaldomu troškimu pralobti iš tos atsitiktinai gautos žinios.— Pinigų! Pinigų! — šaukė jis mintyse, pašokdamas nuo kėdės.

Jo akys karštligiškai blizgėjo, viskas jame virpėjo iš nepaprasto susijaudinimo, jo pirmas noras buvo bėgti iš čia į miestą, surasti Moricą ir aptarti su juo tą reikalą, ir, gal būt, jis būtų pasidavęs tam jausmui, bet į valgomąjį įėjo, o teisingiau įsiveržė Liusi ir puolė jam tiesiai ant kaklo.

— Laukei, atleisk man, turėjau visai persirengti.

Ji pabučiavo jį ir atsisėdo, nurodydama jam vietą greta savęs labai ramiu judesiu, nes įėjo tarnas ir pradėjo pilstyti arbatą.

Tačiau ji negalėjo ramiai nusėdėti, nuolat kėlėsi ir ėjo prie bufetų, nešė daugybę įvairiausių skanėstų ir statė prieš jį.

Ji vilkėjo blyškiai geltonu šilkiniu chalatu, persmaugtu per juosmenį auksiniu raiščiu ir su labai plačiomis rankovėmis, apsiūtomis gelsvais mezginiais, nusagstytais eile turkių.

Milžiniški plaukai buvo susukti ant pakaušio dideliu graikišku mazgu, susegtu briliantų šukomis.

Tas pats briliantų vėrinys, su kuriuo buvo teatre, ir dabar žėrėjo ant nepridengto kaklo visomis vaivorykštės spalvomis. Nuostabios rankos kas valandėlė apsinuogindavo iki pečių.

Ji buvo pasiutusiai patraukli, bet Boroveckis nebejautė to nė pusės; jis atsakinėjo beveik tik vienskiemeniais žodžiais, skubiai gėrė arbatą ir norėjo kuo greičiausiai išsinešdinti.

Ta žinia jį svilino kaip ugnis.

Liusi virpėjo iš nekantrumo, neapykantos žvilgsniu varė tarną, kuris slampinėjo kaip mieguistas, ir, negalėdama pulti ant kaklo Karoliui, taip smarkiai prispaudė jam ranką, kad jis vos nesuriko iš skausmo.

— Kas jums yra? — paklausė ji, pastebėjusi jo suglumimą.

— Esu laimingas! — prancūziškai sušnibždėjo jis.

Jie pradėjo kalbėtis, bet kalba nesirišo, tolydžio trūkinėjo kaip senas skuduras, kai stipriau patempi.

Jai trukdė tarnas, o jis degė nekantrybe, versdamas save čia sėdėti dabar, kai žinojo tokią didelę paslaptį, tokiu momentu, kai muitas keliamas nuo 8 iki 25 kapeikų.

— Gal pereisime į buduarą, — pasibaigus arbatai, tyliai sukuždėjo ji.

Ir taip ji žvelgė nuostabiai suspindusiomis akimis, tokia įstabia liepsna spindėjo jos purpurinės lūpos, kad Boroveckis, atsistojęs atsisveikinti, nulenkė galvą ir nuėjo paskui ją.

Jis negalėjo atsispirti jos žavumui.

Kai tik jie liko vieni, ji vėl užkrėtė jį savo liepsningumu ir staigumu, bet tik akimirkai, nes tuo metu, kai ji neapsakomai aistringai jį bučiavo, puldinėjo

prieš jį ant kelių, glėbesčiavo, be sąryšio šūkavo žodžius, kuriais veržėsi jos aistra, ir siautėjo, pagauta savo pačios jėgų srauto,— jis galvojo apie medvilnę, galvojo, kur galėtų dabar būti Moricas, iš kur paimti pinigų medvilnei pirkti.

Jis atsakinėjo jai į pabučiavimus ir glamones, kartais tardavo karštą meilės žodį, bet darė tai beveik automatiškai, daugiau iš pripratimo prie panašių situacijų, negu iš širdies, kurioj tuo metu buvo visai kas kita.

O ji, nepaisydama kvaitulio, labai aistringų žmonių pojūčių intuicija nujautė, kad kažkas stovi tarp jų,— tad kurstė savyje jausmą tarytum už save ir už jį, reiškė visą įsimylėjusios moters žavesio jėgą, moters vergės, kuri net savo viešpaties ir valdovo spyrį priima su laimės šauksmu, ir moters, kuriai aukščiausia laimė — pavergti meilužį jėga, prievarta, savo temperamento galia.

Pagaliau ji nugalėjo.

Boroveckis užmiršo fabriką, medvilnę, muitus, visą pasaulį, jis atsidavė tai meilei visu įkarščiu, būdingu žmonėms, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodo šalti ir moką nereikšmingais gyvenimo momentais visiškai save valdyti.

Jis pasidavė uraganui ir su kupinu jaudinančio smalsumo malonumu leidosi jo nešamas.

— Myliu tave,— kas valandėlė šaukė ji.

— Myliu tave,— atsakinėjo jis ir jautė, kad tą akimirką pirmą kartą gyvenime visai nuoširdžiai taria tą žodį, gal būt, visame žmonių žodyne labiausiai melagingą ir meluojamą.

— Parašyk tai man, mylimiausias mano, parašyk,— vaikišku užsispyrimu prašė ji.

Jis išsiėmė vizitinę kortelę ir, nuolat bučiuodamas jos nuostabias žibuoklių akis ir deginančias lūpas, parašė.

— Myliu tave, Liusi.

Ji ištraukė jam iš rankų kortelę, perskaitė, kelis kartus pabučiavo ir užsikišo užantin, bet po valandėlės išsitraukė ir vėl skaitė, ir vėl bučiavo pakaitomis, kortelę ir jį.

Pagaliau, žiūrėdama į herbą, paklausė:

— Kas čia?

— Mano herbas.

— Ką tai reiškia?

Jis paaiškino jai, kaip galėjo, bet ji nieko nesuprato.

— Nieko nesuprantu, pagaliau man tai visai nerūpi.

— O kas tau rūpi?

— Myliu tave.

Pabučiavimu uždarė jam lūpas.

— Matai, aš nieko nežinau, aš tave myliu, tai mano protas, ko man daugiau?

Ilgai jie taip sėdėjo toje didelėje nakties ir buduaro tyloje, kurios per sienas ir apmušalus nedrumstė nė mažiausias šnaresys iš lauko, sėdėjo paskendę savyje, meilėje, tarsi susižavėjimo savimi debesų apsupti; toje svaiginančioje atmosferoje, prisodrintoje kvapų, bučinių skambėjimo, pakuždomis virpančių ugningų žodžių, šilko čežėjimo, vis labiau blėstančios rubininės-smaragdinės šviesos, prislopintų spalvų, kurios nuo sienų apmušalų ir baldų paslaptingai blykčiojo ir virpėjo akimirką pagyvėjusioje šviesoje ir tarsi šliaužiojo po kambarį, o paskui driko ir stingo tirštėjančioje prieblandoje, kurioje tik kažkaip keistai švietė Buda, o akys virš jo povo plunksnų žvelgė vis liūdniau ir paslaptingiau.

IV

Jau baigėsi keturios, kai Boroveckis atsidūrė gatvėje.

Vežėjas, nesulaukęs jo, nuvažiavo į arklidę.

Vėjas dusliai stūgavo ir taip smarkiai šlavė klanus, kad purvai tiško ant tvorų ir siauro takelio, atstojančio šaligatvį.

Boroveckis šiurptelėjo nuo žvarbaus, drėgno vėjo. Jis pastovėjo prie namo, nematydamas nieko daugiau, kaip tik žvilgantį purvą ir tolumoje stūksančius juodus pastatus bei fabrikų kaminus, vos dūluojančius pilkame drumstame danguje, kuriuo, padūkusiai skubėdami, skriejo debesys, panašūs į išdraskytus dumblinos medvilnės gniutulus.

Jis tebebuvo apsvaigęs, stabčiojo ir, atsirėmęs į tvorą, stengėsi sukaupti savo pakrikusią sąmonę. Visas drebėjo, nes dar tebejautė jos glamones, lūpos degė, primerkęs akis, dar matė save ten, greta jos; ėjo labai lėtai, nes, jausdamasis visai girtas, nuolat įbrisdavo į purvą ir skėčiu turėjo ieškoti priešakyje kietesnės žemės; tik smarkus šunų lojimas už tvorų galutinai jį atgaivino ir ištraukė iš tos keistos tylos, kuri apima po labai stiprių pergyvenimų.

— Kurovskis veikiausiai jau miega,— rūgščiai sukuždėjo jis, prisiminęs, kad tuojau iš teatro turėjo nueiti pas jį į „Grand Otelį".

— Kad tik kartais man už tą malonumą nereikėtų sumokėti fabriku,— sušnibždėjo jis ir ėmė greitai bėgti, jau nebepaisydamas purvo nei duobių.

Tiktai Piotrkovo gatvėje jis pagavo vežiką ir liepė, kiek tik arklys įkabina, važiuoti į viešbutį.

— O telegrama,— staiga prisiminęs sušuko jis ir žibinto šviesoje perskaitė ją dar kartą.— Apsigręžk ir

važiuok tiesiai Piotrkovo gatve. „Gal jau namie",— pagalvojo jis apie Moricą, ir vėl jį apėmė karštligė.

Vežikui dėl visa ko liepė laukti prie namų, o pats skubėdamas ėmė skambinti į butą.

Niekas nėjo atidaryti, tas jį taip suerzino, kad nutraukė skambutį ir iš visų jėgų ėmė tąsyti duris; pagaliau po ilgo laukimo Mateušas atidarė.

— Ponas Moricas namie?

— Kaip išėjo į šiabesą, tai žydai, tur būt, neišleido, taigi, atseit, ponas Moricas?

— Ponas Moricas namie, sakyk? — sušuko jis įtūžęs, nes Mateušas buvo visai girtas ir ėjo paskui jį su žvake rankoje, nusirengęs, užmerktomis akimis, jo veidas buvo visas aplipęs kraujo krešuliais ir sumėlynuotas.

— Ponas Moricas, taigi, suprantu, ponas Moricas, aha!

— Galvijau! — riktelėjo jis ir iš visų jėgų smogė į veidą.

Vyras susverdėjo ir įbedė veidą į duris, pro kurias Boroveckis įėjo į butą.

Morico nebuvo, tik ant didelės sofos valgomajame kambaryje miegojo nenusirengęs Baumas su papirosu dantyse.

Ant stalo, ant grindų, ant bufeto stovėjo daugybė tuščių butelių ir lėkščių, o virtuvo dūmtraukis buvo apsuptas ilgu žaliu šydu.

— Oho, Antka buvo, šauniai linksminosi. Maksai, Maksai! — garsiai sušuko jis, purtydamas miegantįjį.

Maksas nė nekrustelėjo, jis ramiausiai miegojo ir skardžiai knarkė.

Pagaliau Boroveckis, netekęs kantrybės, kad nesiseka jo išbudinti, norėdamas sužinoti, kur Moricas, čiupo jį į glėbį ir pastatė ant grindų.

Maksas, suerzintas, kam jį žadina, pasviro ant kėdės, nutvėrė ją ir iš visų jėgų sviedė į priekį, ant stalo.

— Še tau, žalia beždžione, nežadink,— ir ramiausiai atsigulė ant sofos, nusivilko surdutą, apsimuturiavo juo galvą ir miegojo toliau.

— Mateušai! — beveik vilties netekęs, sušuko Karolis, matydamas, kad Makso niekas nebeprikels.

— Mateušai! — antrą kartą sušuko jis, eidamas į prieškambarį.

— Tuojau einu, lekiu, pone direktoriau, tik žvakė man kažkur dingo ir ieškau, ir ieškau, einu,— šaukė jis per miegus drebančiu, girtu balsu, veltui stengdamasis pasikelti nuo grindų, kur, pargriautas Boroveckio smūgio, buvo užmigęs.

Jis atsiklaupė ir vėl susmuko kniūbsčias ant grindų, mosuodamas rankomis, lyg plaukdamas.

Boroveckis pakėlė jį, nuvedė į valgomąjį, pastatė prie krosnies ir paklausė:

— Kur tu pasigėrei? Tiek kartų tau sakiau, jeigu pasigersi, išvarysiu tave velniop, girdi?

— Girdžiu, pone direktoriau, girdžiu, aha, taigi ponas Moricas,— gargaliavo jis, veltui stengdamasis išlaikyti pusiausvyrą.

— Kas tau snukį sudaužė? Atrodai kaip kiaulė.

— Man snukį kas sudaužė? Man, atsipr... pone direktoriau, niekas sudaužė snukį, man niekas negali sudaužyti snukio, nes aš, atsipr... pone direktoriau, grobus sulaužyčiau, srėbtuvę pakaustyčiau, ir būtų fertig[1], švariai... cholera.

Boroveckis, matydamas, kad su girtu nesusišnekės,

[1] Baigta, gatava *(vok.)*.

atnešė ropinę vandens, viena ranka laikė jį ir visą vandenį išpylė jam ant galvos.

Mateušas muistėsi ir mėgino ištrūkti, bet truputį prasiblaivė ir, rankomis šluostydamasis mėlynių išmargintą ir sukruvintą veidą, spoksojo pakvaišusiomis akimis.

— Ponas Moricas buvo? — kantriai klausinėjo jis toliau.

— Buvo.

— Kur nuvažiavo?

— Tai lyg ir nuvežė tą mažiukę, juodukę tą, ir žadėjo būti „Grande".

Tai reiškė „Grand Otelyje".

— Kas čia buvo?

— Visokių ponų buvo, buvo ponas Beinas, ponas Hercas ir dar kitokie žydai. Mudu su pono inžinieriaus Agota gaminome vakarienę.

— Ir nusigėrei kaip paskutinė kiaulė; kas gi tave taip sumušė?

— Niekas manęs nemušė.

Jis nesąmoningai pasičiupinėjo savo galvą ir veidą ir sušnypštė iš skausmo.

— O iš kur tos skylės makaulėje, ką?

— Taigi, tai mat... buvo ir ponas Moricas, ir ta juoda beždžionė, ir tas kuprys, ir tie žydai.

— Sakyk tuojau, kur pasigėrei ir kas tave sumušė? — įtūžęs suriko jis.

— Nei aš girtas, nei mane kas sumušė. Nuėjau ponams alaus, o smuklėje buvo draugų, kur dirba pas prancūzus, tai ir pastatė byr. Na, gerai! Pastačiau ir aš. Kai jie pastatė kartą, tai ir aš kartą. Paskui atėjo žmonių iš mūsų balyklos, dorų lenkų, iš mano krašto, ir jie pastatė byr — gerai; pastačiau ir aš. Jie dori lenkai,

tai ir aš doras lenkas, jie statė — gerai, tai ir aš stačiau. Bet aš negirtas, atsipr... pone direktoriau, kaip poną dievą myliu, aš toks blaivas, kad jeigu norit, pone direktoriau, aš papūsiu, galit patikrinti, pone direktoriau.

Jis pasilenkė ir užsimerkęs, stipriai prigludęs nugara prie krosnies, pūtė į kambarį.

Boroveckis rengėsi savo kambaryje ir neklausė, bet Mateušas vis vapaliojo:

— Paskui atėjo senojo pono Baumo veberiai[1] ir gliancuotojai. Jie gėrė su mumis — mes statėme, bet kad vokiečiai niekšingi žmonės, tai jie nenorėjo statyti. Tai aš vienam tik trupučiuką pirštu bakstelėjau, tai jis ant žemės, o kitas man bokalu į kaktą. Tai aš ir tam taip truputį pirštu bakstelėjau, tai jis irgi ant žemės, o vokiečiai gi man už pakarpos. Aš nesimušiau, nes žinau, kad ponas direktorius to nemėgsta. O kadangi aš klausau savo pono, tai aš ir nesimušiau, bet kai vienas įsikabino man į plaukus, o antras už pakarpos, o kitas dar tvojo į snukį, tai galvoju, gaila man to švarko, kur gavau iš pono direktoriaus, ir sakau geruoju: paleisk mane, o jis peiliu man į pašonę. Tai aš jį makaule į sieną, tai jis pasiliko.

Draugai padėjo, ir buvo fertig, švariai. Aš nesimušiau, tik truputėlį pirštu bakstelėjau, viščiukas, ir tas nustovėtų, o toks kiaulė jau guli. Silpnų pakinklių žmonės, pone direktoriau, labai silpnų tie vokiečiai. Aš tik truputį bakstelėjau pirštu, tai jau ir forbeit, ant žemės!

Jis murmėjo vis labiau mieguistas ir, ištiesęs į priekį ranką, rodė smiliumi, kaip jis tik truputį bakstelėjo.

— Eik miegoti,— sušuko Boroveckis, užgesino šviesas, nuvedė jį į virtuvę ir išvažiavo ieškoti Morico.

[1] Audėjai *(vok.)*.

„Viktorija" buvo uždaryta, „Grand Otelis" taip pat.

— Ponas Kurovskis jau miega? — paklausė jis budintį.

— Jo šiandien visai nebuvo, buvo paruoštas salonas, ir jis neatvažiavo.

— Ponas Veltas buvo pas jus vakare?

— Buvo su poniomis ir ponu Konu, nuvažiavo į Arkadiją.

Jis nuvažiavo į Arkadiją Konstantinovo gatvėje, ir ten jau nieko nebebuvo.

Jis apvažiavo dar kelias smukles, kur paprastai linksmindavosi Lodzės jaunimas, bet niekur jo nerado.

„Kur ta beždžionė pasislėpė?" — suirzęs galvojo jis ir staiga šūktelėjo vežikui: — Važiuok midaus, žinai kur? Jeigu ten nebus, tai niekur jo nerasiu.

— Tuojau ten būsime, pone!

Ir iš visų jėgų šėrė arkliui, nes tas baisiai lėtai kiūtino, klupdamas per duobes ir skyles; brička šokinėjo ir lingavo grindiniu, pilnu klaikiausių duobių, tarytum valtis jūros bangomis.

Boroveckis kėikėsi dantis sukandęs ir, norėdamas suvaldyti įniršį, kuris taip jį krėtė, jog negalėjo užsidegti papiroso, vis lūžtančio rankose, ėmė intensyviai galvoti apie tą medvilnės reikalą.

— Tą telegramą Baueris brangiai pardavė Cukeriui. Kokia nuostabi moteris,— peršoko jis prie prisiminimų apie Liusi ir paskendo juose.

Jis pažinojo ją jau dveji metai, bet neatkreipė ypatingo dėmesio, nes buvo užsiėmęs ponia Likert, o antra vertus, apie ją buvo sakoma, kad esanti nepaprastai kvaila, beveik tiek pat, kiek ir graži.

— Koks temperamentas! — prisimindamas sukuždėjo jis, ir jį nukrėtė šiurpas.

Jau gana seniai jis žinojo, kad patraukė jos dėmesį, ji duodavo jam suprasti žvilgsniais, primygtinais kvietimais, kuriais jis kažkaip niekad nesinaudojo. Ji lankėsi visur, kur žinojo galėsianti ir jį sutikti.

Lodzės gandonešiai, kurių darbą ten su dideliu pomėgiu ir labai meistriškai atlieka daugiausia vyrai ir kurių perpildytos kontoros ir fabrikai, jau buvo pradėję kažką kombinuoti ir šnibždėti, bet greit liovėsi, nes Boroveckis laikėsi atokiai, pastaraisiais mėnesiais paskendęs fabriko steigimo planuose.

Jis asmeniškai pažinojo Cukerį, seną žydą su chalatu, per pastaruosius dešimt metų pavirtusį fabrikantu milijonieriumi, kuris Lodzėje pradėjo savo karjerą, supirkinėdamas suvartotus, fabrikams visai nebereikalingus medvilninius skudurus, popieriaus skiautes, medvilnės dulkes, kurių visada būdavo pakankamai verpyklose ir karšyklose.

Jis nekentė Cukerio dėl prastų gaminių, raštu ir spalvomis paviršutiniškai mėgdžiojančių Bucholco firmos gaminius, nors iš tikrųjų tai buvo žemiausios kokybės medžiagos, pardavinėjamos pigiai, ir jokia konkurencija su jomis buvo neįmanoma.

Jis žinojo, kad ponia Cuker neturi meilužio, pirmiausia todėl, kad žydė, o antra, mieste, kur visi, pradedant milijonieriais ir baigiant paskutiniu sraigteliu toje milžiniškoje gaminimo mašinoje, privalo darbą dirbti, privalo visuotinai atsiduoti tam darbui, nepaprastai maža tėra profesionalų donžuanų, negirdėtai maža galimybių vergti ir mulkinti moteris.

Pagaliau, jeigu ji turėtų, tai kas nors tą jau žinotų ir tikriausiai kalbėtų.

„Ar ji turi ir kokią nors sielą? — dabar mąstė jis, svarstydamas jos laukinį, nežabotą aistringumą.— Bet ko aš ten įlindau, ir dar dabar! Velniop meilė, dabar

turėti tokį sluogą prie kojos, kai kreditan steigiamas fabrikas. O vis dėlto..."

Ir jis susimąstė, ieškojo savyje meilės jai, visai nuoširdžiai įkalbinėjo save, kad ją myli, kad jį pagavo meilė, o ne paprasta sveiko ir neišsemto organizmo geismų audra.

— Bet, šiaip ar taip, lošti apsimoka,— pagalvojo jis.

Vežikas pasuko ir sustojo prie Spacerovos gatvės kampo, priešais sinagogą.

V

Restoranas, į kurį atvažiavo Boroveckis, ieškodamas Morico, buvo tuojau už sinagogos, gilumoje kiemo, apstatyto penkiaaukščiais fligeliais lyg akmeninėmis dėžėmis iš trijų šonų, nes iš ketvirto šono buvo mažas sodelis, aptvertas žaliais statiniais, atsiduriąs į milžinišką, nuogą, raudoną kažkokio fabriko užpakalinę sieną.

Mažas vienaaukštis fligelėlis, stovintis gale palei pat sieną, tvieskė apšviestais langais ir gaudė triukšmu, panašiu į asilų bliovimą.

„Oho, yra visa gauja",— pagalvojo jis, įeidamas į ilgą, žemą salę, taip užtemdytą cigarų dūmais, kad pirmą akimirką tame melsvame debesyje, pamargintame auksiniais dujų šviesos rutuliais, nieko negalėjo įžiūrėti.

Keliasdešimt žmonių, susigrūdusių prie ilgo stalo, rėkė, garsiai kalbėjo, juokėsi ir dainavo, ir visa tai kartu su lėkščių skambėjimu ir šaižiu daužomo stiklo žvangėjimu sudarė tokį painų, triukšmingą klegesį, kad drebėjo sienos ir nieko negalima buvo išgirsti.

Staiga triukšmas kiek aptilo, ir kažkoks kimus, girtas balsas galustalėje užtraukė:

Agata! Puikų biznį tu turi! — Agata!
Agata! Tave bučiuoju veido vidurin! — Agata!
Agata! Už tai alaus man padaryk! — Agata!

— Agata! — bliovė minia visais įmanomais ir neįmanomais balsais, taip nustelbiančiais Bum-Bumą, kuris buvo tos nuostabiai kvailos dainelės kompozitorius ir solistas, kad veltui jis rėkė kitus posmus, niekas jo neklausė, nes visi kaukė:

— Agata! Agata! Bum-Bum, lia, lia, lia! Agata! Tra, lia, lia, lia! Agata! Cyp, cyp, cyp, Agata!

Tas dainavimas taip įkurstė, kad jie pradėjo mušti taktą lazdomis per stalą, bokalai lėkė į sieną arba tiško į krosnį, kai kam ir to neužteko, nes trankė kėdes į grindis ir kaip apduję, lyg apakę, užmerktomis akimis dainavo:

— Agata! Agata!

— Ponai, dėl dievo meilės, tuo riksmu jūs prišauksit policiją ant mano galvos,— ėmė maldauti išsigandęs šeimininkas.

— Tamsta privalai tylėti, mes mokame! Panele, prašau vieną alaus!

— Ei, Bum-Bum, padainuok tamsta,— šaukė jie Bumui, kuris, abiem rankom taisydamasis pensne, stovėjo kitame kambaryje prie bufeto.

— Žviek, Bum-Bum, vis tiek aš negirdžiu,— mieguistas kuždėjo vienas, užsikniaubęs ant stalo, užversto vyno bei konjako buteliais, kavinukais, porterio puodeliais, bokalais ir stiklo šukėmis.

— Agata! Agata! — pusbalsiu maurojo kažkoks apsnūdęs, pusiau užsimerkęs, girtas kontorininkas, lazda daužydamas stalą.

— Na, linksminasi echt lodziškai,— sukuždėjo Karolis, akimis ieškodamas Morico.

— Direktorius! Ponai, yra ir firma Bucholcas Hermanas ir Bendrovė! Tad mūsų yra pilnas komplektas. Panele, vieną eilę konjako! — darkyta lenkų kalba šaukė kažkoks aukštas ir storas vokietis.

Jis plačiai užsimojo aplinkui, norėjo dar kažką sakyti, bet kojos susipynė, ir jis sudribo ant sofos, kuri stovėjo užpakaly.

— Betgi, matau, visa gauja įsilinksminusi.

— Visas mūsų buršų komplektas.

— Mes visada taip, jei gerti, tai visi išvien, o kai darbo dirbti — tai ir nebėr!

— O taip, visi išvien, kaip sako tas, na, kaip jo pavardė, to, kur sako: „Išvien, jaunieji prieteliai, bendroje laimėj mūs keliai! Ir bendra grandine..."

— Apjuoskime pilvus arba kitokią galanteriją,— įterpė kažkas iš šalies.

— Tylėk tamsta. Valkatoms, šunims ir Šajos žmonėms įėjimas draudžiamas! Užsirašyk tai tamsta, pone redaktoriau,— šaukė kažkuris, kreipdamasis į aukštą, liesą blondiną, melancholiškai sėdintį viduryje kambario ir klaidžiojantį didelėmis, tarsi pasiskolintomis akimis po sienas, nukabinėtas oleografijomis.

— Moricai, turiu į tave labai skubų reikalą,— sukuždėjo Karolis, prisėsdamas prie Velto ir Leono Kono, nes jie tik vienu du gėrė.

— Nori pinigų, še tau piniginę,— sušnibždėjo Moricas, atkišdamas vidinę surduto kišenę,— arba palauk, einam į bufetą. Po velniais, aš girtas,— sumurmėjo jis, veltui stengdamasis laikytis tiesiai.

— Gal atsisėsit, direktoriau? Išgersim, a! Yra degtinėlės, yra konjakėlio, a!

— Liepkit duoti man valgyti, nes esu alkanas kaip vilkas.

Padavėja atnešė karštų sardelių, nes bufete daugiau nieko nebebuvo.

Boroveckis pradėjo valgyti, nekreipdamas dėmesio į visą draugiją, kuri, susiskirsčiusi į grupes, gėrė ir plepėjo.

Tai buvo beveik vien tik Lodzės jaunimas, tipingas kontorų ir sandėlių jaunimas, su nedidele fabrikų technikų ir kitų rūšių specialistų priemaiša.

Bum-Bumas, nors visiškai girtas, vaikščiojo po salę, daužė sau plaštaka į kumštį, taisinėjo pensne, su visais gėrė, o tarpais prieidavo prie jauno vyruko, kuris, pasirišęs servetėlę, miegojo, giliai įsispraudęs į fotelį, ir šaukė jam į ausį:

— Pusbroli, nemiegok!

— *Zeit ist Geld*[1]! Kieno sąskaita? — atsiliepdavo tasai, neatmerkdamas akių, automatiškai tvodavo bokalu į stalą ir toliau miegodavo.

— Moteris! Duok tamsta ramybę, kein gešeft būti moterimi, gaila laiko,— juokdamasis šaukė visai Lodzei žinomas Felius Fišbinas.

— Aš esu žmogus, pone, autentiškiausias žmogus,— šaukė kažkas kitame stalo galę.

— Tamsta nesigirk! Tamsta esi grubi žmogaus simuliacija,— šaipėsi Felius.

— Ponas Fišbinai, gal tamsta ir esi fišbinas[2], bet tamstos biznis nė šiaudų nevertas.

— Ponas Veinbergai, tamsta esi... na, tamsta jau žinai ir mes žinome, kas tamsta esi, cha, cha.

— Bum-bum, užgiedok majufes[3], nes žydai riejasi.

[1] Laikas — pinigai *(vok.)*.

[2] Banginio ūsų kauliukas, dedamas į moteriškus drabužius (vok. *Fischbein*).

[3] Šabaso giesmė (hebr. *ma jafith* — kokia graži...).

— Kenigai, tu esi mano bičiulis, bet aš su liūdesiu matau, kad tu vis eini kvailyn. Tau galva jau sulindo į pilvą. Aš labai bijau dėl tavęs. Ponai, jis taip atsiganė, kad netrukus jam nebepakaks kailio, jis nebetilps jame, cho, cho.

Prapliupo visuotinis juokas, bet Kenigas neatsiliepė, gurkšnojo alų ir paklaikusiomis akimis spoksojo į šviesas, jis sėdėjo be surduto, su atsegta marškinių apykakle.

— Grįžkime, daktare, prie moterų,— prašnekino Felius kaimyną, kuris sėdėjo, nuleidęs ant krūtinės smakrą, nuolat be atvangos raitė šviesius ūselius, kas minutę nervingai braukėsi surduto atlapus ir kamšėsi į rankoves gana purvinus rankogalius.

— Gerai, tai svarbus klausimas, kad ir socialiniu-psichologiniu požiūriu.

— Čia nėra jokio klausimo. Ar pažįsti tamsta bent vieną padorią moterį?

— Ponas Feliksai, tamsta esi girtas, ką tamsta šneki! Aš tamstai čia pat, Lodzėje, parodysiu šimtus geriausių, padoriausių, protingiausių moterų,— rėkė jis, pakirdęs iš apatijos, pašokdamas kėdėje ir žaibo greitumu valydamasis atlapus.

— Tai, tur būt, tamstos pacientės, tamsta privalai jas girti.

— Imant socialiniu-psichologiniu požiūriu, tai, ką tamsta sakai, yra...

— Iš kurio tik šono imsi, vis vien tai yra tiesa, tai keturiskart tiesa. Tamsta man įrodyk, kad yra kitaip.

— Taigi sakau tamstai.

— Tai yra plepalai, tik plepalai, man reikalingi faktai! Aš esu realus žmogus, ponas Vysocki, aš esu pozityvistas. Panele, kavinuką kavos, šartrezo!

— Gerai, gerai! Tuojau duosiu tamstai faktus: Borovska, Amzel, Bibrich — ką sakysi?

— Cha, cha, cha, vardink tamsta daugiau, man tai bus gardaus juoko.

— Tamsta nesijuok, tai padorios moterys,— šaukė jis karščiuodamasis.

— Iš kur tamsta žinai, tamsta turėjai jas komisui? — ciniškai drėbė Felius.

— Dar neišvardinau pirmiausių, tokių, kaip ponios Cuker ir Volkman.

— Tos neina į skaičių. Vieną vyras laiko užrakintą, o antra neturi laiko pažvelgti į pasaulį, nes per trejus metus turi keturis vaikus.

— Ponia Kešter — tai kas, tai perkelis? O ponia Grosgliuk — tai vata? Ką tamsta dabar pasakysi?

— Nepasakysiu nieko.

— Tai matai tamsta,— spinduliuodamas ir raitydamas ūsiukus, šaukė daktaras.

— Aš esu realus žmogus ir todėl nepasakysiu nieko, nes ką čia skaičiuoti negražias moteris, tai tokia biauri prekė, kad jos neimtų komisui netgi Leonas Konas, o jis ima viską.

— Aš jas skaičiuoju ir statau pirmoje eilėje. Be įprasto organiško padorumo, jos turi dar etiką.

— Etiką, kas čia per prekė? Kas ja uždarbiauja? — šaukė jis, leipdamas juoku.

— Felius, pasakei šimtaprocentinį sąmojį,— šūktelėjo per stalą Leonas Konas, plodamas katučių.

Daktaras neatsiliepė, jis gėrė karštą kavą, kurios jam įpylė Felius, raitė ūsiukus, braukėsi atlapus, kamšėsi rankogalius ir tarė kaimynui, kuris visą laiką gėrė ir nuolat valėsi raudona nosine akinius:

— Ar tamsta, advokate, apie moteris esi tos pačios nuomonės, kaip ir ponas Feliksas?

— Phi, tai yra...— supranti, meldžiamasis pone... kaip čia išdėsčius... hm,— mostelėjo ranka, atsigėrė alaus, užsirūkė nuolat gęstantį papirosą ir įsižiūrėjo į degantį degtuką.

— Klausiu, ką advokatas galvoji apie moteris? — šturmavo daktaras ir ėmė rengtis naujai kovai už moterų garbę.

— Supranti, meldžiamasis tamsta, aš nieko negalvoju, aš geriu alų,— paniekinamai numojo jis ranka ir panėrė visą veidą naujame bokale, kurį jam pastatė padavėja.

Jis gėrė ilgai, o paskui pirštais nusunkė baltas putas iš retų ūsų, kurie tarytum parudavęs šiaudinis stogas kabėjo jam ant lūpos.

— Tamsta parodyk man dorą moterį, aš jai nusiųsiu Šmito ir Ficės šilkų, madam Giustav skrybėlaitę ir mažą popierėlį kuriam nors bankui su Grosgliuko parašu, tai vėliau aš tamstai papasakosiu apie ją įdomių dalykų,— vėl nusijuokė jis.

— Tamsta tai pasakok Balutuose, ten gal tamstai patikės ir vertins tamstos nuomonę, o mes jau šiek tiek pažįstame tamstą, ponas Feliksai.

— Ko čia jūs, redaktoriau, savo špūlę kišat?

— Nes tamsta taip rieti, kad net krakmolas byra,— atsakė kažkas už minėtą redaktorių, kuris įširdęs išsinešdino į bufetą.

— Pusbroli, nemiegok,— šūktelėjo Bumas.

— *Zeit ist Geld!* Kieno sąskaita? — sukuždėjo jis, stuktelėdamas į stalą bokalu ir norėdamas pakelti jį prie lūpų, bet neprinešė, ranka nusviro, bokalas su alum tėškėsi į žemę; jis to nežinojo, tik apsivertė fotelyje ant šono, staltiese užsidengė veidą ir miegojo.

— Ko mergaitė nori? Tegul gražuolė pasako! — kuždėjo Leonas Konas, mėgindamas pabučiuoti besiveržiančią iš jo padavėją.

— Palik tamsta mane ramybėje, paleisk mane tamsta,— staigiai truktelėjo ji.

— Ko gražuolė muistosi, aš moku, tai aš ir muistysiuos, aš esu Konas, Leonas Konas!

— Kas man rūpi jūsų pavardė, paleiskit mane,— smarkiai šūktelėjo ji.

— Tegul gražuolė eina po velniais! Šiukšlė! — paniekinamai drėbė jis įkandin nueinančiajai ir ėmė vilktis atsagstytą surdutą ir liemenę.

— Moricai! Pakaks jau girtuokliauti, einam namo, yra svarbus reikalas,— galutinai netekęs kantrybės, kuždėjo Karolis, nes girtas Moricas, įsikniaubęs į rankas, sėdėjo be sąmonės ir į viską, ką girdėjo, atsakinėjo vis tą patį:

— Aš esu Moricas Veltas, Piotrkovo 75, antras aukštas. Eik tamsta po velniais!

— Ponas Konai, aš turėjau į tamstą mažą reikalą,— sušnibždėjo Boroveckis.

— Kiek jums reikia?

Jis pliaukštelėjo liežuviu, spragtelėjo pirštais ir jau buvo betraukiąs piniginę.

— Jūs greit orientuojatės,— šyptelėjo Boroveckis.

— Esu Leonas Konas! Kiek?

— Rytoj tamstai pasakys Moricas, aš norėjau tik užsifikrinti. Ačiū tamstai.

— Visa mano kasa, visas mano kreditas — tamstos nuožiūrai.

— Labai dėkoju. Terminas — ne ilgesnis, kaip trijų mėnesių.

— Kas kalba apie terminą? Bene verta bičiulių tarpe apie tokius menkniekius? . .

— Duok man gazuoto vandens,— sumurmėjo Moricas.

Kai jam atnešė, jis gėrė tiesiai iš sifono.

— Šube, sakyk teisybę, kiek tau kainuoja ta tavo Juzė? — kuždėjo kažkas už Karolio nugaros.

— Brangi prekė, jeigu nori dabar pirkti.

— Palauksiu iki varžytynių, palauksiu. Bet pasakyk, kiek tau kainuoja, nes Lodzėje šnekama, kad apie tūkstantį rublių per mėnesį.

— Gal tūkstantį, gal penkis, nežinau.

— Nemoki?

— Moku, apsčiai moku — vekseliais. Butą apmokėjau vekseliu, baldus vekseliu, modistei — vekseliu, viską vekseliu. Iš kur aš galiu žinoti, kiek man tai iš viso kainuoja, žinosiu tik subankrutavęs, kai bus aišku, kiek norės paimti už šimtą. Dabar nieko nežinau.

— Žinai, tai genialu!

— Tamsta girdi, ponas Konai, ką už mūsų kalba?

— Girdžiu, girdžiu. Tai stambi suktybė, bet išmintinga, a, a, kokia išmintinga!

— Nori, kad aš važiuočiau namo? — paklausė Moricas.

— Ir tučtuojau, labai skubus reikalas.

— Mūsų reikalas?

— Mūsų, neregėtai svarbus dalykas, neregėtai.

— Jeigu reikalas, tai aš esu beveik blaivus. Einam.

Karolis išėjo, vesdamasis už parankės šlitiniuojantį ir nebepastovintį Moricą, o jiems įkandin pro atdaras duris ūžtelėjo dainavimo bei riksmų srautas, pasiliejo tyliame, tamsiame kieme ir dingo erdvėje, naktyje.

Viršum Lodzės aušo jau rytas, nes juodi kaminai ėmė dūluoti vis šviesesnėmis spalvomis ir stogai spindėjo, apšviesti tos blyškios žaros, kuri tarytum švel-

niausi rausvi dažai, sumaišyti su perlais, barstė žemėn savo šviesas.

Šaltis sustingdė purvą, vietomis ledu sukaustė klanus, pabaltino tiltelius per griovius ir vešlia žile aptraukė medžius.

Diena žadėjo būti giedra.

Moricas visa krūtine traukė tą vėsų, šaltą orą ir vis labiau blaivėjo.

— Žinai, neatsimenu, kad būčiau kada taip pasigėręs. Negaliu sau atleisti, galva man ūžia kaip virtuvas.

— Sutaisysiu tau arbatos su citrina, išsiblaivysi, ruošiu tau tokią staigmeną, kad iš džiaugsmo norėsi pasigerti antrą kartą.

— Na, įdomu, kas tai galėtų būti.

Vos tik parvažiavęs, jau nebežadindamas Mateušo, kuris miegojo, atsiklaupęs prieš židinį ir padėjęs galvą ant skardos, Karolis pripylė vandens į virtuvą ir užkūrė po juo dujas.

Moricas pagiriojosi iš pagrindų, nes galvą apsipylė šaltu vandeniu, nusiprausė ir, išgėręs kelias stiklines arbatos, pasijuto visai blaivas.

— Na, jau esu *fertig*. Po velniais, man biauriai šalta.

— Maksai! — tuo tarpu šaukė Karolis, iš visų jėgų purtydamas Baumą, bet Maksas neatsiliepė ir tik stipriau tūlojosi ant galvos surdutą.— Viskas veltui, miega kaip užmuštas. Aš taip skubu, kad nebelauksiu. Perskaityk, Moricai, atidžiai depešą, tik nežiūrėk adreso,— įspėjo jis, paduodamas telegramą.

— Taigi, kad nieko nesuprantu — šifruota!

— Tiesa. Tuojau tau perskaitysiu.

Ir jis skaitė jam lėtai, labai aiškiai, pabrėždamas skaičius ir datas.

Moricas išsipagiriojo visai, sulig pirmais žodžiais pašoko nuo kėdės ir akimis, visu savimi rijo tos telegramos turinį. Kai Karolis baigė ir pakėlė į Moricą džiūgaujantį žvilgsnį, šis stovėjo nejudėdamas, įsmeigęs akis į tą biznį, kelis kartus spaudė ant nosies pensne, kurie nenorėjo laikytis, šypsojosi taip saldžiai, lyg mylimajai, nervingai pešiojo savo gražią barzdą, pagaliau iškilmingai tarė:

— Žinai, Karoli, mes jau turime ateitį, mes turime stambius pinigus. Ta telegrama verta šimto tūkstančių rublių, na, mažiausia penkiasdešimt. Tokia iškilnia proga mes galime pasibučiuoti! Koks tai biznis, koks tai biznis! — Ir, pagautas to džiaugsmingo susijaudinimo, jis slinko prie Boroveckio, iš tikrųjų norėdamas jį nuoširdžiai pabučiuoti.

— Duok ramybę, Moricai. Dabar mums reikia grynų pinigų, o ne bučinių.

— Teisingai sakai, tavo teisybė, dabar reikia pinigų ir pinigų.

— Kuo daugiau pirksime, tuo daugiau uždirbsime.

— Kas čia Lodzėje darysis! Ai, ai! Jeigu apie tai žino Šaja arba Bucholcas, jei suskubs išpirkti, tuomet tai uždainuos visi. Iš kur tą ištraukei?

— Moricai, tai mano paslaptis, tai dovana man.— Jis nusišypsojo pats sau, nes prisiminė Liusi.

— Tavo paslaptis — tai tavo kapitalas. Tačiau mane viena stebina.

— Kas?

— To, Karoli, aš nesitikėjau iš tavęs. Kalbu visai nuoširdžiai. Nesitikėjau, kad sugebėtum turėti rankoje tokį biznį ir norėtum su mumis dalintis.

— Vadinasi, nepažinai manęs.

— Žinai, po to fakto dar mažiau pažįstu.

Jis žiūrėjo į jį taip, lyg įtardamas kokias pinkles, nes negalėjo suprasti, kaip galima savo noru dalintis pelnu.

— Aš esu arijas, o tu semitas, čia ir yra paaiškinimas.

— Aš jo nematau, nesuprantu, ką nori tuo pasakyti.

— Tik tiek, kad aš noriu uždirbti pinigų, bet man pasaulis nesibaigia netgi milijonais, o tavo gyvenimo tikslas yra tik pinigus uždirbti. Myli pinigus dėl pinigų ir įsigyji juos beatodairiškai, nesiskaitydamas su priemonėmis.

— Nes gera kiekviena, kuri padeda.

— Tai ir yra semitiška filosofija.

— Su kuo aš turiu skaitytis? Kaip tik tokia filosofija nėra nei arijų, nei semitų, tai pirklių filosofija.

— Na, tiek to. Kitą kartą pasikalbėsime apie tai plačiau. Aš dalinuosi su jumis todėl, kad esat mano kompanionai ir seni draugai. Pagaliau netgi ambicija man taip liepia, padaryti paslaugą draugams.

— Brangi ambicija.

— Skaičiuoji?

— Nes viskas skaičiuojama.

— Tai kiek vertini mūsų seną bičiulystę?

— Karoli, tu nesijuok, bet aš tau pasakysiu, kad draugystę su tavim aš galėčiau apskaičiuoti rubliais, nes per ją, dėl to, kad kartu gyvename, aš turiu maždaug dvidešimčia tūkstančių rublių didesnį kreditą. Atvirai tau sakau.

Boroveckis nuoširdžiai juokėsi, didžiai patenkintas Morico žodžiais.

— Tai, ką aš darau, padarytum ir tu, padarytų ir Baumas.

— Aš manau, Karoli, aš tikrai manau, kad Maksas

yra išmintingas žmogus, kad jis yra pirklys... Bet kai aš, tai padaryčiau su didžiausiu malonumu.

Jis ėmė glostytis barzdą ir rioglinti pensne, norėdamas paslėpti akių ir lūpų išraišką, kuri kalbėjo visai ką kita.

— Tu esi bajoras, tu iš tikrųjų esi fon Boroveckis.

— Maksai! Kelk, miegali! — šaukė jis Baumui į ausį.

— Nežadink manęs! — įsiutęs maurojo tas, mataruodamas kojomis.

— Tu nesispardyk ir kelk, nes yra skubus reikalas.

— Karoli, kam tu jį žadini,— tyliai kalbėjo Moricas.

— Juk trise turime pasitarti...

— O kodėl negalim to biznio padaryti dviese?

— Todėl, kad padarysime jį trise,— šaltai atsakė Boroveckis.

— Bene aš kitaip sakau! Tik galėtume susitarti ir be jo, o kai atsikels, kai išsimiegos, tai jam pasakysim! Mes esam deimantinė bendrovė Lodzėj.

Jis vis greičiau bėgiojo po kambarį. Kalbėjo apie būsimus uždarbius, brėžė skaitmenis, prisėsdavo kiek prie stalo, abiem rankom ėmė stiklinę su arbata ir gėrė; jis buvo taip susinervinęs, kad pensne nuolat krito jam į stiklinę; keikėsi, šluostė akinius į surduto skvernus ir vėl bėgiojo arba lenkėsi prie stalo ir ant ceratos rašė skaitmenų stulpelius, kuriuos tuojau pat trynė paseilintu pirštu.

Tuo tarpu Baumas atsikėlė, išsipūkštė, išsikeikė keliomis kalbomis, išgėrė milžinišką kiekį arbatos, suvalgė visus vakarienės likučius, dar buvusius lėkštėse, užsirūkė trumpą anglišką pypkutę ir, glostydamasis mažą plikę viršum kaktos, sumurmėjo:

— Ko norit? Greit šnekėkit, nes aš noriu miego.

— Neisi miegot, kai tik sužinosi.

— Nepliurpk.

Karolis perskaitė jam telegramą.

Moricas išdėstė planą, kuris buvo labai paprastas: sudaryti pinigų, daug pinigų, tuojau važiuoti į Hamburgą, pirkti, kiek tik bus galima, neapdirbtos medvilnės ir atgabenti ją į Lodzę, kol dar nebus įsigaliojęs muito ir tarifų pakėlimas. O paskui pardavinėti, suprantama, su kuo didžiausiu pelnu.

Baumas ilgai galvojo, kažką rašinėjo bloknote, išrūkė pypkę, iškratė pelenus į lėkštutę, pasirąžė savo milžiniškais kaulais ir tarė:

— Užrašykite mane dešimčiai tūkstančių rublių, daugiau negaliu. Labanaktis!

Jis pasikėlė nuo kėdės, buvo beeinąs vėl miegoti.

— Palauk! Juk turime susitarti. Išsimiegosi, spėsi.

— Rauk jus velniai su tais susitarimais. Ak, tie lenkai! Rygoje ištisus trejus metus mažai ką miegojau, nes visi per naktis pas mane susitarinėjo... ir Lodzėje tas pats.

Jis nenoromis atsisėdo ir ėmė kimštis pypkę.

— Moricai, kiek duodi?

— Taip pat dešimt tūkstančių. Kol kas neištrauksiu daugiau.

— Tad ir aš tiek pat.

— Pelnas ir nuostoliai bus po lygiai.

— Tačiau kuris iš mūsų važiuos? — paklausė Baumas.

— Gali važiuoti tik Moricas, nes jis gerai išmano ir tai jo specialybė.

— Gerai, važiuosiu. Kiek duosit grynais dabar?

— Aš turiu penkiolika rublių, galiu pridėti savo žiedą su briliantu, užstatysi jį pas tetą, tau duos daugiau, kaip man,— ironiškai kalbėjo Maksas.

— Iš viso turiu su savim, tuojau... 400 rublių, galiu duoti 300 tuojau.

— Kas žiruos tavo vekselius, Baumai?

— Duosiu grynais.

— Jeigu aš laiku neišplėšiu pinigų, tai duosiu vekselius su geru žiru.

Stojo tyla. Maksas padėjo galvą ant stalo ir žiūrėjo į Moricą, kuris greitai kažką rašė ir skaičiavo. Karolis lėtai vaikščiojo po kambarį ir, norėdamas atsigaivinti, uostė kažkokius kvepalus brangiame flakonėlyje.

Jau buvo gerai įsidienoję, pro langus, uždengtus mezginių užuolaidomis, liejosi balta, akinanti rytmečio šviesa ir drumstė lempos bei didelėse bronzinėse žvakidėse degančių žvakių spindėjimą.

Didžiulė tyla, sekmadienių Lodzės tyla užliejo miestą ir skverbėsi į buto vidų. Kažkur toli, tuščioje, tarytum išmirusioje gatvėje, per gruodą dardėjo vežiko ratai ir gaudė lyg griaustinis.

Karolis atidarė langelį, norėdamas įleisti truputį gryno oro, ir pažvelgė į gatvę.

Grindinys ir stogai buvo apšerkšnijęs ir it deimantai žėrėjo prieš saulę, patekėjusią kažkur toli už Lodzės, už fabrikų, kurių kaminai kaip tankus ir niūrus miškas stovėjo tiesiai prieš langus ir stūksojo savo galingais, rūsčiais profiliais žydrai auksinio dangaus fone.

— O jeigu tas biznis nepavyks? — pasitraukdamas nuo lango, sukuždėjo jis.

— Na, tai turėsim nuostolio, po šimts, ir daugiau nieko,— abejingai sumurmėjo Maksas.

— Galime prarasti trigubai — kapitalą, pelną, o gal ir fabriką.

— Taip negali būti,— sušuko Maksas, piktai stuksėdamas kumščiu į stalą.— Fabriką privalome turėti. Aš su tėvu ilgiau nebeištversiu, ir pagaliau ar ilgai mano

fateris betrauks? Dar metus, dar dvejus, ir jį suės žentai, pribaigs Cukeris, juk jis jau pradėjo mus graužti, nes mėgdžioja mūsų užtiesalus lovoms ir mūsų margas antklodes ir parduoda 50 nuošimčių pigiau; jis mus gyvus ėda. O aš nesu gimęs bernauti svetimame biznyje. Man jau trisdešimt metų, noriu pradėti pats!

— Ir aš sakau — taip negali būti. Fabriką, vienaip ar kitaip, mes privalome turėti. Aš taip pat ilgiau nebeištversiu pas Bucholcą.

— Bijote? — sušnibždėjo Moricas.

— Tai natūrali baimė, kai galima visko netekti.

— Tu, Karoli, jokiu būdu negali pražūti; tu su savo pripažinta specialybe, su savo pavarde, su savo „fon", su savo veidu visuomet gali gauti milijoną, kad ir su panele Miuler priedo.

— Netauzyk, turiu sužadėtinę, kurią myliu.

— Argi tai kliudo, galima vienu metu turėti dvi sužadėtines ir abi mylėti, o vesti trečią, kuri turės pinigų.

Karolis neatsakė, nes prisiminė panelę Madą ir jos naivų čiauškėjimą; jis vaikščiojo po kambarį, o Maksas, atsisėdęs ant stalo, rūkė pypkę, maskatavo ilgas kojas ir laikė atstatęs veidą jį bučiuojančiai saulei, kuri skverbėsi pro priešais esančio namo langus ir klojo ilgą, auksinį, pilną virpančių dulkių pluoštą ant jo užmiegoto veido ir ant juodos kitoje stalo pusėje sėdinčio Morico galvos.

— Jeigu bijote rizikos, tai aš duosiu jums patarimą, o teisingiau — pasakysiu, kad tai iš tikrųjų rizika. O jeigu apie tą biznį žino visa Lodzės medvilnė? Jeigu Hamburge aš juos visus rasiu? O jeigu dėl didelio ir skubaus pareikalavimo medvilnė per daug pabrangs? O Lodzėje neturėsime kam jos parduoti, kaip tada?

— Perdirbsime ją savo fabrike ir uždirbsime dar

daugiau,— sukuždėjo Maksas ir atstatė prieš saulę vieną ausį ir dalį galvos.

— Bet yra išeitis. Uždirbsite ir be rizikos.

— Kokiu būdu? — stabtelėjęs paklausė Karolis.

— Perleiskit man visą tą biznį. Aš jums duosiu po penkis, na, po dešimt tūkstančių už atsisakymą, tegul aš pralaimiu, ir dargi grynais, bares geld, po poros valandų.

— Kiaulė,— sumurmėjo Maksas.

— Duok ramybę, Maksai, jis tai daro iš draugiškumo.

— Taigi, kad iš draugiškumo, nes jeigu aš pralaimėsiu, jūs vis tiek galite turėti fabriką, o jeigu pelnysite, irgi jums tai nieko nekliudys.

— Negaiškim laiko tuščiais plepalais, reikia eiti miegot. Perkame drauge bendra rizika, o tu, Moricai, šiandien važiuoji į Hamburgą.

— Tegul duoda laidą. Nupirks už mūsų pinigus, o paskui pasakys, kad nupirko sau, jis tai gali padaryti!

— Tai mūsų draugystė ir mano žodis tau nusispiaut, ką tu šneki, Maksai,— pasipiktinęs sušuko jis.

— Tavo žodis auksas, tavo draugystė — geras vekselis, bet garantiją duok, čia prekyba.

— Sutvarkysim tokiu būdu, kad Moricas pirks ir tuojau skubiomis frachtomis siųs apdėtu mokesčiu. Mes išpirksime.

— O kas mane užtikrins, kad manęs neišstumsite iš bendrovės, ką?

— Kiaulė,— giliai įsižeidęs, šūktelėjo Maksas ir trenkė kumščiu į stalą.

— Tylėk, Maksai, jis teisus. Tuoj sudarysime raštišką sutartį, kurią vėliau oficialiai patvirtinsime pas notarą.

Jie surašė daugelio punktų sutartį, tam tikrą aktą, kuriuo sudaroma jų trijų bendrovė prekiauti neapdirbta medvilne.

Sutartyje buvo viskas numatyta.

— Na, dabar stovime ant realaus pagrindo. Kiek man skiriate už verslo reikalų vykdymą?

— Dabar paprastus komisinius už pirkimą, o vėliau susitarsime.

— Užskaitykite iš anksto, kiek galite. Aš jums pristatysiu tikslią apskaitą, kiek nuostolių turėsiu, būdamas Hamburge, kiek nuostolių man susidarys agentūroje, kurios tuo laiku negalėsiu vesti.

— Kiaulė,— trečią kartą pasakė Maksas ir atgręžė į saulę kitą veido pusę.

— Maksai, tu tris kartus man pasakei „kiaulė", aš tau atsakysiu tik vieną kartą: kvailys! Neužmiršk, kad mes turėsime ne romaną, ne santuoką, o biznį. Pats apmautum patį poną dievą, jeigu tik pavyktų, o man sakai „kiaulė", kai aš reikalauju tik to, kas man teisėtai priklauso. Na, tegul Karolis pasako.

— Eik velniop, nudvėsk.

— Na, taika, nebesivaidykit. Važiuoji greituoju naktį?

— Taip.

— Tik, mano brangūs, atsiminkite, kad nei šiandien, nei vėliau niekas neturi žinoti, iš kur gavom tą žinią apie medvilnę.

— Bene mes žinome, ką?

— Tokia paslaptis, kai žino trys,— jau nebė paslaptis.

— Eikit miegoti. Karoli, tik manęs jau nebežadink. Moricai, eikš pabučiuosiu tave atsisveikindamas, nes iki išvažiavimo nebesimatysim, atsikelsiu tik rytoj. Na, lik sveikas, drauguži, tik neapmauk mūsų, — juokais

kalbėjo jis, nuoširdžiai bučiuodamasis su Moricu, nes, nors nuolat ginčijosi ir barėsi, juodu labai vienas antrą mylėjo.

— Tave kas apmaus! — lyg ir nepatenkintas murmėjo Moricas.

— Tu esi geras vyras, Moricai, bet per mylią atsiduodi sukčiumi.

— Buvo jau po dvylikos, kai Karolis pabudo.

Saulė tvieskė tiesiai į langus, ir jos šviesa tvino į visą kambarį, įrengtą rafinuotu ištaigingumu.

Mateušas, nusiprausęs, sekmadieniškai pasipuošęs, įslinko pirštų galais.

— Yra kas? — paklausė Karolis, nes dažnai Bucholcas naktį atsiųsdavo paliepimų.

— Iš fabriko nieko nėra, yra tik žmonės iš Kurovo su laišku. Laukia nuo ryto.

— Tegul palaukia, atnešk laišką, o jiems duok arbatos. Jau išsipagiriojai?

— Viskas tvarkoj, pone direktoriau.

— Apsirišai veidą, kaip matau.

Mateušas nudūrė akis žemyn ir ėmė mindžikuoti.

— Dar sykį pasigersi, tai gali daugiau nebesirodyti.

— Daugiau to nebus.

Jis susidavė į krūtinę taip, jog net suskambėjo.

— Galvos neskauda?

— Ne, bet man skauda mano skriauda. Aš labai prašyčiau poną, kad jūs, mano brangiausias pone, man leistumėt, tai aš jau kaip šuo ištikimai tarnausiu už tai.

— Ką gi turiu tau leisti? — smalsiai paklausė jis rengdamasis.

— Kad aš galėčiau truputį šonkaulius paskaičiuoti tiems vokietpalaikiams, kurie mane taip išgražino.

— Koks kerštingas esi?

— Ne, ne kerštingas, bet paniekinimo, bet savo pralieto katalikiško kraujo — nedovanosiu.

— Daryk, kas tau patinka, kad tik tau neištaisytų veido dar geriau.

— Jau aš juos taip nubeicuosiu, kad niekas nebenuplaus,— kerštingai sušnabždėjo jis ir net dantis sukando iš ūmaus pykčio, plūstelėjusio į širdį.

Iš susijaudinimo jo mėlynos dėmės ir mėlynės pasidarė melsvai raudonos.

Karolis apsirengė ir nuėjo žadinti draugų.

Neberado nė vieno.

— Mateušai, ar ponai seniai išėjo?

— Ponas Baumas atsikėlė devintą, skambino į namus dėl arklių ir, kai tik jų sulaukė, tuojau išvažiavo.

— Nagi, nagi, stebuklai darosi.

O ponas Moricas išėjo vienuoliktą. Liepė man paruošti lagaminą kelionei ir nunešti į naktinį greitąjį.

— Pašauk tuos žmones. Kažkas man yra, bet kas? — galvojo jis, trindamasis smilkinius, nes galva buvo sunki, jautėsi nesveikas.

Jį krėtė kažkokie nerviniai šiurpuliai. Nesinorėjo sėdėti, o kartu buvo šlykštu pasijudinti iš vietos.

Šios nakties įvykiai — teatras, ložės, Liusi, smuklė, telegrama, Moricas ir Baumas — vinguriavo jo smegenyse lyg išdraikyti ūkai ir nyko, palikdami nuobodulį ir nuovargį.

Jis įsižiūrėjo į grakščią krištolinę vazelę su labai gražiu aukso raštu; į auksines prancūziškas lelijas tamsiai purpuriniame krištole, pro kurį saulės šviesa sunkėsi ir kruvinai oranžiniu šešėliu gulė ant kreminės šilko staltiesės.

„Graži kombinacija",— pagalvojo jis, bet jam nebesinorėjo ilgiau žiūrėti.

— Tegul bus pagarbintas.

Jis atsigręžė į įeinančiuosius.

— A, tai jūs iš Kurovo. Turite laišką nuo panelės?

Jis ištiesė ranką ir pastebėjo, kad ji pageltusi.

— Yra laiškas. Duok, motin, šviesiausiam ponui,— rimtai pasakė valstietis, vilkįs baltą durtinį, per siūles apsiuvinėtą juodais apvadais, plačias kelnes su raudonais, baltais ir žaliais dryžiais skersai, tamsiai mėlyną liemenę su misinginėmis sagutėmis ir marškinius, užrištus raudonu kaspinėliu; jis stovėjo išsitiesęs prie durų, užsikabinęs avikailio kepurę ant savo kumščių, prispaustų prie krūtinės, ir žiūrėjo mėlynomis, griežtomis akimis į Boroveckį, kada-ne-kada galvos krestelėjimu atmesdamas išblukusius lyg mintos kanapės karčius, kurie nuolat jam krito ant rūpestingai nuskusto veido.

Moteris išsitraukė laišką bent iš dešimties įvyniojimų ir padavė Karoliui, nusilenkdama iki žemės.

Jis greit perbėgo akimis laišką ir paklausė:

— Pats vadinies Socha?

— Taigi, kaip tik Socha, sakyk, motin,— sukuždėjo jis, alkūne kumštelėdamas žmonai.

— Tai jau teisybė, jis yra Socha, o aš jo pati, ir atėjome prašyti šviesiausią ponų nizinierių darbo fabrike...— ji valandėlę stabtelėjo, žvilgčiodama į vyrą.

— Tai žinia, darbo, sakyk, motin, iš pradžių.

— Taigi, tėvas ir panelė man čia rašo apie jūsų nelaimę. Sudegėt, ką?

— Tai jau sudegino mus, pasakyk, kaip buvo, motin.

— Ogi buvo taip, šviesiausias pone, pasakysiu teisingai, kaip per išpažintį. Turėjom trobą tuojau už

dvaro, kraštinę kaime. Žemės tai manasis buvo pirkęs tik du margus ir dvidešimt penkis prentus, kur mum vyresnysis ponas — atseit, šviesiausio pono nizinieriaus tėvas — pardavė ir už ką mes visus tris šimtus zlotų sumokėjom. Pramisti iš to nepramisi. Bulvių turėjom savo, karvę turėjom, dailus paršiukas visada kriuksėjo tvarte, arklį turėjom, užtat kad mano senis su ratais į miestelį važinėjo, vežiojo į stotį visokius žmones arba ir žydus, sakysim, už rublį, kai pavykdavo. O mane panelė nuolat šaukdavo į dvarą tai patarnauti, tai skalbti, tai vėl drobių austi, arba kai karvė turėdavo apsiveršiuoti. Šventa panelė, taigi mūsų Valeką taip išmokino, kad berniukas išmano ir spausdintą, ir rašytą, o Aukso Altorėlyje tai geba skaityti iš bet kurio galo; mistrantūrą taip pat dailiai moka, mat, per šventas mišias kunigui Šymonui patarnauja. O berniukas tik dešimtuosius metus eina,— stabtelėjo ji, norėdama prijuoste nusišluostyti nosį ir iš susijaudinimo ašarojančias akis.

— Teisybė, mano sūnus Valekas eina dešimtuosius, sakyk, motin, viską iš eilės,— rimtai sušnabždėjo valstietis.

— Tai žinia, dešimtuosius, ar imsi nuo žolinės, ar nuo pat šilinių.

— Pasakokit greičiau, nes, matot, aš neturiu laiko,— paprašė Boroveckis, kuris, kad ir nuobodžiavo to netvarkingo pasakojimo metu ir mažai tegirdėjo, sėdėjo kantriai, nes žinojo, kad valstiečiai labiausiai mėgsta žmoniškai išsipasakoti ir pasiskųsti, o darė jis tai pirmiausia todėl, kad jie buvo kilę nuo Kurovo.

— Sakyk, motin, kas liko, nes šviesusis ponas skuba.

— Tai iš dievo malonės ir iš panelės malonės, ir dėl to, kad senis turėjo arklį ir uždirbdavo, ir dėl to,

kad kartais žmogus šį tą pardavė, tai vištelių, tai kokį paršiuką arba žąselę, o kartais kokį šlakelį pieno arba ir sviesto kruopelę ir kiaušinių, tai mes gyvenome ne per blogiausiai. Visas kaimas mums pavydėjo, kad mes pirmi buvome prie dvaro, kad panelė mus gerbė ir kad troboj buvo gražūs šventi paveikslai auksiniais rėmais, ir kad apsirengimas visada buvo kaip pridera, kad mes nesimušėm, nes panelė nuolat sakė, kad tai nuodėmė ir didžiausias dievo įskaudinimas; kad manasis dažnai būdavo pas kunigą Šymoną ir vežiojo jį į stotį, tai dėl to kerštaudavo mums. O jau biauriausia buvo tai ta Piotrekova, kur gyvena tik per ežią. Tokia pikčiurna, kad jau ir kunigas Šymonas iš sakyklos ne kartą ją draudė. Nieko nepadėjo, amžinai ji kibo prie manęs. O tokia nedora, lojo po visą kaimą, kad aš kruopas nešanti iš dvaro, kad manasis šieną vagiąs iš dvaro kūgių. Kur tai matyta! Kad mums taip kojos nudžiūtų, kaip jai tas prakeiktas liežuvis nukris už lojimą, jeigu mes ką paėmėm. Bet kad vien tik tai!

— Ką ji daugiau padarė, sakykit,— beveik nusiminęs, sukuždėjo Boroveckis, nes jo palankaus žvilgsnio padrąsinta moteriškė šnekėjo vis smulkiau.

— Taigi per ją mes ir sudegėm. Mat, buvo taip, žinia, kaip tai kaimynams atsitinka, kad mano žąsiukai, jau tokie paūgėję, kad jokiu būdu negalėčiau parduoti po penkiasdešimt kapeikų, perėjo į jos lauką, bet nepabuvo nė tiek, kiek poteriui sukalbėti, tik kad snapais grybštelėjo vieną kitą žolę, o ta kalė prakeikta šunim užpiudė juos. O kad tu mirdama dievo neregėtum! Penketas tų žąsiukų man tuojau nugaišo, taip juos šuva sukandžiojo. Kiek aš prisiverkiau, tai net sunku nupasakoti. Parvažiavo senis, aš jam sakau, o jis man taria: su tokia kitaip nesusitvarkysi, reikia ją taip išvanoti, kad pajustų kaulus.

— Teisybė, taip pasakiau, kalbėk toliau, motin.

— Išvanojau ją kaip dera, pritąsiau už tų jos raganiškų kudlų, išvoliojau srutose, suspardžiau kaip kalę. Tai paskui man paršiuką sužalojo. Nuėjom į teismą. Tegul jau teisingumas sprendžia, kas kaltas,— sušuko ji, išskėsdama rankas.

— O kada jus sudegino?

— Aš nesakau, kad tai ji, tik per ją; mat, kai mes sėdėjome teisme, atlekia sargas ir sako: Sochova, jūsų troba dega! Jėzau Marija, lyg man kas būtų kojas pakirtęs, iš vietos pasijudinti negalėjau.

— Na, pakaks, suprantu. O dabar norite gauti darbo fabrike?

— Tai jau taip, šviesusis pone. Užtat kad pavirtom ubagais, viskas sudegė — ir troba, ir tvartas, ir visas neventorius, nieko, dabar belieka tik kalėdoti.

Ji ėmė pasikukčiodama verkti, o vyras vis stovėjo rimtas, įrėmęs žvilgsnį į Borovecką, vienodu galvos krestelėjimu atmesdamas karčius, kurie nuolat jam krito ant akių ir veido.

— Ar turit ką pažįstamą Lodzėje?

— Yra čia žmonių iš mūsų krašto, yra Michalų Antekas, yra, pasakyk smulkiai, motin.

— Taigi yra, tik nežinia, kur jų ieškoti.

— Ateik, Socha, pas mane antradienį pirmą valandą. Darbą pačiam surasiu. Mateušai,— pašaukė jis tarną,— paieškok jiems butą ir paglobok juos.

Matęušas nepatenkintas raukėsi ir žiūrėjo į juos su panieka.

— Na, tai eikit su dievu, o antradienį ateisit.

— Ateisim, sakyk gi, motin.

Bet moteriškė pasilenkė Karoliui į kojas ir, apkabinusi jas, prašė:

— Tai mat iš tos paskutinės vištos, kur nesudegė,

aš surinkau mendelį[1] kiaušinių, tai jau tegul būna šviesiausiajam ponui į sveikatą, nes iš visos širdies duodam,— ir prie jo kojų padėjo ryšulėlį.

— Teisybė, tegul eina į sveikatą,— ir vyras taip pat pasilenkė į kojas.

— Na, gerai, ačiū jums, ateikite antradienį.

Jis paliko juos ir išėjo į kitą kambarį.

— Kokios iškasenos tie žmonės! Atgyvenos,— truputį susijaudinęs, murmėjo jis vaikščiodamas, atsisėdo ir ėmė skaityti sužadėtinės laišką.

„Mano brangusis Pone Karoli!

Nuoširdžiai dėkoju už paskutinį laišką, seneliui jis padarė didelį malonumą, o mane stačiai sugraudino ir sujaudino. Koks Jūs geras! Netgi per specialų pasiuntinį siunčiat gėles."

Jis nusišypsojo pajuokiamai, nes tų gėlių jis buvo gavęs iš meilužės tiek daug, jog nebežinojo, ką su jomis veikti, todėl persiuntė jas sužadėtinei.

„Kokios puikios tos rožės! Tur būt, jos ne iš Lodzės? O gal mano brangusis Ponas tyčia parsisiųsdino iš Nicos, kaip kadaise? Tai mane labai pradžiugintų, bet ir labai nuliūdintų, nes aš neturiu nieko lygiai gražaus atsilyginti. Jūs žinot, tos gėlės dar šiandien, po dviejų savaičių, tebėra nepasikeitusios — tai nuostabu. Tiesa, aš jas labai prižiūriu, nes nėra lapelio, kuriam aš nepasakyčiau, liesdama lūpomis: myliu. Bet... senelis juokiasi iš manęs ir sako, kad parašys Jums apie tai, todėl jau aš pati prisipažįstu, o Jūs dėl to juk nesupyksit, tiesa?.."

[1] 15 vienetų.

— Mano brangi Anka,— pagautas jausmo, sušnibždėjo jis ir toliau skaitė nušvitusiomis akimis:

„Pinigai jau sutvarkyti, jie yra Prekybos Banke Jūsų žinioje, nes liepiau juos užrašyti Jūsų vardu, mūsų vardu..."

— Auksinė mergina!

„Kada bus tas fabrikas? Aš taip nekantriai laukiu, nes man taip įdomu pamatyti jį ir mano brangų Poną kaip fabrikantą! O senelis net pasidarė švilpynę ir ja žadina mus ir šaukia pusryčių ir pietų.

Vakar pas mus buvo ponas Adamas Stavskis, atsimenat jį? Sako, Jūs drauge mokėtės gimnazijoje? Jis pasakojo labai įdomių ir linksmų Jūsų gyvenimo smulkmenų. Tik iš jo aš sužinojau, kad mano mylimasis Ponas Karolis buvo toks išdykėlis ir turėjo tokį pasisekimą su moterimis dar besimokydamas gimnazijoje. Bet senelis griežtai neigia tai ir sako, kad ponas Adamas esąs žinomas melagis. Kuo Jūs liepsit tikėti?

Ponas Adamas viską prarado, nes jo dvarą pardavė Draugija, netrukus jis ketina važiuoti į Lodzę, bus ir pas Jus."

— Dar vienas liurbis! — atsainiai sukuždėjo jis.

„Jis turi kažkokio didelio išradimo projektą ir žada iš jo pralobti Lodzėje."

— Idiotas! Ne pirmas ir ne paskutinis.

„Turiu baigti, nes man akys taip limpa ir senelis vis šaukia, kad eičiau miegoti. Labanakt, mano Valdo-

ve auksinis. Labanakt! Rytoj parašysiu plačiau. Labanakt.

Anka"

Prieraše dar buvo karštai rekomenduojami laiško įteikėjai.

— Pinigų yra, tai gerai, tai labai gerai, dvidešimt tūkstančių rublių. Auksinė mergina. Nesvyruodama atiduoda savo kraitį.

Jis dar kartą perskaitė laišką ir paslėpė jį rašomajame stale.

— Auksinė, gera, pasiaukojanti mergina, bet... Kodėl yra tas „bet"! Po velniais! — treptelėjo jis koja į kilimą ir negalvodamas ėmė vartyti popierių pluoštus ant stalo.

„Taip, gera, gal geriausia iš tų, kurias aš pažįstu, bet ką ji man rūpi?.. Ar aš ją myliu? Ar aš ją kada mylėjau? Spręskim klausimą atvirai", — galvojo jis, stengdamasis viską smulkiai prisiminti.

— Pono Bucholco arkliai atvažiavo pono direktoriaus,— pranešė Mateušas.

Boroveckis sėdo į karietą ir nuvažiavo pas Bucholcą.

Bucholcas gyveno pačiame miesto gale už savo fabrikų. Dideliame parke, vienu šonu susisiekiančiame su fabrikų mūrais, dominuojančiais virš jo, stovėjo dviejų aukštų namas, vadinamas rūmais, Lodzės-Berlyno-renesanso stiliaus, su išsipūtusiais bokštais kampuose, su eile puošnių mansardų, su terasa ant stogo, aptverta geležine baliustrada. Svarbiausiajame gazone priešais įvažiavimą bolavo grupė didelių liūdnų beržų. Takai buvo pabarstyti smulkia anglimi ir tįsojo tarytum juodo audeklo juostos tarp šiaudais aprištų rožių ir pietų medelių, kurie kaip sargybiniai tiesia ir stačiu kampu lūžtančia linija supo didelį keturkampį žolyną,

kurio kertėse stovėjo keturios statulos, žiemai apsuptos parudavusiais nuo lietaus ir šalčio bajaus gabalais.

Viename parko gale, palei raudonus fabriko mūrus, pro žemus krūmus ir medžius saulėje blizgėjo šiltnamio langai.

Parkas buvo liūdnas ir nerūpestingai prižiūrimas.

Tarnas su juoda livrėja atidarė Boroveckiui didžiules duris į prieškambarį, išklotą kilimu ir nukabinėtą fabrikų, darbininkų grupių fotografijomis ir Bucholco valdomų dvarų planais.

Ketverios durys vedė toliau į namus, o siauri geležiniai laiptai — į antrą aukštą.

Didelis gotiško stiliaus žibintas, kabantis palubėje, skleidė švelnią šviesą, kuri margomis, lyg išblukusiomis dėmėmis gulė ant tamsaus kilimo ir medžiu išmuštų sienų.

— Kur ponas pirmininkas?

— Viršuje, savo kabinete.

Tarnas ėjo priešakyje, praskleisdamas portjeras, atidarinėjo duris, o Boroveckis lėtai ėjo per puikius kambarius, užstatytus labai rimtais ir sunkiais baldais, beveik visai užtemdytus nuleistomis užuolaidomis. Jį supo beveik visiška tyla, nes žingsnių garsą slopino kilimai.

Bute viešpatavo iškilminga, šalta rimtis; baldai buvo apdengti tamsiais užvalkalais, veidrodžiai, sietynai, žvakidės, net paveikslai ant sienų buvo apdangstyti ir skendėjo prieblandoje, kurioje žibėjo tik majolikos krosnių bronziniai papuošimai ir stiuko lubų auksavimas.

— *Herr von Borowiecki!* — rimtai pranešė tarnas viename kambaryje, kur prie lango giliame krėsle su kojine rankoje sėdėjo ponia Bucholc.

— *Gut Morgen, Herr Borowiecki,*— atsiliepė ji pir-

moji, ištraukė virbalą ir kažkaip automatiškai ištiesė jam ranką.

— *Gut Morgen, Madam,*— pabučiavo jai ranką ir nuėjo toliau.

— Mulkis! Mulkis! — jam įkandin suriko papūga, kojomis įsikabinusi į palangę.

Ponia Bucholc paglostė ją, draugiškai nusišypsojo pulkui žvirblių, besipešančių po langais ant medžių, pažvelgė į saulės pilną pasaulį ir vėl mezgė kojinę.

Bucholcą Boroveckis rado kampiniame kabinete.

Jis sėdėjo prie didelės nuostabiai raštuotų žalių Gdansko koklių krosnies, joje kūrenosi ugnis, ir jis nuolat maišė ją savo lazda, su kuria niekad nesiskirdavo.

— Laba diena! Mulki, kėdę ponui,— skardžiu balsu šūktelėjo jis tarnui, kuris stovėjo prie durų, pasirengęs pašokti sulig mažiausiu linktelėjimu.

Karolis atsisėdo čia pat prie jo, nugara į sieną.

Bucholcas pakėlė savo vanagiškas, raudonas akis ir gana ilgai gręžė jo veidą.

— Sergu,— sušnibždėjo jis, rodydamas į kojas, apvyniotas balta flanele ir gulinčias ant taburetės, tiesiai prieš ugnį, tarytum du ritiniai nedažytos medžiagos.

— Vis tas pats? Reumatizmas?

— Taip, taip,— kuždėjo jis, ir kažkoks skausmingas mėšlungis iškreipė jo pilkai gelsvą, apskritą veidą.

— Gaila, ponas pirmininke, kad žiemai jūs neišvažiavot į San Remą ar šiaip kur į pietus.

— Ką tai padės, tik pradžiuginčiau Šają ir visus tuos, kurie nori, kad greičiau nudvėsčiau. Mulki, pataisyk,— sušuko jis tarnui, rodydamas savo koją, smunkančią nuo taburetės.— Atsargiai! Atsargiai! — riktelėjo jis.

— Manau, kad tų, kurie norėtų jūsų mirties, yra labai mažai, o gal ir visai jų nėra Lodzėje, netgi esu tikras, kad nėra.

— Ką tamsta man šneki, visi nori, kad numirčiau, visi — ir todėl tyčia jų pykčiui dar ilgai gyvensiu. Tamsta manai, kad nėra kas man pavydi, ką?

— Kam nepavydi.

— Kiek Šaja duotų už mano mirtį, kaip tamsta manai?

— Manau, kad tik už jūsų krachą, jeigu jis būtų įmanomas, tai duotų labai daug, labai daug, nors ir šykštuolis būdamas.

— Tamsta manai? — sušnibždėjo jis, ir iš jo akių tvykstelėjo neapykantos liepsna.

— Visa Lodzė tai žino.

— Dar ir tada ką nors apgautų, nes sumokėtų suklastotais pinigais arba beverčiais vekseliais. Mulki... — jis panarino galvą ant krūtinės, ant seno vatinio chalato su lopytomis alkūnėmis ir įsispoksojo į ugnį.

Boroveckis, jau gerai išmokęs to nuolankaus paklusnumo milijonieriams, nedrįso nieko kalbėti, kantriai laukė, kol anas pirmas pradės.

Jis dairėsi į sienas, išmuštas labai tamsiu vyšninio šilko damastu su plačiu auksiniu apvadu. Ant sienų kabėjo kelios prastos vokiškos oleografijos. Milžiniškas juodmedžio rašomasis stalas stovėjo kertėje tarp dviejų langų, pridengtų spalvoto stiklo ekranais. Kabineto grindys buvo išklotos parketą imituojančiu ir labai nubrūžintu linoleumu.

— Klausau jūsų,— šiurkščiai sumurmėjo jis.

— Kalbėjome apie Šają.

— Tuščia jo. Mulki! Tegul čia ateina Hameris.

Kas čia, po penkių minučių turiu priimti piliules, o to plevėsos dar nėra. Tamsta žinai vakarykštes naujienas?

— Girdėjau, ponas Knolis kalbėjo man teatre.

— Tamsta lankai teatrą?

Jo akys žybtelėjo kandžia pašaipa.

— Netgi nesuprantu tokio klausimo, ponas pirmininke.

— Tiesa, juk tamsta esi lenkas, tiesa, juk tamsta esi „fon",— jis ėmė raukytis, tarytum mėgino juoktis.

— Betgi ir jūs, ponas pirmininke, būnat teatre.

— Aš esu Bucholcas, ponas fon Borovecki. Aš galiu lankytis visur, kur tik man patinka,— jis pakėlė galvą ir žiūrėjo išdidžiai, triuškinančiai.

— Kalti teatrai, kad, užuot buvę tik kai kuriems žmonėms, stovi atdari visiems, kas turi iš ko nusipirkti bilietą,— pašnibždomis pasakė Boroveckis, negalėdamas sulaikyti kandžios šypsenos.

— Aš neklausau tamstos plepalų,— piktai trenkė jis lazda į nuodėgulius, kad net žiežirbos pabiro į kambarį.

— Jūs man atleiskite, ponas pirmininke, kad aš atsisveikinsiu,— keldamasis nuo kėdės, pasakė Boroveckis, suerzintas paskutinių žodžių.

— Sėdėk tamsta, tuojau bus pietūs. Nėra ko čia įsižeisti, pagaliau tamsta žinai, kaip aš vertinu tamstą, tamsta esi ypatingas lenkas. Knolis pasakojo tamstai viską?

— Apie paskutinius bankrotus.

— Taip, taip... Jis išvažiavo skubiu reikalu, ir todėl prašau tamstą pavaduoti jį per visą laiką, kol jo nebus. Moricas pavaduos tamstą spaustuvėj.

— Gerai, o kas dėl Morico, tai labai gabus žmogus.

— Ir kvailas. Sėsk gi tamsta. Aš mėgstu lenkus, bet su jumis visai negalima kalbėti, kad tik koks žo-

delis, tuojau įsižeidžiat, ir lik sveikas. *Langsam*[1], ponas Borovecki, *langsam*, tamsta neužmiršk, kad man tarnauji.

— Per dažnai, ponas pirmininke, man primenat, kad aš bent valandėlę tai užmirščiau.

— Tamstos nuomone, tai nereikalinga? — žiūrėdamas su geraširdiška šypsena, paklausė jis.

— Žiūrint kam ir kur.

— Duosiu tamstai arklius, tik pavaldyk juos tamsta be botago ir vadelių.

— Palyginimas kaip palyginimas nėra blogas, tik nelabai galima jį taikyti visiems mums, dirbantiems pas jus.

— Aš jo netaikau tamstai nei tamstos kai kuriems, girdi tamsta, sakau, kai kuriems kolegoms, tik tai juodai darbininkų masei...

— Ir ta darbininkų masė — žmonės.

— Galvijai, galvijai,— šaukė jis, iš visų jėgų daužydamas lazda per taburetę.— Tamsta nežiūrėk taip į mane, aš galiu taip kalbėti, nes aš juos visus maitinu.

— Taip, bet jie gana gerai dirba už tą maitinimą, uždirba.

— Pas mane uždirba, aš jiems duodu uždarbį, jie turi bučiuoti man kojas, nes jeigu aš jiems neduočiau darbo, tai kaip?

— Tai susirastų kitur,— sukuždėjo jis, nes jį apėmė pyktis.

— Išdvėstų badu, ponas Borovecki, kaip šunys.

Boroveckis nieko nebeatsakė, jį suerzino tas kvailas Bucholco pasipūtimas; nors pirmininkas savo dideliu protu bei išsilavinimu Lodzės fabrikantų tarpe buvo

[1] Palengva, lėtai *(vok.)*.

unikumas, tačiau tokio paprasto klausimo vis dėlto nesuprato.

— Ponas pirmininke, aš kaip tik ėjau su piliulėmis, kai atėjo Augustas.

— Tylėk! Dar ištisos dvi minutės. Palauk! — griežtai atšovė jis savo rūmų gydytojui, kuris kad ir suglumo truputį dėl tokio priėmimo, bet paklusniai atsistojo už kelių žingsnių prie durų ir laukė, baikščiai ir neramiai dėbčiodamas į veidą Bucholcui, kuris sėdėjo, niūriai tylėdamas, ir žiūrėjo į seną sidabrinį laikrodį.

— Tu, Hameri, žiūrėk man, aš tau moku už tai, gerai moku,— neatitraukdamas žvilgsnio, tarė jis po valandėlės.

— Ponas pirmininke!

— Bucholcas kalba, tylėk! — pabrėždamas tarė jis ir pervėrė jį žvilgsniu.— Aš esu punktualus, sykį man pasakyta, kad reikia piliules priiminėti kas valandą, tai aš ir priimu kas valandą.— Tamsta turi būti labai sveikas, ponas Borovecki, tai matyti iš jūsų išvaizdos.

— Toks esu sveikas, kad jeigu dar dvejus metus pasėdėsiu fabrike, spaustuvėje, tai tikrai gausiu džiovą. Gydytojai jau įspėjo mane.

— Dvejus metus! Daug galima prispausdinti per dvejus metus. Hameri, duok!

Hameris iškilmingai atskaičiavo į ištiestą Bucholco delną penkiolika homeopatinių piliulių.

— Greičiau! Tu kainuoji tiek, kiek gera mašina, o judi taip lėtai,— sušnypštė jis ir prarijo piliules.

Tarnas padavė jam ant sidabrinio padėklo stiklinę vandens vaistams užgerti.

— Jis liepia man ryti aršeniką, čia kažkoks naujas gydymo metodas, pažiūrėsim, pažiūrėsim...

— Aš jau matau didelį pono pirmininko sveikatos pagerėjimą.

— Tylėk, Hameri, niekas tavęs apie tai neklausia.

— Ar seniai, ponas pirmininke, gydotės tuo aršeniku? — paklausė Boroveckis.

— Jau trečias mėnuo mane nuodija. Gali eiti, Hameri! — išdidžiai tarė jis.

Daktaras nusilenkė ir išėjo.

— Švelnus žmogus tas daktaras, jo nervai apkloti vata! — nusijuokė Boroveckis.

— Aš jam apkloju juos pinigais. Aš jam gerai moku.

— Telefonu klausia, ar yra ponas Boroveckis. Ką atsakyti? — prie durų raportavo budintis asmeninis Bucholco tarnautojas.

— Jūs leisit, ponas pirmininke?

Bucholcas nerūpestingai linktelėjo galva.

Karolis nuėjo žemyn į asmeninę Bucholco kontorą, kur buvo telefonas.

— Boroveckis, kas kalba? — paklausė jis, pridėjęs ragelį prie ausies.

— Liusi. Myliu tave! — jo ausyje suvirpėjo atstumo išbarstyti žodžiai.

— Beprotė! — ironiškai šyptelėjęs, sukuždėjo jis į šalį.— Laba diena.

— Ateik aštuntą vakare. Nieko nebus. Ateik. Laukiu. Myliu tave! Klausyk, bučiuoju tave, iki pasimatymo.

Ir tikrai, jis nugirdo ištiškusį pakštelėjimą, lyg pabučiavimo garsą.

Telefonas nutilo.

„Beprotė! Su ja bus sunku, nepasitenkins bet kuo",— galvojo jis, grįždamas į viršų, ir tas originalus meilės parodymas ne tiek jį pradžiugino, kiek suerzino.

Bucholcas, įsispraudęs į fotelį ir lazdą pasidėjęs ant kelių, vartė kažkokią storą, skaitmenų prigrūstą bro-

šiūrą, kuri taip jį sudomino, jog jis tolydžio gaudė apatine lūpa trumpai pakirptus ūsus, kas fabriko kalba buvo vadinama „žindo nosį", ir reiškė gilų susikaupimą.

Ant žemo staliuko prieš jį gulėjo visa krūva laiškų ir įvairių popierių, ką tik atėjęs šios dienos paštas, kurį paprastai jis pats priimdavo.

— Padėsit man, ponas Borovecki, išrūšiuoti laiškus, iš karto pavaduosit Knolį, antra vertus, noriu jus truputį palinksminti.

Boroveckis pažvelgė klausiamai.

— Laiškais. Pamatysit, kokių ir dėl ko man rašo laiškų.

Jis padėjo brošiūrą už savęs.

— Mulki, duok!

Tarnas visus popierius nuo staliuko sužėrė jam ant kelių.

Bucholcas nuostabiai sparčiai peržiūrinėjo vokus ir svaidė juos į užpakalį kartu su nurodymais:

— Kontora!

Tarnas ore gaudė didelius su firmų ženklais vokus.

— Knolis! — Laiškai su žento adresu.

— Fabrikas!

Ant šitų buvo firmos adresas ir nurodymas įteikti dirbantiesiems fabrikuose.

— Centralė! — Geležinkelio faktūros, paraiškos, sąskaitos, trasavimai.

— Spaustuvė! — Dažų kainininkai, spalvų ir pieštų raštų pavyzdžiai ant plonų kartonų.

— Ligoninė! — Laiškai fabriko ligoninei ir daktarams.

— Marienhofas! — Dvarų valdybai, kuri buvo prie vyriausiosios fabriko valdybos.

— Atskirai!

Tie buvo mišrūs ir ėjo ant Bucholco stalo arba juos pasiimdavo Knolis.

— Nežiopsok, Slunkiau! — suriko jis, smogdamas lazda užpakaly savęs, nes išgirdo krintant ant grindų laišką, ir vėl svaidė ir komandavo griežtai ir trumpai.

Tarnas vos suskubdavo sugriebti ir įmesti į spintelės plyšį su atitinkamu užrašu, pro kur laiškai vamzdžiais krito žemyn, į asmeninę kontorą, o iš ten tuojau buvo išvežiojami ir išnešiojami.

— O dabar linksminsimės! — sušnabždėjo jis, baigęs mėtyti; ant kelių buvo likę apie dešimt laiškų, įvairaus formato ir spalvų.— Imk tamsta ir skaityk!

Karolis atplėšė pirmo laiško voką, lygų, su monograma, ir išėmė žibuoklėmis kvepiantį, rašytą dailia moteriška rašysena laišką.

— Skaityk tamsta, skaityk,— sušnibždėjo Bucholcas, matydamas, kad Boroveckis iš diskretiškumo delsia.

„Didžiai gerbiamas Ponas Pirmininke!

Padrąsinta šlovės ir pagarbos, su kuria visi nelaimingieji taria Tamstos, ponas pirmininke, vardą, kreipiuosi į Tamstą, nuolankiai maldaudama pagalbos, kreipiuosi juo drąsiau, kad žinau, jog Gerbiamasis Ponas nepaliksite mano prašymo be atsakymo, kąip niekuomet nepaliekat žmonių vargo, našlaičių ašarų, skausmų ir nelaimių be paramos ir globos. Jūsų gera širdis yra žinoma visoje šalyje! Dievas žino, kam duoti milijonus!"

— Cha, cha, cha! — juokėsi jis tyliai ir taip skaniai, jog net jam akys išsprogo.

„Mus persekioja nelaimės, ledai javus išmušė, gyvuliai iškrito, sausros, gaisras galutinai pakirto taip, kad šiandien mano paraližuotas vyras baigia mirti."

— Tegu dvesia! — rūsčiai sviedė jis.

„O aš su keturiais vaikais mirštu badu. Jūs suprasit, Ponas Pirmininke, mano padėties baisumą, baisumą to žingsnio, kurį darau aš, išauklėta kitoje sferoje, kaip gerosios visuomenės moteris, turiu nusižeminti, ir ne dėl savęs, nes pati verčiau mirčiau badu, bet tie keturi nekalti vaikeliai!"

— Palik tamsta ramybėj, tai nuobodu. Ko ji gale prašo?

— Tūkstančio rublių paskolos krautuvei steigti,— tarė Karolis, skubiai baigdamas skaityti likusią dalį laiško, parašyto vis tuo pačiu verksmingai dirbtiniu stiliumi.

— Į ugnį! — trumpai sukomandavo Bucholcas.— Skaityk tamsta toliau.

Dabar ėjo su prakaitu iškaligrafuotas laiškas kažkokios valdininko našlės, turinčios šešetą vaikų ir šimtą penkiasdešimt rublių pensijos ir prašančios duoti jai komisiniam pardavimui fabriko liekanas, kad ji galėtų užauginti vaikus gerais krašto piliečiais.

— Į ugnį! Aš daug nuostolių turėsiu, kai iš jų išaugs vagys.

Po to buvo kažkokio bajoro laiškas, rašytas nelabai taisyklingai, silkėmis ir alumi kvepiančiame popieriuje, matyti, rašytas kažkokiame miestelio restorane; jame autorius priminė, kaip prieš daugelį metų turėjęs malonumą pažinti Bucholcą ir kaip jam tada pardavęs porą arklių.

— Aklų!.. Žinau jį, jis rašo kiekvienais metais, kai artinasi balandžio mokėjimas, neskaityk tamsta jo toliau, aš žinau, kas ten yra,— pinigų prašymas ir priesakas, kad bajoras bajorą ginti privalo! Kvailys! Į ugnį.

Ir taip toliau ėjo laiškai: našlių su vaikais, be vaikų, su sergančiais vyrais arba motinomis, našlaičių, fabrike suluošintųjų, tarnybos ieškančių žmonių, technikų, inžinierių, įvairių išradėjų, žadančių padaryti perversmą medvilnės pramonėje, o tuo tarpu reikalaujančių paskolos studijoms ir modeliams užbaigti; netgi buvo vienas meilės laiškas, prisipažinimas kažkokios kadaise buvusios pažįstamos, kuri niekaip negalėjo dabartiniame skurde pamiršti buvusios laimės.

— Į ugnį! Į ugnį! — kretėdamas iš juoko, suriko jis — nebenorėjo klausyti triukšmingų, patetiškų tiradų, prisiekinėjimų, maldavimų, baigiamų paskolos prašymu.

— Matai tamsta, kaip žmonės mane vertina! Kaip myli mano rublius!

Buvo laiškų ir šlykščiausiai koneveikiančių.

Karolis stabtelėjo, nežinodamas, ar skaityti.

— Skaityk tamsta, plūsta mane, aš tai mėgstu, tai bent nuoširdu, o dažnai juokingiau, nekaip ten.

Karolis skaitė laišką, prasidedantį žodžiais: „Tu Lodzės vagių vadeiva", pereinantį visą skalę keiksmų ir plūdimų,. iš kurių švelniausi skambėjo: „Vokiška kiaule, niekše, galvažudy, siurbėle, niekšingas šunie, bulvininke",— ir užbaigtą tokia fraze: „Jeigu tave aplenks dievo kerštas, tai neaplenks žmonių bausmė, tu niekšingas šunie ir engėjau." Laiškas buvo be parašo.

— Jis turi sąmojo. Cha, cha, cha, linksmas galvijas.

— Žinot, ponas pirmininke, man jau gana, jau man įgriso.

— Skaityk tamsta, išgerk tamsta visą kubilą tų žmogiškų drumzlių, tai gerai padeda išsiblaivyti. Tai vaizduoja Lodzės psichologiją ir jūsų ištižimą.

— Ne visi laiškai lenkų rašyti, yra ir vokiškai, netgi didesnė dalis rašytų ta kalba.

— Tai kaip tik įrodo, kad visi rašyti lenkų. Jūs esat gabūs kalboms ir elgetauti, jums tas gerai sekasi,— pabrėždamas pasakė jis.

Karolis pažvelgė į jį akimis, kuriose ėmė blykščioti žalios pykčio ir neapykantos kibirkštys, bet skaitė toliau kažkokį skundą prieš vyriausiąjį sandėlininką, kad jis vagiąs prekes.

— Duok tamsta, šitą reikia patikrinti.

Jis įsidėjo laišką į kišenę.

Buvo dar skundžiami meistrai, buvo atleistųjų darbo grasinimų, buvo ir tokių pieštuku vynioj popieriaus skiautelėse rašytų skundimų, kad kažk sakęs apie Bucholcą: „Kiaulė, išvarvėtakis", „ vagis".

— Duok tamsta man tą laišką, tai svarbus, t dokumentas, ką apie mane kalba mano žmor niekinamai nusišypsojo.— Tamsta manai, kad dien skaitau tokius laiškus? Cha, cha, cha. jais krosnį prakuria, štai ir visa nauda iš nimo.

— Bet savo ruožtu jūs, ponas pirminin duodat kelis tūkstančius rublių įvairiems reikalams.

— Duodu, duodu, nes man juos iš gerklė nes turiu dėl šventos ramybės mesti kokį k šiams.

— Senasis principas: „Kilmingumas įpareig bar pakeistas į: „Milijonai įpareigoja".

— Kvailas, nihilistinis principas. Kas man darbo, kad kas stimpa badu, tegu stimpa. Visuomet tam tikra žmonių dalis turi nieko neturėti. Man niekas nedavė nė skatiko, viską turėjau pats išplėšti, uždirbti, tai kodėl aš turiu duoti kitiems, už ką? Tegul man kas įrodo, kad privalau. Kam aš turiu duoti? Ponams, kurie pralėbavo dvarus, velniai juos griebtų. Čia pas jus visi nori imti, o niekas nenori dirbti. Galėjo ir iš jūsų kas nors kaip aš ateiti į Lodzę, imtis darbo, ir taip pat būtų pralobęs. O kodėl taip nebuvo? Nes jūs tuo metu pas mus darėt revoliuciją... Ho! ho! Donkichotai! — su panieka spiovė jis sau ant kojų ir ilgai juokėsi, nepaprastai pralinksmėjęs.

Karolis vaikščiojo po kambarį, nenorėdamas nieko kalbėti, nors viskas jame buvo pradėję virpėti iš pykčio, tačiau jis tylėjo ir dėjosi abejingas; žinojo, kad Bucholco neįtikins, o gadinti santykių taip pat nenorėjo.

Bucholcas pastebėjo verčiąs Boroveckį kentėti ir kaip tik todėl šnekėjo vis skaudesnius jam dalykus, tyčiomis jį kankino; jis mėgo, jam tai buvo nepaprastas malonumas, jeigu galėjo ką nors kamuoti ir spiaudyti į žmonių širdis.

Jis beveik gulėjo fotelyje, ištiesęs kojas, kone svylančias nuolat kurstomoje ugnyje, kurią jis tolydžio maišė lazda; jo veidas buvo pilkai geltonas, tarytum pūvančio lavono, ir jame kruvinai pykčiu ir patyčiomis blizgėjo akys. Apvalus kiaušas su žilų plaukų liekanomis ryškiau skyrėsi iš tamsaus fotelio fono.

Jis bemaž neužsičiaupė, tik, vis labiau niršdamas, į viską spiaudė ir viską spardė. Jis atrodė lyg skudurais bei skarmalais apmutuliuotas dievukas, kuris savo auksinėj šventovėj guli ant milijonų ir jais galingas tyčiojasi iš visko, šaiposi iš silpnybių, pajuokia jaus-

mus ir niekina patį žmogiškumą, jeigu jis neparemtas milijonais.

Pagaliau jį pertraukė tarnas, kviesdamas pietų.

Du žmonės paėmė fotelį su juo ir nunešė į valgomąjį kambarį kitame namo gale.

— Tamsta moki klausyti, tamsta esi išmintingas žmogus! — sukuždėjo jis greta einančiam Karoliui.

— Visa tai, ką jūs kalbėjot, buvo labai įdomu, mane tai labai domino kaip medžiaga milijonierių patologijai,— rimtai pasakė jis, žiūrėdamas tiesiai į akis.

— Ponas! . . Neperversk! — subliovė jis tarnui, nešančiam iš kairės pusės, ir smogė jam lazda per galvą.— Ponas Borovecki, aš jus labai gerbiu, duok tamsta ranką. Mes suprantam vienas kitą, mes galime gerai sugyventi, tamsta gali visada manimi pasikliauti.

Valgomajame jau buvo ponia Bucholc, kai jos vyrą su foteliu pristatė prie stalo, ji pabučiavo jam į galvą, paduodama už tai savo ranką pabučiuoti, ir atsisėdo priešais.

Daktaras taip pat buvo, jis pirmas priėjo prie Boroveckio ir prisistatė.

— Hameršteinas, dr. Julijus Gustavas Hameršteinas,— pabrėžtinai pakartojo jis, glostydamasis didelę, šviesią tarytum kanapės barzdą, siekiančią jam net iki pusės krūtinės.

— Homeopatijos ir vegetarizmo daktaras. Mulkis, kainuoja man keturis tūkstančius rublių metams, rūko mano brangius cigarus ir žada, kad arba mane išgydys, arba aš numirsiu. . .

Daktaras norėjo kažką prieštarauti, bet senė labai tyliu balseliu pakvietė pietų, kuriuos tarnai tuoj ir ėmė nešti į stalą.

Kalbamasi buvo vokiškai.

— Jūs ne vegetaras? — paklausė Hameršteinas, traukdamas barzdą iš po servetėlės, kuria buvo apsirišęs.

— Ne, pone. Esu visiškai pilnas visų savo galių šeimininkas,— gana aitriai atšovė Boroveckis, nes jam nepatiko ta išpurtusi figūra su dideliu pilvu, su dideliu veidu, su milžinišku pliku kiaušu, blizgančiu lyg ką tik nušveistas puodas.

Hameršteinas nekantriai pasijudino, paniekinamai dėbtelėjo iš po išgaubtų mėlynų akinių ir tarė atsainiai:

— Beveik kiekviena tiesa pradžioje būna išjuokiama.

— Ar daug šalininkų turite Lodzėje?

— Save ir mano nususiusius šunis, net veterinorius uždraudė duoti jiems mėsos,— šaipėsi Bucholcas, kuris sėdėjo prie stalo, bet nevalgė nieko daugiau, kaip tik avižinę košę su pienu.

— Tiek Lodzė, tiek visa Lenkija — barbarai!

— Todėl jūs ir atvažiavote? Gera dirva apaštalauti.

— Aš parašiau apie vegetarizmą knygą, pavadintą „Natūralus maistas", galiu jums atsiųsti.

— Ačiū, mielai perskaitysiu, bet abejoju, ar padarysit mane savo pasekėju.

— Ponas pirmininkas pradžioje sakė tą patį, o dabar...

— O dabar esi kvailas, mano Hameri, nes to nesupranti, kad jei žmogus serga, o visa kvaila medicina nepadeda, tai jis įmanytų kreiptis į skerdžių žiniuonį, į kunigą Kneipą, pagaliau net į tavo elektro-homeopato-vegetarinį-aršeniko metodą.

— Nes tik jis vienas tepadeda, nes homeopatijos principas *similia similibus curantur*[1] labiausiai atitinka žmogaus prigimtį, yra vienintelis teisingas principas. Ponas pirmininkas geriausiai tai patvirtina.

— Kol kas taip, bet jeigu pasidarys blogiau, tai gali būti tikras, daktare, kad prikulsiu tave lazda ir liepsiu drauge su visais tavo gudravimais numesti nuo laiptų.

— Kas skelbia naujas tiesas, tas atlygio gauna kančias,— sentenciškai sukuždėjo jis ir ėmė pūsti pieną.

— Palik ramybėj kančias, tu imi keturis tūkstančius atlygio, ir tavo veidas nuo taukų šviečia kaip žibintas.

Daktaras pakėlė į viršų akinius, lyg kviesdamas lubas būti liudytoju, kiek jis kenčia, ir toliau valgė košę su pienu.

Prieš jį stovėjo viena didelė lėkštė salotų su aliejumi ir antra — bulvių.

Visi tylėjo.

Tarnai kaip šešėliai slankiojo be garso, stebėdami, kas ko pageidauja.

Vienas stovėjo už Bucholco ir tuojau paduodavo jam tai, į ką nukrypdavo jo žvilgsnis.

— Mulkis! — murmėdavo Bucholcas, kai tarnas pasivėlindavo arba blogai paduodavo.

Ponia Bucholc sėdėjo kitoje stalo pusėje ir visai nedalyvavo pokalbyje.

Ji valgė labai lėtai, kramtydama priešakiniais dantimis, šypsojosi tarytum vaškinė kaukė blyškiomis lūpomis, žvilgčiojo negyvu žvilgsniu į Boroveckį, tarpais taisėsi nėrinių kyką, puošiantį jos žilus plaukus, lygiai sušukuotus virš geltonos ir sudžiūvusios, įdubusiais smilkiniais kaktos, maža, raukšlėta, pageltusia ranka

[1] Panašus panašiu pagydomas *(lot.)*.

glostė papūgą, kabančią ant kėdės atkaltės tarytum ryškiausių spalvų puokštė.

Jeigu jai ko prireikdavo, ji pamodavo tarnui ir, vos girdimai kuždėdama, sakydavo jam arba parodydavo pirštu. Ji sėdėjo lyg mumija, kuri begyva tik užsilikusiais, automatiniais, ilgiausiai patveriančiais judesiais.

Pietūs buvo paprasčiausi, kaip visada pas vokiečius. Mažai mėsos, daug daržovių.

Stalo padengimas labai paprastas: sidabruoti valgymo rykai buvo jau gerokai padėvėti, porcelianas švarplėtas, su pieštais mėlynais balandėliais lėkščių pakraščiuose.

Tik Boroveckiui buvo paduota konjako ir kelių rūšių vyno, kurį pats Bucholcas jam pilstė, ragindamas:

— Gerk tamsta, ponas Borovecki, čia geras vynas.

Pietų pabaiga ėjo tyliai ir nuobodžiai.

Viešpatavo slogi tyla, kartais tik papūga, negalėdama nieko pasiglemžti nuo stalo, šaukė: „Mulkis!" Bet tą patį pakuždomis drebčiojo ir Bucholcas tarno adresu. O kiekvienas žodis ar garsas aidėjo, beveik griaudėjo tame dideliame valgomajame, galinčiame sutalpinti du šimtus žmonių, užstatytame tamsiais ąžuoliniais bufetais su senojo vokiečių stiliaus piaustiniais ir to paties stiliaus kėdėmis.

Didelis veneciškas langas ties fabriko sienomis nedaug tedavė šviesos, tik tam stalo galui, prie kurio jie sėdėjo, o likusi dalis skendėjo kažkokioje rūdžių spalvos prietemoje, iš kurios kaip juodi šešėliai tolydžio išnirdavo tarnai.

Saulė prasiskverbė pro vieną langо šoną ir paliejo ant pusės stalo pluoštą raudonos saulėlydžio šviesos.

— Uždenk! — šūktelėjo Bucholcas, nes nemėgo sau-

lės šviesos, ir žavėdamasis žiūrėjo į sietyną, suspindusį elektra.

Pagaliau pietūs pasibaigė Karolio džiaugsmui, nes toje tyloje. ir nuobodulyje jis buvo jau įsinorėjęs miego.

Senė taip pat pabučiavo vyrą į galvą, mainais atkišo jam ranką ir paskui automatiškai ištiesė ją Borovec-kiui, kuris po to ilgai nebesėdėjo, tik persimetė keliais žodžiais su daktaru, nes Bucholcas jau snaudė fotelyje, ir, neatsisveikinęs su juo, išėjo.

Valgomasis visai ištuštėjo, liko tik fotelyje miegantis Bucholcas ir tarnas, kuris stovėjo už kelių žingsnių, nejudėdamas, atidus, pasirengęs paklusti mažiausiam linktelėjimui.

Ištrūkęs į gatvę, į gryną orą ir į saulėtos dienos šviesą, Boroveckis atsikvėpė su dideliu palengvėjimu.

Atleido jo laukusius Bucholco arklius ir nuėjo pėsčias, aplenkė parką ir palei fabrikus pasuko iš Piotr-kovo gatvės į mažą negrįstą skersgatvį, vedantį į lau-kus ir iš vienos pusės užstatytą ilgomis, niūriomis ka-zarmėmis darbininkams.

Nyku ten buvo ir biauru.

Didelės triaukštės akmeninės dėžės, be jokio papuo-šimo, nuogos, skausmingai raudonuojančiomis vėjų ištrupintomis menkų plytų sienomis žvelgė į pilną dvo-kiančio purvo gatvę; šimtai mažų, perpintų langelių, retkarčiais boluojančių užuolaidėlėmis arba papuoštų gėlių vazonais, žiūrėjo į galingus fabriko korpusus ki-toje kelio pusėje už aukštos tvoros ir eilės milžiniškų nudžiūvusiomis viršūnėmis tuopų, kurios stūksojo ta-rytum grėsmingi griaučiai, atriboją tas liūdnas žmonių katakombas, į kurias buvo panašūs darbininkų namai, nuo fabrikų, kurie sekmadienio poilsio tyloje nuščiuvę, bežadžiai ir galingi savo dydžiu šildė pavasario saulėje

savo biaurius kūnus ir niūriai žybčiojo tūkstančiais langų.

Boroveckis slinko palei namus siaurais laipteliais ir per akmenis, vietomis visai apsemtus purvo, kuris lyg vanduo vilnijo ir taškėsi net į pirmo aukšto langus ir duris, už kurių, prieangiuose ir koridoriuose, ūžė vaikų klyksmai.

Už namų jis įėjo į pailgą sodelį, per kelią susieinantį su plačiais laukais, kuriuose tolumoje raudonavo fabrikų mūrai ir išsklaidyti vieniši nameliai. Iš ten pūtė šaltas ir drėgnas vėjas ir šlamėjo skroblų gyvatvorės lapais, kurie sudžiūvę, pageltę virpėjo nuo kiekvieno gūsio ir krito į juodus, patižusius sodelio takus.

Sode stovėjo didelis dviejų aukštų namas, kuriame gyveno jo padėjėjas Marėjus; tame name buvo ir jam fabriko skirtas butas, visas pirmas arba antras aukštas, pasirinktinai, bet Boroveckis jautė nenugalimą biaurėjimąsi tuo liūdnu butu.

Iš vienos pusės pro langus matėsi darbininkų namų kiemai; priešakyje buvo sodelis ir vaizdas į fabriką, o kairėje, kaip ir priešakyje, ėjo paskutinė užmiesčio gatvė, negrįsta, su kelių uolekčių gilumo grioviais, virš kurių augo seni, miršta, vis labiau linkstą medžiai, paplaunami iš gretimų fabrikų tekančių srutų, o už jų žvilgsnis klaidžiojo dideliu žemės plotu, pilnu duobių, balų, sušvinkusio vandens, nudažyto balyklų bei apretūrų paplavomis, krūvų plytgalių bei šiukšlių, suvežamų čia iš miesto, apgriautų plytinių krosnių, išdžiūvusių medžių guotų, lysvių pėdsakų, iš rudens paliktų molio krūvų, lentinių namelių, o pačiame Šaiblerio miško pakraštyje — mažų fabrikėlių, kurie savo sveiku raudoniu ir negyvais, griežtais kontūrais stačiai rėžė akis.

Boroveckis nekentė to Lodzės peizažo, jam geriau

patiko gyventi išsinuomotame, kad ir nelabai patogiame bute, bet gyventi mieste ir su draugais, su kuriais jį jungė ne tiek draugystė, kiek senas susigyvenimas ir daugelio metų pripratimas. Jie drauge gyveno visą mokymosi laiką Rygoje, drauge važinėjo į užsienį ir prieš kelerius metus drauge atsidūrė Lodzėje.

Boroveckis buvo chemikas dažytojas, Baumas audėjas ir verpėjas, o Veltas buvo baigęs prekybos mokslus.

Lodzėje jie buvo pravardžiuojami: Veltas ir dvi didžiosios B, arba: Baumas ir Ko, arba trys Lodzės broliai.

Boroveckio pasitikti Marėjus išbėgo net į sodelį ir jau iš tolo šluostėsi nuolat prakaituojančias rankas geltona, didele kaip paklodė nosine.

— Maniau, visai nebeateisit.

— Juk žadėjau.

— Pas mane yra vienas jaunas varšuvietis, kuris neseniai atvyko į Lodzę.

— Kas toks? — abejingai paklausė jis, nusivilkdamas paltą prieškambaryje, iki lubų nukabinėtame daugiausia nuogų moterų paveikslais.

— Prekybininkas, steigia kažkokią agentūrą.

— Po velniais, iš dešimties gatvėje sutiktų šeši yra ką tik atvykę ir steigia agentūras, o devyni nori uždirbti milijonus.

— Todėl Lodzėje darosi tiršta.

— Taigi, kad tie naujieji bent būtų „dažai", bet jie — paprasčiausias „beicas".

Kozlovskis, tas varšuvietis, sveikindamasis nerūpestingai atsikėlė nuo sofos ir vėl sunkiai sudribo; jis visą laiką gėrė arbatą, kurią jam nuolat iš virtuvo pylė Marėjus.

Beregint užsimezgė kalba, nes Marėjus buvo rytą išėjęs į miestą ir pasakojo apie bankrotų pasekmes.

— Bent dvidešimt firmų velniai griebs tuojau, o kelioms tokie žlugimai nuleis kraują, tai dar matysis. Šiaip ar taip, Volkmanas svyruoja. Grosmanas, Griunšpano žentas, skaičiuoja; Frišmanas, sako, tik laukęs tokios progos ir šiandien čia pat, labai skubėdamas, „išsitiesė", bijojo, kad jam kartais nesutrukdytų, jis turi uždirbti, nes reikia žentui išmokėti kraitį. Pasakoja, kad ir Travinskis šiandien lakstė pas bankininkus, kažkas blogai su juo, jūs jį pažįstat, ponas Borovecki.

— Mūsų kolega iš Rygos.

— Matau, čia tikra Sodoma ir Gomora,— sušuko Kozlovskis, maišydamas arbatą.

— O kas girdėti Varšuvoj, vis „Mikado"? — pašaipiai paklausė Karolis.

— Jūs kalbat apie tolimą praeitį, labai tolimą.

— Prisipažįstu atvirai, kad aš nežinau visų Varšuvos reikalų.

— Aš matau, taigi dabar pas mus viešpatauja „Paukščių pardavėjas", šaunus spektaklis.

„Dar bentsyk, dar bentsyk, dar bentsyk tu pasuoki man, ląkštut!"— nejučiomis ir žavėdamasis ėmė niūniuoti jis.

— Sakau jums, Česnovska yra tiesiog dieviška.

— Kas tai per dama?

— Jūs nežinot? Iš tikrųjų jūs nežinot? Cha, cha, cha! — ėmė kvatoti jis visa gerkle.

— Ponas Robertai, parodykit man tą naują įrengimą,— paprašė Karolis.

Ir jie tuojau išėjo į kitą buto galą.

— Betgi tai visas gražių baldų sandėlis! — nustebęs sušuko jis.

— Ką, gražūs, tiesa? — patenkintas ir didžiuodamasis kuždėjo Marėjus, o jo išblukusios akys spinduliavo, plačios lūpos šiepėsi, kai jis rodė visą buto įrengimą.

Ten buvo mažytis, elegantiškas salonėlis, prigrūstas geltonai apmuštų baldų, stovinčių ant blyškiai violetinio kilimo, ir nukabinėtas taip pat geltonomis portjeromis.

— Tai graži kombinacija! — sušuko Karolis, su malonumu žiūrėdamas į spalvų derinį.

— Ką, gražu, tiesa? — laimingas klausinėjo Marėjus, nuolat šluostydamasis rankas, kad galėtų pačiupinėti šilkines užuolaidas.

Jo kupra krutėjo ir nuolat per pečius kilnojo surdutą, kurį jis tolydžio tampė.

— Tai bus jos kambarys, jos buduaras,— tyliai sukuždėjo jis ir rimtai, lyg maldai nusiteikęs, įvedė į mažytį kambarėlį, užstatytą miniatiūriniais baldais ir daugybe porcelianinių niekelių.

Palangėje didelė auksuota žardinjerė buvo visa prikrauta žydinčių margaspalvių hiacintų.

— O tamsta, kaip matau, nieko neužmiršai.

— Juk aš apie tai galvoju,— tvirtai tarė jis, nusišluostė rankas, pasitampė surdutą ir įkišo kaulėtą ilgą nosį į gėles, giliai įtraukdamas jų kvapo.

Jis parodė dar miegamąjį ir mažytį kambarėlį užpakalyje.

Visi kambariai buvo įrengti vienodai elegantiškai ir ištaigingai, visur buvo justi, kad rengta žmogaus, kuris išmano reikalą ir labai myli savo būsimą žmoną.

Jie sugrįžo į salonėlį, Karolis atsisėdo ir stebėdamasis žiūrėjo į jį.

— Matyti, tamsta stipriai myli,— sukuždėjo jis.

— Myliu, labai myliu! Kad tamsta žinotum, kaip aš nuolat apie ją galvoju.

— O ji?

— Cit!.. nekalbėkim apie tai,— skubiai pertraukė jis, suglumintas klausimo.

Stengdamasis nuslėpti susijaudinimą, jis ėmė braukti nuo kėdės kažkokias nesančias dulkes.

Karolis nutilo, rūkė papirosą ir jautė, kad jį ima miegas; jis patogiau atsisėdo fotelyje, rūkė, merkė akis arba žiūrėjo pro langą į mėlyną dangų, kuriame tolumoje dunksojo juodi fabrikų kaminų siluetai.

Juos apėmė mieguista tyla.

Marėjus šluostėsi rankas, tampėsi surdutą, visu delnu glostėsi plačius, švariai nuskustus skruostus ir spoksojo į kilimą, į tuos blyškius saulučių žiedelius, užimančius vidurinę dalį.

„Dar bentsyk, dar bentsyk, dar bentsyk tu pasuoki man, lakštut!"— prislopintais garsais virpėjo Kozlovskio daina, ir tylus fortepijono skambėjimas skverbėsi į salonėlį ir biro ant jų galvų lyg žavi garsų rasa.

Boroveckis kovojo su miegu, traukė papirosą, bet ranka jam apsunko ir nusviro ant fotelio atkaltės.

Marėjus susisvajojo apie būsimą laimę, gyveno ta vedybų viltimi

Jo švelni, beveik moteriška siela ištirpo į tūkstančius smulkmenų, kurių jis pripildė butą ir iš anksto džiaugėsi įspūdžiu, kokį padarys žmonai.

Jis norėjo kalbėti, bet pastebėjo, kad Boroveckis miega kaip reikiant, jam pasidarė truputį nemalonu, tad nežadindamas uždengė langą portjera, išėmė iš jo rankos rūkstantį papirosą ir pirštų galais išėjo.

Kozlovskis vis dar dainavo ir barbeno fortepijonu.

— Gal jūs padainuosit kokią meilės dainelę, tik tokią labai, na, karštą! O tuo tarpu aš jums įpilsiu arbatos,— paprašė anglas Marėjus.

— Iš kurios operetės?

— Aš nežinau, iš kurios. Aš labai mėgstu meilės dainas.

Kozlovskis su dideliu noru pradėjo jam dainuoti įvairias Varšuvoje populiarias daineles.

— Matot, tai ne tas, aš nemoku pasakyti, nes per mažai moku jūsų kalbą, bet norėčiau ko nors labai švelnaus ir gražaus, tos, kurias jūs dainavot, yra labai grubios.

— Betgi aš jas visuose Varšuvos salonuose dainavau.

— Aš tikiu, aš blogai pasakiau, nes jos yra gražios, tik padainuok tamsta dar.

Kozlovskis ėmė pusbalsiu dainuoti iš savo neišsenkamo repertuaro Tosčio daineles; jis dainavo uoliai ir visas, kurias tik mokėjo; jo tenoras, silpnas, bet skambus metalinis balselis, tyčia prislopintas, skambėjo labai gražiai.

Marėjus įsiklausė, užmiršo pilstyti arbatą, nebesišluostė rankų, nesitampė surduto, tik visa širdimi gėrė tą žavią, aistringą, svilinančią, tai vėl melancholišką muziką, klausėsi visa savo būtybe, net jam akys pasruvo susižavėjimo ašaromis, o ilgas beždžioniškas veidas virpėjo iš susijaudinimo.

VI

Moricas Veltas, kaip Mateušas buvo sakęs Boroveckiui, išėjo iš namų apie vienuoliktą, ir ne tiek ėjo, kiek vilkosi saulės užlietu šaligatviu, paskendęs kažkokioje finansinėje kombinacijoje, ir nematė sveikinančių pažįstamų. Į žmones ir į miestą jis žiūrėjo abejingai, susimąstęs.

— Kaip tą sutvarkyti? Kaip tą sutvarkyti? — galvojo jis be atvangos.

Saulė ryškiai švietė viršum Lodzės, viršum tūkstančių kaminų, kurie stovėjo sekmadienio poilsio tyloje ir giedrame, vaiskiame, dūmų neaptemdytame ore rudavo tarytum galingi pušų kamienai, apgaubti žydru pavasario oru.

Daugybė darbininkų, šventiškai apsirengusių šviesiais vasariniais drabužiais, su labai ryškiais, margais kaklaraiščiais, su kepurėmis tviskančiais snapeliais arba su seniai išėjusiomis iš mados aukštomis skrybėlėmis, su skėčiais rankose užtvindė Piotrkovo gatvę, virtinėmis traukė iš šoninių gatvių ir grūdosi šaligatviuose, sunkiai siūbuodami kaip masė, pasiduodanti bet kokiam spaudimui; darbininkės, užsidėjusios keistas, ryškių spalvų skrybėles, su siauromis per taliją suknelėmis, su šviesiomis pelerinomis arba su languotomis skaromis ant pečių, lygiai sušukuotais ir pomada bei auksiniais smeigtukais žibančiais plaukais, kartais su įsegta dirbtine gėlele, lėtai tipeno, minioje irdamosi alkūnėmis ir tokiu būdu dažnai saugodamos standžias, smarkiai iškrakmolytas suknias arba virš galvų išskleistus skėčius, kurie kaip didelės, tūkstančio spalvų peteliškės lingavo virš tos pilkos, be pertraukos plaukiančios žmonių upės, pakeliui pasipildančios naujais intakais iš skersgatvių.

Jie kėlė akis į saulę, alsavo ore dvelkiančiu pavasariu ir sunkiai stūmėsi pirmyn, varžomi šventadienių drabužių, tos palyginti tylios gatvės, laisvės, sekmadienio poilsio, kuriuo nemokėjo naudotis, įbedę į vieną tašką akis, apakinti šviesos, kurioje visa ta masė baltų it kreida, gelsvų, pilkų, žemės spalvos, įdubusių veidų, iš kurių fabrikai iščiulpė visą kraują, atrodė dar vargingiau. Jie stoviniavo prie menkomis prekėmis užverstų krautuvių vitrinų arba smulkiais upokšniais plaukė į smukles.

Nuo stogų, iš sugadintų latakų, nuo balkonų čiurkšlėmis tekėjo vanduo ant praeivių galvų ir purvinų šaligatvių; vakarykštis sniegas tirpo ir varvėjo rūmų ir namų fasadais, vagojo anglių dulkėmis ir suodžiais apneštose sienose ilgus juodus rėžius.

Skylėtas ir duobėtas gatvės grindinys buvo storai apneštas klampiu dumblu, kuris, talžomas vežimų ir karietų, taškė šaligatvius ir žmones.

O čia pat greta, abipus gatvės, nusitiesusios milžiniška linija iki pat Balutų, susigrūdę stovėjo namai, į italų pilis panašūs rūmai, kuriuose buvo medvilnės sandėliai; paprastos keturaukštės mūrinės dėžės nutrupėjusiu tinku; visai stilingi namai su barokiniais pauksuotais geležiniais balkonais, raitytų linijų, koketiški, pilni amūrų frizuose ir virš langų, pro kuriuos matėsi eilės audimo staklių; mažyčiai sukrypę mediniai nameliai žaliais, apsamanojusiais stogais, už kurių kiemuose stiepėsi fabrikų kaminai ir korpusai, glaudėsi prie sunkių Berlyno renesanso stiliaus rūmų, pastatytų iš raudonų fasoninių plytų, su akmeninėmis durų bei langų staktomis, su dideliu pramonę vaizduojančiu bareljefu frontone, su dviem bokštuotais šoniniais fligeliais, atskirtais nuo pagrindinio korpuso nuostabiais geležiniais pinučiais, už kurių toliau stūksojo didžiuliai fabriko mūrai; erdvumu ir puošnumu į muziejus panašūs namai, kuriuose buvo gatavos produkcijos sandėliai; įvairių stilių puošmenomis perkrauti namai, kurių pirmame aukšte renesansinės kariatidės laikė senovinio vokiečių stiliaus mūrinį balkoną, viršum kurio Liudviko XV stiliaus trečiasis aukštas puikavosi vingiuotomis langų apdailos linijomis, o pastogėje riogsojo pūstos, panašios į pilnas špūles mansardos; namai, kurių didžiuliai, griežtai papuošti, didingi mūrai stūksojo rimti lyg šventyklos ir auksu spindėjo

marmurinėse lentose iškaltos raidės: „Šaja Mendelsonas", „Hermanas Bucholcas" ir t. t.

Tai buvo visų mūrininkų naudojamų stilių rinkinys, šiukšlynas, pasišiaušęs bokšteliais, apklijuotas nuolat trupančiais lipdiniais, išakytas tūkstančiais langų, pilnas mūrinių balkonų, kariatidžių, mansardų, sudarančių ant stogų lyg ir puošnias baliustradas, ištaigingų vartų, kur livrėjomis aprengti šveicoriai snaudė aksomo foteliuose, ir paprastų angų, pro kurias gatvės dumblas tekėjo į baisius, panašius į mėšlynus kiemus, krautuvių, kontorų, sandėlių, skurdžių krautuvėlių, prineštų purvo ir užgrioztų pigiomis prekėmis, pirmarūšių viešbučių bei restoranų, šlykščiausių smuklių, prie kurių saulėje šildėsi skurdžiai, milijonų, lekiančių gatve prašmatniomis karietomis, pakinkytomis amerikietiškais ristūnais po dešimt tūkstančių rublių už vieną, besiritančio gatvėmis skurdo su pamėlusiomis iš nevilties lūpomis ir amžino alkio išaštrintu žvilgsniu.

— Nuostabus miestas,— sukuždėjo Moricas, stovėdamas Mejerio pasažo kampe ir primerktomis akimis žiūrėdamas į tuos be galo ilgus namų pylimus, suspaudusius gatves.— Nuostabus miestas, bet ką aš iš to uždirbsiu,— pašaipiai pagalvojo jis ir užsuko į kampinę cukrainę, jau sausakimšą žmonių.

— Melanžo! — šūktelėjo jis į visas puses lakstantiems berniukams, įsispraudė į kažkokią laisvą vietą, automatiškai pavartė paskutinį *Berliner Börsen Courrier*[1] ir vėl paskendo mintyse; jis galvojo, iš kur gauti pinigų, o paskui kaip susitvarkyti, kad iš to medvilnės biznio, dėl kurio prieš kelias valandas sudarė sutartį su draugais, būtų kuo daugiausia uždirbta...

Moricas Veltas buvo perdaug didelis Lodzės

[1] Berlyno biržos kurjeris' (*vok. k.*).

„griunderis", kad galėtų turėti kokių sąžinės svyravimų, kliudančių jam padaryti gerą biznį kad ir draugų sąskaita, jeigu tas biznis pats lindo jam į rankas.

Jis gyveno pasaulyje, kuriame apgavystės, klastingi bankrotai, žlugimai, visokių rūšių suktybės, išnaudojimas buvo kasdieninė duona, visi tuo godžiai mito, viešai pavydėjo dėl gudriai suregztų apgaulių, cukrainėse, smuklėse ir kontorose pasakojo vieni kitiems vis geresnius anekdotus, žavėjosi tais viešais sukčiais, šlovino ir garbino milijonus, nepaisydami, iš kur jie kilę; kas kam darbo, uždirbo ar pavogė, svarbu, kad tuos milijonus turėjo.

Nevikrūs arba neturintieji laimės būdavo pašiepiami ir griežtai smerkiami, negaudavo kredito, sutinkami su nepasitikėjimu,— laimingas turėjo viską; šiandien jis galėjo paskelbti žlugimą ir mokėti dvidešimt penkis už šimtą, rytoj tie patys, kuriuos jis apvogė, duos jam dar didesnį kreditą, nes savo nuostolius jie atgaus kitų sąskaita, paskelbę bankrotą ir mokėdami penkiolika procentų už šimtą.

Moricas kaip tik galvojo, kaip uždirbti iš bendrovės ir kaip uždirbti be bendrovės.

— Pirkti į bendrą sąskaitą tik šiaip, akims apdumti, ir pirkti, kiek tik bus įmanoma, sau — tai buvo idėja, kuri nuo pat ryto gręžė jo smegenis; jis rašė skaitmenų stulpelius ant marmurinio staliuko viršaus, sumavo, braukė, šluostė ir vėl be atvangos braižė, nelabai kreipdamas dėmesį į tai, kas dedasi aplink.

Per greta sėdinčiųjų galvas kažkas tiesė jam rankas, jis spaudė, nežinodamas kam.

— Morgen! — atsakinėjo ir sveikino jis tuos, kuriuos pastebėdavo, ir vėl gilinosi į neįmanomiausias kombinacijas.

Jis negalėjo surasti nei būdo, nei pinigų. Kreditas buvo išsemtas ir įdėtas į agentūrą. Jis nebegalėjo daugiau išrašinėti vekselių, jeigu jie nebus paremti geru, solidžiu žiru.

— Ką paimti žirantu? — toks klausimas baladojosi dabar jo smegenyse.

— Melanžo! — vėl sušuko jis kelneriams, kurie cukrainės triukšme ir spūstyje sukinėjosi tarp staliukų, laikydami virš galvų padėklus su arbata ir kava.

Laikrodis su gegute iškukavo pirmą valandą.

Cukrainėje iš lėto prasidėjo atoslūgis į gatvę, pasivaikščioti.

Moricas vis tebesėdėjo, staiga jo akys sužibo, jis peršukavo pirštais savo vešlią aksominę barzdą, stipriai užspaudė pensne ant nosies ir ėmė tankiai mirkčioti akimis.

Jis prisiminė senį Griunšpaną, didelio vilnonių skarų firmos „Griunšpanas ir Landsbergeris" fabriko savininką, savo artimą giminaitį, motinos brolį.

Jis nusprendė eiti pas jį ir, jeigu pavyks, paimti jį žirantu, o jei ne, tai įtraukti į biznį dalininku.

Atradimo džiaugsmas ir pragiedrulys truko neilgai, nes Moricas prisiminė, kad Griunšpanas yra sužlugdęs savo brolį ir jau porą kartų derėjęsis. Su tokiu nelabai saugu daryti biznį.

— Bankrotininkas, sukčius! — įniršęs murmėjo jis, jausdamas, kad iš jo nepavyks gauti jokio žiro, bet vis dėlto nusprendė eiti.

Jis ėmė dairytis cukrainėje, siaurame, tamsiame ir ilgame kambarėlyje, beveik jau tuščiame, nes tik prie langų sėdėjo keliolika jaunuolių, įnikusių į didelius laikraščių lapus.

— Ponas Rubinrotai! — pašaukė jis sėdintį prie veidrodžio jauną vyruką, kuris su stikline vienoje ran-

koje ir tešlainiu kitoje palinko prie išskleisto ant stalo laikraščio.

— Klausau pono! — atsistodamas sušuko jis.

— Yra kas nors?

— Nieko nėra.

— Turėjau tai žinoti iš ryto.

— Nieko nebuvo, ir todėl nepranešiau, nes galvojau...

— Tamsta klausyk, o ne galvok, tai ne tamstos reikalas. Aš tamstai pasakiau kartą visiems laikams, kad kasdien rytą pranešinėtum man į namus; ar buvo, ar nebuvo, tai ne tamstos reikalas; tamstos reikalas man pranešinėti, aš už tai moku tamstai. Tešlainiui ir laikraščiui dar būtų likę laiko.

Rubinrotas pradėjo gana karštai teisintis.

— Tamsta nerėkauk, čia ne maldykla! — aitriai atrėžė jis savo kontoros valdininkui ir nusigręžė nuo jo.

— *Kelner! Zahl!*[1] — pašaukė jis, išsiimdamas piniginę.

— Už ką jūs mokat?

— Už melanžą!.. Tiesa, pats man neatnešei, aš nieko nemoku.

— Tučtuojau bus. Melanžo! — visa gerkle riktelėjo padavėjas.

— Įsipilk sau į nosį tą melanžą, aš ištisas dvi valandas laukiau ir turiu eiti be pusryčių. Mulkis! — įtūžęs drėbė jis ir skubiai išbėgo į gatvę.

Saulė šildė vis geriau.

Darbininkų minios jau buvo išsisklaidžiusios, užtat į šaligatvius pradėjo plūsti kitos minios; puošniai apsirengusios minios, damos madingomis skrybėlaitėmis,

[1] Sąskaitą! (vok.)

brangiais apsiaustais, vyrai ilgais juodais paltais, havelokais su pelerinomis, žydai ilgais purvu aptaškytais surdutais, žydės, dažniausiai gražios, su aksominėmis sukniomis, šluojančiomis purvą šaligatviuose.

Gatvėse buvo triukšminga, žmonės juokdamiesi grūdosi, stumdėsi, vaikščiojo gatve į vieną galą net iki Pervažos ar Posūkio ir atgal.

Prie cukrainės Dzelnos gatvės kampe būrelis jaunų kontoristų stebėjo praplaukiančias moterų minias ir, nuolat prapliupdami pašėlusiu juoku, garsiai darė pastabas bei palyginimus, labiau kvailus, negu mandagius, nes greta stovėjo Leonas Konas ir reiškė savo įprastą sąmojį, iš kurio garsiausiai juokėsi jis pats.

Grupės priešakyje palinkęs stovėjo Bum-Bumas ir, visą laiką abiem rankom laikydamas pensne, spoksojo į moteris, kurios, pereidamos šaligatvį kertančią gatvę, turėdavo kilstelėti suknelę.

— Žiūrėkit, žiūrėkit, kokios kojytės! — čepsėdamas lūpomis, šaukė jis.

— Šita turi du šakalius kojinėse!

— Ai! kaip Salcia šiandien išsipustė!

— Dėmesio! Šaja važiuoja,— sušuko Leonas Konas, nužemintai sveikindamas Šają, kuris, nerūpestingai sudribęs karietoje, pravažiavo pro šalį.

Jis linktelėjo jiems galva.

— Jis atrodo kaip sena „liekana".

— Panele, suknelę susipurvinsit! — kažkokiai merginai šaukė Bum-Bumas.

— Tegul mergelė parodo, ką mergelė turi! — plepėjo Leonas.

— Dėl ko kalba, dėl to trupučio...

— Moricai, eikš pas mus! — pakvietė Leonas, pamatęs ateinantį Veltą.

— Palik ramybėj, nemėgstu juokdarių gatvėje,—

sumurmėjo jis, praeidamas pro šalį, ir tuojau dingo minioje, kuri plaukė į Naująjį turgų.

Daugybė pastolių, surėstų prie naujai statomų arba pristatomų namų, visus stūmė į gatvės purvą.

Žemiau, už Naujojo turgaus, buvo pilna žydų ir darbininkų, einančių į senamiestį. Šitoje vietoje Piotrkovo gatvė trečią kartą keitė savo išvaizdą ir charakterį, nes nuo Gajerio turgaus iki Posūkio ji yra fabrikinė, nuo Posūkío iki Naujojo turgaus — prekybinė, o nuo Naujojo turgaus žemyn iki senamiesčio — gyvenama žydų ir pilna smulkių krautuvėlių.

Purvas čia buvo juodesnis ir skystesnis, šaligatviai keitėsi beveik prie kiekvieno namo, kartais buvo platūs akmeniniai, tai vėl virto siaura, išmindžiota betono juostele, o vietomis tekdavo eiti tiesiai smulkučiu, purvinu grindiniu, kuris badė padus.

Grioviais iš fabrikų tekėjo srutos ir driekėsi lyg purvini geltoni, raudoni ir mėlyni kaspinai; iš kai kurių už jų esančių namų ir fabrikų tvino taip gausiai, kad srutos, nebetilpdamos lėkštuose grioviuose, liejosi per krantus ir margomis vilnimis sėmė šaligatvius iki pat nuzulintų slenksčių nesuskaitomose krautuvėlėse, iš kurių juodo, purvino vidaus trenkė nešvarumais ir puvėsiais, silkių, pūvančių daržovių arba alkoholio smarve.

Seni, apšepę, nešvarūs namai aptrupėjusiu tinku, šviečiantieji plikomis plytomis tarsi žaizdomis, vietomis mediniai arba paprasto vokiško mūro, kuris skeldėjo ir byrėjo prie durų ir langų su iškrypusiomis staktomis, susmukę, išsekę, apskretę purvu, stovėjo lyg šlykšti namų-lavonų eilė, kurioje buvo įsispraudę nauji keturaukščiai kolosai su nesuskaitoma daugybe langų, dar netinkuoti, be balkonų, su laikinais langais,

bet juose jau knibžda žmonių skruzdėlynas, bilda audimo staklės, dirbančios net sekmadienį, griausmingai dunda mašinos, siuvančios pigias prekes eksportui, šaižiai zvimbia rateliai, vyniojantieji į špūles verpalus, skirtus rankų darbo dirbtuvėms.

Prieš tuos neužbaigtus namus, stūksančius niūriomis raudonomis sienomis, virš tos mirštančių lūšnų ir smulkių prekybininkų gyvenimo jūros riogsojo ištisos stirtos plytų ir medžio, užgriozdusios ir be to jau ankštą gatvelę, pilnutėlę vežimų, arklių, pervežamų prekių, triukšmo, prekiautojų šūkavimų ir tūkstančių balsų darbininkų, pulkais plaukiančių į senamiestį; jie ėjo gatvės viduriu arba palei šaligatvius; jų įvairiaspalviai šalikai, kuriais jie buvo apsiraišioję kaklus, truputį gyvino tą pilką ir purviną gatvės atspalvį.

Senamiestį ir visus gretimus skersgatvius drebino įprastas sekmadieninis bruzdesys.

Keturkampėje aikštėje, apstatytoje senais dviaukščiais niekad neremontuojamais namais, pilnoje krautuvių, smuklių ir vadinamų „byrhalių", užgrioztoje šimtais biaurių būdų bei balaganų, stumdėsi keliolika tūkstančių žmonių, šimtai vežimų, arklių; visur klegėjo, kalbėjo, keikėsi, kartais pešėsi.

Chaotiškas triukšmas tarsi banga ritosi iš vieno turgaus galo į kitą. Ritosi per visą tą knibždėlynę, kurioje ribėte ribėjo galvos, išsidraikę plaukai, iškeltos rankos, arklių galvos, saulėje žybčiojo mėsininkų kirviai, pakelti virš kapojamos mėsos, šmėkščiojo milžiniški duonos kepalai, dėl spūsties nešami viršum galvų, plevėsavo tarsi vėliavos prie drabužių balaganų geltonos, žalios, raudonos, violetinės skaros, kabėjo ant vagių kepurės bei skrybėlės, batai, medvilniniai šalikai, kurie it spalvoti žalčiai raitėsi vėjyje ir plakė besistumdantiems per veidus, blizgėjo saulėje skardiniai indai, kėp-

sojo rietuvės lašinių, stūksojo ant prekystalių prizminės krūvos apelsinų, rutulių, ryškiai švytinčių iš juodos minios ir purvo, kuris, minkomas, maigomas, mindžiojamas, maišomas, čiurkšlėmis tiško iš po kojų į balaganus ir veidus, tekėjo iš turgaus į griovius, supančius iš visų keturių pusių gatves, kuriomis lėtai riedėjo didžiuliai bravoro vežimai, pilni alaus statinaičių. Mėsos vežimai, apdengti nešvariais skudurais arba iš tolo šviečiantieji raudonai geltonais nudirtų jaučių šonkauliais, vežimai, prikrauti miltų maišų, vežimai, pilni šaižiai klykiančių paukščių, pilni kvaksinčių ančių ir gagenančių žąsų, kurios kaišiojo pro gardes baltas galvas ir šnypštė į praeivius.

Retkarčiais pro tas nepertraukiamas virtines vežimų, slenkančių vienas paskui kitą, pralėkdavo elegantiška brička, purvais drabstydama žmones, vežimus, šaligatvius, ant kurių tupėjo senos, suvargusios žydės su pintinėmis, pilnomis šutintų žirnių, saldainių, sušalusių obuolių, vaikiškų žaislų.

Priešais atdaras ir pilnas žmonių krautuves stovėjo stalai, kėdės, suolai, ant kurių gulėjo kalnai galanterijos, kojinių, puskojinių, dirbtinių gėlių, standžių kaip skarda kartūnų, ryškiais pamušalais antklodžių, medvilninių mezginių. Viename turgaus gale buvo pristatyta geltonai dažytų lovų, rudų, panašiai į raudonmedį nubeicuotų ir beveik neužsidarančių komodų; saulėje spindėjo veidrodžiai, kuriuose niekas savęs nepamatydavo; lopšeliai, krūvos virtuvės rakandų, o už jų, pasitiesę ant žemės šiaudų gabanėles, sėdėjo kaimo moterys su sviestu ir pienu, seginčios raudonais čerkasiniais sijonais ir prijuostėmis. O tarp vežimų ir balaganų minioje stumdėsi moterys su pintinėmis baltų krakmolytų kykų, kurie buvo prisimatuojami tiesiai gatvėje.

Skersinėje gatvėje, tuoj prie turgaus, stovėjo stalai su skrybėlėmis, kurių skurdžios gėlės, surūdijusios sagtys, margai dažytos plunksnos liūdnai lingavo namų sienų fone.

Vyrų drabužiai buvo parduodami, perkami ir prisimatuojami gatvėje, prieangiuose, pagaliau palei sieną, už uždangos, kuri paprastai nieko nedengė.

Lygiai taip darbininkės matavosi palaidines, prijuostes ir sijonus.

Triukšmas nuolat didėjo, nes iš viršaus, iš miesto vis plūdo naujos pirkėjų bangos ir kilo nauji riksmai, užkimusių gerklių šauksmai, iš visų pusių skardėjo vaikiškų trimitų garsai, vežimų dardėjimas, paršų žviegimas, žąsų klegėjimas, visa pašėlusi žmonių sambūrio kakofonija ūžė ir veržėsi į tą giedrą, saulėtą dangų, kuris kabojo viršum miesto tarsi žalzganas baldakimas.

Vienoje smuklėje buvo griežiama ir šokama, nes kartais pro klegesį ir pragarišką triukšmą prasiskverbdavo kertančių obereką armonikos bei smuikų garsai ir skardus, smagus šokančiųjų šūkčiojimas, bet netrukus tie garsai paskendo peštynių maišatyje, kuri kilo turgaus viduryje, palei stalus su rūkyta mėsa. Keliolika susipynusių, susikibusių kūnų kriokdami tąsėsi ir lingavo į visas puses, kol pagaliau suvirto prie balaganų į purvą ir ėmė draskytis, raičiotis tarytum didžiulis kamuolys, pilnas rankų, kojų, sukruvintų veidų, bliaunančių burnų, iš įsiutimo pabalusių akių.

Aukštai spindėjo saulė ir pavasario šilumos srautais tvindė visą turgų. Ji ryškino spalvas, auksino suvargusius, išsekusius veidus, nuogino lūšnas, žiebė aukso židinius langų stikluose ir nuo vandens išskidusiame dumble, prie namų besišildančių žmonių akyse ir tarsi auksine glazūra dengė čia viešpataujantį biaurumą, visus tuos daiktus ir žmones, ir visus tuos garsus, kurie

kilo tarp palapinių, vežimų, balaganų, purvo ir milžinišku verpetu sūkuriavo viršum turgaus, o paskui, atsitrenkę į namų keturkampį, plaukė į šonines gatves, į pasaulį, į laukus, prie fabrikų, kurie stovėjo netoliese, puikuodamiesi kaminais, pilni kažkokio tylaus, nebylaus grėsmingumo, ir išsprogusiomis, saulėje žibančiomis langų akimis žiūrėjo į darbininkų spiečius.

Moricas pasišlykštėdamas prasigrūdo per turgų ir nužingsniavo viena iš seniausių ir tyliausių Lodzės gatvių — Drevnovska, užstatyta mažais merdinčiais pirmųjų Lodzės audėjų nameliais, tarpe kurių dar glaudėsi paprasti valstiečių namai su stipriai išleistais kampais, pusiau susmegę į žemę, sukrypę, apsupti sodeliais, kuriuose baigė džiūti senos žemutės vyšnios ir kriaušės, kadaise žydėjusios ir vedusios vaisius, o dabar, per eilę metų suspaustos tarp fabrikų mūrų ir vis tankesnėmis užtvaromis atskirtos nuo saulės, nuo laukų, nuo vėjų, sutrūnijusios, ėdamos srutų, kurios sunkėsi iš dažyklų, tankiai išmėtytų šioje pusėje, laužomos, užmirštos, lėtai merdėjo tragiškoje apleidimo ir liūdesio melancholijoje.

Dumblas ir šitoje gatvėje siekė aukščiau kulkšnių. O toliau, išeinančios į laukus gatvės gale, palei namus landžiojo kiaulės ir mėgino rausti sukietėjusią žemę sklypuose, kur buvo verčiamas laužas ir šiukšlės.

Namai stovėjo netvarkingai, čia susibūrę į grupes, čia vėl išsimėtę po vieną laukuose, apsupti patižusios, pažliugusios žemės.

Pačiame miesto gale stovėjo Griunšpano ir Landsbergerio fabrikas, atskirtas nuo gatvės didžiule tvora.

Šalia fabriko buvo didelis vieno aukšto namas su mansardomis, su sodeliu aplinkui.

— Ar ponas namie? — paklausė Moricas seną darbininką, kuris jam atidarė duris.

— Yra.

— Kas ten dar yra?

— Visi yra.

— Kas visi?

— Ogi tie žydai, giminės,— paniekinamai sumurmėjo jis.

— Francišeko laimė, kad aš šiandien gerai nusiteikęs, o jeigu ne, tai aš Francišekui gerai apskaldyčiau snukį. Supranti, Francišekai? Numauk kaliošus!

— Suprantu, lyg ir į snukį gaučiau, bet kai šviesus ponas gero ūpo, tai jau negausiu,— geraširdiškai murmėjo jis, maudamas kaliošus.

— Na, tai atsigerk, Francišekai, degtinės ir atsimink,— patenkintas pasakė jis, duodamas dešimt kapeikų, ir įėjo į kambarį.

— Nušašėlis, maita! Jis muštų lenkus,— jam įkandin spiovė senis.

Moricas įėjo į didelį kambarį, kuriame jau buvo apie dešimt žmonių, susėdusių aplink didelį stalą, apstatytą ką tik pasibaigusių pietų lėkštėmis.

Tylėdamas jis pasisveikino su visais ir atsisėdo kertėje ant raudonos sofutės, virš kurios skleidė šešėlį didelė vėduoklinė palmė.

— Kam ginčytis, galima viską ramiai aptarti,— lėtai kalbėjo pats Griunšpanas, vaikščiodamas po kambarį su aksomine jarmulka ant žilstelėjusių plaukų.

Ilga barzda supo jo baltą, įsiganiusį veidą su mažomis akutėmis, kurios žaibo greitumu bėgiojo nuo vieno daikto prie kito.

Cigarą jis laikė žiedu papuoštoje rankoje, užsitraukdavo retai, išpūsdavo atsivėpusias, raudonas lūpas ir atidžiai uostydavo.

— Francišekai,— šūktelėjo jis į prieškambarį.— Atnešk, Francišekai, iš mano kabineto dėžutę su cigarais,

šitas visai drėgnas. Aš dedu jį ant krosnies, žiūrėk, Francišekai, kad nepražūtų.

— Jeigu turi nepražūti, tai ir nepražus,— bambtelėjo Francišekas.

— Kas čia per iškilmės? — paklausė Moricas Feliksą Fišbiną, kuris taip pat priklausė šeimai, o dabar sėdėjo fotelyje su lingėmis, pūtė kamuoliais dūmus ir atkakliai suposi.

— *Gross-Familien-Pleiten-Fest*[1],— tarė jis.

— Aš atėjau pas tėvą, kad tėvas patartų, visus prašiau, kad taip pat ateitų, tegul pasižiūri, tegul mano vyrui pasako, jeigu jis nenori manęs klausyti, kad jeigu ir toliau taip varys biznį, tai mes liksim be nieko,— energingai pradėjo jauna, graži, elegantiška brunetė su juoda skrybėle, vyriausioji Griunšpano duktė.

— Kiek turite iš Lichačiovo? — trumpai paklausė jaunas universiteto studentas su ryškia semitiška nosimi ir beveik raudonais plaukais ir barzda; jis pradėjo kramtyti pieštuką.

— Penkiolika tūkstančių rublių.

— Kur vekseliai? — paklausė senis, žaisdamas auksine grandine, nukarusia ant didelio pilvo, aptempto aksomine liemene, iš po kurios maskatavo du balti raiščiai.

— Kur vekseliai? Visur! Mokėjau jais Grosgliukui, mokėjau už audeklus, mokėjau jais Kolinskiui už naują fligelį. Ką čia daug kalbėti, jeigu tasai sužlugo, tai grįš pas mane, ir turėsime sumokėti. Aš juos žiravau.

— Tik paklausykit, tėve! Jis visą laiką taip kalba. Ką tai reiškia? Į ką tai panašu? Ir tai yra prekyba! Tai

[1] Didžioji šeimyninė bankroto šventė *(vok.)*.

yra pirklys! Doras tas fabrikantas, kuris sako: „Esu skolingas, tai sumokėsiu." Taip gali sakyti kvailas mužikas, kuris nesupranta jokio biznio! — šaukė ji, ir jos didelėse juodai rudose akyse spindėjo apmaudo, rūstybės ir pasipiktinimo ašaros.

— Aš stebiuosi, Regina, aš labai stebiuosi, kad esi tokia išmintinga, o tokių paprastų dalykų, kuriais remiasi ne tik prekyba, bet ir visas gyvenimas, nesupranti...

— Aš suprantu, aš du kartus gerai suprantu, tik negaliu suprasti, kodėl tu, Albertai, nori sumokėti tuos penkiolika tūkstančių rublių.

— Todėl, kad kaltas,— sukuždėjo jis, nuleisdamas ant krūtinės blyškų, išvargusį veidą, ir jo siaurose lūpose šmėkštelėjo kažkokia ironiškai liūdna šypsena.

— Jis vis savo! Tu ėmei nedažytus audeklus kreditan, tai tu skolingas, gerai, bet tu taip pat davei audeklus kreditan — ir tau skolingi, o jeigu jie tau nemoka, jeigu jie daro bankrotą, tai ką tu turi daryti? Tu privalai mokėti, ką? Tu privalai turėti nuostolių todėl, kad Frumkinas nori pasipelnyti, ką? — šaukė ji įraudusi.

— Liurbis!

— Didysis pirklys, ai! ai!

— Tu privalai derėtis, tu privalai iš to uždirbti penkiasdešimt procentų.

— Reginos teisybė!

— Tu nežaisk kvailom dorybėm, nes čia gerais pinigais kvepia.

Visi rėkė, tiesdami į jį rankas ir kreipdami įkaitusius veidus.

— Nutilkit, žydai! — atsainiai šūktelėjo Felius Fišbinas, supdamasis fotelyje.

— Mokėti! Mokėti! Tai ir kvailys sugeba, kiekvienas lenkas tai moka, didelio čia daikto!

— Betgi susitarkime, ponai! — norėdamas visus perrėkti, šaukė Zygmuntas Griunšpanas, sūnus, universiteto studentas; jis skambino peiliu į stiklinę, atsisagstė mundierių ir būtinai norėjo tarti žodį, tačiau niekas jo neklausė, nes visi kartu šnekėjo ir rėkė, tik senis Griunšpanas tylėdamas vaikščiojo ir su panieka dėbčiojo į žentą, kuris, parimęs ant alkūnių, suokalbiškai žvilgčiojo į Moricą, o šis gana nekantriai laukė ginčų pabaigos ir, stebėdamas senį, galvojo, siūlyti jam biznį ar ne.

Iš pradžių jis turėjo didelį norą, bet belaukdamas vėso, rimo, ir kažkas, lyg kokia nesuprantama gėda, jį apėmė, kai prisiminė Karolį ir Baumą. Antra vertus, jis nedrįso pasitikėti Griunšpanu, jis stebėjo jo apskritą gudrų veidą ir nuolat bėgiojančias mažas akutes; tarsi taksuodamas, jo žvilgsnis klaidžiojo susirinkusiais, stabtelėjo prie fotelyje drybsančio Fišbino šviesių kelnių, tarytum pasvėrė aukso grandinėlę Alberto Grosmano, kuris dabar sėdėjo su atlošta galva ir spoksojo į lubas, tarytum negirdėdamas grėsmingo triukšmo, sukelto žmonos, padedamos artimiausių giminių, sušauktų tam, kad neleistų jam apmokėti vekselių ir priverstų paskelbti bankrotą; kažko karštligiškai ieškodamas, čiupinėjo storą piniginę Landau, senas žydas su didele rusva barzda, su šilkine kepuraite.

Ne, Moricas vis mažiau juo pasitikėjo.

— Ša, ša, ponai. Dabar išgersime arbatos,— sušuko Griunšpanas, kai tarnaitė įnešė ūžiantį virtuvą.

— Pakviesk panelę Melią,— išdidžiai įsakė jis Francišekui.

Pasidarė truputį tyliau.

Įėjo Melia, pasisveikindama linktelėjo visiems ir ėmė pilstyti arbatą.

— Dėl viso to aš dar susirgsiu, man jau skauda širdį, o čia nė valandėlės ramybes,— kuždėjo Regina, šluostydamasi užverktas akis.

— Ir taip kasmet važinėji į Ostendę, dabar bent turėsi ko važinėti.

— Grosmanai, tu taip nešnekėk, tai mano vaikas! — energingai šūktelėjo Griunšpanas.

— Tu su manim nesisveikinai, Melia,— sukuždėjo Moricas, sėsdamas greta jauniausiosios firmos „Griunšpanas ir Landsbergeris" dukters.

— Aš pasisveikinau su visais, nematei? — sušnibždėjo ji, pastumdama Zygmuntui arbatos.

— Aš labiau norėčiau, kad su manim pasisveikintum atskirai,— tyliai pasakė jis, maišydamas arbatą.

— O kam tau to reikia? — pakėlė ji pilkai žydras liūdnas akis ir labai gražų, nepaprastai taisyklingų bruožų veidą.

— Kam? Nes aš labai norėčiau, kad kreiptum į mane dėmesį; pagaliau man didelis malonumas žiūrėti į tave ir kalbėti su tavim, Melia.

Ji šyptelėjo putliomis, labai gražiomis lūpomis, savo spalva panašiomis į blyškius Sicilijos koralus, tačiau neatsiliepė, pildama arbatą į lėkštutę, kurią paėmė tėvas ir gėrė iš jos, nesiliaudamas vaikščioti po kambarį.

— Ar aš ką nors juokinga pasakiau? — paklausė jis, pagavęs tą šypseną.

— Ne, aš tik prisiminiau, ką šiandien rytą sakė ponia Stefanija; rodos, vakar teatre esi jai sakęs, kad nemoki flirtuoti su žydėmis, kad tai tokios rūšies moterys, kurios tavęs neveikia. Sakei taip? — įsmeigė ji akis į jį.

— Sakau, bet, viena, aš su tavim neflirtuoju, o antra, tu kaip tik ničnieko neturi žydiško. Duodu garbės žodį! — skubiai pridūrė jis, nes vėl tokia pati šypsena nuslinko jos lūpomis.

— Vadinasi, atitinku tavo skonį. Ačiū tau, Moricai, už atvirumą.

— Ar tu pyksti dėl to, Melia?

— Ne, man tai vis tiek,— griežtai suskambėjo jos balsas, jog jis nustebęs net pažvelgė jai į akis, bet paaiškinimo jose nepamatė, nes ji žiūrėjo žemyn į lėkštutę, į kurią pylė arbatą.

— Pašnekėkime ramiai, visada galima susitarti,— vėl prabilo Zygmuntas, šukuodamas mažytėmis šukomis raudoną kaip varis barzdą.

— Ką čia šnekėti, tegul tėvas pats pasako Albertui, kad jeigu tokiu būdu tvarkys reikalus, tai po metų mes iš tikrųjų galime subankrutuoti. Jis nenori manęs klausyti, nes turi savo filosofiją, kaip jis pats sako; tegul tėvas jam pasako, kad jis kvailas, nors ir yra filosofijos ir chemijos daktaras, nes meto pinigus į balą.

— O gal tėvas jai pasakys, kad nesikištų į reikalus, nes jų neišmano, ir kad neįkyrėtų man savo riksmu, nes galų gale man tai gali nusibosti.

— Štai kaip jis atsako į mano gerumą, į mano gerą širdį, ką!

— Tylėk, Regina!

— Aš netylėsiu, nes čia reikalas dėl pinigų, dėl mano pinigų; aš jam įkyriu, aš galiu jam nusibosti, tik pamanykit, koks Lodzės grafas, oje, oje! — įtūžusi šūkavo ji.

— Tegul susitaria dėl penkiasdešimt procentų,— rimtai įterpė Landau.

— Kam tartis? Reikia nieko neduoti, mes už savo pinigus iš Frumkino negausim nė skatiko.

— Tu nesupranti, Regina. Parodykit, Grosmanai, aktyvą ir pasyvą,— tarė Zygmuntas, atsisagstydamas mundierių.

— Duoti daugiausia dvidešimt penkis procentus,— sukuždėjo senis, pūsdamas į lėkštutę.

— Yra geresnis būdas,— pusbalsiu pasakė Fišbinas, įpūsdamas cigaro ugnį.

Niekas jam neatsakė, nes visi gana skubiai palinko prie gulinčių ant stalo popierių, išmargintų skaičiais, kuriuos skubiai sumavo Zygmuntas.

— Penkiasdešimt tūkstančių rublių skolingas! — sušuko jis.

— Kiek turi? — smalsiai paklausė Moricas atsikeldamas, nes Melia išėjo iš kambario.

— Tai paaiškės vėliau, žiūrint, dėl kokio procento susitars.

— Čia galima padaryti biznį.

— Pinigai kaip ir kišenėj.

— Regina, nėra ko tau sielotis.

— Vadinasi, norite, kad paskelbčiau bankrotą? Nė nemanau žmones apgaudinėti! — ryžtingai tarė Grosmanas, keldamasis nuo stalo.

— Tu privalai susiderėti, nes priešingu atveju aš atsiimsiu savo kraitį iš biznio ir skiriuosi, kam aš turiu gyventi su tokiu grafu, kam aš turiu sielotis!

— Tylėk, Regina, Grosmanas susiderės dėl dvidešimt penkių procentų, būk rami, čia jau mano galva, aš pats sutvarkysiu tą reikalą,— paguodė ją senis Griunšpanas.

— Alberto galvoj mažos kirmėlaitės, kaip jos ten vadinasi, Moricai? — paklausė Fišbinas.

— Tuščia makaulė,— atšovė greitai jis ir nekantriai, nes jau norėjo eiti pas Melią.

— Nori kraičio — pasiimk; nori ištuokos — duosiu tau ją; nori tų pinigų, kuriuos aš dar turiu — imk; man jau įgriso gyventi tame niekšų pragare. Su tavim, Regina, aš niekad nesusitvarkysiu; nebuvo vaikų, tai man visą laiką šnekėjo, kad jai gėda gatvėj pasirodyti, dabar turi ketvertą — ir vėl nepatenkinta.

— Albertai, nešnekėk!

— Ša! ša! Čia jūsų reikalai! — užrėkė Griunšpanas, skubiai statydamas lėkštutę ant stalo.

— Ji niekuomet ir niekuo nebuvo patenkinta, ji visada su manim barasi.

— Aš turiu nesibarti! Aš neturiu dėl ko bartis, kai jis verčia mane važinėti tais išdvėsusiais arkliais, iš kurių visi juokiasi.

— Geri ir tokie, turtingesnės už tave vaikščioja pėsčios.

— Bet aš noriu važinėti, aš galiu turėti padorius arklius.

— Tai ir nusipirk, o aš negaliu!

— Nutilkit, žydai! — šūktelėjo Felius, vėl supdamasis fotelyje.

— Jis visai sukvailiojo, bene reikia pinigų, norint pirkti? Bene reikia turėti iš ko pirktis tai, kas reikalinga? Bene Vulfas ką turi, jeigu statosi fabriką, bene daug turi Beršteinas, jeigu už visą šimtą tūkstančių perkasi baldus? — rėkavo ji ir nustebusi žvilgčiojo į šeimą.

Albertas nusigręžė nuo jų ir ėmė žiūrėti pro langą.

Barnis įsiliepsnojo iš naujo ir kilo iki maksimumo, visi kartu rėkė, lenkėsi prie stalo, daužė jį kumščiais,

vienas kitam plėšė iš rankų popierius, rašydami ceratoje vis naujus skaitmenis, siūlė vis šlykštesnius bankroto projektus ir būdus, plūdo vienas kitą, pašokdavo nuo stalo, vėl sėdo ir šaukė; visų jų barzdos, veidai, lūpos ir ūsai tirtėjo, trūkčiojo, visus buvo užvaldę tie skaičiai, kuriuos galima uždirbti, visi įtūžo ant to kvailio, kuris stovėjo nusigręžęs nugara ir nenorėjo nė girdėti apie bankrotą.

Net senis išėjo iš savo kambario ir garsiai įrodinėjo; jaudinimosi išvarginta Regina atsisėdo fotelyje ir verkė pasikūkčiodama; Landau atlenkė ceratą ir kreidos gabaliuku rašė skaitmenis ant stalo, kada-nekada įterpdamas kokį rimtą žodį, o Zygmuntas Griunšpanas, išraudęs, suprakaitavęs, rėkavo garsiausiai, ragino susitarti, ir tikrino skaičių stulpelius didelėje fabriko knygoje, kurią jam atnešė Regina.

Tik Moricas nedalyvavo tame klegesy, jis sėdėjo po palme greta Fišbino, kuris, išsitiesęs fotelyje, suposi, rūkė cigarą ir kartais šūktelėdavo:

— Nutilkit, žydai!

— Tai visai nelinksma operetė,— nuvargęs pasakė Moricas ir, visai atsisakęs biznio su Griunšpanu, nuėjo į kitus kambarius ieškoti Melios.

Jis surado ją pas senelę, kurią visa šeima nepaprastai gerbė ir globojo.

Senelė sėdėjo fotelyje su ratukais prie lango. Tai buvo beveik šimtametė senutė, suparaližuota ir visai suvaikėjusi; jos veidas buvo taip sudžiūvęs ir susiraukšlėjęs, kad nebeturėjo jokios išraiškos — kabėjo tik gabalas geltonai pilkos raukšlėtos odos, kuriame žibėjo juodos, išblėsusios, tarsi stikliniai karoliukai, akys. Ant galvos ji turėjo juodą peruką, papuoštą savotišku kyku iš spalvoto aksomo ir mezginių, kokius nešioja žydės mažuose miesteliuose.

Melia vaikišku šaukšteliu pylė į įkritusią burną sultinį; senelė lyg žuvis pražiodavo ir sučiaupdavo lūpas.

Moricas nusilenkė jai — ji liovėsi valgiusi, pasižiūrėjo į jį negyvu žvilgsniu ir paklausė dusliu, tarytum iš po žemių sklindančiu balsu:

— Kas čia, Melia?

Nieko ji nebepažindavo, tik artimiausius.

— Moricas Veltas, mano motinos brolis, Veltas,— pabrėždama pakartojo ji.

— Veltas, Veltas! — gromuliavo ji bedante burna ir plačiai išsižiojo sultinio, kurį vėl jai padavinėjo Melia.

— Dar barasi?

— Paskutinio teismo diena pasidarė.

— Vargšas tas Albertas.

— Tau gaila jo?

— Žinoma, jam neleidžia būti žmogum net žmona ir šeima. Regina man tiesiog kelia siaubą savo pirkliškumu,— liūdnai atsiduso ji.

— Jis turi būti geras fabrikantas. Truputį serga idealizmu, bet po pirmo bankroto, jeigu tik iš jo gerai pasipelnys, tai išsigydys.

— Aš nesuprantu nei tėvo, nei dėdžių, nei tavęs, nei Lodzės. Many viskas kunkuliuoja, žiūrint į tai, kas čia darosi.

— O kas gi darosi? Gerai darosi, dirbami pinigai, ir baigta.

— Bet kaip, kokiais būdais!

— Tai nesvarbu, būdas, kuriuo gaunamas rublis, nemažina jo vertės.

— Esi cinikas,— sukuždėjo ji lyg ir su priekaištu.

— Esu tik žmogus, kuris nesigėdina vadinti daiktų jų tikrais vardais.

— Palikim tai ramybėje, aš tokia susinervinusi, kad nebeturiu jėgų net ginčytis.

Ji baigė maitinti senelę, pataisė pagalvius, kuriais ji buvo apdėta, ir pabučiavo jai ranką.

Senė truputį ją prilaikė, sudžiūvusiais lyg griaučių pirštais paglostė jos veidą ir vėl taip pat paklausė, žiūrėdama į Moricą:

— Kas čia, Melia?

— Veltas, Veltas! Einam, Moricai, pabūsi valandėlę pas mane, jeigu turi laiko.

— Melia, juk tau aš visuomet turėčiau laiko, jeigu tik panorėtum.

— Veltas, Veltas! — dusliai kartojo senė, pravėrė lūpas ir įbedė negyvą žvilgsnį į langą, pro kurį matėsi fabriko mūrai.

— Moricai, aš jau prašiau tave, kad nesakytum man komplimentų.

— Patikėk man, Melia, sakau nuoširdžiai, kaip doras žmogus, kad tada, kai esu su tavim, kai girdžiu tave, kai žiūriu į tave, tai privalau ne tik kalbėti kitaip, negu su kitomis moterimis, bet imu kitaip jausti ir galvoti. Tu turi tokio nuostabaus švelnumo, tu iš tikrųjų esi moteris. Melia, čia tokių mažai Lodzėje,— rimtai kalbėjo jis, eidamas iš paskos į jos kambarį.

— Palydėsi mane pas Ružą? — paklausė ji, nieko jam neatsakiusi.

— Jeigu tu nepageidautum, tai aš pats to prašyčiau.

Ji priglaudė kaktą prie lango stiklo ir įsižiūrėjo į žvirblius, kurie, padūkę per tą beveik pirmą pavasarinę kovo dieną, vaikėsi ir pešėsi sode.

— Apie ką galvoji? — tyliai paklausė jis po valandėlės.

— Apie Albertą, ar jis padarys taip, kaip yra pats nusprendęs, ar taip, kaip jie nori.

— Taip, tikriausiai paskelbs bankrotą ir susiderės su skolintojais.

— Ne, aš jį pažįstu ir esu tikra, kad sumokės.

— Einu su tavim lažybų, kad jis derėsis.

— O aš nežinau ką duočiau, kad jis taip nepadarys.

— Melia, Grosmanas turi savo filosofinių kvailysčių, turi, bet šiaip jis yra protingas žmogus, galiu pastatyti visą savo turtą, kad jis nesumokės daugiau kaip dvidešimt penkis procentus.

— O aš labai, labai norėčiau, kad būtų kitaip.

— Man atėjo mintis, kad tau reikėjo už jo ištekėti, Melia, jūs tiktumėt vienas antram, neturėtumėt ko valgyti, bet būtumėt tokie dori, jog jus rodytų panoptikume.

— Myliu jį, bet už jo netekėčiau, tai ne mano tipas.

— O kas yra tavo tipas?

— Ieškok ir spėliok! — vėl nusišypsojo ji ta savo blyškia, subtilia šypsena.

— Boroveckis, taip, tikriausiai, visos Lodzės moterys jį įsimylėjusios.

— Ne, ne; jis man pasirodė bejausmis, išdidus ir karjeristas, ne, perdaug panašus į jus visus.

— Oskaras Mejeris, baronas, milijonierius ir gražus, tiesa, tas baronas Meklemburgo veislės, bet užtat milijonierius tikriausias.

— Mačiau jį sykį, ir pasirodė man, kad tai persirengęs samdinys. Tur būt, jis baisus žmogus, daug esu girdėjusi apie jį!

— Jis yra laukinis ir pasiutęs žmogus, tikras prūsų galvijas! — su neapykanta pasakė jis.

— Netgi šitaip? Ima darytis įdomu.

— Tuščia jo, to chamo. O gal Bernardas Endelmanas tau patinka?

— Žydpalaikis! — paniekinamai sukuždėjo ji.

— O, koks aš nenuovokus. Juk tu augai Varšuvoj, gyvenai ten lenkų sluoksniuose ir perėjai visus Varšuvos ratelius bei salonus, tai kaipgi tau gali patikti žydai arba Lodzės žmonės! — ironiškai sušuko jis.— Įpratai prie susivėlusių studentų, prie tų deklamuojančių radikalų, laukiančių palikimo arba šiltos vietos įstaigose, prie tos elegantiškos miglos pūtimo atmosferos ir pakilaus, tauraus tarpusavio melo.

— Tiek to, Moricai. Kalbi širsdamas, vadinasi, ne bešališkai, nenoriu klausyti,— skubėdama sušuko ji labai įsižeidusi, nes tikrai visa širdimi dar tebegyveno ana aplinka, nors jau dveji metai buvo pas tėvą Lodzėje.

Ji išėjo ir po valandėlės sugrįžo apsirengusi eiti į miestą.

Jie tuojau ir išėjo.

Prie vartų laukė atvira, labai elegantiška karieta.

— Važiuok tik iki Naujojo turgaus, ten ne toks purvas, ir eisiu pėsčia.

Arkliai iš karto smarkiai patraukė.

— Vis dėlto tu mane stebini, Melia.

— Kuo?

— Kaip tik tuo, kad esi tokia — ne žydė. Aš gerai pažįstu mūsų moteris, aš moku jas vertinti ir vertinu, bet jas pažįstu, į visus tuos knyginius dalykus jos nežiūri taip rimtai, kaip tu. Pažįsti Adą Vasereng? Ji taip pat gyveno Varšuvoj ir toj pačioj aplinkoj, kaip ir tu, taip pat viskam užsidegdavo, taip pat buvo veikli visur, taip pat ginčydavosi su manim dėl lygybės, dėl laisvės, dėl doros, dėl idealų.

— Aš su tavim nesiginčiju dėl viso to,— skubiai pertraukė ji.

— Teisingai, bet leisk man baigti; taigi, ji buvo idealiausia idealistė, bet kai ištekėjo už savo Rozenblato, tai pamiršo visus niekus, idealizmas nebuvo jos specialybė.

— Tau tai patinka?

— Man tai kaip tik patinka, nes kai turėjo laiko, tai ir žaidė poezija, kodėl gi turėjo nežaisti, lenkų namuose į tai gerai žiūrima, teikia savotišką madingą toną, na ir ne taip nuobodu, kaip vaikščiojimas į teatrus ir balius.

— Tai tu esi įsitikinęs, jog tai vien pramoga?

— Lenkėms ir tau šito netaikau, nes tai kita rūšis, bet žydėms — taip, aš tai tikrai žinau. Tik pagalvok, kodėl joms visa tai turi rūpėti? Melia, aš esu žydas, aš niekad ir niekur to nesigėdinau ir neneigiau, kokia prasmė neigti! Man, kaip ir visiems mūsiškiams, taip pat rūpi tik nuosavas biznis, o daugiau niekas, nes to tiesiog nėra mano kraujyje. Štai toks Boroveckis; jis keistas žmogus, tai mano draugas iš gimnazijos Varšuvoje, mano draugas Rygoje, mano bičiulis, mes drauge gyvename tiek metų, man atrodė, kad jį pažįstu, kad tai mūsų žmogus. Jis turi aštrius nagus, jis visai Lodzės žmogus, jis geresnis macheris, negu aš, bet jis kartais padaro tokį dalyką, kurio aš nesuprantu, ko nė vienas iš mūsų nepadarytų; jis yra „Lodzermenšas" ir, nepaisant to, jis turi visokių tokių idėjinių kvailysčių, utopinių svajonių, dėl kurių pasirengęs atiduoti rublį, kai turi su savim du, o aš dėl jų teduočiau dešimt kapeikų, jeigu jau nebegalima būtų išsisukti, aš...

— Kur kreipi? — vėl pertraukė ji, paliesdama skėčiu vežiką, kad sustotų.

— Kad kaip tik tavyje yra kažkas, ką turi jie, lenkai.

— Ar tai kartais nevadinama siela? — linksmai tarė ji, nušokdama ant šaligatvio.

— Tai per didelis apibendrinimas.

— Eisime Srednia, noriu truputį pasivaikščioti.

— Arčiausiai būtų nueiti iki Vidzevo, o iš ten iki Cegelnianos.

— Pasirenki trumpesnį, kad greičiau atliktum baudžiavą.

— Juk žinai, Melia, kad man labai malonu tave lydėti.

— Ar ne todėl, kad taip kantriai klausau?

— Taip, bet ir todėl, kad esi labai graži su ta ironija lūpose, labai graži.

— Tavo komplimentas ne toks gražus, nes pateiktas urmu.

— Tu mėgsti varšuvietiškus — mažmenimis ir trumpiems terminams bei su geru žiru.

— Pakanka gero išauklėjimo ir padorumo.

— Ir, nepaisant to, ne pro šalį apsisaugoti turtine sutartimi,— ironiškai pridūrė jis, užsidėdamas pensne.

— A, tai šit kur atvedei! — sukuždėjo ji nepatenkinta.

— Pati norėjai!

— Norėjau visų pirma, kad nuvestum mane pas Ružą,— pabrėžė ji.

— Aš visur tave nuvesčiau, jeigu panorėtum,— sušuko jis, šaižiu juoku nuslėpdamas jį pagavusį keistą susijaudinimą.

— Ačiū tau, Moricai, bet tenai mane jau kas nors kitas nuves,— gana griežtai atsakė ji, nutilo ir liūdnai ėmė žiūrėti į baisiai purviną gatvę, į nešvarius namus ir į daugybės praeivių veidus.

Moricas taip pat tylėjo, nes pyko ant savęs, o dabar daugiau ant jos. Įniršęs jis stumdė praeivius, taisėsi pensne ir nejučiomis dėbčiojo į jos išblyškusį veidą, su ironija gaudė jos užjaučiantį žvilgsnį, kuriuo ji žiūrėjo į būrius apiplyšusių, suvargusių vaikų, žaidžiančių tarpuvartėse ir ant šaligatvių. Jis ją truputį suprato, ir todėl ji jam pasirodė labai naivi, labai.

Ji erzino jį savo kvailu, lenkišku idealizmu, kaip mintyse jis apibūdino jos charakterį, ir tuo pačiu metu ji žavėjo jo kietą, sausą sielą tuo trupučiu jausmo ir ta kažkokia nuostabia grožio ir gerumo poezija, kuri sklido iš jos blyškaus veido, iš svajingų žvilgsnių, iš visos lieknos ir labai harmoningos figūros.

— Įkyrėjau tau, kad nutilai,— tyliai tarė ji po kurio laiko.

— Bijojau pertraukti tylėjimą, juk tuo metu galėjai mąstyti apie nepaprastai didelius dalykus.

— Būk tikras, kad apie daug didesnius, negu pasiekia tavo ironija.

— Vienu metu, Melia, padarei du biznius — davei man sprigtą ir pati pasigyrei.

— O norėjau tik vieno,— juokdamasi pasakė ji.

— Man smogti, tiesa?

— Taip, ir padariau tai su malonumu.

— Tu labai nemėgsti manęs, Melia? — paklausė jis, truputį įskaudintas.

— Ne, Moricai,— pakraipė ji galvą ir kandžiai nusišypsojo.

— Bet ir nemyli manęs?

— Ne, Moricai.

— Mes nieko sau flirtuojam,— pasakė jis, suerzintas jos atsakymo tono.

— Giminaičiams tai atleistina, nes neuždeda jokių pareigų.

Ji stabtelėjo, duodama kelis skatikus kažkokiai skarmalais apsitūlojusiai moteriai, stovinčiai patvory su vaiku ant rankų ir garsiai prašančiai išmaldos.

Moricas pažvelgė su pašaipa, bet ir pats skubiai išsiėmė kažkokį pinigą ir padavė.

— Ir tu duodi neturtingiems? — nustebo ji.

— Leidau sau tokią gailestingumo operaciją, nes kaip tik turėjau netikrą pinigą,— emė jis smagiai juoktis iš jos pasipiktinimo.

— Tu jau nebepasigydysi nuo cinizmo! — sukuždėjo ji, truputį paspartindama žingsnį.

— Dar turiu laiko ir jeigu dar turėčiau progą ir tokį, kaip tu, daktarą...

— Iki pasimatymo, Moricai.

— Gaila, kad jau.

— Aš nė kiek nesigailiu. Ar būsi šiandien „kolonijoje"?

— Nežinau, nes naktį išvažiuoju iš Lodzės.

— Užeik, perduok ponioms labų dienų nuo manęs ir pasakyk poniai Stefanijai, kad rytoj prieš pietus būsiu jos krautuvėje.

— Na, gerai, bet užtat tu perduok nuo manęs labų dienų panelei Ružai ir pasakyk taip pat Miuleriui mano vardu, kad jis yra juokdarys.

Juodu paspaudė vienas antram ranką ir išsiskyrė.

Moricas atsigręžęs pažvelgė į Melią, kai ši jau buvo beįeinanti į Mendelsonų rūmus, ir pasuko į miestą.

Saulė jau geso ir slėpėsi už miesto, kruvindama tūkstančius langų saulėlydžio žaromis. Vakaro prietemoje miestas tilo ir glaudėsi prie žemės; tūkstančiai namų ir stogų vis labiau liejosi į vientisą pilką, didžiulę, netvarkingą masę, išvagotą gatvių kanalais, kuriuose pradėjo degti begalinės dujinių žibintų linijos,

tik fabrikų kaminai, kurie tarsi galingų raudonų kamienų miškas stiepėsi viršum miesto ir atrodė virpą ir siūbuoją šviesiame dangaus fone, dar liepsnojo saulėlydžio pašvaistėmis.

— Beprotė! Aš ją vesčiau! „Griunšpanas, Landsbergeris ir Veltas" būtų solidi bendrovė; reikia apie tai pagalvoti,— sukuždėjo Moricas, šypsodamasis, kad sumanė tokį biznį.

VII

— Kas šiandien pasidarė Moricui? — galvojo Melia, įeidama į didelį, trijų aukštų kampinį namą, paprastai vadinamą Šajos rūmais.— Tiesa, juk aš turiu penkiasdešimt tūkstančių rublių kraičio, tur būt, jam blogai sekasi, iš to ir dygus jausmingumas.

Ji nebegalėjo daugiau galvoti, nes jos pasitikti į prieškambarį išbėgo jos nuoširdžiausia draugė Ruža Mendelson, šlubčiojantį dešine koja.

— Jau ketinau pasiųsti tau karietą, nes negalėjau sulaukti.

— Mane lydėjo Moricas Veltas, ėjom pamažu, šnekėjo man komplimentus, na ir taip toliau.

— Žydpalaikis,— su panieka tarė Ruža, nurengdama Melią ir iš eilės mėtydama tarnui skrybėlę, pirštines, šydą, apsiaustą.

— Labai nuolankiai siunčia tau labų dienų.

— Kvailys! Galvoja, kad aš jį pažinsiu gatvėj, jeigu mane sveikins.

— Nemėgsti jo? — paklausė ji, taisydamasi sutaršytus plaukus prieš didelį veidrodį, stovintį tarp dviejų

didžiulių dirbtinių palmių, kuriomis buvo papuoštas visas prieškambaris.

— Nekenčiu, nes kažkurią dieną tėvas gyrė jį Fabciui, beje, ir Vilis jo nekenčia. Nieko sau paukštelis!

— Ar Vilhelmas yra?

— Visi yra ir visi nuobodžiauja, tavęs belaukdami.

— O Vysockis? — paklausė ji tyliau ir truputį neužtikrintai.

— Yra ir prisiekinėja, kad visas nusiprausė, prieš ateidamas. Girdi, visas.

— Bet juk netikrinsime...

— Teks patikėti žodžiu,— prikando ji lūpą.

Jos susikabino rankomis ir nuėjo per eilę nepaprastai ištaigingai įrengtų kambarių, užlietų artėjančio vakaro prieblandos.

— Ką veiki, Ruža?

— Nuobodžiauju ir apsimetu, kad svečiai mane linksmina, o tu?

— Prieš nieką neapsimetu ir taip pat nuobodžiauju.

— Baisus gyvenimas! — sukuždėjo Ruža atsidusdama.— Ir iki kol taip tęsis?

— Tu pati geriausiai žinai, iki kol, tur būt, iki mirties.

— Ak, ką aš duočiau, kad galėčiau įsimylėti, ką aš duočiau.

— Save ir milijonus priedo.

— Norėjai pasakyti: milijonus ir save priedo,— tarė ji aitriai ir pašaipiai.

— Ruža! — priekaištingai sukuždėjo Melia.

— Na, tylėk, tylėk! — nuoširdžiai pabučiavo ji.

Jos įėjo į nedidelį visai juodą kambarį, nes baldai, sienų apmušalai, portjeros, viskas buvo aptraukta juodu pliušu arba nudažyta juodais matiniais dažais.

Kambarys darė laidotuvių koplyčios įspūdį.

Du visai nuogi, atgal išsilenkę tamsios bronzos milžinai galingose rankose laikė viršum galvos dideles keistai susuktas orchidėjų šakas su baltais krištoliniais žiedeliais, iš kurių kambaryje sklido elektros šviesa.

Ant juodų kanapų ir žemuose foteliuose sėdėjo keli žmonės. Jie tylėjo ir buvo įsitaisę kuo laisviausiai, o vienas vyras netgi gulėjo ant kilimo, dengiančio visą parketą; kilimas taip pat buvo juodas, tik su išsiuvinėta viduryje didžiule puokšte raudonų orchidėjų, kurios, atrodė, šliaužiojo po kambarį lyg didžiulės, keistos, išsiraičiusios kirmėlės.

— Vili, Melią galėtum pasveikinti, apsiversdamas kūliais,— sušuko Ruža.

Vilhelmas Miuleris, milžiniškas šviesiaplaukis žaliūkas aptemptais dviratininko drabužiais, pasikėlė nuo fotelio, puolė ant kilimo, tris kartus apsivertė ore vikriai kaip gimnastas profesionalas ir, atsistojęs vidury kambario, nusilenkė lyg cirko artistas.

— Bravo, Miuleri! — degdamasis papirosą, sušuko gulintysis ant kilimo po langu.

— Melia, eikš pabučiuok mane,— tingiai atsukdama skruostą, pasakė augalota mergina, gulinti žemoje supamoje kėdėje. Melia ją pabučiavo ir atsisėdo ant kanapos greta Vysockio, kuris, palinkęs prie mažos, liesos, rausvaveidės blondinės, uždėjusios kojas ant taburetės, tyliai kuždėjo ir, nuolat purtydamas atlapus, slėpdamas į rankoves gana nešvarius marškinių rankogalius, energingai raitydamas šviesius ūsiukus, įrodinėjo:

— Kaip tik iš feministinio taško neturėtų būti jokių teisinių skirtumų tarp moters ir vyro.

— Taip tai taip, bet tu, Mecekai, esi nuobodus! — liūdnai skundėsi blondinė.

— Tu nesisveikini su manim, Mecekai! — sukuždėjo Melia.

— Atsiprašau, ponia, matote, panelė Felia nesileidžia įtikinama.

— Vysockis moka dvigubą pabaudą; Melią pavadino ponia, o Felią panele, mokėk, Mecekai! — šaukė Ruža, puldama prie jo.

— Sumokėsiu, Ruža, tuojau sumokėsiu,— jis ėmė atsisagstyti ir ieškoti visose kišenėse.

— Mecekai, tik tu visai neatsisegiok, nes tai nejuokinga,— čiauškėjo Felia.

— Aš už tave sumokėsiu, jeigu neturi pinigų.

— Dėkoju tau, Melia, turiu pinigų, šiąnakt mane buvo iššaukę pas ligonį.

— Ruža, kodėl aš turiu nuobodžiauti,— aimanavo Tonė supamoje kėdėje.

— Vili, linksmink Tonę, girdi, dykaduoni!

— Nenoriu, man reikia pasirąžyti, nes skauda strėnas.

— Kodėl tau skauda strėnas?

— Tone, jam strėnas skauda dėl tos pačios priežasties, kaip ir tau,— juokėsi Felia.

— Reikia jį pamasažuoti.

— Aš norėčiau turėti tavo fotografiją, Vili, šiandien tu šauniai atrodai,— sukuždėjo Ruža; jos didelėse pilkose akyse sužaižaravo žalios kibirkštėlės, ji prikando labai plačias ir plonas lūpas, kurios kaip raudonas brūkšnys kirto jos ilgą permatomai baltą veidą, apsuptą gryniausio vario nimbu — plaukais, perskirtais per galvos vidurį ir sušukuotais ant smilkinių ir ausų taip, kad tik jų rausvi galiukai blykčiojo didžiuliais safyrais su briliantais aplink.

— Fotografuokite mane šitaip,— sušuko jis, atsiguldamas aukštielninkas ant kilimo ir dėdamasis rankas

po galva; jis gulėjo, išsitiesęs visu ilgumu, ir skambiai, linksmai juokėsi.

— Sėskit, mergaitės, šalia manęs! Eikšekit, zyliukės!

— Šiandien jis visai gražus,— sukuždėjo Tonė, pasilenkdama ties jo šviesiu, jaunu, labai vokiško tipo veidu.

— Jis jaunas,— šaukė Felia.

— Tau geriau patinka Vysockis?

— Kad Vysockio kojos tokios plonos.

— Tylėk, Felia, nešnekėk kvailysčių.

— Kodėl?

— Ogi todėl, kad nedera.

— Mieloji Ruža, kodėl nedera? Aš žinau, ką vyrai pasakoja apie mus, Bernardas man viską sako, jis man papasakojo vieną tokį juokingą pokštą, kad aš miriau iš juoko.

— Papasakok jį, Felia,— sukuždėjo Tonė, žiovaudama iš nuobodulio.

— Mažyte, jeigu papasakosi prie manęs, tai niekad nieko tau nebepasakosiu,— prieštaravo Bernardas, gulintis ant kilimo.

— Jis gėdinasi! Cha, cha, cha! — pašokusi nuo kanapos, ji kaip beprotė ėmė bėgioti po kambarį, vartyti baldus, griuvinėti ant Tonės.

— Felia, ką tu išdarinėji?

— Aš nuobodžiauju, Ruža, aš siuntu iš nuobodulio.

Ji atsisėdo ant krūvos juodų pliušinių pagalvių, kuriuos jai pakišo tarnas.

— Nuo ko, Vili, tau tas randas? — paklausė ji, vedžiodama ilgu ir plonu pirštu per raudoną brūkšnį, kertantį jo veidą nuo ausies iki mažų, pašiaušių ūsiukų.

— Nuo kardo,— atsakė jis, dantimis stengdamasis pagauti jos pirštą.

— Dėl moters?

— Taip. Tegul Bernardas papasakoja, jis buvo mano sekundantas, ir toks aktyvus, kad visi Berlyno bursai žinojo tą dalyką.

— Papasakok, Bernardai.

— Palikit mane ramybėj, neturiu laiko,— sumurmėjo Bernardas, nuo šono apsivertė ant nugaros ir įsispoksojo į lubas; kur paskui auksinį Auroros vežimą lėkė būriai nuogų sparnuotų nimfų; jis rūkė papirosą po papiroso, kuriuos jam paduodavo ir uždegdavo tarpdury stovintis tarnas, apsirengęs raudona prancūziška livrėja.— Pagaliau tai perdaug skandalingas dalykas.

— Vili, juk, steigdami savo sambūrį, mes susitarėme sakyti vieni kitiems viską, viską,— kalbėjo Tonė, pasislinkdama su foteliu arčiau.

— Pasakok, Vilhelmai, atsilygindama ištekėsiu už tavęs,— keistai nusijuokė ji.

— O aš tave paimčiau, Ruža, tavyje lindi stambus velnias.

— Ir dar stambesnis kraitis,— pašaipiai pridūrė ji.

— Kad tai taip nuobodu! Vili, pavaizduok kiaulę, mano brangusis, pavaizduok kiaulę! — aimanavo Tonė, taip stipriai rąžydamasi fotelyje, kad jai iš kikliko ištrūko didelė saga — kamėjos imitacija.

Ji jautė tokį beribį nuobodulį, kad prašė įkyriai kaip vaikas, gailiu balsu:

— Pavaizduok kiaulę, Vili, pavaizduok kiaulę!

Vilhelmas atsistojo keturpėsčias, išrietė nugarą ir kvykčiodamas ėmė trumpais, nelanksčiais šuoliais risnoti ratu po kambarį.

Tonė beprotiškai kvatojo. Ruža iš visų jėgų plojo rankomis, o Felia kulnais daužė kilimą ir drebėjo iš

džiaugsmo. Jos trumpi plaukai išsipynė ir lyg šviesus pėdas uždengė rausvą, nepaprastai linksmą veidą.

Melia, taip pat pagauta bendro linksmumo, svaidė pagalviais į Miulerį, o Miuleris po kiekvieno smūgio pašokdavo, juokingai kratydavo užpakalines kojas ir pratisai žviegė, pagaliau pavargęs ėmė išlenkta nugara kasytis į Ružos kojas, paskui atsigulė vidury kilimo, ištiesė kojas ir visai kaip pavargusi kiaulė tarytum pro miegą kriuksėjo, murmėjo, kvykčiojo.

— Nepalyginamas! Nuostabus! — sužavėtos šaukė įsilinksminusios panelės.

Vysockis, išsproginęs akis, nustebintas, pirmą kartą žiūrėjo į tą cirkinį nuobodžiaujančių milijonierių žaidimą; jis užmiršo purtyti atlapus, nebegrūdo marškinių rankogalių į rankoves, neberaitė ūsiukų, tik vedžiojo akimis po moterų veidus ir pasišlykštėdamas murmtelėjo:

— Pamaiva.

— Kuriuo atžvilgiu? — paklausė Melia, kuri pirmoji nusiramino.

— Visais žmogiškais atžvilgiais,— atsakė jis tvirtai ir atsikėlė, dairydamasis skrybėlės, į kurią Felia mėgino sukišti abi kojas.

— Bėgi, Mecekai? — paklausė ji, nustebinta jo griežto žvilgsnio.

— Turiu eiti, nes man gėda, kad esu žmogus.

— Fransua, atidaryk visas duris, nes įžeistas žmogiškumas išeina,— pašaipiai sušuko Bernardas, kuris per visą Miulerio pasirodymą ramiausiai sau gulėjo ir rūkė papirosus.

— Ruža, Mecekas įsižeidė ir nori išeiti, neleisk jo.

— Mecekai, pasilik! Kas tau pasidarė? Kodėl?

— Todėl, kad aš neturiu laiko, kai kam esu pažadėjęs ateiti,— švelniai aiškinosi jis, bandydamas numauti savo vargšą cilindrą nuo Felios kojų.

— Mecekai, pasilik, labai prašau tave, juk žadėjai mane palydėti namo,— karštai kuždėjo Melia, ir jos blyškus veidas iš susijaudinimo paraudo.

Jis pasiliko, bet sėdėjo paniuręs ir netgi neatsakinėjo nei į kandžias Bernardo pastabas, nei į buršišką sąmojį Miulerio, kuris vėl atsigulė prie Ružos kojų.

Įsiviešpatavo visiška tyla.

Elektra virpėjo krištolinėse gėlėse ir dulkė melsva šviesos migla į kambarį, į matines juodas sienas, nuo kurių tarytum mėlynos akys žiūrėjo keturios itališkos akvarelės, įdėtos į juodus aksominius rėmus ir pakabintos ant šilkinių virvių, į tas nuobodžiaujančias iš dyko buvimo galvas, kurios lyg dėmės gelsvavo juodame sienų ir baldų fone, žybčiojo žalios bronzos papuošimuose ant pianino, stovinčio vienoje kertėje su atidengta klaviatūra ir panašiu į kažkokią baidyklę su ilgomis gelsvai blizgančiomis iltimis.

Pro uždaras vidines langines ir nuleistas sunkias juodas portjeras iš miesto neprasiskverbdavo joks garsas, tik silpnai ūžiantis šnarėjimas ir duslus virpesys, kurie, tarytum vos užčiuopiamas pulso tvinksėjimas, sklido kambaryje.

Dūmai, kuriuos nuolat kamuoliais leido Bernardas, draikėsi it melsvas retas debesis, tarytum ploniausias bengališkas šydas uždengdavo auksinį Auroros vežimą ir nuogas nimfas, leidosi žemyn, kabinėjosi už sienų ir pliuško, suplėšyti ilgomis sruogomis, plaukė į kitus kambarius pro duris, kuriose tarytum veriantis riksmas toje juodumos simfonijoje ryškiai raudonavo kiekvienam mostelėjimui pasirengusio tarno livrėja.

— Ruža, man nuobodu, mirtinai nuobodu,— suinkštė Tonė.

— O aš linksmai žaidžiu,— ėmė šaukti Felia, koja mėtydama Meciaus cilindrą.

— Aš puikiausiai linksminuos, nes man visai nereikia linksmybių,— ironiškai pasakė Bernardas.

— Fransua, pasakyk, kad paduotų arbatą! — paliepė Ruža.

— Ruža, neik, baigsiu tau pasakoti pokštą.

Jis pasirėmė ant alkūnės ir kuždėjo, vis bučiuodamas jai rausvą ausies galiuką.

— Nenukąsk man auskaro! Per smarkiai! Tavo lūpos tokios karštos! — sukuždėjo ji, palenkdama į jį galvą, prikando lūpas, o iš po primerktų sunkių melsvų vokų ėmė žybčioti žalsvos kibirkštys.

— Iš baimės pradėjo žegnotis,— garsiau sukuždėjo Vilis.

— O ką — bene jis katalikas?

— Ne, bet ne pro šalį apsisaugoti.

Ji išklausė pokštą iki galo ir, nuobodulio slegiama, nenusijuokė.

— Vilhelmai, tu esi geras, mielas,— kalbėjo ji, glostydama jam veidą,— bet tavo anekdotai perdaug berlyniški, nuobodūs ir kvaili. Aš tuojau ateisiu, o tuo tarpu gal ką nors paskambinsi, Bernardai.

Bernardas atsistojo, koja pastūmė taburetę prie pianino ir su pasiutiška bravūra ėmė skambinti trečią kadrilio figūrą.

Visi pakirdo iš tylos ir nuobodulio.

Vilhelmas atsikėlė ir pradėjo šokti trečią figūrą su Felia, kontredansą jie šoko su tokiu užsidegimu, kaip kankaną, Felios plaukai maskatavo kaip šiaudų kuokštas vėtroje, uždengė jai akis, dribo ant smakro,

plevėsavo užpakaly; ji nusibraukdavo juos ranka ir šoko net apdujusi.

Tonė gulėjo krėsle ir nuobodžiaudama stebėjo Vilio judesius.

Nuošaliau tarnas statė juodmedžio staliukus, įmantriai inkrustuotus perlamutru, ir dėliojo servizą arbatai.

Ruža tingiai pasirąžė ir, šlubčiodama, krypuodama plačiais klubais, nuėjo prie durų, čia valandėlę stabtelėjo prie Vysockio, kuris pusbalsiu pasakė:

— Duodu garbės žodį, kad tai ne dekadentizmas, tai visai kas kita.

— Tai kas gi čia? — paklausė Melia, griebdama Vysockį už rankų, kad jis negalėtų purtyti atlapų ir kaišioti rankogalių.

— Aš norėčiau būti dekadentė. Mecekai, ar galiu būti dekadentė? Mecekai, aš noriu būti dekadentė, nes man nuobodu,— šaukė Tonė.

— Tai tik dykinėjimas iš laiko pertekliaus ir pinigų pertekliaus! Nuobodulys yra turtuolių liga. Tu, Melia, nuobodžiauji, Ruža nuobodžiauja, Tonė nuobodžiauja, Felia nuobodžiauja, su jumis nuobodžiauja ir tie du drimbos, o be jūsų dar pusė milijonierių dukterų ir žmonų. Viskas jums nuobodu, nes galite turėti viską, ką tik galima nupirkti. Jums niekas nerūpi, norite tiktai linksmintis, o pasiučiausias pasilinksminimas taip pat baigiasi nuoboduliu. Socialiniu požiūriu...

— Mecekai, bet tu blogai negalvoji apie mane? — pertraukė ji, glostydama jam rankas.

— Aš nedarau išimčių, antra vertus, tu taip pat priklausai degeneruotai rasei, iš visų rasių labiausiai nutolusiai nuo gamtos, o tai keršija jums patiems.

— Klausyk jo, Melia, jis moksliškai visais jam žinomais požiūriais įrodinės tau, kad didžiausias pasaulyje nusikaltimas yra būti turtingam,

— Sėsk, Ruža, su mumis.

— Tuojau grįšiu, tik užeisiu pas tėvą.

Ji išėjo ir iš prieškambario, jau apšviesto elektriniais sietynais, užlipo į viršų, į tėvo kabinetą, kuriame buvo beveik visai tamsu.

Šaja Mendelsonas, apsivilkęs apeiginiais maldos drabužiais, su plika kaire ranka, apvyniota dirželiu, sėdėjo vidury kambario ir, rimtai linguodamas, pusbalsiu meldėsi.

Prie dviejų langų stovėjo du seni žilabarzdžiai sinagogos giesmininkai, užsimetę tokias pat apeigines skraistes baltais ir juodais dryžiais, ir, žiūrėdami į paskutines rausvas dienos žaras, nudažiusias pilką dangų, nuolat linkčiodami, giedojo kažkokią keistai aistringą ir keistai graudžią giesmę.

Balsai buvo kupini dejonių ir skausmo: čia lyg varinių trimitų garsai skambėjo rėksminga širdgėla, gaūdė slogus nusiminimas, čia vėl prapliupdavo beviltiška aimana, pakildavo aštrus, veriantis klyksmas, ilgai virpantis buto tyloje; staiga jų balsai aptildavo, virsdavo kuždesiu, ir tada imdavo plaukti ilga, švelni melodija, panaši į fleitos giesmę žydinčių sodų tyloje tarp ambros aromatais alsuojančių šešėlių, pusiau sapne, kupiname ekstaziškų meilės svajų, perpintų atodūsiais ir ilgesiu, kuris kyla, prisiminus tarytum Jeruzalės palmių sodus, liūdnas ir neaprėpiamas dykumas, svilinančią saulės kaitrą, prarastą, bet tokią mylimą tėvynę.

Jie lingavo vis ritmingiau, jų akys liepsnojo ekstaze, o ilgos žilos barzdos kretėjo iš susijaudinimo. Juos įkvėpė jų pačių balsai ir tos banguojančios giesmės, kurios sklido iš jų krūtinių į tuščią, tylų, apytamsį kambarį, virpėjo lyg širdgėlos kupinas skundas, lyg

rauda, lyg prašymas, lyg maldavimas ir šlovino viešpačių viešpaties gerumą ir galią.

Už langų viešpatavo tyla.

Anapus gatvės, priešais kabineto langus, visuose aukštuose sužibo šviesomis didelės darbininkų kazarmės, o pro kitus langus, nes kabinetas buvo kampiniame kambaryje, juodavo parko balteglių tankmė, skirianti rūmus nuo fabrikų, ir tarp žemų krūmų gazonuose bolavo dar neištirpusio sniego lopai.

Tiesiai prieš Šają, sėdintį viduryje, buvo didelis kampinis langas, pro kurį jo žvilgsnis smigo į milžiniškus fabriko kontūrus, pasišiaušusius kaminais ir kampais, panašiais į viduramžių bokštus.

Šaja meldėsi karštai, bet negalėjo nė valandėlės atitraukti savo žvilgsnio nuo tų galingų mūrų, vis labiau susiliejančių su atslenkančia naktimi; tolumoje buvo matyti jos tamsi, gaubianti miestą skraistė ir giedras, ramus veidas, žvelgiantis milijonais žvaigždžių.

Giedojimas pasibaigė jau visai naktį.

Giedotojai susidėjo maldos drabužius į aksominius maišus, ant kurių žibėjo auksu išsiuvinėtos kažkokios hebrajiškos raidės.

— Še, Mendeli, rublį!

Jis davė jam sidabrinį pinigą, kurį giedotojas ėmė rūpestingai tikrinti prie lango.

— Pažiūrėk, tai tikras rublis! O tau, Abramai, aš užmokėsiu šiandien tik septyniasdešimt penkias kapeikas, nes tu šiandien neturėjai noro, tu tik apsimetei, kad giedi. Norėjai apgauti mane ir viešpatį dievą?

Giedotojas pažvelgė į Šają pilnomis ašarų ir ekstazės akimis, paėmė ritinėlį variokų, pašnabždomis pasakė linkėjimus ir tyliai išėjo.

Ruža visą laiką stovėjo prie durų ir klausėsi to giedojimo, jausdama, kad vos ištveria nenusikvatojusi.

Kai tik giedotojai išėjo, ji paspaudė mygtuką, ir elektros šviesa užliejo kambarį.

— Ružal

— Ar tau ko reikia? — paklausė ji, sėsdama ant fotelio atkaltės prie tėvo.

— Ne. Tavo svečiai atėjo?

— Yra visi.

— Ar gerai tave linksmina?

Jis pradėjo glostyti jos plaukus.

— Nelabai. Net Miuleris šiandien nuobodus.

— Kam juos laikai, juk mes galim turėti linksmų svečių. Nori, aš liepsiu Stanislavui, kad paieškotų, Lodzėje netrūksta linksmų žmonių. Kam tu turi nuobodžiauti už savo pinigus? O Vysockis, kas tai per žmogus?

— Daktaras, tai kitoks, visai ne Lodzės žmogus, jo šeima aristokratiška, jo motina iš grafų, jis turi herbus.

— Tik neturi ant ko juos nešioti. Jis tau patinka?

— Nieko sau, nes nepanašus į mūsiškius ir labai mokytas.

— Mokytas?

Jis oriai paglostė sau barzdą ir ėmė klausytis atidžiau.

— Jis parašė knygą, už kurią jam kažkoks universitetas Vokietijoje davė aukso medalį.

— Ar didelį medalį?

— Nežinau.

Ji paniekinamai gūžtelėjo pečiais.

— Mums ligoninei bus reikalingas daktaras, aš jį paimčiau, jeigu jis toks mokytas.

— Daug moki?

— Moku. Bet ne tai svarbu, jis turėtų didelę praktiką ir tarnautų mano firmoje, jau vien tai verta pinigų. Pasakyk jam, kad rytoj ateitų į kontorą. Aš mėgstu padėti mokytiems žmonėms.

— Ar liepei Stanislavui pakviesti pas mus Boroveckį?

— Ruža, aš jau tau sakiau, kad Boroveckis yra Bucholco žmogus, o aš Bucholcui ir viskam, kas yra jo, linkiu visų nelaimių. Tegul jis subankrutuoja ir eina tarnauti. Aš per tą vagį, per tą vokietpalaikį, kuris į Lenkiją atvažiavo šunimis ir iš mūsų užsidirbo pinigų, kad jis pragaištų iki dešimtos kartos, aš per jį nuolat sergu, man skauda širdį, jis nuolat mane apvagia. O tas Boroveckis tai jo blogiausias vokietpalaikis! — su neapykanta sušuko jis.

— Bet juk jis lenkas.

— Lenkas, geras lenkas, kai jis pradėjo spausdinti savo bajus, tai man pusę prekių grąžino iš Rusijos, pasakė, kad netikusios, kad Bucholco geresnės. Tai lenkas, vadinasi, taip daro! Jis gadina prekybą, jis tiems kvailiams chamams duoda tokius raštus ir spalvas, kokius paimtų kiekviena grafienė. Kam tai? Dėl ko? Kiek aš netekau per jį, kiek netekau, kiek mūsiškiai neteko! Kiek per jį neteko tie vargšai audėjai! Jis suėdė senį Fišbiną, jis suėdė trisdešimtį kitų firmų. Tu man nekalbėk apie jį, nes man viduj viską skauda, kai juos prisimenu. Jis yra blogesnis už blogiausią vokietį, nes su vokiečiu dar galima prekiauti, o jis yra ponas, jis yra didelis dvarininkas! — nusispiovė jis su panieka ir neapykanta.

— Ar tau atsiųsti arbatos?

— Važiuosiu pas Stanislavą arbatos, nuvešiu Julciai žaislus, kuriuos man šiandien atsiuntė iš Paryžiaus.

Ruža pabučiavo tėvą į skruostą ir išėjo.

Šaja atsikėlė, išjungė šviesą, nes visur mėgo taupyti, ir pradėjo vaikščioti po tamsų kambarį.

Vaikščiojo ir galvojo apie savo amžiną slogutį — apie Bucholcą.

Jis jo nekentė visa žydiška fanatizmo jėga; jis jo nekentė kaip fabrikanto konkurento, kurio niekuo negalėjo pralenkti.

Bucholcas visada ir visur buvo pirmas, ir kaip tik šito jam negalėjo atleisti Šaja, jis, kuris jautėsi esąs pirmoji Lodzės firma, kuris vadovavo tai žydų masei, tiems skurdžiams, šlovinantiems jį su meile ir stabmeldiška pagarba, užhipnotizuotiems milijonų, kurie jo rankose augo sniego griūties greičiu.

Prieš keturiasdešimt metų,— Šaja gerai atsiminė tuos laikus, kai Bucholcas jau krovė milijonus,— jis pradėjo karjerą kaip kažkokios skurdžios senamiesčio krautuvėlės pardavėjas, kurio specialybė buvo šaukti ir vilioti pirkėjus, nešioti į namus ryšulius, valyti kartais krautuvę ir šaligatvį prie jos. Ištisus mėnesius jis stoviniavo šaligatvyje, varstomas speigų, merkiamas lietaus, kepinamas kaitros, stumdomas praeivių, beveik visada alkanas ir apiplyšęs, visada užkimęs nuo šaukimo, be pinigų, miegantis už rublį mėnesiui kažkokiame baisiame žydiško skurdo urve, kokių pilna miestuose.

Paskui jis staiga dingo nuo šaligatvio, kuriame gyveno.

Po poros metų jis vėl atsirado Lodzėje, ir niekas jo nepažino.

Jis atvažiavo su trupučiu pinigų ir ėmė pats varyti biznį.

Dabar jis apgailestaudamas šyptelėjo iš anų laikų, prisiminė tą skurdų vežimą, kuriuo vežiojo prekes į aplinkinius kaimus, tą arklį, kurį ganydavo pakelėse

arba valstiečių javuose, tą nuolatinį, klaikų skurdą, kuris jį vis ėdė, nes iš penkiasdešimt rublių kapitalo, įskaitant čia vežimą ir arklį, jis turėjo maitinti save, arklį, žmoną ir vaikus.

Vėliau tos pirmosios audimo dirbtuvės, kurias jis įsteigė, tie tūkstančiai smulkių apgavysčių, kurias padarė, sverdamas žaliavą dirbantiems namie audėjams, tie apmatavimai, maisto gailėjimas sau ir savo šeimai, ta daugybė kitų suktybių — kol surizikavo išsinuomoti kažkokį apleistą fabrikėlį.

Jis pirmasis, kai pradėjo sėktis, pasiuntė į miestelius agentus, pats nemiegojo, nevalgė, negyveno, tik dirbo ir taupė.

Jis pirmasis ėmė duoti kreditan kiekvienam, kas tik pageidavo, ir pats pradėjo verstis kreditu, nes Bucholcas ir Lodzės fabrikantai vokiečiai naudojosi senu būdu — grynais pinigais.

Jis pirmasis pradėjo gaminti pigias prekes, bloginti Lodzės produkcijos kokybę, apie kurią iki jo laikų visur gerai atsiliepdavo.

Jis beveik pirmas įvedė, išvystė ir patobulino ištisą sistemą, kaip išnaudoti visus ir viską.

Po jį ištikusio gaisro, pasistatydino nuosavą fabriką su tūkstančiu darbininkų.

Jis tvirtai atsistojo ant kojų.

O laimė lydėjo jį nesitraukdama; dešimtys, šimtai tūkstančių, milijonai pradėjo plaukti į jo kasas iš visų pusių; ėjo iš ponų dvarų, iš valstiečių trobų, iš purve paskendusių miestelių, iš sostinių, iš stepių, iš tolimų kalnų, plaukė vis platesniu srautu, ir Šaja augo ir darėsi galingas.

Kiti prarasdavo, mirdavo, sužlugdavo per bendras nelaimes ir negandas, o Šaja laikėsi tvirtai; nuolat degė seni korpusai ir kilo nauji ir galingesni ir vis smar-

kiau siurbė žemę, medžiagas, žmones, smegenis, konkurentus ir visa tai perdirbinėjo į milijonus Šajai.

Bucholcas visada buvo didesnis, Šaja negalėjo jo pralenkti.

Šaja augo ir vis labiau ir labiau troško nugalėti Bucholcą; kiekvieną varžovo uždirbtą rublį jis laikė pavogtu ir išplėštu iš jo, jis gyveno ta chimeriška viltimi, kad peraugs jį, kad peraugs visus, kad pamatys save iškilusį virš Lodzės taip aukštai, kaip tas galingas pagrindinių mašinų kaminas, dabar lyg pabaisa dūluojantis naktyje, kad taps Lodzės karaliumi.

Bucholcas vis tebebuvo pirmasis, jį pripažino šalies viešoji nuomonė, jo žodis buvo lyg skambi moneta, jį prašydavo patarimo ir iniciatyvos daugeliu bendro pobūdžio klausimų, jo prekės buvo geriausiai vertinamos, jį supo savotiška pagarba, o tuo tarpu Šajai panieką ir neapykantą reiškė netgi lygūs su juo sukčiai.

Šaja negalėjo to suprasti, jam atrodė, kad Bucholcas paveržia iš jo ne tik pinigus, viską, ko jis sau troško, paveržia iš jo garbę viešpatauti tai kaminų jūrai.

Už tai jis nekentė jo dar labiau.

Jis vis tebevaikščiojo tamsiame kambaryje, žvilgčiojo pro langus į fabrikus arba į darbininkų namus, šviečiančius kaip žibintai, paskui sustojo, užsidėjo akinius ir ėmė žiūrėti į priešais rūmus stovinčio namo ketvirtą aukštą, į tris stipriai apšviestus langus, už kurių šmėkščiojo juodi žmonių šešėliai.

Jis atidarė orlaidę ir ėmė klausytis.

Kažkokį sentimentalų valsą virpančiu balsu dainavo smuikas, dejuodama jam pritarė violončelė, muzikai nutilus, prapliupdavo keliolikos balsų klegesys, ir siautulinga juoko kaskada drauge su stiklinių ir lėkščių žvangėjimu užtvindydavo tylią gatvę.

Kažkas šauniai linksminosi.

Šaja paspaudė elektrinį skambutį, kad ateitų tarnas.

— Kas ten gyvena? — griežtai paklausė jis, rodydamas langus.

— Tuojau sužinosiu, šviesusis pone.

„Aš sergu, o jie linksminasi! Iš ko jie linksminasi? Iš kur jie turi pasilinksminimams?" — suirzęs galvojo jis, negalėdamas atitraukti žvilgsnio nuo tų langų.

— Namas E, ketvirtas aukštas, penkiasdešimt šeštas numeris, ten gyvena Ernestas Ramišas, penktos audimo salės meistras,— raportuodamas išbėrė tarnas.

— Gerai. Nueisi ir pasakysi, kad liautųsi griežę, nes aš negaliu miegoti, kad aš nepageidauju, kad jie linksmintųsi. Liepk kinkyti arklius. Ernestas Ramišas, tur būt, per daug gauna, jeigu turi pasilinksminimams,— kartojo jis, įsimindamas tą pavardę.

VIII

— Tuojau atvažiuosiu. Iki pasimatymo,— piktai atsakė Boroveckis per telefoną, nes Liusi prašė, kad jis nedelsdamas atvažiuotų į Milšo miškelį, kadangi ji turinti nepaprastai svarbų reikalą.

— Tokiu laiku važiuoti į miškelį! Beprotė, dievaži,— piktai šnabždėjo jis.

Mat, jis jau nuo šešių sėdėjo kontoroje ir neturėjo nė valandėlės laisvo laiko, buvo nuėjęs į fabriką prižiūrėti, kaip spausdina naujus raštus, važinėjo į centrinį biurą dėl piktnaudžiavimų, kuriuos Bucholcas atskleidė pagrindiniame sandėlyje, lakstė, rašinėjo, davinėjo tūkstančius nurodymų, jo smegenyse kunkuliavo tūkstančiai reikalų, tūkstančiai žmonių laukė jo

patvarkymų, šimtai mašinų laukė įsakymų; jis ginčijosi su Bucholcu, be to, dar nervinosi, laukdamas Morico telegramos medvilnės reikalu, jis buvo pavargęs nuo darbo, nuo to baisaus kasdieninio jungo, kurį, pavaduodamas Knolį, užsikorė sau ant sprando, buvo pritrenktas tos gausybės neapsakomų reikalų, kuriuos turėjo tvarkyti, o čia dar ta beprotė šaukia jį į pasimatymą kažkur už miesto.

Jis vis labiau niršo.

Šiandien jis neturėjo laiko net arbatos išgerti, nes Bucholcas, kad ir sergantis, liepė nunešti save su foteliu į kontorą, visur kišosi, ant visų rėkė ir tarnautojų tarpe kėlė tik baimę ir sąmyšį.

— Ponas Borovecki,— sušuko jis, sėdėdamas apmuturiuotomis kojomis, su nutriušusia kailine kepure ant galvos ir su lazda ant kelių.— Paskambink tamsta Maksui, kad nė už rublį neduotų prekių Milneriui Varšuvoje. Jis turėjo pas mus kreditą ir per daug yra skolingas, o aš kaip tik turiu žinių apie jį, kad labai sparčiai eina į bankrotą.

Boroveckis paskambino ir ėmė peržiūrinėti kažkokias didžiules skaitmenų virtines.

— Ponas Hornai! Patikrink tamsta tą frachtą, ten yra klaida, geležinkelis per daug paėmė, tur būt, pagal kitą tarifo punktą paskaičiavo,— šūktelėjo jis Hornui, kuris jau kelios dienos, atseit nuo sekmadienio, Bucholcui pareikalavus, buvo perkeltas iš spaustuvės ir baltyklos raštinės į jo paties kontorą.

Hornas, labai išbalęs, paraudusiomis nuo nemigos ir nuovargio akimis, automatiškai skaičiavo pamėlusiomis lūpomis, klydo, negalėjo sukaupti dėmesio, skaitmenų virtinės šokinėjo jam prieš akis kaip suodžių kamuolys.

Jis nuolat žiovavo ir nuobodžiaudamas dėbčiojo į laikrodį, išsiilgęs laukė pietų.

— Tai bobai, kurią tamsta proteguoji, tegul duoda du šimtus rublių ir tegul sau eina gerti. Ji visa su savo šuniukais neverta nė penkiasdešimties!

— Ar tai juridinis skyrius sutvarkė tą reikalą?

— Taip, ji turi duoti mums oficialų pakvitavimą. Baueri, prižiūrėk tą reikalą, kad jis pagaliau pasibaigtų, nes dar kas nors prikalbės bobą, kad patrauktų mus į teismą.

Hornas dar žemiau panarino galvą, stengdamasis paslėpti piktą, džiūgaujančią šypseną.

— Ponas pirmininke, ar jūsų arkliai namie?

— Jeigu tamstai reikalingi, tai imk tamsta, imk, kada tik prireiks. Tuoj paskambinsiu į arklidę. Slunkiau, pastumk,— šūktelėjo jis tarnui, kuris pastūmė fotelį prie telefono, veikiančio jo fabrikų ribose.

— Arklidė! — riktelėjo jis, smarkiai skambindamas.— Tuojau karietą prie rūmų. Kiek kartų ponas Boroveckis pareikalaus arklių — atvažiuokit! Bucholcas kalba, mulke! — subaubė jis telefonistei, kuri paklausė, kas kalba.

Tarnas vėl pristūmė jį prie rašomojo stalo ir atsistojo šalia.

— Hornai, sėsk tamsta greta manęs, aš diktuosiu. Tamsta greičiau krutėk, jeigu aš kalbu su tamsta,— įtūžęs riktelėjo jis.

Hornas tik prikando lūpą, atsisėdo ir ėmė rašyti sakinius, skubiai diktuojamus Bucholco, kuris tuo pačiu metu nesiliaudamas tvarkė kitus reikalus ir kartais sušukdavo:

— Tamsta nemiegok! Aš tamstai moku ne už miegą,— ir trenkdavo lazda į grindis.

Visa tai Horną taip erzino, pagaliau šiandien jis buvo taip įniršęs, kad vos beįstengė susivaldyti.

Suskambėjo telefonas.

— Baronas Oskaras Mejeris klausia, ar po pusvalandžio ras poną pirmininką.

— Ponas Borovecki, tamsta pasakyk jam, kad nieko nepriimu, guliu lovoje.

Karolis tuojau atsakė ir vėl klausėsi.

— Ko jis dar nori?

— Sako, kad turi svarbų, asmenišką reikalą.

— Nepriimu! — suriko jis.— Baronas Oskaras Mejeris gali turėti svarbų reikalą į mano šunį, o ne į mane. Mulkis! Chamas! — murmėjo jis, protarpiais nustojęs diktuoti.

Mat, jis nekentė Mejerio ir Lodzėje garsiausiai šaipėsi iš jo baronystės, kurią buvęs jo darbininkas audėjas, o šiandien vilnos fabrikantas milijonierius Mejeris nusipirko Vokietijoje.

— Paskubėk tamsta! — piktai šaukė jis Hornui.

— Abiem rankom aš nemoku rašyti.

— Ką tai reiškia?

— Negaliu rašyti greičiau, negu rašau.

Bucholcas toliau diktavo truputį lėčiau, nes Hornas, lyg tyčia, rašė nepaprastai lėtai ir iš pykčio vis labiau raukė antakius.

Kontoroje pasidarė tylu.

Boroveckis, jau apsivilkęs paltą, stovėjo prie lango ir nekantraudamas laukė arklių.

Tarnautojai, tarsi prikaustytais prie piupitrų veidais, dirbo karštligiškai, bijodami garsiau atsikvėpti ar persimesti žodžiu, nes Bucholcas kėlė siaubą visiems, išskyrus vieną Bauerį, seną pirmininko bičiulį ir patikėtinį, tą patį, kuris, kaip spėjo Karolis, buvo slaptai pranešęs aną telegramą Cukeriui.

Pagaliau arkliai sustojo prie rūmų, ir skubiai išeinančiam Boroveckiui Bucholcas iš paskos šūktelėjo:

— Užsuk dar tamsta, kai parvažiuosi.

Jis nieko neatsakė, tik tyliai nusikeikė, nes darbo ir to nervinančio Morico telegramos laukimo buvo taip iškamuotas, kad tiesiog krito iš nuovargio.

Jis liepė vežikui vežti į Milšo miškelį.

Prie senosios alaus daryklos, milžiniško pusiau sugriauto pastato, kuris lyg lavonas stūksojo jau už miesto, liepė sustabdyti arklius ir palaukti.

Jis apėjo tuos apleistus mūrus su išdaužytais langais, be durų, be vartų, su įgriuvusiais stogais, apgriautomis sienomis, kurių rudos plytos dūlėjo ir virto klampiu purvu, apėjo kažkokias tvoras, supančias sandėlius, ir pažliugusia dirva, klampodamas iki kulkšnių per dumblą, pasiekė vadinamąjį Milšo miškelį.

— Tegul velniai rauna tas isterikes! — vis smarkiau keikėsi jis, nes molinga įmirkusi žemė taip apvėlė batus, kad jis vos begalėjo ištraukti kojas.— Irgi, mat, romantikė iš Jeruzalės! — apmaudingai pridūrė jis, nes jautėsi juokingas, tapęs meilužiu, kuris per purvą lekia į pasimatymą kažkur kitame miesto krašte, miške, kovo mėnesį.

Diena buvo rūškana, debesys slinko visai pažemiu ir pamažu virto smulkiu, skvarbiu lietumi; Lodzė skendėjo purvinuose, beveik juoduose garuose ir dūmuose, kurie užgulė miestą lyg marška, pakibusi ant tūkstančių kaminų.

Boroveckis valandėlę stabtelėjo palei pamiškėje prigludusį vasaros restoraną, kuris dabar buvo uždarytas, langus lyg antsnukiai dengė langinės, didelės verandos buvo prigrūstos stalų bei kėdžių, o durys užkaltos lentomis, tiktai tarp nuogų medžių, prie žvyru

geltonuojančių takų, bolavo palikti suolai, apkritę pūvančiais lapais.

Už tos uždangos buvo tyliau, bet kadangi iš čia nieko negalėjo įžiūrėti, jis leidosi į miškelį.

Spygliuočių miškelis buvo menkas ir lėtai merdėjo; jį žudė fabrikų kaimynystė, toji daugybė vis giliau gręžiamų šulinių, kurie sausino aplinkui dirvą ir atėmė iš medžių visą drėgmę, ir tas fabriko srutų upelis, kuris tarsi margas kaspinas vinguriavo tarp pageltusių medžių, ardė tuos galingus organizmus ir skleidė pragaištingą tvaiką.

Po medžiais, takeliuose dar buvo sniego, o keliu, kuriuo žiemą niekas nevažinėjo, o tik vaikščiojo darbininkai iš netolimų kaimų, tęsėsi gilūs kojų pėdsakai, įminti žalzganame patižusiame sniege.

Boroveckis slidinėjo purvu ir sniegu, klupo, kliūdamas už medžių šaknų, ir ėjo gilyn, niekur negalėdamas pamatyti Liusi.

Suerzintas bergždžio ieškojimo ir šalčio, ir tos žvarbios drėgmės, jis jau buvo begrįžtąs prie karietos, kai iš už storesnio medžio, kur stovėjo pasislėpusi, Liusi puolė jam ant kaklo taip staigiai, kad numetė jam skrybėlę.

— Myliu tave, Karlai! — sukuždėjo ji, aistringai bučiuodama.

Jis atsakė į pabučiavimą, bet neatsakė nieko, nes iš pykčio jam norėjosi keiktis.

Ji paėmė jį už parankės, ir taip juodu vaikštinėjo tarp medžių pažliugusia, slidžia žeme.

Miškas ošė kažkaip liūdnai ir gūdžiai ir drauge su džiūstančių eglių spygliais bėrė ant jų lietų, kuris, vis garsiau šnarėdamas, čaižė šakas.

Liusi kalbėjo be perstojo, perpindama žodžius bučiniais ir lyg katė meiliai glaustydamasi. Ji plepėjo apie

viską kaip vaikas, šokinėjo nuo vienos temos prie kitos, nebaigusi vieno sakinio, pabučiavimu pradėdavo kitą. Dėl menkiausios priežasties prapliupdavo linksmu, nuoširdžiu juoku.

Ir atrodė ji nepaprastai graži, apsivilkusi kažkokiu pusiau pavasariniu angliškų kostiumu, dideliu juodu kailiniu apsiaustu su stručio plunksnų apykakle *à la Medicis*[1], užsidėjusi didžiulę juodą skrybėlę, iš po kurios nuostabios jos akys švytėjo kaip du safyrai.

Ją žavėjo tas romantiškas pasimatymas su meilužiu. Ji nenorėjo su juo susitikinėti mieste, nes troško kažko nepaprasto, troško nerimo, emocijos šiurpulių. Tad sugalvojo tą pasimatymą miške ir dabar juo mėgavosi visa savo nuobodžiaujančia siela, nė nekreipdama dėmesio į tai, kad Karolis tyli, atsakinėja tik vienskiemeniais žodžiais ir dažnai žvilgčioja į laikrodį.

Argi jai tas rūpėjo, kai jis buvo šalia jos, kartais grąžindavo pabučiavimą taip aistringai, kad balzgana migla uždengdavo jai akis; ji galėjo kalbėti jam apie savo meilę, galėjo kas akimirką pulti jam į glėbį ir galėjo jausti tą malonų nerimą, pilną baimės, kad jų kas nors nepamatytų.

Ji tolydžio baimingai dairėsi į visas puses, o kai garsiau suošdavo medžiai arba nuo medžių krankdamos pakildavo varnos ir nuskrisdavo į miestą, ji, siaubingai sušukusi, prisiglausdavo, visa drebėdama, prie jo, ir tada jis turėdavo ją raminti pabučiavimais, užtikrinimais, kad jiems negresia joks pavojus.

— Karlai, ar turi revolverį? — paklausė ji.

— Turiu.

— Išsiimk, aukse mano, vienintelis mano. Matai, aš

[1] Kaip Medičių *(pranc.)*

tada mažiau bijosiu. Neatiduotum manęs, tikrai? — kuždėjo ji, prisiglaudusi prie jo.

— O, gali būti tikra. Bet ko tu bijai?

— Aš nežinau ko, bet labai bijau, labai,— ir jos žvilgsnis ėmė greitai klaidžioti po mišką.

— Čia nėra plėšikų, sakau tau.

— Kur ten, neseniai skaičiau, kad šitame miške buvo nužudytas grįžtantis iš darbo darbininkas, tikrai žinau, kad čia užmušinėja,— ją nukrėtė nervinis šiurpulys.

— Būk rami, su manim tau nieko blogo neatsitiks.

— Aš žinau, tu, tur būt, esi labai narsus. Myliu tave, Karlai, pabučiuok mane, tik stipriai stipriai.

Jis ėmė ją bučiuoti.

— Tyliai! — sušuko ji, atplėšdama lūpas nuo jo lūpų.— Kažkas šaukia!

Niekas nešaukė, miškas ošė ir siūbavo lėtai ir automatiškai, atrodė, kad aukšti medžiai vainikais draiko miglos kamuolius, kurie plaukė iš laukų vis sparčiau ir vis retesni, nes ėmė smarkiai lyti, ir lašai tarytum rupūs grūdai pabiro ant miško, garsiai barbeno į skardinį restorano stogą.

Karolis išskleidė skėtį, ir juodu atsistojo po medžiu, kuris truputį saugojo nuo lietaus.

— Sušlapsi, man labai gaila, kad išėjai tokiu oru.

— Karlai, man tai labai patinka.

Ji nusimovė pirštinę ir iškišo į lietų savo ilgą baltą ranką.

— Dar peršalsi ir susirgsi.

— Būtų gerai, gulėčiau lovoj ir galėčiau nuolat galvoti ir galvoti apie tave.

— Taip, bet aš tada negalėčiau tavęs matyti.

— O, tai nenoriu. Jau ištisas tris dienas tavęs nemačiau ir nebegalėjau ištverti, turėjau būtinai su tavim susitikti. O tu ar galvojai apie mane?

— Turėjau, nes nepajėgiau galvoti daugiau apie nieką.

— Kaip gerai. Ar tu mane dar myli, Karlai?

— Myliu, netiki?

— Tikiu, kad mylėsi mane visados.

— Visados.

Jis mėgino sušvelninti balsą ir iš veido atrodyti laimingas, bet tai nelabai sekėsi, nes kamašai permirko, kaliošai prisisėmė vandens ir purvo, o, be to, šiandien buvo dar tiek daug darbo.

Jie drauge išbuvo kokią valandą; ji ryžosi grįžti tik tada, kai rankos ir veidas taip sušalo, jog jis turėjo juos šildyti bučiniais, o atsisveikinant, kai jis paklausė, ar tikrai ji turėjusi tokį svarbų reikalą, apie kurį skambino, ji puolė jam ant kaklo.

— Myliu tave, štai ką norėjau tau pasakyti, norėjau tave pamatyti!

Pagaliau ji nuėjo, paskui dar kelis sykius sugrįžo, vėl atsisveikino, vėl tikino jį mylinti, prašė nesirodyti iš miško, kol ji sės į karietą, laukiančią aptvertoje gatvelėje.

Pietų sirenos jau buvo pradėjusios iš visų pusių skrosti orą, kai jis nusigavo iki karietos ir beveik šuoliais nuvažiavo į kontorą.

Tenai rado tik Bucholcą ir Horną, nes kiti jau buvo išsiskirstę pietų.

— Tamsta per stipriai akcentuoji savo žodžius,— sukuždėjo Bucholcas, išsitiesdamas fotelyje.

— Nemoku kitaip kalbėti,— suurzgė Hornas.

— Reikia, kad tamsta išmoktum, nes man tai nepatinka.

— Man tai yra „*Schwamm drüber*"[1], ponas pirmininke,— beveik ramiai pasakė jis, tik jo lūpos nervingai virpėjo ir mėlynos akys staiga patamsėjo.

— Kam tamsta šitaip sakai? — truputį pakėlė balsą Bucholcas.

— Jums, ponas pirmininke.

— Ponas Hornai, aš tamstą įspėju, nes aš neturiu per daug kantrybės, aš tamstai...

— Man nebūtina žinoti, ar jūs esat kantrus, ar ne, man tai nerūpi.

— Nepertrauk tamsta, kai aš kalbu, kai Bucholcas kalba!

— Nematau pagrindo, kodėl Bucholcas negali tylėti, kai Hornas kalba.

Bucholcas kilstelėjo, bet tik sušnypštė iš skausmo, kurį laiką glostė apvyniotas kojas ir sunkiai alsavo, primerkęs akis; jį purtė įtūžimas, bet jis tylėjo, nes norėjo susivaldyti.

Hornas, kuris visai sąmoningai ir netgi metodiškai vis labiau jį erzino, sudėjo knygas, ramiausiai surinko savo pieštukus, trintukus ir plunksnakočius, suvyniojo juos į popierių ir įsidėjo į kišenę.

Visa tai jis darė labai lėtai ir dėbčiojo į Boroveckį, kuris, nustebintas jo elgesio ir to neregėto kivirčo, nebežinojo ką veikti. Jis negalėjo palaikyti Horno, nes nežinojo, dėl ko jie susiginčijo, beje, jis ir taip nebūtų jo užstojęs, nes Bucholcas jam daugiau rūpėjo. Todėl jis ir žiūrėjo į Horną pasipiktinęs, o šis ramiausiai avėsi kaliošus ir šypsojosi pamėlusiomis iš įniršio lūpomis.

— Tamsta nebeturi pas mane vietos, aš tamstą išmetu,— sukuždėjo Bucholcas.

[1] Neverta apie tai kalbėti *(vok.)*.

— Aš darau didžiai nepadorų dalyką ant tamstos ir ant tamstos vietos.

Jis apsiavė antrą kaliošą.

— Be to, dar liepsiu tave išmesti lauk.

— Tik pamėgink, čhamas! — sušuko jis, skubiai vilkdamasis paltą.

— Mulki, lauk jį! — dar tyliau sušvokštė Bucholcas, mėšlungiškai gniauždamas lazdą.

— Neliesk, Augustai, nė nemėgink, nes ir tau, ir tavo ponui aplamdysiu šonkaulius.

— Verflucht! Lauk jį! — suriko jis.

— Tylėk, vagie! — subaubė Hornas, nutverdamas kažkokią sunkią taburetę ir pasiruošęs smogti, jeigu kas jį paliestų.— Tylėk tu, vokiškas šunsnuki! Šakalas tu! — jis sviedė taburetę po rašomuoju stalu ir išėjo, taip smarkiai trinktelėjęs duris, kad iš jų išbyrėjo visi stiklai.

Boroveckis jau anksčiau buvo išsmukęs.

Bucholcas vaitodamas sudribo, iš pykčio beveik netekęs sąmonės; jis buvo toks bejėgis, kad paspaudė tik elektrinio skambučio mygtuką ir prislopintu, užkimusiu balsu sušvagždėjo:

— Policija!

Tuščioje kontoroje ilgam įsiviešpatavo tyla. Išsigandęs tarnas stovėjo nejudėdamas ir nežinodamas, ką daryti; jis spoksojo į Bucholco pamėlynavusį veidą, skausmo iškraipytas lūpas, kol šis pagaliau atsipeikėjo, atvėrė akis, pažiūrėjo į tuščią kontorą, pasitaisė krėsle ir, kiek palaukęs, švelniai pašaukė:

— Augustai!

Tarnas priėjo bijodamas, nes kai tik Bucholcas šaukdavo vardu ir apsimesdavo švelnus, tada jis būdavo baisiausias.

— Kur ponas Hornas?

— Jūs, šviesusis pone, išvijot jį, tai ir išėjo.

— Gerai. O kur ponas Boroveckis?

— Jis tik apsidairė ir tuojau išėjo, matyt, nuėjo pietauti, nes jau po dvyliktos, fabrikai gana seniai kaukė pietums,— tyčia tęsė jis atsakymus.

— Gerai. Stok prie šono.

Tarnas krūptelėjo, bet įvykdė įsakymą.

— Klausau! — tarė jis labai nuolankiai.

— Aš liepiau tau išmesti tą šunį, kodėl nepaklausei, ką?

— Šviesusis pone, jis pats išėjo,— su ašaromis akyse ėmė aiškintis tarnas.

— Tylėk! — suriko Bucholcas ir iš visų jėgų smogė lazda jam per veidą.

Augustas nesąmoningai pasitraukė atatupstas.

— Stok, eikš arčiau!

Kai baimės pagautas tarnas vėl prislinko, jis nutvėrė jį už rankos ir smarkiai apkūlė lazda.

Augustas nė nemėgino ištrūkti, jis tik nusuko veidą, norėdamas nuslėpti ašaras, kurios srautu tekėjo nuskustais skruostais; o kai Bucholcas liovėsi mušęs ir, mirtinai pavargęs, vaitodamas gulėjo fotelyje, tarnas ėmė vynioti jam kojas flanele, kuri buvo nusmukusi nuo staigių judesių.

Tuo tarpu Karolis, nenorėdamas matyti skandalo, išsinešdino ir nuvažiavo pietauti.

Jis valgydavo vadinamojoje „kolonijoje" Spacerovoje gatvėje.

„Koloniją" sudarė keliolika moterų lenkių, likimo nublokštų į Lodzę iš įvairių šalies vietų.

Daugiausia tai buvo gyvenimo audrų aukos: našlės, eksdvarininkės, ekskapitalistės, eksponios, senmergės

ir jaunos merginos, atvykusios čia ieškoti darbo. Vargas jas sujungė, vargas išlygino tarp jų įvairius visuomeninius kastinius skirtumus.

Spacerovoje jos turėjo užėmusios visą aukštą, įrengtą kaip viešbutyje; koridorius ėjo per visą butą ir baigėsi dideliame kampiniame kambaryje, kuris buvo bendras visų valgomasis.

Karolis ir Moricas kartu su keliais draugais ten pietaudavo.

Jis atėjo kiek pavėlavęs, nes didelį apskritą stalą jau buvo apsėdę valgytojai.

Jie valgė tylėdami ir paskubomis, niekas neturėjo laiko šnekėtis, visi tolydžio tik kilnojo galvas ir klausėsi, ar dar nešaukia sirenos.

Karolis atsisėdo greta tos baronienės, kuri šeštadienį vadovavo ložėje, tylėdamas paspaudė kelias rankas, kelis kartus linktelėjo galva atokiau sėdintiems ir ėmė valgyti.

— Ar Hornas dar nebuvo atėjęs? — kažkas per stalą paklausė ponią Lapinską.

— Kažkodėl vėlinasi šiandien,— sukuždėjo ji.

— Ateis tik vakare,— pranešė jauna mergina trumpai kirptais plaukais, kuriuos ji nuolat braukė nuo kaktos.

— Kodėl, Kama?

— Šiandien ketino padaryti skandalą Bucholcui ir atsisakyti darbo.

— Jis taip sakė tau, Kama? — sudomintas paklausė Karolis.

— Turėjo tokį planą.

— Kaip matau, jis nieko nedaro be plano, tai gyvas metodas.

— Atkaklus vokietukas!

— O, ponas Serpinskis Horną vadina vokietuku, teta! — užprotestavo Kama.

— Ne tik atkaklus, jis netgi pyksta pagal metodą.

— Taigi, sykį esu matęs, kaip jis mūsų kontoroje ginčijosi su Miuleriu.

— O aš ką tik palikau jį panašioj būklėj su Bucholcu.

— Kas atsitiko, ponas Karoli? — guviai sušuko Kama ir, pribėgusi prie Boroveckio, panėrė į jo plaukus savo smulkią, dar vaikišką rankutę ir, traukdama jį už galvos, išdykėliškai šaukė: — Tetulyt, tegul ponas Karolis pasako!

Kelios galvos pakilo nuo lėkščių.

— Kai aš buvau, nieko neatsitiko. o kas įvyko, man išėjus,— nežinau. Kirtosi smarkiai. Hornas iš visos širdies įtikinėjo Bucholcą, jog šis yra vagis ir vokiškas šunsnukis.

— Cha, cha, bravo Hornas, drąsus vaikinas.

— Bajoriškas kraujas, pone mieliausias, šiaip ar taip, vis tiek pasireikš,— patenkintas murmėjo Serpinskis, šluostydamasis didžiulius juodai dažytus ūsus.

— O aš myliu jus, nes jūs esat doras bajoras, ar ne taip, tetule?

— O aš Kamą, pone mieliausias, irgi...

— Šiaip ar taip, bet myliu,— juokdamasi užbaigė Kama.

— Ne toks tas Hornas drąsuolis, kiek paprastas, neprotingas padauža,— šaltai tarė Karolis.

— Draudžiame taip kalbėti apie Horną,— ėmė šaukti moterys, žiūrėdamos į Kamą, kuri paleido Karolio galvą, staigiai pasitraukė ir, įraudusi, žaibuodama akimis, įsmeigė į jį rūstų žvilgsnį.

— To, ką pasakiau, neatšauksiu ir nesiliausiu toliau įrodinėjęs. Norėjo mesti darbą — galėjo; turėjo

kokių pretenzijų Bucholcui, galėjo jas išdėstyti; su Bucholcu lengviau susikalbėti, negu su kitais, nes Bucholcas turi protą. Bet kam reikėjo kelti panašų skandalą, nebent tik norėjo pasirodyti, kad Lodzėje apie jį kalbėtų. Taip, vaikagaliai stebėsis jo drąsa ir narsumu. Anoks čia didvyriškumas — išplūsti sergantį žmogų. Bucholcas jam to niekad neatleis, keršys iki mirties, jis turi gerą atmintį.

— O, tai nebeilgai, ačiū dievui, nes jis, sako, labai serga,— sujaudinta sušuko Kama.

— Kama, ką tu šneki?

— Antra vertus, špygą jis jam padarys. Hornas nuvažiuos į Varšuvą, namo, ir šaipysis sau iš Bucholco. Ar ne taip, tetule?

— O kad vokietpalaikį išplūdo, tai šito niekas iš jo nebeatims.

— Bucholco ilgos rankos, pasieks ir Varšuvą. Jis ras būdą atkreipti į jį dėmesį, padarys taip, kaip Miuleris padarė Obrembskiui, ir Hornui gali tekti gerai pasivėdinti, turės laiko.

Kažkur netoliese šaižiai sustaugė sirena.

— Kšečkovski, tai tavo lakštingala suokia,— nusijuokė kažkas.

— Kad ji kur visai užkimtų,— sukuždėjo aukštas, liesas blondinas su akiniais, atsistojo ir skubiai išėjo.

— Ar iš tiesų taip smarkiai kirtosi, ponas Karoli? — prisėsdama greta jo, paklausė ponia Stefanija, kuri šiandien buvo tokia pat violetinė, kaip ir šeštadienį teatre.

— Daugiau negu smarkiai, nes Hornas buvo pasirengęs pulti Bucholcą.

— Šaunus vaikinas, pone mieliausias, reikėjo nutverti vokietpalaikį už kuodo ir paskui išvanoti šiaip ir taip, iš vienos ir iš kitos pusės.

— Čia jums ne kumetis, pone Serpinski.

— Tai jau žinia, pons geradėjau, kad Bucholcas su visais elgiasi kaip su šunimis. Velniai jį griebtų,— staiga užsičiaupė jis burną.— Atsiprašau, pone mieliausias, užsimiršau, juk mano galvijas jau baubia,— skubėdamas tarė jis ir ėmė greitai bučiuoti visoms moterims rankas, nes storas, dūzgiantis kauksmas skverbėsi pro langus ir šaukė jį į darbą.

Šitaip vienas po kito jie skubiai kilo nuo stalo, palikę nebaigtus pietus, linkčiojo galvomis, nebeturėdami laiko kitaip atsisveikinti, ir bėgo, apsivilkdami jau ant laiptų, lėkė į fabrikus, pagauti tų sirenų, kurios kaip kanonada aidėjo viršum miesto ir šaukė į darbą. Kiekvienas žinojo savo sirenos balsą ir kiekvienas, išgirdęs tą nekenčiamą garsą, mesdavo viską ir bėgdavo, kad tik nepasivėluotų.

Į tai nekreipė dėmesio tik Boroveckis ir Malinovskis, Šajos biuro technikas, kuris visą laiką tylėjo, valgė ir tarpais greitai kažką rašė bloknote, gulinčiame greta lėkštės; jis žaliomis akimis žvilgčiojo į ponios Stefanijos veidą, tyliai dūsavo, taisėsi plaukus ir voliojo duonos rutuliukus, į kuriuos paskui ilgai žiūrėjo.

Jo veidas buvo išblyškęs kaip nebalintas perkelis, plaukai ir ūsai visai pelenų pilkumo, na, o tos keistos žalios akys nuolat vis keitė savo spalvą. Jis visuomet atkreipdavo visų dėmesį, nes buvo labai gražus ir labai nedrąsus, ir labai užsidaręs.

— Tetule, ar ponas Malinovskis šiandien ką pasakė? — paklausė Kama, kuri su ypatingu malonumu kasdien jį kankindavo.

Lapinska, kuri kalbėjosi su Boroveckiu, nieko neatsakė, o Malinovskis nudūrė akis, nuostabiai švelniai nusišypsojo ir vėl kažką rašė bloknote.

Sėdinčios prie stalo moterys taip pat iš lėto ėmė keltis ir išsivaikščioti, nes kiekviena dirbo kokioje nors įmonėje.

Prieškambaryje smarkiai suskambėjo varpelis.

— Tai mano Mateušas, telegrama! — sušuko Karolis, gerai žinąs, kaip skambina jo tarnas, kuris iš tikrųjų tuojau įėjo su Morico telegrama.

— Ji tik atėjo, ir aš tuojau čionai,— raportavo jis.

— O „jis" tegul visada nusivalo kojas prieškambaryje, jeigu „jo" batai purvini! — energingai sukomandavo Kama.

Boroveckis, nekreipdamas dėmesio į smalsius žvilgsnius, pasitraukė prie lango ir ėmė skaityti:

„Gerai. Knolis, Cukeris, J. Mendelsonas — perka. Pirmąją partiją išsiunčiau rytą. Vežk pas mane. Penkiolika procentų brangiau. Mažos atsargos. Grįšiu po savaitės."

Karolis godžiai skaitė tą telegramą ir negalėjo nuslėpti pasitenkinimo.

— Geros naujienos, ponas Karoli? — paklausė ponia Stefanija, žiūrėdama violetinėmis akimis į jo nušvitusį veidą.

— Labai geros!

— Iš sužadėtinės! — sušuko Kama.

— Tik iš Morico iš Hamburgo. Nieko sau sužadėtinė! Kama, būk mandagi, nes išpiršiu Moricui.

— Žydukas, nenoriu, nenoriu,— šaukė ji trypčiodama.

— Na, tai Baumui.

Kamos jau nebebuvo kambaryje.

Jis atsisveikino su likusiais.

— Jau išeinant? Juk jūsų sirenos nešaukia.

— Vis dėlto šiandien skubu labiau, negu bet kada.

— Tiesa, mums jūs niekuomet neturit laiko, jau tris

sekmadienius iš eilės jūsų nebuvo vakare,— jos balse skambėjo švelnus priekaištas.

— Ponia Stefanija, nedrįstu netgi patikėti, kad mano nebuvimas buvo pastebėtas, aš nesipuikauju, bet esu tikras, kad, praleidęs tuos vakarus, netekau žymiai daugiau, negu jūs, žymiai daugiau.

— Kažin? — tyliai sušnabždėjo ji ir atsisveikindama padavė ranką, kurią jis labai stipriai pabučiavo ir išėjo.

Prieškambaryje kelią jam pastojo Kama.

— Ponas Karoli, aš turiu į jus labai didelį prašymą, labai didelį, labai...

— Klausau ir iš anksto pažadu viską įvykdyti. Tad prašyk, vaikeli.

Kama nežiūrėjo į jį; trumpi juodi susiraitę žiedais plaukai dengė jai visą kaktą, bet ji jų visai nebraukė į šalį; nugara atsirėmusi į duris, sugniaužusi kumštelius, ji ilgai kaupė visą savo drąsą.

— Jūs nepersekiokit Horno, jūs jam padėkit. Jis to vertas, jis toks geras, toks taurus, o jam taip blogai Lodzėje, taip blogai, jo niekas nemėgsta ir visi juokiasi iš jo, o aš to nenoriu, man labai skaudu, aš taip trokščiau, Jėzau Marija... aš to nenoriu! — suklykė ji apsiverkdama ir pabėgo į salonėlį, pametusi nuo kojos vieną batelį.

— Vaikas įsimylėjo,— pagalvojo jis, pastovėjo valandėlę, pakėlė batelį ir nuėjo su juo į salonėlį, atidarė duris ir sustojo nustebęs.

Kama vienom tik kojinėm vaikėsi aplink stalą mažą baltą Bolonijos šuniuką, kuris su bateliu dantyse lakstė aplinkui.

Ji leipo juokais ir stengėsi būtinai jį pagauti, bet gudrus šuniukas paskutinę akimirką vis išsisukdavo iš jos ir pabėgdavo, o kai ji imdavo vytis lėčiau, jis padėdavo batelį ir linksmai lodavo.

— Pikolai, atiduok Kamai, klausyk Kamos, Pikolai,— šaukė ji jam, klastingai sėlindama, bet šuo nujausdavo manevrą, čiupdavo batelį į dantis ir pabėgdavo.

— Užtat aš atiduosiu Kamai pamestą daiktą, nors drąsiai galėčiau jį pasilaikyti.

— Tetule! — išsigandusi šūktelėjo ji ir pritūpė vidury kambario, norėdama paslėpti kojas.

Jis pastatė batelį ant grindų ir iš tiesų pralinksmintas išėjo.

Boroveckis nubėgo į Morico kontorą apžiūrėti sandėlių, kuriuose turėjo būti sukrauta medvilnė.

Grįždamas susidūrė su Kozlovskiu, tuo operetiniu varšuviečiu, su kuriuo susipažino pas Marėjų.

— *Bon jour*[1], direktoriau,— sušuko jis, tiesdamas ranką, apmautą elegantiška raudona pirštine.

— Morgen!

— Paėjėsiu su jumis galiuką.

Lazdos bumbulu jis truputį atsmaukė cilindrą ant pakaušio.

— Gerai, man bus malonu. Kaip reikalai?

— Puikiai, savaime aišku. Jau turiu labai gerą sumanymą, ieškau tik pinigų. Ropė, ne merga, o! — sušuko jis, atsigręždamas į kažkokią moterį ir patenkintas lazda stipriai užsimaukšlino cilindrą.

— Ką, bene šitoj srity tamsta nori dirbti?

— Lodzėje iš to nepadaryčiau jokio biznio. Tiktai vakar sutikau Lodzėje pirmą gražią moterį, savaime aišku, kad ji dargi nečionykštė.

— Yra gražių moterų ir Lodzėje.

— Garbės žodis, šito nepasakyčiau. O juk visą lai-

[1] Laba diena *(pranc.)*.

ką būnu mieste, visą laiką ieškau, nes, savaime aišku be moterų, ir dar gražių, aš neįsivaizduoju gyvenimo.

— Na, o ta vakarykštė? — provokavo jį Karolis, nes tipelis jį sudomino ir pralinksmino.

— Aha, tuojau. Einu aš Piotrkovo gatve, grįžtu iš „Grando". Žiūriu, lekia tiesiai į mane kažkokia moteriškė. Kostiumas — ekstra, veidukas — lėlytės, figūra — daili, plaukai — smala, akys — padūmavęs safyras, klubai — važiuok keturkinkiu, ūgis — padorus, o kaipgi. Na, slibinas ne moteris! O lūpos, na, sakau, direktoriau, du puikiausi zraziukai.

— Jūs šiandien, tur būt, dar nepietavote? — pertraukė jį Karolis.

— Kodėl? — griežtai paklausė jis, atsismaukdamas cilindrą į užpakalį.

— Kad jums pasitaikė toks kulinarinis palyginimas.

— O jūs, direktoriau, linksmas keleivis! — sušuko jis ir draugiškai pliaukštelėjo jam per pilvą. Savaime aišku, aš vietoje apsisukau ir maunu prie jos. Ji vis eina, o aš paskui ją. Už Naujojo turgaus, ten žemai ant šaligatvio, buvo purvo, tad mano paukštytė skėtį po pažastim, abiem rankom už suknelės, ir braukia sau toliau! U! turėjau didelį malonumą, kojytės stačiai dieviškos, batelius galima bučiuoti. Apžiūrėjau ją iš visų šonų, o toji vis apsimeta manęs nematanti. Pralenkiau ją ir sustojau prie kažkokios vitrinos, o kai prisiartino, žiūriu jai į akis. Nusišypsojo nuostabiai, į mane siūbtelėjo kaip iš krosnies, sudegino mane žvilgsniu. Einam toliau, ji priekyje, o aš žingsnis į žingsnį iš paskos. Kas tai galėtų būti? Perdaug demonstratyviai nekreipia į mane dėmesio, tai kažkas įtartina. O kadangi aš turiu savo metodą, pagal kurį vertinu moteris, tad pradedu apžiūrinėti ją kaip reikiant. Iš išvaizdos atrodė labai prašmatni, bet pastebėjau, kad nerū-

pestingai susišukavusi, tai pirmas minusas; skrybėlę turėjo, be abejo, iš Paryžiaus, tai vėl pliusas; kostiumas brangus, vilna geriausios rūšies, solidžiai pasiūtas ir gerai pritaikytas dabartiniam metui, tai antras pliusas; bet žiūriu geriau, ir virš batų ruduoja paprastos, grubios fildekosinės kojinės; tai mane apstulbino, turėjo būti šilkinės — tai dvigubas minusas!

— Jūs esat dirbęs moteriškų drabužių krautuvėj? — ironiškai pertraukė jį Boroveckis.

— Ne, bet aš išmanau tuos reikalus, tyrinėjau juos metodiškai, aš, gerbiamasis, iš apsirengimo būdo, iš drabužių smulkmenų pažįstu: kas? iš kur? kiek?

— Tai kas gi buvo toji gražuolė?

Karolis nepasakė, kad iš nupasakojimo suprato, jog tai Cukerio žmona.

— Taigi, kad nežinau, pirmą kartą mane apvylė metodas. Skrybėlė ir veidas buvo aukštos visuomenės moters — milijonierės; suknelė turtuolės — tinkama karietai; fildekosinės kojinės — tai vėl nei šis, nei tas: mokytojos, valdininko, smulkaus pirklio žmonos; apatinis sijonukas, nes jį pamačiau, geltono šilkinio glaso, iš pigiųjų — dovanotinas, bet kad jis buvo papuoštas medvilniniais mezginiais. Suprantat, direktoriau,— medvilniniais! — kone pasibaisėdamas, pabrėžė jis.

— Ką tai reiškia?

— Pigi prekė, gerbiamasis, šaligatvių paukštytė, o geriausiu atveju išsipuščiusi tarnaitė. Tai mane pribaigė. Ji visiškai manęs nebedomina. Apžiūrėjau ją paskutinį kartą, ji, tur būt, įsižeidė, nes nuleido suknelę į purvą ir perėjo į kitą gatvės pusę.

— Na, o tamsta vėl paskui ją nusekei?

— Ne, neapsimokėjo. Jeigu anksčiau ir būčiau klydęs bevertindamas, tai dabar, kai nuleido suknelę ir ėmė šluoti ja purvą, aš galutinai įsitikinau, jog tai

paprasta Lodzės nevaleiva. Netgi jokia Varšuvos siuvėja to nepadarys, pirma, kad turi gražias kojas ir mėgsta jas rodyti, o antra — purvinti suknelę... fe!

Jis paniekinamai išsišiepė ir stabtelėjo.

— Iki pasimatymo. Turiu čia užeiti,— tarė jam Karolis ir, norėdamas juo nusikratyti, įėjo į cukrainę Mejerio pasažo kampe.

Jam šovė į galvą mintis padaryti džiaugsmą „kolonijai".

Jis nupirko didelį padėklą pyragaičių, dėžutę saldainių ir pridėjo tokį raštelį, adresuotą Kamai:

„Tegul vaikas neverkia ir saldainiais pasidalina su Pikolu, gal kitą kartą nevogs batelio, ir tegul būna tikras, kad tas nevidonas Karolis padarys H. viską, ką tik galima."

Visa tai jis liepė pasiųsti į Spaçerovą.

— Tegul ir jos šiek tiek gauna iš mano biznio,— sukuždėjo jis, išeidamas į gatvę.

Jis buvo toks patenkintas savimi ir visu pasauliu, kad į kairę ir į dešinę sveikino gausius pažįstamus, skubančius po pietų į fabrikus ir kontoras, ir atlaidžiai žiūrėjo į Kozlovskį, kuris kita gatvės puse ėjo su kažkokiomis moterimis ir nuolat žvilgčiojo joms į akis.

Jis jam pasirodė juokingas su tuo paprasčiausio maišo išvaizdos paltu, šviesiomis kelnėmis, demonstratyviai paraitotomis per ketvirtį uolekties virš lakuotų batelių, su cilindru ant pakaušio ir su tuo nepaprastai judriu veidu, panašiu į mopsiuko.

Šaligatviais tiesiog grūste grūdosi darbininkai, skubantieji į fabrikus, į ten, kur skrodė orą nesuskaitomų sirenų balsai; kai kurie bėgdami dar tebevalgė pietus. Visą gatvę užtvindė medinių padų klapsėjimas, kuris drauge su paišinų, pajuodusių ir apiplyšusių darbininkų banga sklido į vartus, į skersgatvius.

Gatvės pakraščiu ėjo kažkokios skurdžios laidotuvės. Baltą karstelį su mėlynu kryžium per vidurį nešė keturi juodai apsirengę paaugliai paskui zakristijoną, kuris, apsigaubęs mėlyna pelerina, susikūprinęs, perkreipęs nuplikusią galvą, nešė kryžių, mieguistai šlepsėdamas per didžiulę balą; paskui karstelį keli vaikai su skėčiais ėjo palei pat šaligatvį, nes vežikai, karietos ir milžiniškos prekių prikrautos platformos juos nuolat nuvarydavo iš gatvės vidurio ir taškė juodu, lipniu dumblu karstelį, kurį visą laiką prijuoste šluostė kažkokia sena moteris.

Niekas neturėjo laiko žiūrėti į laidotuves, tik retkarčiais koks darbininkas kilstelėdavo kepurę arba darbininkė pamaldžiai persižegnodavo, atsidusdavo — ir bėgo toliau, genami tų kauksmų, kurie kaip šalti ašmenys varstė orą — sunkų, pilką, prisotintą dūmų, besiveržiančių purvinais srautais iš daugybės kaminų, ryzgančių per stogus ir pripildančių gatves slogaus tvaiko.

Boroveckis, norėdamas greičiau pasiekti kontorą, stabtelėjo pasidairyti vežiko ir pamatė, kad jį sveikina iš pravažiuojančios karietos. Tai buvo Mada Miuler su broliu, kuris su raudona studentiška kepuraite ir žaliu-raudonu korporacijos kaspinu įstrižai krūtinės sėdėjo sudribęs karietoje ir laikė ant kelių didelį juodą pudelį.

Pravažiavusi keliolika žingsnių, karieta sustojo prie šaligatvio.

Mada šypsodamasi kreipėsi į Boroveckį:

— O kur žadėtas knygų sąrašas? Tai jūs šitaip tesit žodį! — tik pasisveikinusi, pradėjo ji.

Boroveckis žvelgė į jos auksaspalves akis.

— Atvirai prisipažįstu, kad užmiršau, bet iškilmingai prižadu, jog pasitaisysiu ir dar šiandien jums atsiųsiu.

— Netikiu, reikalauju solidesnės garantijos,— linksmai čiauškėjo ji.

— Esu pasirengęs patvirtinti parašu.

— Mažai! Parašas nedaug kainuoja, — juokėsi ji, matydama, kaip juokingai jis deda ranką prie krūtinės ir pasižada.

— Tad paremiu savo parašą kokios nors didelės firmos žiru.

— Nebent ponios Likert,— netikėtai išpyškino ji ir skubiai užsidengė veidą šilkine mufta, pati išsigandusi netyčia išsprūdusių žodžių.

— Tiek sykių sakiau jai, kad kvaila, bet vis netiki man,— sumurmėjo Vilhelmas.

— Kur jūs einat? — vėl prabilo ji, norėdama ištaisyti padarytą akibrokštą ir pakėlė išraudusį kaip burokas veidą.

— Į darbą,— laisvai atsakė jis, nors ta pastaba dėl Likert jam skaudžiai įgėlė.

— Pavėžinsime poną, gerai, Mada?

— O, mielai. Juk jūs sutiksit?

— Užuot atsakęs, sėdu.

— Vilhelmai, sėsk kartu su šunim ir užleisk ponui vietą,— energingai sušuko ji.

— Ačiū, aš atsisėsiu žemai, bus patogu žiūrėti; labai gražus šuo.

— Tris tūkstančius markių kainuoja. Gavo medalį parodoje ir buvo pristatytas Kapriviui.

— Vadinasi, šuniška įžymybė!

— Piktas šuo, loja ant manęs ir sudraskė man visai naują prijuostę.

— Ir jūs nenubaudėt jo už tokį nusikaltimą?

— Kur tau leis man Vilhelmas jį mušti!

— O kur jūs važiuojate?

— Mada kažką žiūrėjo Dailės salone, tur būt, vėl perka kokią kvailą teplionę. O aš norėjau pavėžinti savo Cezarį, nes namie nuobodžiauja visai kaip aš.

— Kada jūs grįžtat į Berlyną.

Mada ėmė garsiai ir nuoširdžiai juoktis.

— Jis jau mėnesį važiuoja ir kas dieną dėl to barasi su tėveliu.

— Tylėk, Mada, jeigu esi kvaila, tai nekelk klausimų, kurių nesupranti,— prašneko jis suirzęs, net randas jo veide paraudo.

Sėdėdamas jis ištiesė savo milžinišką liemenį ir apsiblausė.

— Ponas Borovecki, ar jums aš taip pat atrodau kvaila? Namie visi ir be perstojo man tiek apie tai šneka, kad pagaliau aš pati įtikėsiu. Bet, nepaisant to, aš žinau, pavyzdžiui, kad Vilhelmas pridarė Berlyne skolų, tėvelis nenori jų mokėti, ir todėl jis sėdi Lodzėje,— kandžiai kalbėjo ji, žiūrėdama į brolį.— Cha, cha, cha, kokia juokinga jo mina.

— Mada, aš tuojau išlipsiu ir nueisiu tiesiai pas faterį papasakoti, ką tu plepi.

— Ir išlipk, mums su ponu Boroveckiu bus patogiau. Bet jūs man neatsakėt.

— Nes toks klausimas turi likti be atsakymo.

— Jūs nenorit sakyti man teisybės.

— Nes šiuo atveju aš nežinau tos teisybės.

— Tai kada aš gausiu sąrašą?

— Atsiųsiu jums dar šiandien.

— Netikiu. Norėčiau, kad už bausmę tamsta pats jį atneštum.

— Jeigu tai bausmė, tai koks puikus bus atlyginimas!

— Gausit geros kavos! — naiviai atsakė ji.

Vilhelmas taip garsiai prunkštelėjo juokais, kad net Cezaris pradėjo loti.

— Ar aš pasakiau kokią kvailystę? — rausdama iš nerimo, paklausė ji.

— Ponas Vilhelmas juokiasi iš šuns, matot, koks jis juokingas.

— Jūs geras vaikinas, tai net tėvelis ir visi mūsų namuose sako, tik Vilhelmas ne.

— Mada!

— Man taip gera su jumis, ir labai gaila, kad jau privažiavom mano fabriką. Ačiū ir sakau iki pasimatymo.

— Lauksime jūsų sekmadienį po pietų.

— Gerai, neužmiršiu. Gaila, kad tas sekmadienis ne rytoj, ketvirtadienį.

Mada linksmai nusijuokė ir labai maloniai pažvelgė į jį.

Boroveckis pastovėjo valandėlę ant šaligatvio ir matė, kad ji kelis kartus atsigręžė į jį.

— Kodėl gi Anka neturi milijono! Gaila...— pagalvojo jis, bėgdamas į fabriką, kuris po pietų poilsio vėl pašėliškai ėjo visu įprastiniu smarkumu.

Iš šoninių pastatų išvažiavo savanorių gaisrininkų būrys. Vežimai, siurbliai, statinės važiavo labai tvarkingai ir lėkė taip skubėdami, kad nuo ratų ir arklių kanopų smūgių purvas skyrėsi iki pat dugno; platformose gaisrininkais paversti darbininkai skubiai vilkosi uniformas.

— Kur dega, ponas Rychteri? — paklausė Karolis gaisrininkų viršininką, vieną iš verpyklos direktorių, kurį fabriko sargas savo kambarėlyje juosė diržu ir sagstė.

— Dega Albertas Grosmanas! Veržk tamsta geriau,— rėkė jis sargui, negalinčiam sutalpinti jo didžiu-

lio pilvo į kiek per ankštą gaisrininko mundierių, iš kurio susegant net sagos trūkinėjo.

— Seniai?

— Prieš pusvalandį, bet, sako, jau dega viskas. Stipriau, ponas Šmitai.

— Ir todėl taip skubat?

— Grosgliukas skambino seniui ir prašyte prašė, kad Griunšpano pykčiui neleistų žentui sudegti.

— Kodėl? Aha, nori jį sužlugdyti.

— Jau trečias gaisras šiandien.

— Fabrikai?

— Taigi.

— Atsigriebia pastarųjų bankrotų nuostolius.

— Kad juos perkūnas trenktų, tuos katorgininkus, rupūžes, jie pelnosi, o mes kaip šunys, iškišę liežuvius, lakstom iš vieno gaisro į kitą.

— Ko tamsta nori, jiems tai reikalinga balansui išlyginti.

— Iki pasimatymo! Et, sprogsiu, dievaži! — riktelėjo jis, sėsdamas į laukiančią prie vartų vežiko karietą, ir tuoj pat iš vietos pasileido šuoliais paskui gaisrininkų vežimus, kurie, blizgėdami kaip virtuvai gaisrininkų šalmais, matėsi jau gatvės viršuje.

— Oho ho! Prasideda karštas sezonas,— sukuždėjo jis ir nubėgo prie telefono, norėdamas pranešti Maksui Baumui apie Morico telegramą.

Dar nespėjo jis nueiti, kai jį vėl pašaukė skambutis.

Kalbėjo Travinskis, pranešė tuojau atvažiuojąs labai skubiu reikalu.

— Lauksiu tavęs spaustuvėje,— atsakė Boroveckis ir nubėgo į fabriką.

Jis atsidūrė tarp nuolat besisukiojančių vežimėlių, veikiančių mašinų, stirtomis sukrautų medžiagų, kurios

driekėsi salėse visomis kryptimis it begaliniai įvairiaspalviai kaspinai, pateko į tą pragariškai ūžiantį transmisijų, diržų, ratų, žmonių mišką, pilną debesimis kylančių iš skalbyklos garų, į tą susipynusių garsų, virpesių, riksmų, žvangėjimo chaosą, kur įsismarkavusi, siaučianti energija buvo apėmusi viską ir visus ir pašėlusia jėga, atrodė, sprogdinte šprogdino galingus fabriko mūrus; jis visas pasinėrė tame laukiniame, pagaunančiame fabriko gyvenime.

Jis bėgo per sales, apžiūrinėjo audinius, įsakinėjo ir lėkė toliau, į kitas sales, visai užmiršęs viską, kas nebuvo susiję su fabriku.

Po didžiulio pastarųjų dienų nervinio nuovargio jis jautė palengvėjimą ir su malonumu leidosi, kad jį neštų ta baisi, aplinkui sukauptos jėgos masė.

Nuovargis mažėjo, ir tame fabriko pragare jis jautėsi vis ramesnis bei santūresnis, tarytum būtų sugėręs į save tas nesuskaitomas žmonių bei mašinų energijos sroves, trykštančias į jį iš visų pusių.

Jis apėjo visas sales ir sugrįžo į „virtuvę".

Mažame kabinete, atskirtame nuo „virtuvės" stikline pertvara, Marėjus darė kažkokius bandymus su maža spausdinimo mašina. Bandymas nesisekė, nes dažai paskysdavo medžiagoje ir užliedavo raštą. Anglas siuto, jis šypsojosi meiliai, bet jo veidas iš pykčio buvo papilkėjęs, o ilgi geltoni dantys iššiepti lyg buldogo. Jis šluostėsi rankas į prijuostę ir vis tyliau keikėsi.

— Nuo pietų kamuojuos ir negaliu išgauti spalvos.

Boroveckis energingai ėmėsi darbo, bet jį sutrukdė Travinskis, kuris buvo toks susirūpinęs, kad užmiršo pasisveikinti, ir čia pat ant slenksčio paprašė valandėlę pasikalbėti abiem atskirai.

— Einam į volų sandėlį, ten nieko nėra.

Ir nusivedė jį, eidamas iš priekio.

Travinskis ėjo lyg apdujęs. Mėlynomis akimis jis žvalgėsi po fabriką, nieko nematydamas; sulysęs gražus veidas buvo aptemęs iš rūpesčio ir tarsi sustingdytas kartėlio, kuris žvelgė iš jo įgriuvusių akių ir lūpų kampelio, nepridengto mažais šviesiais ūsiukais. Jis buvo senas Karolio kolega ir bičiulis, o dabar gana didelės medvilnės verpyklos savininkas.

— Sakyk, kas gi atsitiko? — tyliai tarė Karolis, įvesdamas jį į didelę, aukštą salę, kur stovėjo eilės aukštų geležinių lentynų, blizgančių virtinėmis varinių spausdinimo volų, panašių į didžiulius papiruso ritinius, išraizgytus lyg hieroglifais iškiliais raštais, kurie buvo spausdinami ant medžiagų.

— Tuojau tau pasakysiu,— sukuždėjo Travinskis, atsisėsdamas ant kažkokios dėžės.

Jis nusiėmė skrybėlę, atsirėmė galva į sieną ir taip valandėlę sėdėjo tylėdamas ir kaupdamas jėgas pasikalbėjimui.

— Tu sergi? Labai prastai atrodai.

— O kaipgi bankrotas gali kitaip atrodyti! — atsakė jis su kartėliu.

— Kas atsitiko, vėl kas nors tave įklampino?

— Dar blogiau, nes vėl išsitiesiau ir dabar tikriausiai nebeatsikelsiu.

— Ką tu sakai! — sušuko jis, apsimesdamas nustebęs, nes jau žinojo, kad Travinskis susvyravo.

— Tas krachas, kuris pagriebė stipresniuosius, kuris dabar degina Grosmaną, nepasigailėjo ir manęs. Šeštadienį reikia apmokėti vekselius, o pats teturiu anų subankrutavusiųjų vekselius, kitaip sakant, nieko neturiu. Šeštadienį mokėjimas. Nesumokėsiu — viskam galas. Kad ją velniai griebtų, tokią laimę. Trečią kartą stoviu ties žlugimo riba, bet jeigu dabar jau nusirisiu, tai nebeatsikelsiu.

— Kiek privalai mokėti?

— Penkiolika tūkstančių rublių!

— Ir dėl tokios menkos sumos tu klumpi!

— Suma smulki, bet aš tos sumos neturiu. Norėjau pasiskolinti — negaliu; niekas dabar Lodzėje neturi grynų pinigų, kilo toks sąmyšis, kad vakar Grosgliukas atsisakė duoti Rozenbergui dvidešimt tūkstančių. Tai geriausias įrodymas. Niekas, beveik joks bankas nenori diskontuoti solidžiausių vekselių, visi bijo, nes Lodzė siūbuoja ir nuolat kas nors nusirita žemyn. Kuo tai pasibaigs! O čia dar tas baisus sezonas! Aš turiu sandėly gatavų verpalų už dešimt tūkstančių ir nė šuniui jų nereikia, nuolatiniai užsakovai perpus sumažino gamybą, o aš turiu dirbti, turiu žmonėms mokėti, turiu gyventi ir stumti tą mašiną, nes jeigu ji sustos bent valandėlę — man galas. Jau taip blogai, o čia dar ateina tie bankrotai ir visiškai mane pribaigia. Na ir laikai! Už visą fabriką, už tiek mašinų, pagaliau už savo sąžiningumą negalima pasiskolinti penkiolikos tūkstančių rublių.

— Mėginai pas Bucholcą? Vakar jis parėmė Volkmaną.

Padarė šitaip, Šają siutindamas. Pagaliau aš jokiu būdu negaliu eiti ir prašyti tą vokietį pagalbos. Jis man šlykštus, tai mane tiesiog įžeistų.

— Kas iš to, jeigu tai, be abejo, tave išgelbėtų.

— O ne, jis žino, ką aš apie jį galvoju.

— Galėčiau tau padėti pas jį.

— Ačiū, negaliu, tai būtų ne tik prieš mano principus, tai būtų tiesiog kiaulystė ir pažeminimas eiti pagalbos pas žmogų, kurio nekenti ir kuriam tai pareiški nesivaržydamas.

— Bajoriška logika, — nekantriai tarė Karolis, užsirūkydamas papirosą.

— Ją vieną teturiu, ir tai ne bajoriška logika, o paprastos doro žmogaus etikos logika.

— Neužmiršk, kad esi Lodzėje. O aš matau, tu vis pamiršti, tau atrodo, jog darai biznį tarp civilizuotų centrinės Europos žmonių. Lodzė tai miškas, tai giria — turi stiprius nagus, drąsiai eik ir be gailesčio smauk artimuosius, nes kitaip jie tave pasmaugs, iščiulps ir išspiaus.

Jis kalbėjo dar ilgai, nes buvo sujaudintas draugo nelaimės; gerai jį pažinojo, vertino kaip žmogų, bet tuo pačiu metu su kažkokia panieka pyko ant jo už tą lenkišką lepšiškumą, su kuriuo šis norėjo imtis biznio. Lodzėje, už tą sąžiningumą, kurį pats pripažino ir laikė būtinu santykiuose su žmonėmis — tačiau tik ne šitam mieste, kur sąžiningumui beveik nebuvo vietos, ir kur — tai svarbiausia — mažai kas jo turėjo. Toje suktybių ir vagysčių sietuvoje, jeigu kas nenorėjo būti bent truputį toks, kaip visi, tas negalėjo nė svajoti apie gyvenimą ir, nors bedirbdamas būtų nusiplūkęs ir įdėjęs į biznį didelius kapitalus, galų gale būtų išmestas, nes negalėtų išlaikyti konkurencijos.

Travinskis ilgai tylėjo, atrėmęs galvą į kažkokį ilgą volą, sekiojo akimis Karolį, kuris sujaudintas skubiai žingsniavo ten ir atgal siauru praėjimu tarp lentynų.

Fabrikas iš visų pusių dusliai ūžė tarytum amžinai judanti jūra, sienos virpėjo, salės palubėje lėkdami šaižiai švilpė diržai, nešantieji į gretimus skyrius jėgą, o iš čia pat esančios modelių salės veržėsi dar aštresnis metalo tekinimo staklių zvimbimas, kuris smelkėsi į jo išdirgintus nervus ir kėlė maudulį.

— Ką darysi? — pertraukė tylą Boroveckis.

— Atėjau prašyti tave paskolos, žinau, kad turi

pinigų. Tikėk man, jeigu ne toks kraštutinis atvejis, nedrįsčiau.

— Negaliu, visiškai negaliu. Pinigų turiu, bet, kaip esi girdėjęs, aš pats steigiu fabriką, o, be to, šiuo metu esu daug užsiangažavęs kitur.

— Paskolink man vieno mėnesio terminui, apdrausiu tau tą sumą fabriku, viskuo, ką tik turiu. Blogiausiu atveju to tikrai užteks padengimui.

— Tikiu tavim, bet nepaskolinsiu. Tu esi žmogus, kuris neturi laimės; aš tiesiog bijočiau su tavim susidėti. Gal išsilaikysi, gal žlugsi — kas žino! O aš noriu gyventi ir turėti fabriką. Tavo egzistenciją pratęsčiau metus, o pats žūčiau.

— Gerai, kad nors atviras esi,— gailiai sukuždėjo Travinskis.

— Mano mielas, o kam aš turiu tau meluoti! Nekenčiu beprasmiško melo, kaip nekenčiu ir sentimentalaus jaudinimosi dėl kiekvienos nelaimės, kuriai melas tik tiek padeda, kad ji gali laisvai stipti, užuojautos ašaromis palaistyta. Padėčiau, jeigu galėčiau, o kad negaliu, tai ir nepadedu. Juk negaliu atiduoti savo švarko netgi nuogam, nes tada pats be jo sušalčiau.

— Tavo teisybė. Nėra ko daugiau kalbėti. Atsiprašau, kad tau įkyrėjau.

— Tu pyksti ant manęs? — sušuko Boroveckis, užgautas jo balso tono.

— Ne. Iškėlei klausimą taip aiškiai, kad aš suprantu tavo neigiamą atsakymą, kuris, antra vertus, galėjo mane ir įskaudinti, bet aš jį gerai suprantu.

Jis atsistojo išeiti.

— Neketini derėtis?

— Ne, žlugimo neskelbsiu, aš galiu tik dorai subankrutuoti.

— Atsirastų ir kitų išsigelbėjimo būdų.

— Duok juos, mielai priimsiu.

— Ar gerai esi apsidraudęs?

— Pakankamai, nes rudenį po to nepavykusio padegimo apsidraudžiau iš naujo.

— Gaila, kad tuomet nesudegei. Tas darbininkas keršydamas tikrai būtų padaręs tau didelę paslaugą.

— Tu rimtai kalbi?

— Visai rimtai, kaip visai rimtai atkreipiu ir tavo dėmesį į tai, kad šiuo metu dega Grosmanas, naktį sudegė Goldštandas, rytoj tikriausiai sudegs Felius Fišbinas, A. Rychteris, B. Fuchsas ir kiti. Ką pasakysi dėl to?

— Kad nesu ir nebūsiu padegėjas ir vagis.

— Juk aš tavęs neraginu taip daryti, aš tik rodau tavo varžovus, jų būdus išsilaikyti paviršiuje; su tokiais neišsilaikysi.

— Ką gi, tai žūsiu. Jeigu pritrūksiu jėgų kovai, paleisiu sau kulką į kaktą.

— O žmona! — staiga pasakė Karolis, nes pamatė jo akyse kažkokį plieninį rezignacijos blykstelėjimą.

Travinskis krūptelėjo.

— Pala, man atėjo mintis. Pažįsti senį Baumą?

— Esam kaimynai, dargi artimiau sugyvenam.

— Eik pas jį, pasisakyk jam atvirai. Jis yra toks keistas fabrikantas, kad tikriausiai tau padės. Galvą dedu, jeigu tik jis tave pažįsta, tai ir padės.

— Iš tikrųjų gera mintis, o pagaliau, ko aš neteksiu, jeigu jis atsisakys!

— Žinoma, nieko, o pamėginti verta. Jis yra unikumas tarp Lodzės fabrikantų. Žmogus, kuris galėjo turėti milijonus ir nenorėjo pasilenkti jų pakelti, žmogus, kuris šimtus tūkstančių rublių sumokėjo už kitus, didžiosios pramonės priešas, atsilikėlis, snobas arba su-

perkvaišą, kaip jį vadina, o iš tikrųjų yra ne kas kitas, tik beprotis, sena rankinės gamybos laikų liekana.

Jie atsisveikino tylėdami.

Išsiskirdamas Karolis pajuto jame kažkokį šaltį. Žiūrėjo į jį pro langą su kažkokiu gailesčiu.

— Lepšis, bajoriška liekana,— beveik garsiai galvojo jis, norėdamas nuslopinti savyje kažkokį dar tylų, bet greitai augantį priekaištą.

Jis nenorėjo jam padėti ir pats save dėl to visiškai pateisino, ir vis dėlto jis buvo savimi nepatenkintas. Visą laiką jam prieš akis stovėjo ta šviesi, graži galva, lyg išdegintu ženklu pažymėta amžinu rūpesčiu ir nerimu. Jis jautė, kad privalėjo jam paskolinti, kad dėl to būtų nieko nepraradęs ir padaręs didelę paslaugą. Tas jausmas graužė jį vis skaudžiau.

— Kas man darbo, kad dar vieną griebs velniai,— galvojo jis, bėgdamas per kirpyklą, iki lubų prigrūstą nedažytų audinių. Tie audiniai buvo leidžiami į mašinas tarp dviejų ašmenų, kurių vieni spirale juosė cilindrą, o antri buvo tiesūs ir lygūs. Nuo slenkančio pro juos audeklo jie iš abiejų pusių matematiniu tikslumu prie pat medžiagos kirpo medvilnės pūkus, atsiradusius audžiant.

Keliolika moterų dirbo toje baltoje, šaltoje ir beveik tylioje salėje, pilnoje beveik nematomo medvilnės dulkių debesio, kuris susidarė, kerpant medžiagas, ir kabėjo virš mašinų, dengė baltu apvalkalu žmones ir įrengimus, virpėjo lyg tankios pilkšvos samanos ant sukančių mašinas ir dingstančių lubose transmisijų.

Boroveckis, tik apsidairęs salėje, buvo beeinąs į liftą, norėdamas nusileisti žemyn, kai staiga pasigirdo trumpas kraupus žmogaus riksmas.

Mašinas varantis ratas sučiupo už drabužio neatsargiai prisiartinusį darbininką, ėmė jį sukti, sviedė ant

mašinos, apvertė, prislėgė, sulamdė į mašiną, sutraiškė ir, nesustodamas nė valandėlės, sutrintą išmetė.

Kraujas ištryško net iki lubų ir raudona čiurkšle aptaškė mašiną bei dalį gulinčių prie jos audeklų ir arčiausiai stovinčias darbininkes.

Pasigirdo baisus klyksmas, sustabdė mašiną, bet jau buvo per vėlu; ant rato ašies ir ant įvairių mašinos dalių kabėjo kruvina masė, kuri dribo ant žemės, sunki, dar virpinama užsilikusios gyvybės.

Gelbeti nebebuvo ko, nes darbininkas buvo visiškai sumaigytas ir lyg mėsos krūva gulėjo ant baltų nedažytų perkelių, panašus į kruviną dėmę.

Moterys tyliai pravirko, o kelios vyresnės netgi atsiklaupė prie lavono ir pradėjo garsiai kalbėti litaniją už mirštančiuosius, darbininkai nusiėmė kepures, kai kurie pamaldžiai žegnojosi ir visi ratu apstojo užmuštąjį. Akyse spindėjo ne gailestis, o tik ruseno kažkokia klaiki, rūsti apatija.

Salė nuščiuvo, toje tyloje aidėjo tik moterų verksmas ir ūžesys bei dundėjimas iš gretimų salių, kur nesiliovė darbas.

Netrukus pasirodė nuolat fabrike budintis felčeris, Boroveckis išsinešdino.

Atlėkė ir skyriaus vyriausiasis meistras, kuris, pamatęs nedirbančią salę ir prie lavono susibūrusius žmones, jau tarpduryje suriko:

— Prie mašinų!

Visi išsilakstė lyg vanago pabaidyti paukščiai, ir po valandėlės salė vėl dirbo, vėl ėjo visos mašinos, stovėjo toji vieną, sukruvinta nusikaltimo, bet netrukus ir ją pradėjo valyti.

— Verflucht! Tiek medžiagos per nieką! — keikėsi meistras, apžiūrinėdamas krauju suteptą perkelį, ir pra-

dėjo barti darbininkus už neatsargumą, grasino liepsiąs atskaityti visai salei už tą medžiagą.

Boroveckis to nebegirdėjo, nes liftas žaibu prasmego su juo ir išmetė jį dažykloje.

Tas įvykis jam nepadarė jokio įspūdžio, nes buvo prie to pripratęs.

— Socha! — pašaukė jis savo sužadėtinės proteguojamąjį, kuris šiandien pirmą dieną dirbo fabrike, vežiodamas vežimėliais medžiagas.

Valstietis paleido vežimėlį ir sustojo prieš jį išsitempęs.

— Kaip pačiam sekasi?

— Taigi dirbu, šviesiausias pone!

— Na, dirbk, tik saugokis mašinų.

— A, tos maitos! — pradėjo jis ir norėjo liepti žmonai, kad ji pabaigtų sakyti, kaip tos maitos šiandien jam jau nuplėšė gabalą rudinės, bet žmonos nebuvo, o Boroveckis nuėjo, kadangi jam pranešė, jog Bucholcas jį šaukiąs į kontorą. Tad Socha liūdnai pasižiūrėjo į savo striukę, kurią jam mašina padarė iš rudinės, pasikrapštė pakaušį, pasispiaudė delnus ir ėmė stumti vežimėlį prie lifto, nes jau iš visų pusių ėmė bartis, kad jis užtvėrė kelią.

IX

Travinskis išėjo prislėgtas.

Eidamas pas Boroveckį, jis buvo beveik tikras, kad jo prašymas bus sėkmingas, nes, kaip ir kiekvienas žmogus, atsidūręs padėtyje be išeities, pageidavimus jis laikė tikrove, turinčiu įvykti faktu.

Jis sėdo į vežiko puskarietę ir liepė važiuoti tiesiai į Piotrkovo gatvę. Jis nebegalėjo nieko galvoti, jautėsi suglebęs ir nebesugebąs nei ko veikti, nei pajudėti. Pasyviai, kaip išvargęs žmogus, jis pasidavė tai skaudžiai, skvarbiai kartėlio bangai, kuri užplūdo jo širdį. Žiūrėjo į nešvarų, nuo lietaus pažliugusį miestą, į pilnus žmonių purvinus šaligatvius, į nesuskaitomą daugybę kaminų, kurie lyg tuopos kilo viršum plokščių stogų ir nyko atslenkančiose sutemose, parodydami save tik baltų dūmų kamuoliais, dūžtančiais į stogus, į šimtus anglies vežimų, didžiule virtine traukiančių į fabrikus, į prekių prikrautas platformas, į vežikus ir karietas, greitai siuvančias įvairiomis kryptimis, į nesuskaitomas kontoras ir sandėlius, prigrioztus prekių, pilnus žmonių, į tą pašėlusį judėjimą gatvėse, į tą įtemptą, visur kunkuliuojantį gyvenimą.

Jis žiūrėjo, beveik netekęs vilties, nes jautė savo bejėgiškumą, jautė, kad dar valandėlė, ir iš to milžiniško sūkurio, iš tos Lodze vadinamos mašinos jis išlėks kaip atmata, kaip išsunktos ir visiškai sunaudotos išspaudos, nebereikalingos tai pabaisai — miestui. Apimtas kažkokios bejėgiškos pagiežos, jis žiūrėjo į fabrikus, tamsoje švytinčius tūkstančiais langų, į tą milžinišką gatvę, kuri lyg kanalas, gaubiamas dūmų ir purvino dangaus, ūžė energija, tvino šviesų srautais ir pulsavo didžiule gyvenimo jėga. Jo žvilgsnis klaidžiojo aštriais fabrikų kontūrais, ir jį skaudino virš kiemų įžiebtos elektrinės saulės, skaudino tas duslus ir nenutildomai galingas triukšmas, sklindantis į gatves iš fabrikų ir dirbtuvių, skaudino tas taip stipriai pulsuojantis gyvenimas, jam buvo skaudu suvokti savo merdėjimą, kai paskutiniu akių mirktelėjimu pastebėjo, kad pasilieka dar tiek gyvųjų! Ir ta mintis graužė jam širdį, keldama neapsakomą pavydą.

Jis nemokėjo gyventi šitame pasaulyje.

Jis nemokėjo prisitaikyti prie aplinkos.

Tiek jėgų, tiek proto, tiek pastangų, tiek savo ir svetimų kapitalų jis sunaudojo, tiek kančios kupinų metų pergyveno — ir kam?.. Kad vėl reikėtų pradėti tą pat iš naujo! Vėl statyti rūmą, kuris galų gale grius jam ant galvos!

Jis labai kankinosi, nebegalėjo išsėdėti vežiko puskarietėje ir todėl nuėjo pėsčias Piotrkovo gatve. Jis turėjo nueiti pas senį Baumą, kaip jam buvo pataręs Boroveckis, bet jis norėjo dar atitolinti tą paskutinio nusivylimo akimirką ir, antra vertus, negalėjo atitrūkti nuo tos gatvės.

Jis pasinėrė šaligatviu plaukiančioje minioje ir leidosi jos blaškomas ir nešamas. Nieko negalvodamas, jis apžiūrinėjo krautuvių vitrinas, netgi nupirko žmonai saldainių kažkokioje cukrainėje, kurioje visuomet pirkdavo, pasisveikino ten su keliais pažįstamais ir vėl ėjo, įbedęs žvilgsnį į fabrikus, į apšviestus langus, už kurių šmėkščiojo mašinų ir žmonių šešėliai; po truputį triukšmas jį apkurtino ir darė abejingą.

Jis nekreipė dėmesio į nepaliaujamai dulkiantį lietų, net užmiršo išskleisti skėtį. Nematė nieko, vien tik pilnas žmonių ir prekių kontoras ir skubiai dirbančius fabrikus.

— Labas vakaras, ponas Travinski!

— Labas vakaras, ponas Halpernai!

Jis paspaudė ranką aukštam, gana nerūpestingai apsirengusiam Halpernui.

— Išėjote pasivaikščioti po miestą?

— Taip, norėjau truputį pasivaikščioti.

— Temstant Lodzė labai graži. Aš kasdien išeinu iš kontoros pasivaikščioti ir pažiūrėti miesto.

— Tamsta esi mėgėjas vaikštinėti, ponas Halpernai.

— Ko tamsta nori, kai penkiasdešimt šešerius metus gyveni mieste, kai nuolat jį matai, kai visus pažįsti, tai gali tapti ir mėgėju.

— Kas naujo mieste?

— Kas naujo? Blogai, užėjo gražus protestuotų vekselių lietus, galima bus juos pirkti svarais. Bet ne bėda.

— Kaip tai?

— Sukčius velniai griebs, o Lodzė vis tiek pasiliks. Ponas Travinski, aš esu jau matęs Lodzėje blogesnių laikų. O kadangi po blogų ateina geresni, tai ir dabar taip bus, kam dėl to kelti triukšmą. Išmintingiems visada geri laikai.

— O kada bus sąžiningiems? — paklausė jis ironiškai.

— Ša, ponas Travinski, jie turi dangų, kam jiems geri laikai.

— Grosmanas, sako, sudegė.

— Labai tvarkingai, labai tvarkingai; du šimtus penkiasdešimt tūkstančių apdraudos turi jau lyg ir kasoj. Bet Goldštandas, kuris sudegė naktį, turi mažytį nesusipratimą su policija. Taip jam ir reikia, jeigu kas nemoka gerai daryti biznio, tai tegul visai jo nesiima.

— Kieno dabar eilė?

— Iš stambesnių — A. Richterio ir F. Fišbino.

— Tą patį man sakė Boroveckis.

— Ponas Boroveckis, ho, ho, ho! Jis pažįsta Lodzę, jis žino, kam ko reikia.

— Na, bet ir jūs gerai Lodzę pažįstat.

— Aš? Aš turiu visą ją galvoj. Jau penkiasdešimt metų žiūriu į kiekvieną besisteigiančią firmą. Šiandien

galiu beveik tikrai pasakyti apie visus, kurie pradeda biznį, ar jie gyvuos. Tikėkit man, ponas Travinski, mano žodis tai ne koks ten vėjas, mano žodis — tai dokumentas, tai vekselis su geriausiu žiru.

Travinskis nieko neatsakė, juodu ėjo greta tylėdami.

Halpernas dangstėsi skėčiu nuo lietaus ir su meile žiūrėjo į namus ir fabrikus; jo didelės juodos akys spindėjo fosforine šviesa blyškiame, liesame veide, apsuptame žilos barzdos. Jo veidas ir galva buvo kaip patriarcho ir kėksojo ant liesų, sulinkusių griaučių, apvilktų ilgu sudryžusiu paltu, kuris kabėjo ant jo kaip ant mieto.

— Aš čia žinau kiekvieną namą, kiekvieną firmą,— karštai prabilo jis. — Atsimenu Lodzę, kai turėjo dvidešimt tūkstančių, o šiandien turi tris šimtus! Ir aš sulauksiu, kai ji turės pusę milijono, aš nenumirsiu anksčiau! Aš turiu tai pamatyti savo akimis, turiu pasidžiaugti.

— Jeigu jos prieš tai nelabasis negriebs, — su neapykanta sukuždėjo Travinskis.

— Cha, cha, cha, ponas Travinski, nekalbėk tamsta tokių juokingų dalykų! Lodzė yra, Lodzė ir bus! Tamsta jos nepažįsti! Tamsta žinai, kokią apyvartą padarė ji praėjusiais metais? Du šimtus trisdešimt milijonų rublių, — entuziastingai šaukė jis, net stabtelėjęs šaligatvyje. — Tai gražūs pinigėliai. Parodyk man tamsta kitą tokį miestą!

— Nėra ko čia girtis, nors, antra vertus, tamstos teisybė, kad kito tokio niekšiško miesto nėra Europoje, — piktai pasakė jis.

— Niekšiškas ar neniekšiškas, man tai nesvarbu. Man rūpi kas kita, aš noriu, kad statytų namus, fabrikus, darytų gatves, rengtų komunikacijas, tiestų ke-

lius! Aš noriu, kad mano Lodzė augtų, turėtų puikių rūmų, gražių sodų, kad būtų didelis judėjimas, didelė prekyba ir dideli pinigai.

— Pradžiai jau yra didelės suktybės ir didelis gaminių menkumas.

— Tai ne feleris[1], nes iš to išaugs didelė Lodzė.

— Tuo tarpu tegul ją perkūnas trenkia. Labanakt, ponas Davidai.

— Labanakt, ponas Travinski. Tai nėra jūsų paskutinis žodis Lodzei.

— Paskutinis ir visai nuoširdus. Vežike, — pašaukė jis.

— Liurbis! — paniekinamai sukuždėjo jam įkandin Halpernas ir apsigręžęs lėtai nukiūtino atgal, ir vėl to miesto galybės sužavėtomis akimis stebėjo namus, fabrikus, krautuves, sandėlius, žmones.

Jis nekreipė dėmesio į lietų, kuris jį merkė net per skėtį, į žmonių spūstį, kuri jį nublokšdavo ant namų arba į griovius, į vežikus ir vežimus, kurie drabstė jį purvu, pereinant gatvių sankryžas, jis ėjo tarytum užhipnotizuotas.

Travinskis nuvažiavo namo.

Jis gyveno gana toli; Konstantinovo gatvės gale liepė pasukti į kažkokią tamsią ir tokią purviną gatvelę, kad vežikas nebenorėjo ten leistis.

Jis nuėjo ja pėsčias kažkokiu šaligatvio pėdsaku, truputį iškilusiu virš negrįstos gatvės, virtusios juoda dumblo upe, išmarginta auksiniais šviesų dryžiais, krentančiais pro langus iš žemų namelių, virtine nusidriekusių abipus gatvės.

Tuose namuose gyveno audėjai namudininkai; kiekviename lange virpėjo staklių ir žmonių šešėliai, o visa

[1] Yda, trūkumas *(vok.)*.

gatvė buvo pilna monotoniško kalenimo ir bildesio. Net kur-ne-kur stūksą sukrypę antrieji žemi aukštai ir mansardų eilės aidėjo ir tirtėjo nuo darbo triukšmo.

Skersgatviai iš vienos pusės tęsėsi iki pat laukų — tokie pat juodi ir purvini; jie aidėjo staklių bildesiu, buvo pilni susmegusių namų, sukrypusių mansardų, sugriuvusių tvorų, skurdo bei nykumo ir padvelkė į Travinskį šaltu, drėgme perveriančiu vėju, kuris veržėsi iš laukų į miestą.

Visame rajone, kuris skendėjo purve ir nykumoj ir buvo nepanašus į likusią Lodzę, viešpatavo Miulerio fabriko penkiaaukščiai pastatai. Jie stiepėsi virš žemų namelių ir sodų jūros ir triumfališkai švietė tūkstančiais langų ir elektrinių saulių.

Fabrikas stovėjo kaip galingas rezervuaras jėgos, kurios dvelkimas tarytum plojo prie žemės tas skurdžių, sukrypusių namų eiles. Atrodė, kad tie didžiuliai pastatai su šimtais dundančių mašinų lėtai siurbia visą gyvybę iš to seno rajono, kur gyveno audėjų namudininkų spiečiai, kad suėdė ir baigia graužti tą smulkų rankinį verslą, kuris čia kadaise klestėjo ir kuris dar gynėsi desperatiškai, nebeturėdamas vilties nugalėti.

Travinskio fabrikas kukliai stovėjo greta Miulerio, atskirtas tik siauro sodo.

Travinskis įėjo pro vartus, saugomus kažkokio seno bekojo, it senas skuduras suadytu veidu veterano, kuris, jį pamatęs, kariškai pasitempė į ėmė laukti įsakymų, bet Travinskis tik blausiai šyptelėjo tam savo tėvų archeologiniam palikimui ir nuėjo į kontorą, kur keli žmonės sėdėjo prie knygų, valandėlę pažiūrėjo pro pašėlusiu greičiu švytuojančių transmisijų ir diržų mišką į verpyklą, į sunkiai įstrižai ju-

dančius salfaktorius, kurie, tarsi tykojančios pabaisos, rietė baltas nuo medvilnės nugaras, bėgo nuo juos saugančių darbininkų ir taip pat sunkiai ir be paliovos traukėsi atgal, tempdami lyg seilių driekas šimtus medvilnės gijų, besivyniojančių ant urzgiančių popierinių ričių.

Jis grįžo iš ten ir nuėjo per ilgą kiemą, apšviestą eilės geltonų dujinių liepsnų, kurios, palyginus su Miulerio fabriko elektros šviesomis, atrodė panašios į grabnyčias.

Namai stovėjo kiemo gale fasadu į fabriko kiemą, o šonu į kažkokią tuščią gatvelę; jie buvo dviejų aukštų, o dėl savo statybos gotiško stiliaus atrodė kaip keturaukščiai.

Keli pirmojo aukšto langai, uždengti užuolaidomis, ryškiai švietė.

Travinskis perėjo kelis nepaprastai gražiai įrengtus kambarius, šiltus ir labai jaukius, pilnus švelnaus žardinjerėse žydinčių hiacintų kvapo, ir įėjo į mažą buduarą.

Visas parketas buvo taip išklotas kilimais, o jis ėjo taip tyliai, kad Nina neišgirdo; ji sėdėjo prie lempos ir skaitė.

Jis žengtelėjo atgal ir prie portjeros pašaukė:

— Nina!

— Sėdi viena? — paklausė jis, atsisėsdamas šalia jos.

— O kas galėtų būti pas mane? — liūdnai sukuždėjo ji.

— Verkei?

— Ne, ne,— paneigė ji, nugręždama galvą nuo šviesos.

— Mačiau ašaras.

— Man taip liūdna buvo vienai! — sukuždėjo ji.

pasislinkdama prie jo ir nuostabiai švelniai padėdama galvą jam ant krūtinės; jos akys vėl pritvinko ašarų.— Aš laukiau tavęs, o tas lietus taip lijo, taip žvangino langus, taip barbeno į stogus, taip keistai gurgėjo vamzdžiuose, kad bijojau; bijojau dėl tavęs.

— Kodėl dėl manęs?

— Pati nežinau kodėl, tik mane apėmė kažkoks blogas nujautimas. Bet tau nieko neatsitiko, taip? Esi sveikas ir ramus, taip? — kuždėjo ji, apkabindama jo kaklą.

Ji glostė ranka jo plaukus, bučiavo švelnią, melsvomis gyslelėmis išraizgytą kaktą; žalsvos, auksinėmis kibirkštimis nusėtos akys neramiai klaidžiojo jo liesu, išvargusiu veidu.

— Kodėl tu liūdnas?

— Toks biaurus oras, kur čia gali būti linksmas!

Jis išsinėrė iš jos glėbio ir ėmė vaikščioti po buduarą. Baisi audra užvirė jo širdyje. Jis jautė, kad jeigu galėtų jai viską pasakyti, jeigu galėtų atvirai išaiškinti jai savo padėtį, tai ta išpažintis jam suteiktų didelį palengvinimą, bet tuo pačiu metu, žiūrėdamas į jos nuostabiai gražų veidą, palinkusį po lempa, kuri skleidė švelnią šviesą, į jos vešlius kaštoninius plaukus, palei smilkinius žibančius auksu, jis jautė, kad jokiu būdu nepasakys.

Jis vaikščiojo vis lėčiau, su kažkokiu aitriu palengvėjimu alsuodama gryna, rafinuota namų atmosfera; keistu žvilgsniu apžiūrinėjo prašmatnius baldus ir daugybę tų dailių daiktelių — tikrai didelės vertės meno kūrinių, kuriuos porą metų vežė iš visų pasaulio kraštų, nepaisydami išlaidų, nes Nina, būdama aristokratiškos prigimties ir kaip menininkė jautri visam, kas gražu, turėdama mimozos sielą, gerai jautėsi tik grožio aplinkoje.

Jis tam nesipriešino, juo labiau kad ir pats mėgo meną ir jautė būtiną reikalą apsupti save jo kūriniais. Bet dabar, kai jo laukė krachas, jį draskė baisus skausmas, baimė dėl rytdienos, kuri turėjo ateiti ir atimti iš jo ir tuos visus lobius, ir tą ramybę, ir laimę, kuria jis alsavo.

— Ką daryti? — sunkiai galvojo jis, ir kaip atsakymas jam ateidavo tik viena mintis: vėl kreiptis pagalbos į tėvą. Ir toji mintis valandėlę taip jį pagavo, kad jis sužiuro džiaugsmingai ir triumfuodamas, bet žvilgsnis greit išblėso, ir jis vėl niūriomis, kupinomis baimės akimis žvelgė į Niną, kuri atsistojo ir nuėjo kambarių anfilada.

Jis sekė akimis jos liauną, labai gražų stuomenį; ji atsigręžė, siųsdama jam kažkokią paslaptingą šypseną.

Netrukus Nina sugrįžo, nešdama gana ilgą, plokščią, labai sunkią medinę dėžę.

Jis paėmė iš jos ir, klausiamai žvelgdamas, padėjo ant stalo.

— Atspėk kas? Norėjau padaryti tau staigmeną.

— Ne, nė nemėginsiu,— baldamas sukuždėjo jis, nes, pamatęs ant dėžės pašto antspaudus, pajuto, kad tai vėl kažkoks brangus pirkinys.

— Mūsų Bandinis iš Florencijos atsiuntė tą mozaikinį staliuko viršų, kurį mes vasarą žiūrėjome, atsimeni?

— Pareikalavai jo? — gana griežtai paklausė jis.

— Taip, norėjau savo viešpačiui padaryti staigmeną, juk nepyksti, ką?

— Ne, Nina, ne, ačiū tau iš visos širdies, ačiū...— sukuždėjo jis, bučiuodamas jai ranką.

— Atidaryk, tuojau pažiūrėsime. Liepiau atsiųsti

tą mažesnį, pigesnį, jis toks pigus, kad net nesinori tikėti.

— Atsiuntė sąskaitą?

— Še. Du tūkstančiai du šimtai lirų, tai juk pusvelčiui...

— Taip... iš tikrųjų... pusvelčiui... — atsakė jis, virpančiomis rankomis atidarydamas dėžę.

Mozaika buvo žavinga.

Į kvadratinę, labai reto melsvo atspalvio juodą marmurinę plokštę buvo numesta žibuoklių, šviesiai geltonų bei violetinių rožių ir rusvai auksinėmis dulkėmis nubarstytų orchidėjų puokštė; vienas žaliai rubininiais sparnais drugelis suposi drauge su orchidėja, ant kurios buvo nutūpęs, o du kiti pleveno ore. Ir visa tai buvo išdailinta taip nuostabiai ir tikrai, kad norėjosi pakelti tas gėles arba sučiupti už sparnų drugelius.

Nina, nors ir buvo tai mačiusi, nustebinta sušuko ir ilgai žiūrėjo, netekusi žado iš susižavėjimo.

— Nežiūri, Kaziau?

— Mačiau, jis iš tikrųjų gražus, savotiškas šedevras, — tyliai atsakė jis.

— Žinai, tai plokštei reikės duoti plačius matinės bronzos rėmus ir pakabinti ant sienos, gaila dėti ją ant staliuko, — lėtai kalbėjo ji ir ilgu plonu pirštu labai švelniai apvedžiojo lapelių ir gėlelių kontūrus, tuo būdu susikurdama subtilų spalvų lietimo malonumą.

— Man reikia eiti, Nina! — sukuždėjo jis, prisimindamas senąjį Baumą.

— Ar ilgam? Greit sugrįžk, mano aukse, mano vienatini! — prašė ji, glausdamasi prie jo, ir, prilaikydama rankomis ūsus, bučiavo jam lūpas.

— Vėliausiai po valandos. Eisiu priešais, pas Baumą.

— Laukiu tavęs su arbata.

— Gerai.

Jis pabučiavo ją ir buvo beišeinąs, bet jau prie slenksčio sustojo ir sušnibždėjo:

— Nina, pabučiuok mane ir palinkėk man laimės.

Ji nuoširdžiai pabučiavo jį ir akimis paklausė, nesuprasdama to, ką jis buvo pasakęs.

— Prie arbatos tau pasakysiu.

Ji palydėjo jį iki prieškambario ir pro stiklines duris žiūrėjo įkandin, kol jis nueidamas dingo nakties tamsoje.

Ji sugrįžo į buduarą, ėmė apžiūrinėti mozaiką.

Smarkiai trinktelėjo įeinamosios durys.

— Užmiršau tau pasakyti, kad tas mano senas universiteto draugas, su kuriuo pernai susipažinai Šveicarijoje, Grosmanas, šiandien sudegė.

— Kaip?

— Ogi jo fabrikas visiškai sudegė, nieko neišgelbėjo.

— Vargšas žmogus! — sušuko ji su užuojauta.

— Nėra ko gailėtis, nes tas gaisras kaip tik jį pastatys ant kojų.

— Nieko nesuprantu.

— Jo reikalai buvo blogi, jis svyravo, kaip pas mus sakoma, tad, norėdamas pasitaisyti, sudegino fabrikus ir sandėlius, kurie buvo brangiai apdrausti įvairiose bendrovėse. Gaus apdraudą, kuri keturgubai atlygins jo nuostolius, ir juoksis sau iš visko.

— Tyčia padegė?! Bet juk tai nusikaltimas! — pasipiktinusi sušuko ji.

— Kodeksas tai vadina šitaip ir atitinkamai baudžia, bet paprasta kalba tai vadinama geru bizniu,— nežiūrėdamas jai į akis, kalbėjo jis greitai ir su kažkokiu karštligišku nerimu veide.

— Ir tai padarė jis, kuris man pasirodė toks nepaprastai taurus žmogus, stačiai negaliu tuo patikėti. Prisimenu, jo kalbos dvelkė aukščiausia etika ir teisingumu.

— Ko tu nori, kai krachas pažvelgė jam į akis, tai etiką jis paliko ramybėje, atidėjo ją vėlesniam laikui. Be etikos galima gyventi, o be pinigų ne, — pasakė jis atšiauriai.

— O ne, niekados, geriau mirti, — aistringai sušuko ji, iki širdies gilumos sukrėsta vien minties apie nusikaltimą. — Kaip gerai, kad tu taip negalvoji, kad tu niekad, niekuomet nepadarei nieko blogo! Žinai, jeigu aš tavęs net nemylėčiau, tai vis tiek turėčiau dievinti už tavo gerumą ir taurumą.

Kazimiežas nieko neatsakė, tik pabučiavo jai akis, liepsnojančias pasipiktinimu, ir tas purpurines putlias lūpas, kurios dabar keikė ir smerkė nemoralius žmones, žmones be etikos, gyvenimo blogį ir biaurumą, jis pabučiavo jas taip aistringai, tarsi tais bučiniais norėdamas nuslėpti didelį savo paties pažeminimą, kurį pajuto po jos žodžių, tarsi norėdamas jais nustelbti kažkokią mintį, kuri švystelėjo jo smegenyse ir buvo jį apakinusi.

Jis tuojau išėjo ir pasuko tiesiai į Baumo fabriką, esantį priešais, kitoje gatvės pusėje, didelių sodų gilumoje.

Kontoroje jis rado tik Maksą, kuris be surduto sėdėjo prie stalo.

— Tėvas fabrike, galiu jį pašaukti.

— Nueisiu ten. Niekad nesu matęs jūsų fabriko.

— Nėra ko žiūrėti, skurdas,— niekinamai sukuždėjo jis, vėl sėsdamas dirbti.

Įstiklintas koridorius vedė iš kontoros į pirmąjį fabriko korpusą.

Tamsa ir tyla viešpatavo dideliame kieme, iš trijų pusių apsuptame trimis triaukščiais fabriko korpusais, pro langų eiles sunkėsi silpna šviesa, o kai kurie aukštai buvo visai tamsūs, neapšviesti, tiktai apačioje, prie įeinamųjų durų liūdnai smilko žibaliniai žibintai, apšviesdami raudonus, gličius nuo drėgmės mūrus.

Monotoniškas rankinių staklių tarškėjimas aidėjo medvilnės atliekomis bei senų staklių liekanomis užgrioztuose tamsiuose koridoriuose, skleisdamas migdančią nuobodulio ir liūdesio nuotaiką.

Laiptai ir koridoriai buvo tušti, tik kartais koks darbininkas sukaukšėdavo mediniais padais, sušmėžuodavo prietemoje ir tyliai dingdavo didelėse salėse koridorių gale; tiktai staklių tarškėjimas ir žingsnių aidas drumstė tą mieguistą tylą.

Fabriko salės taip pat buvo tuščios, tamsios ir mieguistos.

Tai buvo dideli stačiakampiai, per vidurį paremti eile geležinių stulpų ir prigrūsti rankinių Žakardo audimo staklių, stovinčių dviem eilėm paleĩ tankiai prakirstus langus. Pusė staklių stovėjo be darbo, apaugusios medvilnės dulkėmis lyg žilomis samanomis.

Ant stulpų pakabintos kelios lemputės apšvietė vidurinį praėjimą ir darbininkes, rankiniais rateliais vyniojančias verpalus į rites. Mieguistai burzgė rateliai ir mieguistai linkčiojo virš jų darbininkės, mieguistai tratėjo keliolika dirbančių staklių, kurios, iš viršaus silpnai apšviestos gelsvai dėgančių lempučių, atrodė panašios į milžiniškus kokonus, apipintus tūkstančiais įvairiaspalvių gijų bei nesuskaitomais sluoksniais verpalų, ištemptų įvairiausiomis kryptimis; tų kokonų viduryje, ausdami raštuotas medžiagas, tarytum šilkaverpiai krutėjo darbininkai; automatiškai linkčiodami, jie viena ranka primušdavo skietą, o kita horizontaliai

tempė į viršų virvę ir tuo pat metu mynė pakojas; šaudyklės švilpdamos lėkė pro metmenų gijas tarytum ilgi geltoni vabalai ir monotoniškai grįždavo tuo pačiu keliu atgal.

Darbininkai buvo seni, išblėsusiomis akimis apatiškai pažvelgdavo į praeinantįjį ir audė toliau taip pat mieguistai ir automatiškai.

Travinskis bodėdamasis ėjo per tas apmirusias sales, bodėdamasis žiūrėjo, kaip merdi rankinio darbo pramonė, kuri bepročio užsispyrimu norėjo kovoti su tomis pabaisomis, kurių milžiniški kūnai, virpinami energijos ir pilni nenugalimos jėgos gaudesio, buvo matyti pro salių langus.

Jis klausinėjo Baumo; žmonės rodė jam rankos mostu arba galvos linktelėjimu, nesiliaudami dirbę, nekeldami balso, jeigu prabildavo; visi judėjo tarsi mieguisti, pusgyviai, abejingi ir liūdni, kaip tos apakusios, tylios, mirštančios salės, per kurias jis ėjo, susidurdamas tamsoje su stulpais, neveikiančiomis staklėmis, žmonėmis.

Jis perėjo visą dviejų korpusų aukštą, ir visur buvo tas pats nykumas, nuobodulys ir apsnūdimas.

Travinskis, prisiminęs savo paties būklę, vis labiau liūdo, liovėsi tikėjęsis Baumo pagalbos ir jautėsi taip, lyg būtų ėjęs pas mirštantįjį,— nes fabrikas, kuriame kadaise dirbo 500 žmonių, dabar krutėjo tik su šimtu ir jam atrodė panašus į sergantį, merdintį organizmą, kuriam netgi didžiuliai medžiai, ošiantieji už langų, tarytum giedojo mirties himną.

Senąjį Baumą jis rado trečiame korpuse, stovinčiame prie gatvės.

Baumas sėdėjo mažame kambarėlyje, prie rašomojo stalo, užversto gaminių pavyzdžiais, sukarpytais ilgomis juostomis.

Jie pasisveikino tylėdami.

Senis stipriai paspaudė jam ranką ir pastūmėjo kėdę.

— Seniai jūsų nemačiau,— prabilo Baumas.

Travinskis pasiteisino rūpesčiais ir reikalais, kalbėjo ilgai, bet nedrįso pradėti apie savo apsilankymo tikslą: jį sulaikė fabriko liūdesys ir toks pats liūdesys, įsirėžęs fabrikanto veide. Baumas nejučiomis žvilgčiojo išblėsusiomis akimis į langą, pro kurį puikiai matėsi Miulerio fabrikas, žėrintis visais langais.

Jis atsakinėjo trumpai ir laukė, kada paaiškins apsilankymo tikslą.

Travinskis tai pajuto ir, pertraukęs kažkokį pasakojimą, trumpai tarė:

— Atėjau pas jus prašyti, — pasakė jis ir truputį atsikvėpė.

— Labai prašau... aš klausau...

Travinskis greitai nupasakojo jam visą savo būklę, bet suabejojo, ar prašyti pagalbos, nes pamatė rūsčiai surauktus antakius ir kažkokį atšiaurų žvilgsnį.

— Visi mes važiuojam tuo vežimėliu, jie mus ėda!.. — tarė iš lėto Baumas, rodydamas pro langą didelius fabrikus. — Kuo galiu jums padėti? — pridūrė jis.

— Paskola arba žiruodamas vekselius.

— Kiek?

— Blogiausiu atveju be dešimties tūkstančių rublių turėsiu žlugti, — tarė jis tyliai ir vangiai, tarytum saugodamasis stipresniu balsu nubaidyti palankumą, kurį pastebėjo Baumo akyse.

— Grynų pinigų aš neturiu, bet ką galėsiu jums padaryti, padarysiu. Duok man tamsta vekselius už tą

sumą, o aš padengsiu tokio pat dydžio tamstos įsipareigojimą.

Travinskis pašoko nuo kėdės ir susijaudinęs ėmė dėkoti.

— Nėra už ką, ponas Travinski, aš niekuo netgi nerizikuoju, nes gerai pažįstu tamstą ir tamstos įmonę. Šekite blankus ir tuojau užpildykite.

Travinskis buvo apstulbintas, tas beveik nenumatytas išgelbėjimas išmušė jį iš pusiausvyros, jis, lyg drugio krečiamas, pildė vekselių blankus, nuolat kilsčiojo galvą nuo popieriaus ir žiūrėjo į Baumą, kuris vaikščiojo po kontorą, stoviniavo prie lango ir kažkokiu abuoju, piktu žvilgsniu stebėjo Lodzę.

Jis matė priešais ištisą miesto dalį; namai, fabrikai, sandėliai žvelgė į naktį dešimtimis tūkstančių langų, o už jų šmėkščiojo darbininkų ir mašinų šešėliai, tamsiame ūkanotame ore kabėjo elektros lempos, dūlavo naktyje šimtai kaminų, be paliovos leidžiančių baltų dūmų sruogas, kurios lyg debesys stelbė šviesas ir fabrikų kontūrus.

Baumas pakaitomis stebėjo miestą arba vaikščiojo, palenkęs pirmyn sausą, prakaulų veidą. Jis buvo aukštas, kaip ir jo sūnus, tik žymiai liesesnis ir judresnis. Jis nemėgo daug kalbėti ir paprastai svarbiausius reikalus atlikdavo keliais žodžiais. Buvo ramus, netgi tylus, nuolaidus žmonai ir vaikams, kartais net silpnas, bet vis dėlto kai kuriais atžvilgiais būdavo nepalenkiamas; jo paslaugumas buvo neišsemiamas ir Lodzėje virtęs pertaru, ir tuo pačiu metu namie jis būdavo šykštus, netgi keistas.

— Kokiam terminui jūs norite?

— Koks jums patogiausias,— atsakė Baumas, praverdamas duris į gretimą salę, kurioje dirbo visos staklės.

Jis uždarė duris, susikišo rankas į pilko su pūkuotu pamušalu durtinio kišenes ir vėl ėmė stebėti miestą.

Suskambo telefonas, tai buvo vienintelis šiuolaikinis įtaisas jo fabrike.

— Tai jums! Kviečia ponas Boroveckis, — tarė Baumas.

Travinskis nustebęs ėmė klausytis.

— Mano mielas, iš žmonos sužinojau, kur esi. Taigi aš apskaičiavau ir galiu tau paskolinti penkis tūkstančius rublių, bet tik dviejų mėnesių terminui. Tad jeigu nori? — kalbėjo Boroveckis.

— Priimsiu su džiaugsmu! — karštai sušuko jis. — Iš kur skambini?

— Iš tavo kabineto, žmonos saugomas,— pasigirdo atsakymas.

— Palauk manęs, aš tuoj ateisiu.

— Laukiu.

— Tai Boroveckis nori su manim matytis, jūs jį pažįstate?

— Tik iš matymo, nes juk aš nesilankau toje Lodzės aukštuomenėje, pas tuos įvairius Bucholcus, Mendelsonus, Zalcmanus, Mejerius ir kitus parazitus. Iš matymo pažįstu juos visus, tuos jaunuosius, bet vyresnius už Michlį, kur kartais sueiname; tiesa, buvome geriau pažįstami, bet tai buvo seniai, kai Lodzėje dar viešpatavo sąžiningumas ir nebuvo milijonierių. Tai buvo tokie laikai, apie kuriuos jūs, jaunieji, neturite supratimo. Aš tuomet su senuoju Gejeriu buvau didžiausia Lodzės firma. Garo, mašinų, elektros, vekselių, menkaverčių gaminių, bankrotų, apgavikiškų gaisrų niekas nežinojo net iš kalbų.

— Ir viskas dėlto tai, kas dabar yra, turėjo ateiti.

— Aš žinau, kad turėjo, kad sena tvarka visuomet

turi užleisti vietą naujai, pagaliau kam apie tai kalbėti, — numojo jis ranka ir ėmė peržiūrinėti vekselius.

Bejėgiškas apmaudas taip smarkiai sukrėtė jo širdį, kad, pasirašęs vekselius, jis pritrūko žado ir gana ilgai tylėjo.

— Jūs skubate?

— Tikrai, man belieka dar kartą iš visos širdies padėkoti jums už pagalbą.

— Neverta gaišti laiko! Man tik vieno gaila, kad tamsta nebuvote Lodzėje prieš penkiasdešimt metų, tuomet jums reikėjo turėti fabriką. Jūs taip pat netinkate šių dienų Lodzei, sąžiningi fabrikantai čia neturi ko veikti, ponas Travinski.

Jis neatsakė jam į tą klausimą, nes skubėjo namo, juodu tik aptarė kai kuriuos reikalus dėl vekselių terminų ir atsisveikino.

Netrukus orą ėmė skrosti švilpukai, skelbdami darbo pabaigą, fabrikai vienas po kito geso ir dingo naktyje.

Darbininkams išsiskirsčius, Baumas išėjo į namus, kurie stovėjo sode, priešais fabriko korpusus, fasadu į gatvę.

Jis apsivilko savo kambaryje kažkokį lengvą švarką, apsiavė siuvinėtas šlepetes, pridengė savo dar vešlius žilus plaukus maža kepuraite, išsiuvinėta baltais karoliukais, ir nuėjo į valgomąjį, kuriame jau buvo dengiamas stalas vakarienei.

Maksas sėdėjo prie stalo ir padėjo dukterėčioms, pakibusioms jam ant kaklo, dėlioti namelius iš medinių kvadratų.

Mergaitės nuolat juokėsi ir linksmai kaip paukščiukai čiauškėjo.

Motina sėdėjo giliame fotelyje ir mezgė kojinę; — ji turėjo apie šešiasdešimt metų, veidas buvo labai malonus ir liguistas, ant ilgos nosies — sidabriniai akiniai, plaukai žili, lygiai sušukuoti virš žemos iškilios kaktos, akys išblėsusios, lūpos blyškios, mėlynos prijuostės kišenėje — medvilnės kamuoliukas, iš kurio mezgė kojinę, o balsas ir šypsena — nepaprasto meilumo; ji nuolat skaičiavo akis, žybčiojo virbalais ir šypsojosi sūnui ir anūkėms, skaitančiai dukteriai, giminaitei frau Augustai, kuri nuo neatmenamų laikų tvarkė visą jų ūkį, dviem greta stovintiems bufetams, krosniai, senam servantui, prigrūstam porcelianinių šuniukų, statulėlių bei lėkštučių, dviem pilkiems frau Augustos katinams, kurie sekiojo paskui ją ir murkuodami vis trynėsi nugaromis į sukneles — ji šypsojosi visada ir visiems šitokia, priklijuota prie lūpų, gličia lavonų šypsena.

Bute viešpatavo šilta senų miesčioniškų namų ramybė. Visi tarp savęs buvo taip susigyvenę ir taip sutiko, kad susižinodavo žvilgsniais ir suprasdavo vienas kitą be aiškinimų.

Senis savo rūpesčius palikdavo kontoroje, o namo visuomet pareidavo ramus, besišypsąs, pasakodavo žmonai apie kai kuriuos reikalus, kartais ginčydavosi su Maksu, jau dvidešimt metų reguliariai kiekvieną vakarą pasišaipydavo iš frau Augustos, žaisdavo su anūkėmis, kurių visada turėdavo pakankamai, nes visos keturios dukterys seniai jau buvo ištekėjusios. nuolat skaitydavo *Kelniše Ceitung* ir vieną lenkišką laikraštį. Taip pat kas vakarą klausydavosi kokios nors sentimentalios istorijos iš įvairių *Familienblatų,* kuriais gyveno žmona ir dukterys, taip jis ir praleisdavo vakarą.

Šiandien prasidėjo taip pat; jis atsisėdo prie stalo

ir ėmė moti anūkui, kuris ant didelio arklio suposi palei krosnį.

— Jasiau, eikš pas senelį, eikš!

— Tuojau atjosiu,— šaukė berniukas, ragino arklį šmaikščiu, daužė jo šonus kulnais, bet kadangi arklys vis tiek nesiskubino, nulipdavo nuo jo, glostydavo galvą, tapšnodavo per krūtinę ir šaukdavo: — Kuzia, kuzia klauso Jasiaus, Jasius joja pas senelį, senelis duos mums saldainių.

Lipšniai žadėdavo jam vaikas ir, staigiai pastūmęs pirmyn, šauniai užšokdavo ant balno.

Tokiu būdu jis apjojo visą kambarį ir sustojo prie senelio.

— Trrr! Hermanai, žirgą į arklides,— šaukė Jasius, bet senelis nukėlė jį nuo arklio ir pasisodino sau ant kelių.

Berniukas pradėjo rėkti ir veržtis pas arklį, kurį tuojau klastingai pagrobė mergaitės, nusitempdamos už rudos uodegos į kitą stalo pusę, pas dėdę Maksą, kur jos jautėsi saugiau ir ne taip bijojo, kad aplups brolis.

— Jasiau, kas čia yra? — sušuko Baumas, traukdamas iš kišenės vaikišką trimitą ir rodydamas jam virš galvos.

— Tlimitas! Seneli, duok Jasiui tlimitą, — prašė jis, tiesdamas rankutes.

— Tu nenori sėdėti pas senelį, nemyli senelio, tai ir neduosiu, atiduosiu Vandziai.

— Duok Jasiui tlimitą, seneli, Jasius myli senelį, Vandzia kvaila, nemyli senelio. Seneli, duok Jasiui tlimitą! — prašė jis su ašaromis ir atsiklaupė senukui ant kelių, bet, negalėdamas ir tokiu būdu pasiekti, ėmė lipti jam ant pečių, apkabino kaklą, bučiavo

veidą ir maldavo vis karščiau, nenuleisdamas mėlynų, degančių akučių nuo trimito.

Pagaliau senelis davė jam.

Berniukas jau nebeturėjo laiko dėkoti, nušoko žemėn, nulėkė atimti arklio, apkūlė ta proga mergaites, paskui nuvedė savo žirgą prie krosnies, apdengė nuo motinos nutraukta geltona šilkine skara ir ėmė bėgioti po kambarį, trimituodamas iš visų jėgų.

Mergaitės verkdamos atbėgo seneliui prie kelių.

— Vandzia noli, seneli.

— Duok Janusiai.

Jos prašė verksmingais balsiukais ir ėmė ropštis seneliui ant kojų.

Jis greit išsivadavo ir ėmė nuo jų bėgti.

Mergaitės jau žinojo, ką tai reiškia, todėl ėmė vaikytis kiek įkabindamos ir rėkti ant senelio, kuris užsistatinėjo kėdėmis, slapstėsi už bufetų ir vis ištrūkdavo joms iš rankų, kol pagaliau leidosi pagaunamas kažkokiame kampe, paėmė jas po pažastim ir nunešė atgal prie stalo, o paskui leido iškratyti savo kišenes ir ištraukti lėles, kurias joms buvo atnešęs.

Neapsakomas džiaugsmas pagavo mergaites, kurios susispietė prie mažo staliuko palangėje ir apžiūrinėjo lėles, plėšdamos jas viena kitai iš rankų.

Seneliams buvo labai linksma, tik Berta užsikimšo ausis ir įniko skaityti knygą, o Maksas garsiai švilpavo, nenorėdamas girdėti tų laukinių klyksmų, be to, jis pyko ant tėvo, nes jautė iš jo kalbos, kad vėl bus kam nors paskolinęs pinigų arba laidavęs už ką, nes, kiek kartų tai įvykdavo, senis visuomet, kaip ir dabar, atnešdavo vaikams arba anūkams žaislų, vengdavo Makso ir būdavo su visais labai lipšnus ir nuoširdus, karštai dalyvaudavo kiekviename pokalbyje: tokiu būdu jis išvengdavo sūnaus klausinėjimų.

Šiandien buvo taip pat.

Per vakarienę jis be paliovos kalbėjo, pats susodino vaikus ir labai rūpestingai juos prižiūrėjo, visą laiką šaipėsi iš frau Augustos, kuri atsakinėjo vis tą patį:

— *Ja, ja, Herr Baum*[1], — beprasmiškai iššiepdama ilgus, pageltusius ir kreivus dantis.

— Kurgi ponas Juzefas? Paslėpėte jį sau pagraužti vėlesniam laikui?

— Ponas Juzefas tuojau ateis, — ir, dar nespėjus jai priglausti prie plačios krūtinės abiejų visur ją sekiojančių katinų, įėjo ponas Juzefas Jaskulskis.

Tai buvo savotiškas kontoros praktikantas, visai neturtingas vaikinas, kurį Baumas jau porą metų globojo. Jis buvo gal aštuoniolikos metų, labai aukšto ūgio, didžiulėmis kojomis, ilgarankis, didgalvis ir visada susivėlęs, apskrito, nuolat prakaituoto veido ir, be to, labai drovus ir nevikrus, nuolat kliūdavo už visų durų ir baldų.

Dabar jis įėjo gana drąsiai, bet, pajutęs į save nukreiptus visų žvilgsnius, sveikindamasis bematant užkabino kilimą, šlaunimi trenkė į bufeto kampą, pastūmė Makso kėdę ir, išraudęs kaip burokas, sumišęs dėl savo nesėkmių, atsisėdo vakarieniauti.

Nors jau aštuoniolikos metų ir baigęs amatų mokyklą, jis buvo naivus kaip vaikas. Buvo toks klusnus, nuolaidus, geras, kad kartais, rodėsi, žvilgsniu atsiprašinėjąs visus dėl to, jog drįstas gyventi kartu su jais. Makso jis labai bijojo, nes Maksas nuolat iš jo tyčiojosi, o dabar, matydamas, kad valgant Juziui viskas krenta iš rankų, ėmė juoktis ir pasakė:

[1] — Taip, taip, ponas Baumai *(vok.)*.

— Teks man jus atimti iš ponios Augustos ir globoti pačiam.

— Liaukis, Maksai, jau geriau jam bus mūsų globoje.

— Jūs darote jį lepšį.

— O ką tu norėtum iš jo padaryti?

— Žmogų, vyrą.

— Vedžiotum į smukles, lėbauti, na ir taip toliau. Fricas man ne kartą biaurėdamasis pasakojo apie jūsų kavalierišką gyvenimą.

— Cha, cha, cha, žinai, Berta, kad tai puikus pokštas. Fricas ir pasibiaurėjimas linksmu gyvenimu! Tu esi nuostabi, nelabai tu pažįsti savo vyrą.

— Maksai, kam tu griauni jos iliuzijas, — sukuždėjo senis.

— Tiesą sakai, tėve, bet man pikta, kad jai koks mulkis pripaisto, ir ji bematant taip įtiki, jog galėtų už tai galvą dėti.

— Maksai, neužmiršk, kad kalbi apie mano vyrą.

— Deja, mudu su tėvu per dažnai turime kreipti dėmesį į tai, kad Fricas yra tavo vyras, kad priklauso mūsų šeimai, nes kitaip...

— O kas gi? — su ašaromis akyse sušuko ji, pasiruošusi ginti savo vyrą.

— Išvytume jį pro duris,— piktai sumurmėjo jis.— Norėjai, tai ir pasakiau tau, dabar gali verkti kiek tinkama, tik atsimink, jog prisiverkusi atrodai labai negraži, tau patinsta akys, nosis paraudonuoja.

Berta iš tikrųjų ėmė garsiai verkti ir išėjo iš kambario.

Motina ėmė švelniai priekaištauti jam už storžieviškumą.

— Duok man ramybę, mama, aš žinau, ką darau. Fricas yra paprastas galvijas, kuris ne fabriko žiūri

o tik nuolat trankosi po smukles ir Bertai apsimetė nelaiminguoju, kuriam niekas nesiseka, kuris persidirba dėl žmonos ir vaikų, lyg jų visų namų nuo pirmos vestuvių dienos neišlaikytų tėvas iš savo kišenės.

— Tylėk, Maksai, kam čia tokios šnekos!

— Tam, kad reikia kartą padaryti galą, kad tai yra paprasta kriminalinė niekšybė, tas amžinas tėvo apgaudinėjimas. Mes visi dirbame tam, kad mūsų svainiai galėtų linksmintis.

Jis nutilo, nes prieškambaryje klingtelėjo skambutis, nuėjo atidaryti ir tuojau įvedė Boroveckį.

Baumas pasijuto truputį nepatogiai ir buvo oficialus, bet senė sutiko svečią iš visos širdies ir tuojau supažindino su Berta, kuri, išgirdusi skambutį, atėjo ir smalsiai stebėjo tą unikalų Lodzės donžuano egzempliorių, apie kurį mieste tiek daug buvo kalbama.

Boroveckį maloniai pakvietė arbatos, bet jis atsisakė.

— Aš vakarieniavau pas ponus Travinskius, pakeliui užbėgau tik valandėlę pas Maksą vienu reikalu ir vėl turiu eiti, — aiškinosi jis, bet prie stalo jam teko atsisėsti, nes frau Augusta, gražiausiai šypsodamasi, padavė arbatos, Berta dar verksmingu balsu paprašė, kad jis gertų, o senė šypsodamasi pakišo kažkokių pyragaičių.

Jis visa tai priėmė ir, kadangi buvo puikiai nusiteikęs, netrukus visus palenkė į save; su motina kalbėjo apie anūkes, Bertai gyrė, kokie gražūs jam pristatyti jos vaikai, penkias minutes žavėjosi paskutine Heizės novele, kurią pamatė ant stalo, frau Augustos širdį užbūrė, žaisdamas su jos favoritais, kurie murkuodami laipiojo jam ant pečių ir trynėsi į veidą, kas jį taip erzino, jog norėjo jau stverti kurį už

uodegos ir trenkti į krosnį, nepamiršo netgi Juziaus. Jis buvo toks lipšnus, mandagus, elegantiškas, kad jau po dvidešimties minučių visi buvo jo sužavėti, net senis, kuris jį gerai pažinojo ir nelabai mėgo, ėmė dalyvauti pokalbyje.

Frau Augusta taip juo susižavėjo, kad nuolat vis nešė arbatos stiklines, traukė iš bufeto vis kitokius gardumynus ir šypsodamasi rodė vis kitą dantį. Tik Maksas tylėjo ir, kandžiai šypsodamasis, stebėjo tą sceną. Pagaliau apimtas nuobodulio ir matydamas, jog Karoliui taip pat jau gana, atsikėlė ir nusivedė jį į kitą kambarį.

Prie stalo įsiviešpatavo tyla.

Vaikai sėdėjo su seneliu ir ėmė apžiūrinėti žaislus. Juzius, kaip kasdien buvo įprasta, ėmė garsiai skaityti. Motina mezgė kojinę. Berta klausėsi ir kas akimirką žvilgčiojo į tą kambarį, kur buvo Maksas su Karoliu, nes pro atviras duris juodu buvo matyti. Frau Augusta tyliai kraustė stalą, glostė savo kątinėlius, kartais stabteldavo ir, pakėlusi į viršų mažas juodas akis, plūduriuojančias veide lyg pipirų grūdai paspirginto sviesto keptuvėje, giliai atsidusdavo.

— Seneli, lėlei kojos neskauda? — klausė mergaitės ir betyrinėdamos draskė lėles.

— Neskauda,— atsakinėjo jis, glostydamas šviesias garbanotas galveles.

— Seneli, o kas tame tlimite tlimituoja? — kartkartčiais klausinėjo berniukas, o negaudamas atsakymo, labai mikliai ir susikaupęs ėmė gręžti trimitą pagaliu.

— Seneli, galvytės lėlei neskauda? — paklausė mergaitės, trenkdamos ją į grindis.

— Lėlė negyva, Vanda kvaila.

Vaikai nutilo, kambaryje skambėjo tik Juziaus balsas, pertraukiamas dūsaujančios frau Augustos ir

šūkčiojančios Bertos, kuri, sujaudinta romano, ėmė tyliai verkti ir pratisai dūsauti.

— Nuostabiai malonu ir gera čia pas jus, — sukuždėjo Karolis.

Jis išsitiesė fotelyje ir su malonumu žiūrėjo į visą šeimą, sėdinčią valgomajame.

— Kartą per metus malonu, bet ne dažniau.

— Ir tai daug, per metus turėti vieną dieną, kada galima užmiršti visus pasaulio reikalus, visus gyvenimo rūpesčius ir jausti aplinkui šeimyninę laimę.

— Kai vesi, galėsi džiaugtis ta laime, kol širdis apsals.

— Žinai, važiuosiu kelioms dienoms į kaimą, namo.

— Pas sužadėtinę?

— Tai vis vien, nes Anka gyvena pas mano tėvą.

— Norėčiau su ja susipažinti.

— Nuvešiu tave ten kada nors porai valandų.

— Kodėl porai valandų?

— Nes ten ilgiau neištvertum, numirtum iš nuobodulio. Oi, kaip ten nuobodu, pilka, tuščia, tu net neįsivaizduoji. Jei ne Anka, tai ir dviejų valandų neišbūčiau toje tėvų pastogėje.

— O pats tėvas?

— Mano tėvas tai mumifikuota demokratijos laikų šlėktystė, tai netgi smarkus demokratas, bet šlėktiškas demokratas, beje, kaip ir visa mūsų demokratija. Labai įdomus tipas, — jis nutilo ir ironiškai šyptelėjo, bet drėgnose akyse suspindo graudulys, nes jis mylėjo savo tėvą visa širdim!

— Kada važiuoji?

— Kai tik parvažiuos Moricas, gal net kai sugrįš Knolis, nes šiandien jam išsiuntė telegramą. Bucholcas labai serga, atsiliepė sena širdies liga, man esant, turėjo tokį baisų priepuolį, kad vos jį išgelbėjo, kas.

beje, nesutrukdė jam, atgavus sąmonę, taip meiliai mane išplūsti, jog aš turėjau atsisakyti darbo.

— Taip ramiai kalbi apie tai? — sušuko Maksas, matydamas, kad Karolis atsikėlė ir apžiūrinėja megztas iš vilnų raudonas-geltonas staltiesėles, ant kurių stovėjo žvakidės ir lempos.

— Anksčiau ar vėliau turėjau tai padaryti. Pasinaudojau vien gera proga, nes mano sutartis baigiasi tik spalio mėnesį.

— Kitaip sakant, turėjai progą į storžieviškumą atsakyti pasipiktinimu ir, be to, atsistatydinti.

Karolis nusijuokė; vaikščiodamas po kambarį, jis apžiūrinėjo spalvotais pieštukais darytus portretus, kurie eilėmis kabėjo ant sienų.

— Visa gyvenimo išmintis kaip tik yra šitokia, kad reikia laiku piktintis, juoktis, linksmintis, pykti, dirbti, ė! netgi laiku pasitraukti iš biznio. Kieno čia portretai?

— Tai mūsų šeimyninis žvėrynas. Suprantu, kad tu čia gerai šneki, bet niekuomet nesugebėjau pagauti tokio momento, niekados negalėjau prisitaikyti, amžinai pasiduodu ūpui.

„Be pasigailėjimo teiskite tą, kursai pats nebuvo gailestingas."

Karolis garsiai perskaitė biblijos citatą, išsiuvinėtą raudonu šilku kanvoje, įdėtoje į ąžuolinius rėmus ir pakabintoje tarp langų.

— A, skaitai šventas protestantų sentencijas. Senu vokiečių papročiu jas išsiuvinėjo ir pakabino.

— O žinai, man tai patinka, tos citatos iš biblijos teikia namams originalų toną.

— Teisingai. Travinskis buvo pas mus.

— Žinau, nes kaip tik iš jo einu, tavo senis jam padėjo.

— Numanau, nes nieko su manim nekalbėjo ir vengė mano žvilgsnio. Nežinai, ar daug?

— Dešimt tūkstančių.

— Velniai rautų! Tas vokiškas sentimentalumas, — tyliai nusikeikė jis.

— Pinigas tikras,— nuramino jį Karolis, apžiūrinėdamas aksomu apmuštus ir gipiuro apvalkalais uždengtus baldus.

— Aš žinau, nes tas idiotas Travinskis nemokėtų nė dešimties skatikų uždirbti nedorai, bet man rūpi, kad senis padeda kiekvienam, kuriuo pasitiki, ir visi, suprantama, jį apgaudinėja. Fabrikas vos gyvas, gaminiais taip užversti visi sandėliai, kad nėra kur dėti, koks bus sezonas, nežinia, o tas užsiiminėja bičiuliška filantropija, gelbsti kitus.

— Taip, Travinskį jis išgelbėjo.

— Bet save žudo, mane žudo.

— Džiaukis, kad tavo tėvas doriausias Lodzės žmogus.

— Nesišaipyk, man geriau patiktų, kad jis būtų truputį gudresnis.

— Pradedi kalbėti kaip Veltas.

— Tu gal geriau galvoji?

— Tik kitaip; geriau — blogiau, sąžiningiau — nesąžiningiau, dialektika, ir daugiau nieko.

— Kaip tau atrodė toji legendarinė Travinskienė?

— Trumpai, kaip Senkevičius, ją apibūdinsiu šitaip: pasakiška!

— Tur būt, perdedi, iš kur Travinskis galėjo tokią paimti!

— Nė kiek neperdėsiu, jeigu dar pridursiu, kad ji graži ir gerai išauklėta. O kaip Travinskis sugebėjo gauti tokią žmoną, tai neužmiršk, Maksai, kad Travinskis yra visai dailus ir labai išsilavinęs žmogus.

Tu žiūrėk į jį ne kaip į fabrikantą, kuriam niekas nesiseka, bet kaip į žmogų. Taigi kaip žmogus jis yra ypatingas egzempliorius, išaugęs labai subtilus senos kultūros šeimoje. Jis man pasakojo, kad jo tėvas, labai turtingas Volynės dvarininkas, esą, privertęs jį įsteigti fabriką. Seniui apsuko galvą didžioji pramonė, ir dabar jam atrodo, kad bajorų tautinė pareiga eiti varžybų su žemesne nacija tos pramonės kėlimo darbe. Pramonėje jis netgi mato tos kastos atgimimą. Žinoma, Travinskis tam tinka taip, kaip tu, pavyzdžiui, mazurkai šokti, bet tėvo jis paklausė, na ir po truputį tirpdo savo verpykloje tėvo kapitalus, suverpia jo miškus ir žemes. Jis pats tai puikiai mato ir jaučia, kad ta mūsų Lodzės „pažadėtoji žemė" turi tapti jam prakeiktąja žeme, bet vis dėlto atkakliai kovoja su nesėkme ir laimės stoka. Užsispyrė — ir nori perlaužti.

— Kartais tokie laimi savo užsispyrimu. Ar ji žino apie jo padėtį?

— Veikiausiai ne, nes jis yra iš tokių žmonių, kurie besiaukodami yra pasiryžę mirti, kad tik jų mylimiausiųjų nepasiektų jokia nemaloni žinia, joks rūpestis.

— Vadinasi, jis myli tą savo pasakiškąją.

— Ten yra kažkas daugiau, kaip meilė, beveik garbinimas ir abipusis dievinimas; tai gana gerai mačiau iš jų akių.

— Kodėl ji niekur nesirodo?

— Nežinau. Tu neįsivaizduoji, kiek žavesio turi tos moters kalba, judesiai, kaip nuostabiai plastiškai ji kelia galvą.

— Karštai kalbi apie ją.

— Dviprasmiškai ir kvailai šypsaisi; be reikalo, nes aš nesu jos įsimylėjęs ir net negalėčiau pamilti.

Ji man patinka tik kaip gražios labai įdvasinto veido moters tipas, bet tai ne mano skonio tipas, nors, palyginus su ja, visos mūsų Lodzės gražuolės tai paprastas kartūnas greta gryno šilko.

— Nudažyk jį savo spalva.

— Liaukis su savo dažytojišku sąmoju.

— Jau eini? Eisiu ir aš kartu.

— Tiesa, turiu dar reikalą mieste.

— Atseit, turiu tavęs nevaržyti.

— Nuostabiai nuovokus esi, Kurovskis siunčia tau linkėjimų, šeštadienį atvažiuos ir kviečia, kaip visada, vakarienės, o tuo tarpu laiške klausia, ar storasis vokietis, atseit tu, nesulyso, o laibasis žydas nenutuko — tai apie Moricą.

— Jis visada mėgsta pajuokauti. Ar Bucholcas paėmė jo chemikalus?

— Jau mėnuo, kai naudojame.

— Tai jis gerai prasigyvens, nes girdėjau, kad Kesleris ir Endelmanas taip pat sudarė su juo sutartį.

— Taip, jis man rašė apie tai. Jis rado geriausią būdą turtams susikrauti, netgi jau kraunasi.

— Tegul kraunasi, ir mes jų turėsime.

— Tu tiki tuo, Maksai?

— Kam aš turiu tikėti, aš žinau, kad turėsime, juk galima susikrauti, ką?

— O, galima, tavo teisybė, ir mes susikrausime. Jeigu namie rasi Horną, nes jis turėjo ateiti pas mane, tai pasakyk, kad būtinai palauktų, vėliausiai po dviejų valandų aš būsiu.

Juodu apkalbėjo dar Morico telegramas, ir Karolis, atsisveikinęs su visais, išėjo drauge su Juziu, kuris čia pat prie namų nusilenkė jam ir dingo tamsiose gatvelėse.

X

Juzius ėjo aplankyti tėvų, nes visą laiką gyveno pas Baumus.

Jaskulskiai gyveno toli, už senosios bažnyčios, kažkokioje bevardėje gatvelėje, kuri užpakaline puse siekė tą garsųjį vietinį upelį, paverstą grioviu, nuleidžiančiu visokias fabrikų srutas.

Gatvelė buvo panaši į sąšlavyną, pilną didelio miesto atmatų.

Juzius skubiai prasmuko ir įėjo į netinkuotą namą, kuris nuo rūsių iki palėpių švietė tarytum žibintas visais langais ir knibždėte knibždėjo pilnas žmonių, čia susiradusių sau prieglobstį.

Tamsiame, prismirdusiame ir prineštame purvo prieangyje jis užčiuopė net limpančius nuo nešvarumų turėklus ir skubiai nulipo į rūsį; ilgame negrįstame koridoriuje, prigrioztame šiukšlių ir rakandų, taip pat pilname purvo, žmonių klegesio ir smarvės, švietė maža palubėje rūkstanti spingsulė.

Jis prasibrovė pro išstatytas ant kelio kliūtis ir pasiekė koridoriaus galą.

Į jį trenkė karštas rūsio oras, prisigėręs puvėsių tvaiko ir drėgmės, rudais dryžiais srūvančios per baltintas sienas.

Krūva vaikų puolė jo sveikinti.

— Maniau, kad šiandien jau nebeateisi? — sušnabždėjo aukšta, liesa, sukumpusi moteris pažaliavusiu, įdubusiu veidu ir didelėmis juodomis akimis.

— Pasivėlinau, mamyte, nes pas mus buvo ponas Boroveckis, Bucholco direktorius, ir todėl nedrįsau anksčiau išeiti. Tėvo dar nebuvo?

— Ne,— atsakė ji prislopintu balsu ir nuėjo pilstyti

arbatos prie židinio, kuris buvo nuo kambario atitvertas medžiagos gabalu, pakabintu ant vielos.

Juzius nusekė paskui ją už uždangos ir padėjo atsineštą maistą.

— Paėmiau šiandien iš senio pinigus už savaitę, gal paslėpsit, mama.

Jis padėjo keturis rublius su kapeikomis; gaudavo penkis per savaitę.

— Nieko sau nepalieki?

— Mamyte, man nieko nereikia. Gaila tik, kad dar negaliu uždirbti tiek, kiek mamai reikia, — pasakė jis paprastai; jo drovumas buvo visai išnykęs.

Jis suraikė duoną ir norėjo grįžti į kambarį.

— Juziau, sūneli brangus, vaikeli mano mylimiausias,— verksmingai sukuždėjo motina, ir ašaros kaip žirniai ėmė riedėti jos sumenkusiais skruostais ir kristi ant sūnaus galvos, kurią ji spaudė prie krūtinės.

Vaikinas pabučiavo jai rankas ir nušvitusiu veidu sugrįžo pas brolius ir seseris, sėdinčius ant žemės, prie mažo grotuoto langelio į šaligatvio pusę; jų buvo ketvertas, nuo dvejų iki dešimties metų amžiaus, jie žaidė labai tyliai, nes vyresnis už juos trylikos metų berniukas gulėjo lovoje; jis sirgo džiova; lova buvo truputį atstumta nuo sienos dėl drėgmės, kuri lašėjo ant patalynės.

— Antosiau! — pasilenkė Juzius ties pagalviu prie blyškaus pažaliavusio veido, kuris iš margų patalų žvelgė stiklinėmis, nemirksinčiomis akimis su kažkokia tragiška merdėjimo ramybe.

Ligonis neatsiliepė, tik pakrutino lūpas ir įbedė į jį pilkas blizgančias akis, o paskui vaikiškai švelniai palietė sulysusiais pirštais jo veidą, ir blausi šypsena, panaši į vystančių gėlių šypseną, nuslinko jo pamėlusiomis lūpomis ir atgaivino negyvą žvilgsnį.

Juzius atsisėdo prie jo, pataisė jam pagalvius, savo šukomis sušukavo jo išsidraikiusius, sulipusius ir minkštus kaip šilkas šviesius plaukus ir vėl paklausė:

— Antosiau, tau geriau šiandien?

— Geriau, — tyliai sušnabždėjo jis ir patvirtindamas sumirksėjo, nusišypsojo.

— Greit pasveiksi!

Patenkintas Juzius spragtelėjo pirštais. Būdamas sveikas ir stiprus, jis visai nejautė brolio ligos siaubo.

Antosius lėtai merdėjo džiova, prasidėjusia po stiprios infliuencos, o ligai padėjo skurdas, kuris ėdė visą šeimą jau dveji metai, tai yra nuo to laiko, kai jie atsikėlė iš kaimo į Lodzę; jį baigė užkamuoti motinos veidas, kuris kas dieną darėsi vis liūdnesnis, jį baigė užkamuoti jaunesnieji broliai ir seserys, kurie kas dieną darėsi vis tylesnis, ir tas amžinas staklių bildesys, kuris beveik be paliovos, dieną ir naktį drebino lubas viršum jo galvos, toji drėgmė, besisunkianti per sienas, tie kaimynų klyksmai ir muštynės, dažnai kylančios gretimuose rūsiuose ir viršuje; o labiausiai — tai, kad jis kasdien vis geriau suprato, jog jie vis labiau skursta.

Berniukas buvo labai protingas, o juos ištikusios nelaimės ir ta užsitęsusi liga jį dar labiau išprusino. O, be to, jis buvo romios ir svajingos prigimties.

— Juziau, ar laukai dar nežaliuoja? — tyliai paklausė jis.

— Ne, dar tik kovo penkiolikta šiandien.

— Gaila,— ir jo akis aptemdė gailesys.

— Po mėnesio bus žalia, ir tu jau būsi sveikas; surinksime draugus ir eisime į gegužinę.

— Jūs eisit vieni — ir mama eis, ir tėvas, ir Zoska eis, ir Adasius eis, visi eis, visi, o aš neisiu, ne, — pakratė jis galvą.

— Jeigu visi, tai juk ir tu su mumis.

— Ne, Juziau, nes manęs jau nebebus su jumis,— lėtai kalbėjo jis, ir jį ėmė dusinti ašaros. Antosius norėjo jas sulaikyti, bet nepajėgė, ir jos ėmė riedėti kaip dideli perlai, o jis žvelgė pro tas ašaras į kažkokią kraupią gelmę; lūpos pradėjo virpėti, ir didi mirties baimė taip ėmė krėsti berniuką, kad jis pašoko, tarytum norėdamas pabėgti. — Juziau, aš nenoriu mirti, nenoriu, Juziau! — sukuždėjo jis, ir kažkoks baisus skausmas pervėrė jam širdį.

Juzius apglėbė jį rankomis ir, bijodamas, kad nepastebėtų motina, užstojo jį ir pradėjo guosti.

— Nemirsi, daktaras vakar sakė mamai, kad vėliausiai gegužės mėnesį būsi visai sveikas. Neverk, nes mama išgirs,— tyliau sušnibždėjo jam.

Antosius kiek aprimo, greitai nusišluostė ašaras ir ilgai žiūrėjo į uždangą, už kurios buvo motina.

— Kai pasveiksiu, važiuosiu visai vasarai pas dėdę Kazių, ar ne?

— Mama apie tai jau netgi parašė dėdei.

— Birželio mėnesį, tada kaip tik jaunos laukinės antys jau bus paūgėjusios. Žinai, vakar aš sapnavau, kad plaukiojau valtimi po mūsų tvenkinį, o tu ir ponas Valickis šaudėte antis. Taip gražu buvo ant vandens! Paskui aš buvau tik vienas ir aiškiausiai girdėjau, kaip pievose plakė dalgius. Norėčiau pamatyti mūsų pievas.

— Dar pamatysi jas.

— Bet kad jos jau ne mūsų. Žinai, kodėl aš nuo to palvio nukritau, už ką tėvas mane taip prilupo? Aš nenorėjau tada sakyti, nes Macekas būtų gavęs į sprandą, bet tai jis kaltas, taip laisvai susegė diržus, kad balnas kartu su manim persikreipė, ir todėl aš

nuvirtau. O tetušio eržilu tai aš jau nebijočiau jodinėti. Supranti, užmaučiau jam apynasrį su žąslais, paimčiau trumpai pavadį, kad negalėtų plėštis aukštyn ir nestotų piestu, ir tada nesmarkiai užkirsčiau šmaikščiu jam per pilvą, eitų, ką?

— O, eitų, bet jam nesuverši žąslų, jis kieto snukio.

— Sutrauksiu, Juziau! O, aš jį paimčiau šitaip, — berniukas rankomis pradėjo rodyti, kaip paims pavadį; besistengdamas jis suraukė antakius, čepsėjo lūpomis ir lenkė galvą, tarytum pasiduodamas arklio judesiams.

Skruostus jam išmušė raudonos dėmės.

— Juziau, ir mes važiuosime! — šaukė vaikai, burdamiesi prie lovos.

— Važiuosite, bet karieta, — atsakė jis rimtai.

— Kalieta, su ketuliais saltokais,— čiauškėjo mergaitė, glausdama prie Juziaus kelių šviesią kaip linai galvutę ir žvelgdama į brolius mėlynomis, kupinomis džiaugsmo akutėmis.

— Ei, ei, no! — šūkavo rubuilis berniukas, stumdamas kėdutę ir pliekdamas ją kažkokiu botagu, padarytu iš motinos prijuostės raiščių.

— Važiuosi, Helia, visi važiuos, ir Ignasius, ir Bolesius, ir Kazius.

— Mama mus aprengs, ir važiuosime į bažnyčią, ar taip, Juziau?

— Juziau, o aš žinau, kas yra bažnyčia! Tai tas namas, į kurį mes taip ilgai važiavom už malūno ir ten gloja valgonai bummm... buuum... o žmonės nešioja ant lazdų tokias skaras su paveiksliukais ir šitaip gieda: A! a! a! a! — užtraukė jis, mėgdžiodamas girdėtas bažnytines giesmes; pasiėmė iš kampo šluotą, pakabino ant jos krauju suteptą Antosiaus

nosinę ir labai rimtas ėmė vaikščioti aplink stalą.

— Palauk, Bolciau, padarysim bažnyčią, — sušuko vyresnioji mergaitė, ir tuojau visi apsigobė galvas, kas kuo turėjo, pasiėmė nuo komodos knygas.

— O aš būsiu kunigas,— garsiai pareiškė vyriausias iš jų, devynmetis Ignasius.

Jis apsigaubė prijuoste, užsidėjo motinos akinius, atskleidė knygą ir ėmė plonu balseliu giedoti:

— *In saecula saeculorum... um...*[1]

— Amen!.. — choru atsakė vaikai, ir visi giedojo, labai rimtai vaikščiodami aplink stalą.

Jie sustodavo prie kiekvieno kampo, nes kunigas priklaupęs juos žegnodavo, sugiedodavo kelis garsus, o paskui visi eidavo toliau, iš širdies giedodami tas giesmes, kurios kaime nuo kūdikystės buvo jų penas.

Jaskulska tylėdama žiūrėjo į juos.

Antosius taip pat pusbalsiu niūniavo, Juzius žvelgė į motiną, o ši, vogčiomis šluostydamasi akis, parimo ant staliuko ir valandėlę paskendo toje netolimoje praeityje, kuri taip stipriai gyveno jų širdyse.

O Antosius į tuos prisiminimus dėjo visą savo širdį.

Jis liovėsi giedojęs, nes, prarades tikrovės jausmą, visa siela persikėlė į tą numylėtąjį kaimą, kurio ilgėdamasis nyko tarytum augalas, persodintas į blogą dirvą.

— Vaikai, arbatos gerti! — po valandėlės pašaukė motina.

Antosius tuojau pat pabudo ir, nebežinodamas, kur esąs, beveik nustebęs ėmė dairytis po kambarį, apžvelgė tas nuo drėgmės pažaliavusias sienas, ant kurių drauge su visa šeima puvo išgelbėti iš sudužiu-

[1] Per amžių amžius *(lot.)*.

mo prosenių portretai pajuodavusiais rėmais, apžvelgė tą baisią tikrovę, ir jo akyse sužibo ašaros; jis gulėjo nebylus ir sustingusiomis akimis žiūrėjo į pilkai rusvus drėgmės lašus, žvilgančius ant sienos.

Juzius pastūmė stalą į vidurį, ir netrukus aplink jį susėdo visa šeima, vaikai godžiai puolė duoną ir arbatą, tik Juzius nevalgė, jis rimtai, tėviškai žiūrėjo į tas šviesias galvas ir į akis, su nerimu stebėdamas, kaip nyksta duona, ir į motiną, kuri kankinės veidu, sulinkusi, sunykusi slankiojo po kambarį tarsi švelnus šešėlis ir glamonėjo visus stipriu beribės meilės žvilgsniu. Jos aristokratiškas, labai švelnių ir dailių bruožų veidas buvo tarsi paženklintas sustingusio skausmo žyme ir dažniausiai krypo į ligonį.

Gerdami arbatą, visi nieko nekalbėjo.

Viršum galvų be paliovos tratėjo audimo staklės ir dusliai ūžė rateliai, dėl to nuolat virpėjo visas namas, o kartais iš gatvės prasiskverbdavo pro langelį ir užtvindydavo kambarį prislopintas klegesys arba per purvus brendančių žmonių šlepsėjimas, pravažiuojančių ratų klerkimas, pakinktų žvangėjimas.

Lempa su žaliu gaubtu blausiai žibeno kambaryje, apšviesdama tik vaikų galvas.

Staiga atsivėrė durys ir įbėgo jauna mergina, triukšmingai nusidaužydama į slenkstį purvą nuo kojų.

Ji smarkiai pabučiavo Jaskulską, išsiglėbesčiavo su vaikais, kurie klegėdami puolė prie jos, padavė ranką Juziui ir pasilenkė prie ligonio.

— Labas vakaras, Antosiau, še tau žibuoklių! — sušuko ji ir, atsegusi nuo iškilaus biusto puokštelę, numetė jam ant krūtinės.

— Ačiū. Gerai, kad atėjai. Ačiū, Zoska!

Jis godžiai traukė švelnų gėlių kvapą.

— Ar tiesiai iš namų?

— Ne, buvau pas Šulcovą. Felekas grojo armonika, pasiklausiau truputį ir nulėkiau pas Manią, o iš jos užsukau pakeliui pas tamstas.

— Mama sveika?

— Ačiū jums, labai sveika, nes taip išsibarė su mumis, kad tėvas nuėjo alaus gerti, o aš pabėgau visam vakarui. Žinai, Juziau, tas tavo jaunasis Baumas labai dailus tipelis.

— Susipažinai su juo?

— Šiandien per pietus man jį parodė viena šukuotoja.

— Labai geras žmogus,— karštai pasakė jis ir ėmė stebėti Zoską, kuri, nenustygdama vietoje, pavadavo Jaskulską ir pilstė už ją arbatą, apžiūrėjo ant senos komodos gulinčias knygas, pačiupinėjo vąšeliu nertą staltiesę, kuria buvo uždengta siuvamoji mašina, suglostė vaikams plaukus ir sukinėjosi po kambarį kaip vijurkas.

Liūdną ir niūrų kaip kapas butą ji pripildė veržlios jaunystės džiaugsmo ir sveikatos, kuri tryško iš jos tamsių labai gražių veidukų ir juodų, guvių akių.

Jos judesiuose ir kalboje buvo daug vyriško ryžtingumo — tai darbo fabrike ir nuolatinio bendravimo su vyrais pasėka.

— Jums nereikėtų nešioti tos skaros, ji jus biaurina.

— Ta tavo pastaba, Zose, juokinga.

— Ogi va! — pliaukštelėjo ji sau per šlaunį, timptelėjo už labai dailios nosytės su mažytėmis, puikiai išlenktomis šnervėmis ir vėl pradėjo taisytis plaukus priešais mažą veidrodėlį, kabantį ant sienos.

— O tu vis gražėji, Zose!

— Taigi! Vakar tą patį man pasakė jaunasis Kesleris, tasai mūsų verpyklos direktorius.

Ji smagiai nusijuokė.

— Tau tai patinka?

— Man vis tiek. Visi vaikinai man taip sako, bet aš tik juokiuosi,— paniekinamai išpūtė ji labai raudonas lūpas, bet iš pasitenkinimu švytinčio veido buvo matyti, kad tie pagyrimai jai malonūs.

Ji šnekėjo be paliovos, pasakodama įvairias smulkmenas apie jų fabriko darbininkes, meistrus, direktorius; paskui padėjo Jaskulskai nurengti prieš miegą vaikus, kurie smarkiai dėl to priešinosi, nes visi ją mėgo — taip ji mokėjo sudominti ir pralinksminti.

— Žinot, aš pardaviau ir tas nertines lovatieses, ir dvi palaidinukes. Pinigai bus šeštadienį po algos.

— Tegul dievas tau atlygina, Zose!

— Ką ten! Jūs padarykite daugiau tokių palaidinių, tik truputį puošnesnių, o aš jau įpiršiu mūsiškiams.

— Kas nupirko lovatieses?

— Jaunasis Kesleris. Pamatė, kaip per pavakarius rodžiau kontoroje, pasiėmė namo ir pasakė, kad motina nupirko; netgi nesiderėjo, jis fainas bernas! Antosiau, o atsimeni, kaip pernai šokome per Manią?

— Atsimenu,— guviai atsakė jis.

— Šiais metais fabrikas turi visiems surengti gegužinę, važiuosime į Rudą. Aš, tegu mama net galva eina, vis tiek su tėvu tenai nuvažiuosiu. Juziau, ar grojote sekmadienį?

— Grojome, bet Adasiaus nebuvo, ar jis namie buvo?

— Ką ten Adasius, tur būt, jau mėnuo, kai jo nėra namie, pasakojo, kad nuolatos sėdįs pas tas ponias Spacerovoj, bet, sako, jos esančios kažkokios pamaivos.

— Nekalbėk taip, Zose, aš gerai pažįstu ponią Lapinską ir ponią Stecką, jos labai doros moterys, neteko, kaip ir mes, turto, o dabar sunkiai dirba, kaip ir visi.

— Aš tai nežinau, mama sakė, bet mama kartais taip meluoja, kad net dūmai rūksta, o tas ponias nuolat apšneka, gal būt, dėl to, kad Adamas amžinai ten sėdi.

Adamas tai buvo Malinovskis, tas pelenų spalvos blondinas žaliomis akimis, tikras Zoskos brolis.

— Ar tėvas naktį vaikšto į darbą?

— O kaipgi, kinkuoja nuo dešimtos iki šešių ryto.

— Žinote, mama,— prabilo Juzius. — Šiandien per pietus Piotrkovo gatvėj sutikau Stachą Vilčeką, tą, kuris man duodavo pamokas šeštoje klasėje, Kurovo vargonininko sūnų. Atsimenate jį, mama? Vieną kartą per atostogas buvo pas mus.

— Ką jis veikia Lodzėje?

— Nežinau, sakė, kad viską dirba, tarnauja geležinkelio ekspedicijoje, bet kartu užsiima įvairiais biznias: laiko arklius, kuriais vežioja anglį iš stoties į fabrikus, turi malkų sandėlį Nikalojaus gatvėj ir Varšuvoj, rodos, žada atidaryti Zgežo fabrikų liekanų krautuvę. Kalbino mane, kad imčiau vietą jo sandėlyje.

— Ką jam pasakei?

— Griežtai atsisakiau, nors gal ir daugiau mokėtų, bet kas žino, kaip ilgai jis išsilaikys.

— Gerai padarei, to dar betrūko, kad priklausytum nuo kažkokio vargonininko sūnaus. Aš jį gerai atsimenu dar iš tų laikų, kai jis mums atnešdavo kalėdinių paplotėlių.

— Dailus bernas? — paklausė Zosė.

— O, dailus ir taip elegantiškai rengiasi, lyg mažiausiai būtų fabriko savininkas. Siunčia linkėjimų mamai ir sakė, kad ateis mus aplankyti.

— Juziau tu mano, geriau tegul jis neateina, kam turi matyti, kaip ir kur mes gyvename, ne, ne, ne, man būtų labai nemalonus tas vizitas. Tepadeda jam dievas bizniauti, bet kam jis turi žinoti mūsų padėtį.

— Bet, matot, ponia, toks kartais gali būti naudingas.

— Zosia tu mano, jau iš tokių tai mes nereikalausime pagalbos,— pertraukė ji gana aitriai, nes visu savo išdidumu pasipiktino tuo, kad reikės ką nors imti iš kažkokio vaikino, kuriam geresniais laikais pati yra padėjusi patekti į gimnaziją, iš kažkokio vargonininko sūnaus, kuris buvo priimamas prieškambaryje ir sušelpiamas įvairiais produktais.

Toji galimybė pasirodė tarytum siaubas jos giminės išdidumui.

— Pareina tėvas su daktaru,— sukuždėjo Antosius, išgirdęs žingsnius koridoriuje.

Iš tikrųjų įėjo Jaskulskis, lydimas Vysockio, apie kurį buvo kalbama, kad jis turi gausiausią klientūrą Lodzėje, bet užtat yra savo motinos išlaikytinis, nes gydo vien tik skurdžius.

Jis draugiškai su visais pasisveikino, kiek ilgiau pažvelgdamas į Zoską, kuri išėjo pirmyn, kad ją geriau matytų, o paskui ėmė apžiūrinėti ligonį.

Zoska taip uoliai padėjo jam kilnoti Antosių, taip sukinėjosi prie lovos, kad, netekęs kantrybės, jis pasakė:

— Prašau palikti mus vienus.

Suirzusi ji nuėjo už uždangos, kur Jaskulskis sėdėjo ant anglių dėžės ir, beveik verkdamas, teisinosi žmonai.

— Garbės žodis, nesu girtas. Buvau susitikęs su Stavskiu, prisimeni jį? Atvažiavo į Lodzę našlaitis, nes jį, kaip ir mus, vokiečiai išgliaudė iš dvaro. Nuėjome į Lenkų viešbutį, apverkėme savo dalią, išlenkėme po taurelę, štai ir visos mūsų išgertuvės, paskui tarpininkavau vienam žydui, pirkusiam arklius, ir vėl gėrėme magaryčias, ir daugiau jau nieko. Buvau pas Švarcą, vieta jau užimta, bet, sako, turinti atsirasti kažkokia vieta geležinkelio sandėliuose, rytoj eisiu pas direktorių, gal pavyks gauti.

— Kaip visuomet, tau pavyksta, — tyliai ir su kartėliu sušnibždėjo ji, neramiai stebėdama Antosių ir daktarą.

Jaskulskis įsmeigė paraudusias akis į lemputę ir nutilo. Jo išpurtusį veidą su vešliais šviesiais ūsais temdė beviltiškas bejėgiškumas ir kažkoks beveik tragiškas ištižimas.

Iš tikrųjų jis ir buvo ištižėlis.

Per ištižimą prarado savo ir žmonos turtą, per ištižimą jau dveji metai negalėjo susirasti darbo, nes jeigu, bičiulių padedamas, kokį ir gaudavo, tai per ištižimą vėl netekdavo.

Jis buvo perdėtai jautrus, turėjo nepaprastai silpną galvą, ištvermės nė už skatiką, verkdavo dėl menkiausios priežasties, gyveno palikimų ir geresnių laikų viltimi, o tuo tarpu ieškojo darbo, tarpininkavo arklių prekyboje ir po truputį darėsi girtuoklis taip pat per ištižimą, nes nepajėgė atsispirti progoms ir leido šeimai nykti iš skurdo, kadangi pats nesugebėjo rasti išeities, pagaliau nieko nemokėjo ir niekam netiko.

Jaskulska ėmė siūti palaidinukes, prijuostes, kykus ir sekmadieniais vaikščiojo į senamiestį pardavinėti; ėmė skalbti darbininkams, gyvenantiems tame pačiame

name, bet pritrūko jėgų; pradėjo tiems patiems darbininkams virti valgį, bet ir to neužteko; tada, nors ir žinojo, kad pati nieko nemoka, ėmė mokyti įvairių meistrų ir fabrikų tarnautojų mergaites lenkų bei prancūzų kalbų ir skambinti fortepijonu.

Visi tie uždarbiavimo būdai, tas įtemptas darbas kasdien po aštuoniolika valandų duodavo jai iš viso dešimt rublių per mėnesį.

Tačiau ji gynė visus nuo bado mirties — ir apgynė.

Jų padėtis ėmė taisytis nuo to laiko, kai Juzius pradėjo uždirbti po dvidešimt rublių per mėnesį ir atiduoti juos motinai iki paskutinio skatiko.

— Kaip, ponas daktare? — paklausė ji, eidama prie gydytojo, kai šis baigė apžiūrėjimą.

— Be pasikeitimų. Vaistus duokit tuos pačius, o į pieną galima įpilti konjako.

Jis išsiėmė iš palto butelį ir dėžutę su milteliais.

— Tai kaip? — paklausė ji taip tyliai, kad jis greičiau atspėjo, negu išgirdo.

— Nežinia. Būtinai reikia jį išsiųsti į kaimą, kai tik sušils. Aš galvojau apie vasaros kolonijas, bet tai ne jam. Šiaip ar taip, aš galiu pasirūpinti, kad du vyresniuosius išsiųstų drauge su kitais, praleisti kelias savaites kaime, jiems bus labai naudinga.

— Ačiū jums,— sukuždėjo ji.

— Na, šaunuoli, važiuosim vasarą pasiganyti, ką?

— Gerai, ponas daktare.

— Ar mėgsti skaityti?

— Labai, tik kad aš jau perskaičiau visas knygas, net senus kalendorius.

— Rytoj atsiųsiu tau naujų knygų, bet ką perskaitysi, turėsi man papasakoti.

Antosius stipriai spaudė jam ranką, iš džiaugsmo negalėdamas ištarti žodžio.

— Na, lik sveikas, po poros dienų vėl užsuksiu pas tave.

Jis švelniai paglostė jo prakaituotą ir šaltą kaktą ir ėmė vilktis paltą.

— Ponas daktare, — nedrąsiai sukuždėjo berniukas. — Jos taip kvepia, tos žibuoklės. Mano brangiausias daktare, paimkite jas. Jūs man toks geras, kaip mama, kaip Juzius, paimkite, man davė Zoska, paimkite jas, — prašė jis tylutėliai ir taip nuoširdžiai, kad sugraudintas Vysockis šypsodamasis prisisegė žibuokles prie palto atlapo.

Jam atsisveikinant, Jaskulska norėjo įbrukti į ranką rublį.

Jis atšoko kaip nuplikytas.

— Be kvailysčių, ponia, — susierzinęs šūktelėjo jis.

— Betgi aš negaliu reikalauti, kad jūs, daktare, tiek vargtumėte ir gaišintumėte laiką... ne.

— Pagaliau berniukas jau man užmokėjo. Labanaktis, ponia.

Jis dingo koridoriuje drauge su Jaskulskiu, kuris jį lydėjo skersgatviais iki Piotrkovo gatvės.

— Kvailos šlėktiškos fanaberijos, — murmėjo Vysockis, bėgdamas taip greit, kad Jaskulskis negalėjo suspėti.

— Ar neturite, daktare, man ko nors, — nedrąsiai paklausė jis, pagaliau pasivydamas Vysockį.

— Vietų yra, tik ten reikia dirbti.

— Vadinasi, aš nenoriu dirbti?

— Gal tamsta ir nori, tik Lodzėje to nepakanka, čia reikia mokėti dirbti. Kodėl tamsta nesėdėjai pas Veisblatą? Vieta buvo nebloga.

— Garbės žodis, aš niekuo nekaltas. Direktorius mane taip persekiojo, kad negalėjau ištverti, nuolat mane įžeidinėjo...

— Tiems, kurie įžeidinėja, duodama į dantis, o svarbiausia, nereikia duoti pagrindo nei pokštams, nei įžeidimams. Gėdos turėjau dėl tamstos.

— Kodėl, juk aš dirbau sąžiningai.

— Žinau, bet man buvo gėda dėl tamstos ištižimo.

— Dirbau, kaip mokėjau ir sugebėjau,— sukuždėjo jis proverksmiais.

— Neverk tamsta, po velnių, neperši man aklo arklio, tai tikiu ir paprastu žodžiu.

— Duodu garbės žodį, bet jūs mane įžeidžiate...

— Tai grįžk tamsta su dievo pagalba namo, o aš ir pats surasiu Piotrkovo gatvę.

— Viso gero, — burbtelėjo Jaskulskis ir pasuko atgal.

Vysockiui buvo gėda dėl savo atžarumo tam lepšiui, bet jis taip jį erzino, kad nebegalėjo susilaikyti.

— Ponas Jaskulski,— sušuko jis nueinančiajam.

— Klausau jūsų.

— Gal jums reikia pinigų, galiu paskolinti kelis rublius.

— O ne, duodu garbės žodį, ačiū, — gynėsi jis silpnai, jau atsileisdamas ir užmiršdamas įžeidimą.

— Imk tamsta, atiduosi viską kartu, kai gausi tą tetos palikimą.

Įbruko jam į ranką tris rublius ir nuėjo.

Jaskulskis apsiašarojęs po žibintu apžiūrėjo pinigus, padūsavo ir nukiūtino namo.

Vysockis pasiekė Piotrkovo gatvę ir lėtai nužingsniavo į viršų, sunkiai slegiamas to skurdo, kurį kasdien matė.

Pavargusiomis, liūdnomis akimis jis žvelgė į nuščiuvusį miestą, į fabrikus, kurie gale kiemų dūlavo. kaip juodos miegančios pabaisos, į kur-ne-kur apšviestus langus, žvelgiančius į juodą, drėgną naktį. Jis

jautė keistą susinervinimą ir nerimą, širdis buvo kupina neišaiškinamos baimės ir tų keistų nuogąstavimų, kurie be išorinių priežasčių atlekia, užgula širdį ir taip ją gąsdina, kad žmogus tuomet susinervinęs ir būkštaudamas žiūri į namus, ar jie negriūva ant jo, laukia ir tikisi kažkokių baisių žinių, galvoja apie visas žmones ištinkančias nelaimes.

Panašiai buvo nusiteikęs Vysockis.

Jis nenorėjo eiti namo, nenorėjo netgi užsukti pavartyti laikraščių cukrainėje, pro kurią ėjo; tą akimirką jis buvo abejingas viskam, nes jo širdį vis smarkiau ėdė nerimo slogutis.

— Kvailai gyvenu, — galvojo jis. — Visai kvailai!

Prie teatro jis kaktomušais susidūrė su Melia, kuri su Ruža ėjo iš vaidinimo; karieta važiavo paskui jas.

Jis gana abejingai nusilenkė ir norėjo iškart atsisveikinti.

— Nepalydėsi mūsų?

— Nenorėjau jūsų trukdyti.

— Eikš arbatos išgerti, namie jau tikriausiai laukia Bernardas.

Jis nuėjo tylus, netardamas nė žodžio, nes nenorėjo netgi kalbėti.

— Kas tau yra, Vysocki?

— Nieko, tik paprastas susinervinimas ir kažkokia smarki apatija.

— Atsitiko kas bloga?

— Ne, bet laukiu blogos žinios, o nuojauta dar niekad nėra manęs apgavusi.

— Manęs taip pat, bet aš gėdinausi prisipažinti, — sukuždėjo Melia.

— Be to, buvau šiandien pas skurdžius, tiek prisirijau žmonių vargo vaizdų, kad pasigėriau.

Jį nupurtė šiurpulys.

— Tu sergi gailestingumu, kaip sako Bernardas apie tave.

— Bernardas! — šūktelėjo jis garsiau,— jis turi nuolatinį visko apspiaudymo *delirium tremens*[1], jis yra kaip tas aklasis, kuris nori visiems įkalbėti, kad nieko nėra, kadangi pats nemato.

— Kas tai per skurdžiai? Gal reiktų jiems padėti? — paklausė Melia.

Jis nupasakojo joms Jaskulskių ir kitų darbininkų šeimų būklę.

Ji klausėsi su užuojauta ir įsimindama adresus.

— Kodėl žmonės turi taip kankintis? Už ką? — sukuždėjo ji.

— Dabar aš klausiu, kas tau yra, Melia? Tu kone verki.

— Neklausk, nenorėk netgi žinoti.

Ji panarino galvą.

Vysockis neklausinėjo, tik pažvelgė į jos veidą ir vėl susimąstė.

Jis žiūrėjo į tuščias, nutilusias gatves, sutaškuotas žibintų eilėmis, į virtines namų, panašių į vieną greta kitos gulinčių pabaisų suakmenėjusias galvas, pabaisų, kurios, sunkiai ir neramiai miegodamos, gelsvoje gatvės šviesoje tarytum virpino langų stiklus.

— Kas jai yra? — galvojo jis, karštai pažvelgdamas į jos galvą ir jausdamas, kad tas jos liūdesys kelia jam skausmą ir ima slėgti.

— Tur būt, nelabai įdomu buvo teatre?

— Priešingai! Bet meilės galia yra baisi! — pasakė Ruža, tarytum tęsdama mintį. — Kaip ta Safo kentėjo! Visus jos šauksmus, maldavimus, visus jos skausmus atsimenu, dar jaučiu juos savyje. Mane išgąsdino tokia

[1] Baltoji karštligė *(lot.)*.

meilė, aš nesuprantu jos, netgi abejoju, ar galima taip stipriai jausti, taip visiškai atsiduoti meilei, taip pražūti joje.

— Galima... galima... — tyliai kuždėjo Melia, pakeldama akis.

— Pereik į mano pusę, Vysocki! Duok man ranką.

Ir kai jis tai padarė, ji paėmė jo liesą ranką ir pridėjo sau prie kaktos ir įkaitusio veido.

— Jauti, kaip aš karščiuoju?

— Baisiai. Kam vaikščioti į tokius jaudinančius spektaklius?

— Tai ką aš pagaliau turiu daryti! — skausmingai sušuko ji ir išplėstomis akimis sužiuro į jo veidą. — Tu man neduosi jokio patarimo dėl nuobodulio, o man jau nusibodo visi priėmimai, man įgriso pasivažinėjimai po miestą, man įgriso kelionės į užsienį, nes aš nekenčiu gyvenimo viešbučiuose, o teatras kartais dar sudomina mane, nes sudirgina nervus, suerzina, o aš mėgstu, kai mane kas nors smarkiai sukrečia.

— Kas atsitiko Meliai? — pertraukė jis, negirdėdamas, ką ji kalba.

— Tuojau sužinosi.

— Ne, ne, ne,— paneigė Melia, nugirdusi klausimą ir atsakymą.

Jie įėjo į apšviestą Mendelsono rūmų priemenę.

— Ponas Endelmanas yra? — sviedė Ruža tarnui klausimą drauge su skrybėle ir ilga pelerina.

— Medžiotojų kambaryje ir prašo, kad šviesiausieji ponai ten ateitų.

— Einam į medžiotojų, ten bus šilčiau, kaip mano buduare, šilčiau, negu čia, — kalbėjo ji, vesdama juos per eilę kambarių, silpnai apšviestų šešiašake žvakide, kuria švietė kelią tarnas.

Kambarys priklausė Stanislavui Mendelsonui, jaunesniajam Šajos sūnui, o jį vadino šitaip dėl tigro kailių kilimo bei tokių pačių portjerų prie durų ir dėl buivolo ragų baldų, apmuštų kailiu su ilgu pelenų spalvos plauku; ant sienos aplink milžinišką briedžio galvą su didžiuliais, plačiais it kastuvai ragais kabėjo daugybė ginklų.

— Laukiu visą valandą,— atsiliepė Bernardas, netgi nesikeldamas pasisveikinti; jis sėdėjo po briedžiu ir gėrė arbatą.

— Kodėl neatėjai mūsų pasitikti į teatrą?

— Nes niekad nevaikštau į teatro balaganus, pati juk žinai, jie tik jums tinka!

Jis paniekinamai susiraukė.

— Pamaiva! — nepatenkinta sušnibždėjo Ruža.

Jie susibūrė aplink staliuką, bet niekas neturėjo noro kalbėti.

Tarnas išdėliojo arbatą.

Kabinetą užtvindė slogi ir nuobodi tyla, tik spragsėjo degtukai, nes Bernardas kas minutę užsirūkydavo papirosą, arba dusliai kaukšėjo vienas į kitą biliardo rutuliai.

— Kas žaidžia?

— Stanislavas su Kesleriu.

— Mateisi su jais?

— Greit jie man nusibodo, o dar greičiau mane aplošė. Gal pradėsite pagaliau kalbėti!

Tačiau niekas nepradėjo.

Melią slėgė kažkokios nemalonios mintys, ji liūdnai žvelgė į Ružą ir vis šluostėsi ašarojančias akis.

— Melia, tu šiandien biauri! Verksnės moterys yra panašios į šlapius skėčius, suglausti ar išskleisti — jie visuomet varva. Nekenčių bobų ašarų, nes jos arba

netikros, arba kvailos. Mulkina arba teka dėl menkiausių priežasčių.

— Liaukis, Bernardai, nes šiandien net tavo palyginimai nedaro jokio įspūdžio.

— Tegul kalba, tai jo specialybė.

— Na ir tu, Ruža, nekaip atrodai. Tavo mina tokia, lyg prieškambaryje kas būtų tave stipriai glamonėjęs ir bučiavęs, ir, matyt, tas malonus aktas ūmai buvo nutrauktas pačioj geriausioj vietoj...

— Šiandien tu visai nemandagus.

— Man tai visai nesvarbu.

— Tai kam kalbi kvailystes!

— Todėl kalbu, kad visi baigiate užmigti, kad tu, Vysocki, atrodai panašus į lajinę žvakę, kuri rūksta ant šabasinio stalo ir varvina graudulį ant žaviųjų Sulamičių.

— Man pasaulyje nėra taip gera, kaip tau.

— Teisybę tu sakai, man labai gera, — nervingai ėmė juoktis jis, užsirūkydamas papirosą.

— Vėl maivais! — sušuko Ruža, nes jis pradėjo įkyrėti.

— Ruža! — sušuko jis pašokdamas, tarytum botagu užkirstas. — Arba klausykis visko, ką sakau, arba manęs daugiau nebematysi savo namuose.

— Pyksti, o aš nenorėjau tavęs įžeisti.

— Mane pykina tavo apibrėžimai. Vadini mane pamaiva, o visai nepažįsti manęs. Ką tu gali žinoti apie mane, apie mano gyvenimą; ką gali žinoti apie vyrą merginos, dar neišsivadavusios iš skudurų ir mergautinio nuobodulio! Nieko, absoliučiai nieko, tik tiek: kaip apsirengęs, kokie jo plaukai ,ir akys, ką įsimylėjęs, ar gerai šoka ir panašiai. Matai mano drabužius, o nori apibūdinti mane visą. Šauki man: „Pamaiva!" Kodėl? Todėl, kad aš kartais išrėžiu paradoksą apie

gyvenimo, darbo ir pinigų menkystę. Jeigu tai sakytų Vysockis, tu patikėtum, nes jis nieko neturi ir todėl sunkiai dirba, o aš, atseit, maivaus, nes į visa tai spiaunu, bet kaipgi panelė galėtų suprasti, jog visa tai rimtai sakau aš, turtingas žmogus, *Keslerio ir Endelmano* fabriko akcininkas! Lygiai taip pat Miulerį vadini „juokdariu!", nes tik matai, kaip jis pas tave kūliais verčiasi, pasakoja pokštus ir meilės nuotykius; jis juokingas, bet be to kvailiojančio Miulerio yra dar kitas Miuleris, Miuleris, kuris mąsto, mokosi, pastebi, samprotauja — žinoma, nei jis, nei aš neateiname pas tave su savo samprotavimais, su savo vidiniu „aš", nesakome tau, kas mus slegia, graužia arba žavi, nes tau to nereikia; tu nuobodžiauji, ir mes tau reikalingi pramogai, todėl iš tikrųjų mes daromės juokdariai jums, nes mums patinka kartais pabūti juokdariais ir įvairiais būdais pasivartyti prieš nuobodžiaujančias Lodzės žąseles! Apžiūrinėjate mus kaip audeklus ant prekystalio, vertinat pagal tai, ar jis tiks jums prie veido. Pagaliau — moterims kalbėti protingai tai pilti vandenį į rėtį.

— Gal mes ir kvailos, bet tu pasipūtėlis.

— O jeigu mes to nepastebim, tai kam mane kaltini, čia tavo kaltė, jūsų kaltė, kad elgiatės su mumis kaip su vaikais,— prabilo Melia.

— Nes esate ir liksite vaikai,— griežtai rėžė jis ir atsistojo.

— Tai kam tos pretenzijos, kad nesielgiam kaip suaugę?

— Jeigu pykstate ant manęs, aš išeinu, labanakt! — Jis pasuko durų link.

— Pasilik, Bernardai, prašau tave! — sušuko Ruža, pastodama jam kelią.

Jis pasiliko, bet nuėjo į kitą kambarį ir atsisėdo prie fortepijono.

Ruža, įaudrinta jo žodžių, vaikščiojo po kambarį. Vysockis tylėjo, Bernardo žodžiai skambėjo jam kaip zyzimas, kurio jis nesistengė suvokti; jis žiūrėjo į Melią, kuri, užsikniaubusi ant stalo, blausiai žvelgė į priekį.

— Sėsk prie manęs, — sukuždėjo ji, pajutusi jo karštą žvilgsnį.

— Kas tau yra? — paklausė jis, pasilenkęs prie jos veido.

Prislopintas balsas suvirpo tokiu ypatingu švelnumu, kad įžiebė jos širdyje kažkokį nuostabiai malonų džiaugsmą ir nutvieskė liepsna jos veidą ir rankas.

Tačiau Melia neatsiliepė, nes jai užėmė žadą, o po to akimirką trukusio malonaus susijaudinimo ją sukrėtė tokia baisi širdgėla, kad pilkose akyse sužibo ašaros; ji priglaudė veidą prie padėtos ant stalo jo rankos delno, o ilgai traminamos ašaros pabiro kaip stambūs grūdai, pasipylė jam ant rankos lyg deginantis srautas.

Tos ašaros taip jį sugraudino, kad jis ėmė beveik nesąmoningai glostyti jos papurusius plaukus ir švelniu, jausmingu balsu kuždėti kažkokius beveik beprasmiškus žodžius.

Jos galva slinko vis arčiau, nes kiekvienas jo rankos prisilietimas ją įelektrindavo, užliedavo nuostabiu, neapsakomu malonumu. Ją apėmė pašėlęs noras padėti galvą jam ant krūtinės, apkabinti rankomis kaklą, prisiglausti prie jo ir pasakyti viską, viską, kas ją kamavo.

Švelnumo kupina jos širdis troško šitokios glamonės taip, kaip ir meilės, tačiau šią akimirką ji bijojo

išsiduoti jį mylinti, sulaikoma vien tik kažkokio nesąmoningo, drovaus moteriško pasyvumo. Ji verkė taip tyliai, jog tik riedančios ašaros ir nervingai virpančios blyškios lūpos rodė, kas jai yra.

Ji žvelgė į jį pro tas ašaras, kurios minkštino jo širdį ir taip keistai jaudino, jog jis bijojo pasiduoti pagundai pabučiuoti įkaitusias nuo verkimo jos lūpas. Nes jis jos nemylėjo, tai, ką jautė netgi šią akimirką, buvo tik didelė užuojauta dėl skausmo. Jis net nepastebėdavo jos meilės jam, tematė draugystę, nes troško draugystės.

Bernardas skambino su vis didesniu įkarščiu, daužė fortepijoną; padriki, trankūs kažkokio pasiutiško skerco garsai gaudė tuščiuose kambariuose ir virpėjo lyg pašėliškas, pašaipus juokas, besiritinėjantis kilimais.

Ruža vaikščiojo po kambarių anfiladą, į nieką nekreipdama dėmesio, ji kartkarčiais išnirdavo iš šešėlių, pereidavo medžiotojų kambarį ir dingdavo tolimesniuose, o netrukus vėl sugrįždavo, žingsniuodama vis taip pat sunkiai, krypuodama klubais.

Ji apsimetė susimąsčiusi, o iš tikrųjų norėjo duoti laiko išsiaiškinti Meliai su Vysockiu ir taip nerimavo, kad juodu sėdėjo greta vienas antro nejudėdami ir tylėdami. Ji norėjo pamatyti, kaip juodu, kuždėdami meilės žodžius, puls kits kitam į glėbį, ris vienas antrą bučiniais; ji iš anksto viską taip gerai įsivaizdavo ir taip godžiai troško pamatyti panašią sceną, kad vaikščiodama nuolat atsigręždavo, norėdama juos pagauti besibučiuojančius.

— Ištižėlis! — širsdama galvojo ji ir, stabtelėjusi prieš duris, iš tamsos stebėjo jo galvą ir veidą. — Aūstrė! — nepatenkinta sumurmėjo ji ir atsigręžė į Bernardą, kuris baigė skambinti.

— Pirma valanda! Labanakt, Ruža, einu namo.

— Eisiu kartu,— sušuko Melia. — Jei nori, tai pavėžėsiu tave, mano arkliai laukia prie vartų.

Ji kreipėsi į Vysockį, kuris lyg mieguistas segiojosi nuolat atsisegančias surduto sagas.

— Gerai.

— Melia, neužmiršk, kad šeštadienį ponios Endelman gimimo diena, — atsisveikindama pasakė Ruža.

— Brolienė šiandien mane prašė priminti jums, kad jūsų laukia išsiilgę.

— Vakar gavau kvietimą, bet ar būsiu — nežinau!

— Būtinai ateikite, pamatysite daugybę keistenybių, drauge pasišaipysime iš brolienės. Ruošiama staigmena maloningiems svečiams: koncertas, naujas paveikslas ir ta paslaptingoji Travinska.

— Būsime, ją verta pamatyti.

Vysockis palydėjo Melią iki karietos.

— Nesėsi? — paklausė ji nustebusi, nes jis padavė atsisveikindamas ranką.

— Ne, atleiskite man, panele... Man reikia pasivaikščioti... Aš taip susinervinau,— pasiteisino jis gana nevykusiai.

— A... tai labanakt, pone! — pabrėžtinai tarė ji, įsižeidusi dėl jo atsisakymo, bet Vysockis, to nepaisydamas, pabučiavo jai ranką. Labai gailėdamasi, kad buvo tokia atšiauri, Melia jau iš karietos atsigręžė į jį.

— Eikime kur į smuklę,— tarė Bernardas.

— Ne, ačiū, šiandien aš nenusiteikęs.

— Eisime į „Šato".

— Man reikia tuojau eiti namo, motina manęs laukia.

— Nepatinka man tokios šnekos, jau kuris laikas tu esi keistas, atrodai, lyg būtum prarijęs meilės bacilą.

— Ne, duodu tau garbės žodį, aš neįsimylėjęs.

— Įsimylėjęs, tik dar pats to nesuvoki.

— Vadinasi, tu žinai daugiau, negu aš pats, tai ką gi, malonėk pasakyti?

— Melią.

Vysockis ėmė gana nenuoširdžiai juoktis.

— Smarkiai prašovei pro šalį.

— Ne, šituose dalykuose aš niekad neklystu.

— Tebūnie taip, bet kam tu man tai sakai? — prašneko jis be didelio noro.

— Nes man tavęs gaila, kad įsimylėjai žydę.

— Kodėl? — paklausė Vysockis.

— Nes žydės yra geros flirtuoti, lenkės mylėti, o vokietės veislinei bandai steigti. Bet žydė tavo žmona — niekuomet, geriau jau pasiskandink.

— O gal aš tau trukdau? Būkime atviri vienas kitam, — nesivaldydamas sušuko Vysockis stabtelėjęs.

— Ne, garbės žodis, ne. Kas per mintis? — sausai nusijuokė jis. — Tik draugiškai įspėjau tave, nes tarp jūsų yra per dideli rasiniai skirtumai, kad juos galėtų išlyginti net stipriausia meilė. Negadink savo rasės, nevesk žydės ir lik sveikas.

Jis pasisamdė vežiką ir nuvažiavo namo, o Vysockis vėl, kaip prieš dvi valandas, ėjo Piotrkovo gatve, bet ėjo sparčiai ir visai kitaip nusiteikęs.

Bernardo žodžiai paskatino jį daug galvoti, jis pats ėmė tikrinti savo jausmus, kuriuos jam kėlė Melia.

XI

Melia užsidarė savo kambaryje ir mąstė apie save. Ji gulėjo atmerktomis akimis ir klausėsi nakties tylos ir joje pačioje ėmusių kilti griežto protesto prieš tėvo ketinimus balsų, nes vakar rytą jis gana griežtai pateikė jai santuokos pasiūlymą, paprastą prekybinę pasiūlą, kurią atsiuntė didelė Sosnovicų firma „Volfišas ir Landau", turinti sūnų ir pageidaujanti jį apvesdinti su „Griunšpano ir Lansbergerio" firmos dukterimi.

Sandėris abiem pusėm atrodė naudingas.

Jaunasis Leopoldas Landau sutiko, jam buvo vis tiek ką vesti, kad tik žmona turėtų kraitį grynais pinigais ir pageidaujamo dydžio; pinigai jam buvo reikalingi savo bizniui įsteigti, o kadangi Melia turėjo tokį kraitį ir, be to, jam labai patiko iš nuotraukos, kurią piršliai slaptai jam pristatė, jis buvo pasirengęs vesti.

Ar ji jį myli, ar ji protinga ar kvaila, sveika ar serganti, gera ar pikčiurna — jam tai buvo *ganc fiksatuar!*, kaip pasakė jis tarpininkams.

Vakar jis atvažiavo į Lodzę, norėdamas apžiūrėti tą savo būsimąją.

Tetušis jam labai patiko, Melia jį sužavėjo, o fabrikas padarė puikaus biznio įspūdį, bet dėl to pastarojo seniui jis neišsiplepėjo, o priešingai, apžiūrinėdamas dėjosi labai abejingas ir gana paniekinamai žiūrėjo į gatavas skaras.

— Lodzės! — sukuždėjo jis prisimerkdamas.

— Nebūk tamsta kvailas, tai auksinis biznis! — karštai pasakė Griunšpanas.

Leopoldas neįsižeidė dėl per didelio nuoširdumo — biznyje nebūna pykčio — tapšnojo tetušiui per petį, ir juodu kaip geriausi bičiuliai sugrįžo pietauti.

Melia kamavosi prie stalo, su neapykanta širdyje klausydamasi sosnovicišių Landau komplimentų, ir tuojau, kai tik buvo galima, pabėgo pas Ružą.

— Pusę dienos laimėjau, o kas rytoj, kas paskiau? — galvojo ji dabar, gulėdama tamsoje ir žiūrėdama į užuolaidą, pro kurią mėnulis žėrė į kambarį žalzganą šviesą, kuri lyg virpančios dulkės spindėjo ant šviesaus kilimo ir tamsios koklinės krosnies. — Neprivers manęs juk, ne,— griežtai pridurdavo ji ir pasibiaurėdama pagalvodavo apie Leopoldą, apie jo voverišką veidą; jo gargždžiantis balsas ir atvipusios, seilėtos negriškos lūpos kėlė jai tiesiog fizinį pasišlykštėjimą.

Ji užsimerkdavo ir slėpė galvą pagalviuose, stengdamasi nusikratyti tuo prisiminimu. Ji nervingai krūpčiojo, tarsi vis dar jausdama koktų jo šaltų ir prakaituotų rankų prisilietimą; ji nesąmoningai nusišluostė rankas į antklodę ir ilgai jas apžiūrinėjo mėnesienoje, tarytum bijodama, kad tie prisilietimai nebūtų palikę biaurių žymių.

Ji jautė, kad visa širdimi myli Vysockį, kad jame myli visą tą pasaulį, kuriame augo Varšuvoje ir kuris taip skiriasi nuo ją supančio pasaulio.

Ji žinojo, kad netekės už Leopoldo, kad sugebės atsispirti bet kuriems tėvo ir šeimos reikalavimams, ir su tuo pasiryžimu išsisemdavo visa jos energija; vėliau ji galvojo jau tik apie Vysockį, net neklausdama, ar jis ją myli — per stipriai jį mylėjo, kad būtų galėjus tai pastebėti ar įsitikinti, jog jis abejingas.

Ji nepapasakojo jam šiandien apie savo kančias, nes jis buvo toks susinervinęs ir liūdnas, o, antra

vertus, su juo jausdavosi keistai nedrąsi, lyg vaikas, kuris nedrįsta skųstis vyresniesiems. Ją skaudžiai užgavo tai, kad jis nenorėjo su ja važiuoti, bet, prisiminus tą stiprų rankos paspaudimą ir pabučiavimą, nukrėsdavo malonus šiurpulys.

Ilgai ilgai ji gulėjo nejudėdama ir apmąstydama visą jų pažinties laiką bei šį vakarą; įsirėžusi ji smarkiau kniaubėsi į pagalvį, nes, prisiminus jo rankos prisilietimą, tą plaukų glostymą, ją nupurtydavo jaudulingas, malonus šiurpulys.

O paskui, kai kambario vidų jau ėmė vis labiau baltinti pilkas priešaušris, iškeldamas į dienos šviesą baldų ir daiktų kontūrus, ji galvojo apie pažįstamus daktarus, jų pasisekimą.

Ji turėjo dvi drauges, kurios ištekėjo už daktarų ir turėjo namus, visai ne blogesnius, kaip kai kurios fabrikantų žmonos. Tai ją visai nuramino, ir, svajodama, kaip ji pati tvarkytų tokius namus, kuriuose rinktųsi visa Lodzės inteligentija, ji užmigo.

Ji pabudo gana vėlai ir labai skaudančia galva.

Kai įėjo į valgomąjį, visa šeima jau buvo susirinkusi antrų pusryčių.

Pirmiausia ji pavalgydino senelę ir, nekreipdama dėmesio į kažką šūkaujantį Zygmuntą, atsisėdo prie stalo.

Griunšpanas, kaip paprastai, vaikščiojo po kambarį su pilna arbatos lėkštute, kurią kilnojo prie lūpų abiem rankom; jis vilkėjo vyšnių spalvos aksominiu chalatu su auksu išsiuvinėta apykakle bei rankovėmis, ant viršugalvio kėksojo taip pat siuvinėta aksominė kepuraitė; visas buvo labai nušvitęs, garsiai sriubčiojo arbatą ir protarpiais greitai atsakinėjo Zygmuntui, kuris valgė skubėdamas, nes turėjo važiuoti į Varšuvą.

Sena teta, tvarkanti namų ūkį, krovė jam lagaminą.

— Zygmuntai, aš tau dedu švarius baltinius, tau reikalingi švarūs baltiniai?

— Gerai. Sakau tėvui,— tarė Zygmuntas,— kad nėra ko laukti, tegul Grosmanas tuojau išvažiuoja, jis iš tikrųjų serga. Tėvas su Regina tvarkys reikalus.

— Kas yra Albertui? — paklausė Melia, kuri po fabriko gaisro nebejautė jam buvusio palankumo.

— Turi felerį širdyje, jis labai susikrimto dėl tos ugnies.

— Tai buvo didelis fajeris, aš pats bijojau,— tėvas atkišo lėkštutę, kad Melia įpiltų jam arbatos, ir tik dabar pamatė jos pamėlusius paakius ir pilką, lyg pabrinkusį veidą.

— Kodėl tu šiandien tokia išbalusi, gal sergi? Mūsų daktaras netrukus bus šeimyniniame name pas vieną darbininką, galėtų ir tave apžiūrėti.

— Esu sveika, tik visai negalėjau miegoti.

— Mieloji Melia, aš žinau, kodėl tu negalėjai miegoti,— apsidžiaugęs sušuko jis ir švelniai paglostė jai veidą. — Tu truputį galvojai apie jį, aš suprantu.

— Apie ką? — griežtai paklausė ji.

— Apie savo būsimąjį. Bet jis siunčia per mane labų dienų, bus čia po pietų.

— Neturiu jokio būsimojo, o kai ateis, tai gali jį sau, Zygmuntai, priimti.

— Girdit, tėve, ką ta kvailė šneka? — piktai sušuko jis.

— Ša, Zygmuntai, prieš vestuves visos panelės taip kalba.

— O kuo vardu tas... ponas? — paklausė ji, paveikta kažkokios naujos minties.

— Ji neatsimena! Koks čia vėl naujas pokštas?

— Zygmuntai, aš su tavim nekalbu, todėl palik mane ramybėj.

— Bet aš su tavim kalbu, todėl turi manęs klausytis! — sušuko jis, greit atsisagstydamas mundierių; šitaip jis visada darydavo susierzinęs arba susijaudinęs.

— Ša... ša... vaikai. Aš tau pasakysiu, Melia, jis vadinasi Leopoldas Landau, jis yra nuo Čenstochovos, tai kaip tu nori, kad jis vadintųsi? Sosnovicuose jie turi fabriką „Volfišas ir Landau", — tai solidi firma, pati pavardė turi svorį!

— Bet ne man! — atsakė ji aiškiai.

— Zygmusiau! Aš tau dedu vasarinį mundierių, tau reikalingas vasarinis mundierius, ką?

— Įdėkite, teta! — skubiai sušuko jis ir pats padėjo jai sukrauti, o netrukus, atsisveikinęs su tėvu, jau prie durų šūktelėjo:

— Melia, atvažiuosiu tik į tavo vestuves, — kandžiai nusišypsojo ir išėjo.

Griunšpanas be jokių ceremonijų, Francišeko padedamas, ėmė rengtis, nes kad ir turėjo savo puikiai įrengtą kambarį, negalėjo prie jo priprasti, jam visuomet labiau patiko nešvaresnis kambarys ir geriau spūstis, negu vienatvė. Melia tylėjo, o teta, išgeltusi, liesa, pakumpusi žydė su rudu peruku, per galvos vidurį perskirtu baltu raiščiu, įdubusiu ir tarytum apdulkėjusiu veidu, sunkiais, savaime užsimerkiančiais vokais, po kuriais ruseno traiškanotos akys, vaikščiojo po kambarį, dėliodama į bufetą pusryčių stiklines ir lėkštes, kurias čia pat mazgojo dideliame dubenyje.

— Paimk tai, Francišekai, vaikams! — sumurmėjo ji, iškratydama iš lėkščių ant ceratos duonos gabaliukus ir apgraužtus kaulus.

— Šunims toks valgis, o ne mano vaikams! — visai nesivaržydamas, išdidžiai atsakė jis.

— Tu esi kvailas chamas, iš jų dar galima išvirti sriubos.

— Tai duokit, ponia, virėjai, tegul išverda.

— Tylėk, nepliurpk, Franekai! Duok man vandens nusiprausti.

Ir, jau beveik visai apsirengęs, Griunšpanas ėmė praustis, labai švelniai laistydamas vandeniu sau veidą, bet užtat labai garsiai prunkšdamas.

— Melia, kuo tau negeras Leopoldas Landau?

— Niekuo, nes jo visai nepažįstu, juk mačiau jį pirmą kartą.

— Kam daugiau? Kai reikalas bus sutvarkytas, turėsite laiko geriau pažinti vienas kitą.

— Dar kartą, tėve, sakau jums kategoriškai, kad netekėsiu už jo.

— Ko tu taip žiūri, kaip musė píene! — šūktelėjo jis Francišekui, kuris tučtuojau išsinešdino drauge su teta. Jis rūpestingai nusišluostė, susišukavo, prisisegė atlenkiamą apykaklę prie gana nešvarių marškinių, pasirišo kaklaraištį, kuris visai juos uždengė, įsidėjo į kišenę laikrodį ir šepetėlį su šukomis, susiglostė prieš veidrodį barzdą, paslėpė po liemene ilgus baltus raiščius, užsidėjo skrybėlę, apsivilko paltą, pasibruko po pažastimi skėtį ir, maudamasis pirštines, paklausė:

— Kodėl tu nenori tekėti už jo?

— Nemyliu jo, ir jis man šlykštus, o, antra vertus...

— Cha! cha! Mano brangiajai Meliai galvoje kralikai šokinėja.

— Gal būt, bet vis tiek už jo netekėsiu,— tarė ji labai ryžtingai.

— Melia! aš nieko nesakysiu, nes esu labai liberalus tėvas. Aš galėčiau viską sutvarkyti be tavęs, bet aš to nedarau. Kodėl? Nes aš tave myliu, Melia, ir duodu tau laiko apsigalvoti. Tu apsigalvosi, tu esi protinga mergina ir nepagadinsi tokio auksinio biznio, tu būsi, Melia, pirmas žmogus visuose Sosnovicuose. Aš tau trumpai paaiškinsiu.

Bet Melia nenorėjo klausytis, ūmai atstūmė kėdę ir išėjo iš kambario.

— Tos moterys visada turi savo fanaberiją! — sumurmėjo jis, neatgrasintas nei jos atsisakymo, nei išėjimo, baigė gerti ataušusią arbatą ir išėjo į miestą.

Kelias dienas apie vedybas nebuvo jokios kalbos. Landau išvažiavo, o Melia beveik ištisai sėdėdavo pas Ružą, stengdamasi kuo rečiau matytis su tėvu, kuris, atsitiktinai sutikęs ją, atlaidžiai šypsodavosi, glostydavo jai veidą ir klausdavo:

— Melia, tu dar nenori Leopoldo Landau?

Paprastai ji neatsakydavo, bet tokia būklė kėlė jai nevilтį, nervino. Ji nežinojo, ką daryti, kuo visa tai baigsis. Be to, ją ėmė kamuoti kitas neramus klausimas: ar Vysockis ją myli? Tas klausimas įstrigo jai galvoje kaip adata ir vis labiau varstė tamsiomis skausmingomis abejonėmis. Pasitaikydavo akimirkų, kada ji, nepaisydama gana iškerojusio išdidumo, būtų pati jam atvirai prisipažinusi mylinti, kad tik išgirstų tą trokštamą žodį: myliu! Bet Vysockis nesirodė pas Ružą, tik kartą gatvėje buvo sutikusi jį, vedantį už parankės motiną; jis nusilenkė jai ir, matyt, paaiškino motinai, su kuo sveikinasi, nes Melia pajuto smalsų jos žvilgsnį. Ji išsirengė su Ruža pas Endelmanus tik todėl, kad tikėjosi ten sutikti Vysockį. Tik tikėjosi, nes nežinojo, ar jis ten lankosi.

Per miestą jos važiavo lėtai, nes diena buvo graži, gatvės kiek apdžiūvę, jose vaikštinėjo daugybė šventadieniškai pasipuošusių darbininkų, kadangi šeštadienį buvo kažkokia iškilminga šventė. Šaja važiavo drauge su jomis ant priešakinės sėdynės ir labai rūpestingai dangstė joms kojas skara.

— Ruža, aš noriu pasivažinėti, atspėk kur? Jei atspėsi, tai kartu pasiimsiu tave.

Ji nesąmoningai pažvelgė į žydrą dangų viršum miesto ir negalvodama sušuko:

— Į Italiją!

— Atspėjai, po poros dienų galime važiuoti.

— Važiuosiu, bet tiktai su mumis važiuos ir Melia.

— Tegul važiuoja, bus mums linksma kelionėje.

— Ačiū tau, Ruža, bet pati žinai, kad negaliu, tėvas dėl to nesutiks.

— Kaip tai nesutiks? Kai aš noriu, tai Griunšpanas nesutiks! Rytoj būsiu pas jį tuo reikalu, ir kitą šeštadienį mes jau uostysime apelsinų žiedus.

Ruža jau buvo mačiusi Italiją — ji ten lankėsi su broliu ir broliene,— bet dabar norėjo nuvažiuoti ir parodyti ją draugei. Senasis Mendelsonas taip pat ją buvo matęs, bet labai paviršutiniškai, nes turėjo vieną maniją: kai tik speigai sukaustydavo žemę ir sniegai užklodavo visą kraštą, jame pabusdavo slogus, nenumaldomas saulės ir šilumos ilgesys ir taip jį kamuodavo, kad jis liepdavo krauti lagaminus, pasiimdavo kurį nors sūnų ir išvažiuodavo skubiai, be poilsio, į Italiją, Nicą arba Ispaniją. Bet vėliausiai po dviejų savaičių jis jau sugrįždavo. Jis negalėjo ir nemokėjo gyventi be to miesto; jis pasigesdavo tų šešių valandų, kurias kasdien išsėdėdavo kontoroje, pasigesdavo mašinų ūžimo, pašėliško judėjimo, fabriko įtempto gyvenimo, pasigesdavo Lodzės, todėl vos tik ji dingdavo

jam iš akių, grįždavo namo išsiilgęs. Ji traukė jį, kaip didelis magnetas traukia geležines piuvenas.

— Tėte! bet aš tuojau negrįšiu su tavim?

— Gerai, aš taip pat noriu ilgiau ten pabūti, Lodzė mane jau vargina.

Jie atvažiavo prie triaukščio namo, gana vykusiai pamėgdžiojančio sunkius Florencijos stiliaus rūmus. Jis stovėjo sode vienoje šalutinėje gatvėje, atitvertas nuo jos geležiniais pinučiais. Tvora buvo apaugusi vijokliais, tarp kurių žibėjo auksuoti smaigaliai, o ant stulpų — mėlyni glazūruoti vazonai su rausvais žydinčių azalijų krūmais, sustatytais ten specialiai šiandieninėms Endelmanų iškilmėms.

„Keslerio ir Endelmano" akcinės bendrovės fabrikai buvo užtvėrę sodą didžiule raudona siena, tviskančia saulėje nesuskaitomais langais.

Vežikas apsuko aplink klombą, sustatytą iš oranžerijos gėlių ir krūmų, ir įvažiavo į paradinio įėjimo kolonadą, kurios vijokliais apsiviję stulpai laikė terasą su medine baliustrada, nudažyta panašiai į marmurą.

Iš ilgo prieangio, iškloto raudonu kilimu, kurio viduryje stovėjo didelė žydinčių rododendrų klomba, į antrą aukštą vedė platūs laiptai, taip pat iškloti raudonu kilimu ir papuošti dviguba eile žiedais aplipusių azalijų, kurios tarytum sniego ruožai skyrėsi nuo tamsiai raudonu damastu apmuštų sienų.

Elektros šviesa buvo užliejusi prieškambarį ir laiptus, atsispindinčius didžiuliuose prieškambario veidrodžiuose.

Ateinančiuosius nurenginėjo keli juodai aprengti tarnai su auksiniais galionais ant striukių apykaklių.

— Betgi čia labai gražu! — sukuždėjo Melia, lipdama laiptais su Ruža.

— Gražu,— paniekinamai atsakė Šaja. Jis nerūpestingai skainiojo žiedus, mėtė juos ant kilimo ir mindžiojo girgždančiais batais.

Endelmanas atėjo net prie durų, karštai pasveikino juos ir iškilmingai įvedė į saloną.

— Ponas pirmininke, jūs labai malonus, ponas pirmininke, ką? — baigė jis klausimu ir atstatė ausį, nes buvo apykurtis.

— Norėjau tave pamatyti, Endelmanai, na, kaip laikais?

Jis draugiškai patapšnojo jam per pečius.

— Labai dėkoju, aš laikausi gerai, ir mano žmona taip pat, ką?

Jiems įėjus, salone triukšmas aptilo, keliasdešimt žmonių atsistojo pasveikinti medvilnės karaliaus, kuris savo ilgu juodu durtiniu, lakuotais auliniais batais smarkiai skyrėsi nuo susirinkusių frakuotų svečių.

Jis ėjo per saloną, labai maloniai šypsodamasis, kai kam paduodavo ranką, kai kuriems tapšnojo per pečius, moterims linkčiojo galvą ir prisimerkęs žvalgėsi po saloną.

Jaunasis Kesleris pastūmė jam fotelį; Šaja sunkiai sudribo, ir jį tuojau apsupo žmonių minia.

— Jūs pavargęs, ponas pirmininke? Gal taurę šampano, puikios markės, ką?

— Išgersiu,— iškilmingai tarė jis, spalvota nosine šluostydamasis akinius ir, tik juos užsidėjęs, pradėjo atsakinėti į daugybę klausimų.

— Kaip jūsų sveikata, ponas pirmininke?

— Ar jums, ponas pirmininke, sugrįžo buvęs apetitas?

— Kada jūs, ponas pirmininke, važiuojate į vandenis?

— Jūs puikiai atrodote, ponas pirmininke!

— Kodėl turėčiau blogai atrodyti,— atsakė jis šypsodamasis ir aptingęs, su panieka toliau klausėsi balsų choro, o akimis sekiojo Ružą, kurią apsupo kelios šviesiai apsirengusios moterys.

Truputį perdaug triukšmingas klegesys ėmė sklisti iš greta salono esančių buduarų bei bufeto salės ir iš didelio būrio ponių bei panelių, susėdusių salono viduryje.

Viešpatavo dvi kalbos: prancūziškai kalbėjo beveik visos jaunos ir senos žydės bei saujelė lenkių, vokiškai — žydai, vokiečiai ir lenkai.

Tiktai kai kur ir labai tyliai skambėjo lenkų kalba; ja šnekėjosi būrelis inžinierių, daktarų bei kitų specialistų, kurie kaip gana žymūs buvo pakviesti pas Endelmanus, tačiau, palyginus su milijonieriais, turėjo gana menką vaidmenį ir negalėjo užimti geriausių vietų salone.

Netrukus sugrįžo Endelmanas, priešais jį ėjo tarnas, nešdamas ant padėklo taurę, sidabrinę vonelę ir atšaldyto šampano butelį.

Endelmanas perpiovė kapsulės vielas ir, kai kamštis išlėkė, pats ėmė pilstyti ir padavinėti putojantį gėrimą.

Mendelsonas girkšnojo ir ragavo kaip žinovas.

— Neblogas, ačiū tau, Endelmanai.

— Aš manau, vienuolika rublių butelis.

Keliolika kėdžių, taburečių ir žemų fotelių buvo sustatyta pusračiu, kurio viduryje sėdėjo Šaja kaip karalius tarp dvariškių ir vasalų; surdutą jis buvo atsagstęs taip, kad skvernai gulėjo ant grindų, atidengdami atlasinę liemenę, iš po kurios kabėjo du balti raiščiai; kojas laikė užkėlęs vieną ant kitos taip aukštai, kad bato smaigalys siekė sėdinčiųjų galvas, kurios nuolankiai palinkdavo po kiekvieno jo žodžio;

jam prabilus, kiti užčiaupdavo lūpas vidury žodžio; visi stebėjo kiekvieną jo didelių juodų akių, apgaubtų paraudusiais vokais, blykstelėjimą, kiekvieną krustelėjimą jo liesos geltonos rankos su apkramtytais nagais ir į šakalius panašiais pirštais; jis glostė savo žilą barzdą ir trumpai pakirptus žilus plaukus, pro kuriuos rausvavo galvos oda.

Jo veidas buvo šafrano spalvos, labai liesas ir nepaprastai judrus, nosis kumpa ir, nesant priešakinių dantų, tokia ištįsusi, jog karojo virš lūpų.

Jis kalbėjo lėtai, pabrėždamas kiekvieną žodį, raukdamas baltą, smilkiniuose įdubusią kaktą, labai iškilią ir labai išvagotą stambiomis, sustingusiomis raukšlėmis.

Jo dvidešimčiai milijonų reiškė pagarbą ir nuolankumą menki pavieniai milijonai ir niekingi šimtai tūkstančių rublių; vieningai ir darniai jį supo ratu žydai, vokiečiai, lenkai; prieš jo galybę, slegiančią visus ir hipnotizuojančią blaiviausius, išnykdavo rasiniai antagonizmai, konkurencinė neapykanta, asmeniniai nesutarimai, nes prie šito lydžio visi pasijusdavo esą gružliai ir su nerimu laukdavo, ar greit panorės juos praryti, kaip apibūdindavo Davidas Halpernas mažųjų fabrikantų santykius su Šaja; bet šiandien Šaja buvo gerai nusiteikęs, nenorėjo kalbėti apie reikalus ir ėmė iš kai kurių šaipytis.

— Kipmanai, tavo pilvas toks, lyg ten būtum paslėpęs kartūno rietimą.

— Kodėl aš turiu slėpti kartūno rietimą pilve, aš sergu, man tuojau reikia važiuoti į Karlsbadą.

Šitaip Lodzės milijonieriai šnekučiavo ir toliau, o salone gyvenimas virė vis smarkiau, nes nuolat kas nors atvykdavo.

Ponia Endelman namų iešmininkės pareigas ėjo su

dideliu įgudimu ir orumu, jai energingai padėjo vyras, ir jo šaižus „ką?" aidėjo visą laiką.

Šilkinių suknelių šlamėjimas, kalbų šnabždesys ir kvepalų bei gėlių kvapai iš lėto pripildė tą milžinišką saloną, kuris buvo vienas ištaigingiausių Lodzėje.

Susirinkusieji nuolat skilo į grupes, kurios beveik dingdavo didžiulio salono erdvėje, tarp daugybės baldų, ir keliuose šoniniuose buduaruose.

Salonas buvo kampinis, su langais į sodus, už kurių tarsi basliai styrojo fabrikų kaminai.

Geltonos šilkinės užuolaidos nepraleido į vidų saulės šviesos ir skleidė auksinę prietemą, kurioje ant sienų neryškiai švitėjo paveikslų rėmai, bronziniai baldų papuošimai ir blizgūs šilkiniai sienų apmušalai, išsiuvinėti labai švelnaus piešinio blyškiai žaliomis šakelėmis ir gėlytėmis; blyškiai žali cokoliai, nusėti auksiniais gėlių raštais, tarytum rėmuose laikė sienas ir ėjo aplinkui lubas, kuriose buvo išskleistas savotiškas plafonas — labai gražus paveikslas, vaizduojantis sceną, panašią į Vato kūrinius: pieva, kuokštuoti medžiai, upokšnis, sidabrinis upokšnio kaspinas, vinguriuojantis per žydinčias lankas, kuriose ganėsi avinėliai su žydrais kaspinėliais baltose sprandų vilnose, o būrelis piemenukų ir piemenaičių su perukais ir striukais drabužiais šoko kadrilių, kurį jiems su forminga grojo rudas faunas.

Salono kampe savo bronzinėmis formomis puikavosi gracingoji Fontenblo Diana tarp baltų ir purpurinių rožių, kurios švelniais ūgiais stiebėsi ant marmurinio postamento ir margino spalvotomis dėmėmis pilkai žalsvą bronzą. Šitokiame fone sėdėjo Mendelsonas ir būrys fabrikantų.

Keli gryniausio Liudviko XIV stiliaus baldų komplektai, balti, paauksuoti, su blyškiai žaliomis spalvo-

mis tapytais arba siuvinėtais apmušalų raštais, stovėjo palei sienas, po virtine paveikslų, kurių daugumas buvo labai vertingi, nes Endelmanai turėjo visą galeriją, surinktą ne tiek iš nuovokos, kiek iš aistros; be šitų baldų, gana daug buvo pristatyta ir kitokių stilių, pilna inkrustuotų arba medžiaga apmuštų staliukų, kiniškų auksuoto bambuko foteliukų su ryškiais šilko apmušalais, auksuotų žardinjerių su gėlėmis; stilingame marmuriniame židinyje liepsnojo didelė ugnis ir svaidė kruvinai auksinius atšvaitus į kelias jaunas paneles, su kuriomis sėdėjo Ruža ir Melia.

Ponia Endelman, puikiai išsidabinusi tamsios vyšnių spalvos aksomo tualetu, papuoštu pagal įsigalėjusią madą netikrais brangakmeniais prie labai iškilios krūtinės iškirpimo, priėjo prie Ružos.

— Jeigu nelinksma, tai atsiųsiu jums Bernardą.

— Gal turit, ponia, ką nors įdomesnį.

— Jau nusibodo jums?

— Šiokiadieniais jis geras, bet per šios dienos iškilmes norėčiau kokios permainos.

— Atvesiu jums Keslerį arba Boroveckį.

— Yra ir ponas Boroveckis? — smalsiai pasiteiravo ji, nes prieš valandėlę matė ponią Likert.

— Visa Lodzė pas mus! — atsakė ji patenkinta, ir jos atvipusiose lūpose, panašiose į smarkiai nuzulintus laiptus, pražydo šypsena, su kuria ji ir nuėjo, žengdama oriai, iškilmingai, apgaubta sugarbiniuotų, žilstelėjusių ir susagstytų briliantiniais smeigtukais plaukų aureolės; didelis išpurtęs veidas su plona dailia nosimi ir mažomis stipriai padažytomis akimis švytėjo išdidumu.

Ji kalbėjosi su visais, buvo visur, bet kartkarčiais vis žvilgčiojo į prie vieno lango stovintį didelį molbertą, uždengtą užuolaida ir apvainikuotą laurais. Į visus

klausimus, kas ten slepiama, ji paslaptingai atsakydavo:

— Staigmena! Stebuklas! Ponas Endelmanai, — pakeltu balsu šaukdavo ji vyrą, kuris, šitaip pakviestas, skubiai atbėgdavo ir, prisidėjęs ranką prie ausies, klausydavo žmonos įsakymų ir tučtuojau lėkdavo jų vykdyti.

Bufete, įrengtame viename iš šoninių kambarių, buvo keliolika frakuotų vyrų; ten stovėjo Boroveckis su Travinskiu ir senuoju Miuleriu, kuris, išraudęs labiau, negu paprastai, garsiai šnekėdamas ir paniekinamai spiaudydamas ant parketo, keikė žydus, nes jį suerzino Endelmanų buto prabanga ir jų poniškos manieros. Boroveckis raitė ūsus ir blausiai šypsojosi, o Travinskis žiūrėjo į žmoną, kuri šiandien pirmą kartą Lodzėje pasirodė tokiame dideliame susirinkime, ji sėdėjo moterų būry, visas nustelbdama savo aristokratišku grožiu ir skoningu apsirengimo paprastumu.

Veikiausiai ji nuobodžiavo, klausydamasi to banalaus moterų čiauškėjimo, nes atsakinėjo trumpai ir žvalgėsi į paveikslus ir meno kūrinius, išmėtytus salone; šilkų, mezginių, aksomų banga, nubarstyta daugybe brangakmenių, spindinti visomis vaivorykštės spalvomis, viršum kurių kėksojo lyg susmaigstytos moterų galvutės, buvo jai puikus rėmas, kuriame smarkiai išsiskyrė jos balta suknelė, susagstyta iki kaklo ir suveržta per juosmenį auksiniu dirželiu.

— Kas ta nuostabiai graži moteris? — paklausė Grosgliukas.

— Mano žmona.

— O, sveikinu jus, tai ne moteris, o angelas, keturiskart angelas! — sušuko bankininkas ir primygtinai įprašė Travinskį nueiti ir jį supažindinti.

— Ponas Borovecki, ar jūs daug ponių nepažįstat? — paklausė Bernardas.

— Ogi nemažai, gal mane pristatysite?

— Tai mano pareiga šiandien.

Jis paėmė Boroveckį už parankės, ir juodu įėjo į saloną, kur kažkoks ilgaplaukis maestro mėgino fortepijoną, prieš valandėlę įstumtą iš vieno buduaro.

— Bus ir muzika?

— Paklausk tamsta, ko nebus, tai greičiau atsakysiu. Tamsta pirmą kartą brolienės priėmime?

— Taip, kažkaip anksčiau niekad negalėjau.

— A, tai man gaila jūsų.

— Kodėl, kad anksčiau nesu buvęs?

— Taip, nes tos nuobodybės tamstai jau būtų praeity, — truputį pasišaipė Bernardas.

— O, priešingai...

— Dėmesio, pradedam! Apskritas milijonas! — sukuždėjo jis, pristatydamas jį Miulerio dukteriai.

— O, mes gerai pažįstami! — džiaugsmingai sušuko Mada, tiesdama ranką.

— Pasakykite vienas antram ką nors malonaus, o aš po valandėlės sugrįšiu.

— Aš jau ką tik girdėjau,— sukuždėjo Boroveckis, atsistodamas prieš ją.

— Tai skaičius, — pasakė ji naiviai.

— Ir skaičius, ir gera įsiminti.

— O, koks jūs geras! — sušuko ji ir nutilo, prisidengdama veidą vėduokle.

Jis pažiūrėjo į ją tokiu žvilgsniu, kad ji visa nukaito. Šiandien ji atrodė labai graži su rausva šilkine suknele, nusagstyta baltomis pakalnutėmis; morkos geltonumo plaukai, susegti graikišku mazgu, buvo atidengę baltą sprandą, lyg pūkais nubertą auksiniais šlakais, kurie, jai raustant, priplūsdavo kraujo; auksi-

niai blakstienų žiedai, supantieji jos žydras porcelianines akis, dengė vyzdžius ir nedrįso pakilti į jį.

— Ar jums labai linksma? — paklausė jis rimtai, norėdamas padėti jai nugalėti sumišimą.

— Ne... taip... prašom sėsti prie manęs.

— Ar mama čia yra?

— Ne, mama nemėgsta tokių susirinkimų, nes, matot, mama varžosi, o labiausiai tai mama nenori būti kartu su žydėmis,— tyliai užbaigė ji, šypsodamasi iš už stručio plunksnų vėduoklės.

— O jūs?

— Man vis tiek, tiktai iš pradžių baisiai nuobodžiavau.

— O dabar?

— O dabar jau ne. Kai tik jus pamačiau, pasijutau laisvesnė.

— Dėkoju jums.

Jis nusišypsojo.

— Ar aš pasakiau ką nors negerai? Tada aš nieko nebesakysiu, nė lūpų nepraversiu.

— Dėl to aš karštai ir smarkiai protestuoju.

— O ne, nekalbėsiu, nes ką tik aš pasakau, yra kvaila arba juokinga.

— Nei viena, nei antra, aš jūsų klausausi ne tik atidžiai, bet ir su tikru malonumu.

— Einam užbaigti baudžiavos! — šūktelėjo Bernardas sugrįždamas.

Boroveckis nusilenkė, ir juodu nuėjo, lydimi Mados žvilgsnio, nes ji nedrįso prašyti, kad jis sugrįžtų pas ją.

— Du šimtai tūkstančių išrūšiuotomis prekėmis arba netvirtais vekseliais,— sukuždėjo vėl Bernardas, pristatydamas jį biauriai, beveik juodai nuo strazdanų panelei, kurios galva, veidas ir liesa krūtinė buvo

nubarstyti pudra ir briliantais. — Ar ji turi tikrus dantis — negarantuoju, bet už briliantus atsakau.

— Tamsta esat nepalyginamas čičeronė.

— Žinomas dalykas Lodzėje. Tuojau nuvesiu jus prie griuvėsių. Penkiasdešimt tūkstančių *bares geld* ant stalo, bet tetušis gali dar kartą sudegti, tada kraitis pakils kvadratu!

Nebe jauna, išblyškusi, anemišku žvilgsniu, žalsvu veidu ir tokia pat suknele panelė nusišypsojo kažkaip skausmingai, atidengdama ilgus, retus dantis ir mėlynas smegenis.

Boroveckis nusilenkė ir skubiai pasitraukė, nes tas užgeseęs veidas jam padarė nemalonų, tiesiog biaurų įspūdį; jis buvo panašus į sustabdytą laikrodį iš seno, apdulkėjusio ir sukiužusio Saksonijos porceliano.

— Šimtas tūkstančių, kaprizų už du šimtus, o proto už tris skatikus,— kuždėjo Bernardas, pristatydamas jį Feliai, Ružos draugei, kuri tiesiog nenustygo: jos plaukai purtėjo, akys bėgiojo, ji krutino kojas, pečius, lūpas, antakius ir nuolat prapliupdavo linksmu vaikišku juoku. Ji buvo tokia žavi, besišypsanti, linksmutė, taip gražiai sudėdavo rankutes, tokiu naiviu balseliu čiauškėjo, taip meiliai maivėsi, kad Boroveckis sukuždėjo:

— Žavus vaikas!

— Taip, tik šita graži mergaitė tai būsimoji Mesalina!

Boroveckis negalėjo protestuoti, nes jie artėjo prie Ružos.

— Ruža Mendelson! Pati pavardė sako: kiek! Ta antroji, pelenų spalvos, tai Melia Griunšpan, kraičio skaičiais nepasakysiu, bet galiu jums pasakyti, kad tai geriausia ir protingiausia panelė Lodzėje,— sukuž-

dėjo jis ir pristatė draugėms, kurios smalsiai jį stebėjo.

— Per liesas! — sukuždėjo Ruža su tokia mina, kad Melia nebeištvėrė nesusijuokusi.

O Bernardas pristatė jį dar keliolikai senų ir jaunų moterų ir visur jį atitinkamai painformavo, o baigęs darbą, paleido jį laisvai viduryje salono.

Boroveckis atsistojo prie sienos ir ėmė smalsiai stebėti susirinkusius. Tiesiai prieš jį buvo žalsvai auksinėmis portjeromis pridengtos durys į buduarą, kuriame vieniša sėdėjo ponia Likert ir žiūrėjo į jį; iš pradžių jis nepastebėjo to žvilgsnio, nes jį domino margi moterų būreliai, žėrintieji brangakmeniais tarp baldų, gėlių ir žalumynų kaip juvelyrinių krautuvių vitrinos, ir frakuotų vyrų grupės, juoduojančios sienų ir to prašmatnaus moterų apsirengimų margumyno fone kaip juodi, biaurūs krabai ant gobeleno. Kelios senyvos ponios, beveik sulinkusios nuo mezginių, aukso ir briliantų masės, sėdėjo greta jo ir kalbėjosi taip garsiai, kad jis net truputį pasitraukė.

— Juk tai žavu, ar ne tiesa; galima būtų iš to paveikslą nutapyti, — eidama pro šalį, prakalbino jį ponia Endelman ir patraukė paskui save.

— Nuostabu!

— Pasiimu jus, nes kažkas nori su jumis susipažinti, tik įspėju, jog tas kažkas yra labai gražus ir labai pavojingas.

— Juo blogiau man, — sukuždėjo jis taip kukliai, kad ponia Endelman nusijuokė ir, pliaukštelėjusi vėduokle per ranką, meiliai sušnibždėjo:

— Jūs pavojingas žmogus.

— Labiausiai sau pačiam, — atsakė jis visai rimtai ir įėjo paskui ją į mažytį kinų stiliaus buduarą.

Ji pristatė jį garsiai Lodzės gražuolei, kuri nerūpestingai sėdėjo ant geltonos kiniškos sofos su arbatos puodeliu rankoje.

— Jūs man atleisite už tokią drąsą, jau vien todėl, kad išdrįsau pasisakyti, jog seniai norėjau susipažinti su tamsta.

— Iš tikrųjų, bet aš nesu vertas šitokios garbės, — tarė jis, apimtas nuovargio ir nuobodulio, ir ėmė dairytis į saloną, ar neateina koks išvaduotojas.

— Tačiau jūs man padarėte vieną skriaudą!

— Ar jos negalima užmiršti? — paklausė jis, su šypsena stebėdamas jos judesius.

— Tikriausiai užmiršiu, jeigu jūs parodysite atitinkamą atgailą.

— Nors nežinau dėl ko, tačiau gailiuosi labai nuoširdžiai.

— Mano skriauda yra ta, kad jūs pakerėjote mano vyrą.

— Ar jis skundėsi, kad tada jam su mumis buvo nelinksma?

— Priešingai, jis įrodinėjo, kad pirmą kartą gyvenime taip gerai pasilinksmins.

— Tad jūs, ponia, turite jaustis ne nuskriausta, o dėkinga, ir dargi dvigubai.

— Kodėl dvigubai?

— Kad jis gerai pasilinksmino ir, ten būdamas, nepagadino jūsų pasivažinėjimo į Pabijanicas,— pridūrė jis pabrėždamas ir aštriai pažvelgė jai į akis, į nerimo įtemptus antakius.

Ji šaltai nusijuokė ir ėmė taisytis nuostabų brilianto nusagstytą perlų vėrinį, juosiantį jos marmurinį labai dailų kaklą. Jai tai bedarant, pečius siekiančios pirštinės truputį atsismaukė ir atidengė klasiško grožio

rankas; ji taip smarkiai alsavo, kad buvo matyti, kaip kilojasi tik pusiau pridengtos krūtys.

Ji iš tiesų buvo labai graži, bet vien tuo šaltu, sustingusiu klasikiniu grožiu; plieno pilkumo nežvilgančios akys po stipriai pajuodintais antakiais žvelgė kaip užšalęs langas; ji ilgai žiūrėjo į Karolį ir pagaliau sukuždėjo:

— Kodėl Liusi neatėjo?

Ir jos akyse blykstelėjo vos pastebima ironija.

— Nežinau, nes nežinau, ką jūs turite galvoje, — iš pažiūros ramiai atsakė jis.

— Ponia Cuker.

— Nežinojau, kad ponios Cuker toks vardas.

— Ar seniai ją matėte?

— Kad galėčiau atsakyti, turiu suprasti klausimą.

— Ak, jūs nesuprantate! — nutęsė ji šypsodamasi ir žybtelėjo eile puikių dantų, besislepiančių už labai mažų lūpų, iškirptų kaip amūro lankas.

— Jūs mane kvočiate? — paklausė jis gana ūmiai, nes jį erzino jos žvilgsnis ir tas noras kankinti, kuris šmėkščiojo jos veide. Ji truputį suraukė antakius ir ėmė žiūrėti į jį lyg Junona, į kurią buvo labai panaši.

— Ne, aš tik klausiu jus apie Liusi, apie mūsų mielą draugę, nes ir aš ją myliu ne mažiau, tik gal truputį kitaip, — pridūrė ji lipšniai.

— Tikiu jumis, kad ponia C. yra verta meilės.

— Ir verta, kad nebūtų išsiginama tos meilės, ponas Borovecki. Mudvi gyvenam kaip seserys ir nieko neslepiam viena nuo kitos,— atsakė ji pabrėždama.

— Vadinasi? — paklausė jis nuo niršulio prislopusiu balsu, nes jį pagavo pyktis, kad Liusi išplepėjo tai klasikinei lėlei jų paslaptis.

— Vadinasi, reikia manimi pasitikėti ir pasistengti pelnyti mano draugystę, kuri dažnai gali daug padėti.

— Gerai. Pradedu nuo šios akimirkos.

Jis atsisėdo ant sofos ir pabučiavo nuogą petį, nes ji buvo dekoltuota iki pažastų, ir tik brangakmeniais siuvinėtos juostelės laikė ant pečių suknelę.

— Ne šitokiu būdu siekiama ištikimos sesers draugystės! — truputį atsišliedama, sukuždėjo ji su šypsena.

— Bet draugystei nereikia turėti tokių nuostabių pečių nei būti tokiai gražiai.

— Nei demonstruoti tokius ūmius, žmogėdriškus instinktus, — tarė ji, keldamasi ir ištiesdama savo tobulą figūrą, rūpestingai pasitaisė meistriškai voliukais ant smilkinių sugarbiniuotus šviesius plaukus ir, matydama, kad ir jis atsistojo, tarė:

— Jūs pasiliksite valandėlę, mes buvome drauge kaip tik tiek, kad gali jus įtarti mane įsimylėjus.

— Argi jūs pyktumėte už tokią meilę?

— O Liusi, ponas Karoli! Gerai aš sakiau, kad jūs esate žmogėdra.

— O teisingiau grožėdra.

— Priiminėju ketvirtadieniais, prašau ateiti truputį anksčiau!..

— Ar šiandien dar pasimatysime?

— Ne, nes aš tuojau išeinu, sergantį vaiką palikau dėl jūsų...

— Gaila, kad negaliu atsidėkoti taip, kaip norėčiau! — šyptelėjęs sušuko jis, apžvelgdamas jos puikią krūtinę ir kaklą.

Ji užsidengė vėduokle, linktelėjo jam ir išėjo, šypsena slėpdama nežymų sumišimą.

— Ponas Borovecki, ponia Travinska jūsų reika-

lauja! — pranešė Bernardas. — Kur gražioji direktorienė?

— Nuėjo sėti akimis mirties ir sunaikinimo, — atsakė jis.

— Nuobodi boba!

— Ar jūs lankotės pas ją ketvirtadieniais?

— Ką aš ten veiksiu. Būna tik jos garbintojai ir meilužiai: buvusieji, dabartiniai ir būsimieji... Mes laukiame jūsų!

Boroveckis jautė tokį nuobodulį, kad, užuot ėjęs pas Travinską, norėjo nepastebimai šonu prasmukti iki paradinių durų ir išeiti, bet, eidamas pro gretimo buduaro portjeras, akis į akį susidūrė su ponia Likert, savo senąja meile.

Ji pasitraukė atgal, o jis, nenugalimai traukiamas jos žvilgsnio, nusekė iš paskos.

Jau metai laiko juodu nesikalbėjo, buvo išsiskyrę staiga, be jokių pasiaiškinimų; kartais susitikdavo gatvėje, teatre, pasisveikindavo iš tolo kaip visiškai svetimi, ir vis dėlto dažnai jos išdidus ir liūdnas veidas iškildavo jam kaip tylus ir skaudus priekaištas.

Kelis kartus jis norėjo su ja pasikalbėti, bet visuomet trūkdavo drąsos, nes jį slėgė tai, kad neturi ką jai pasakyti, kad jos nemylėjo. O dabar tas netikėtas susitikimas jį apsvaigino ir pervėrė lyg skausminga kančia.

— Seniai jus mačiau,— ramiai tarė ji.

— Ema! Ema! — nesąmoningai sukuždėjo jis, žvelgdamas į jos blyškų veidą.

— Gerbiamieji ponai, tuojau prasideda koncertas! — sušuko ponia Endelman, žiūrėdama į juos.

Ir tikrai, tuojau pat pasigirdo fortepijono akompanimentas, ir tyras skambus sopranas pripildė saloną dainos melodijos.

Klegesys nutilo, ir visų akys susmigo į dainininkę.

Bet juodu negirdėjo nieko, tik neramų, baugų savo širdžių plakimą.

Ema atsisėdo į žemą, ant slibinų rymantį foteliuką, atitvertą nuo židinio ekranu, pro kurį srovėjo auksinė ugnies šviesa, rausvindama jos blyškų, lelijų atspalvio veidą, labai liūdną senstančios gražuolės veidą.

Boroveckis atsistojo atokiau ir, truputį prisimerkęs, ėmė stebėti jos veidą, dar labai gražų, bet jau subraižytą laiko nagų: įdubusiuose smilkiniuose išsiraizgęs ištisas smulkučių raukšlelių tinklas siekė akis, karališkas akis, kurių juodi vyzdžiai, apsupti melsvais kaip vaiko baltymais, ryškiai spindėjo iš po sunkių ilgų vokų, išraižytų mėlynų ir plonų kaip plaukas gyslelių tinklo.

Akis ryškino taip pat mėlynos dėmės, prasišviečiančios pro švelnų pudros sluoksnį.

Aukšta ir labai graži kakta buvo atidengta, nes juodi jos plaukai, pašviesinti sidabrinių gijų, buvo sušukuoti ant ausų, kuriose kabėjo du didžiuliai briliantai.

Purpurinės, labai ryškios lūpos atrodė pilnos kančios, jų kampučiai linko žemyn prie griežtai užbrėžtų žandikaulių. Iš veido ir kiek palenktos galvos galėjai spėti, kad ją kamuoja nuovargis, kaip kad būna po ilgos ir skausmingos ligos. Netgi tos vienintelės jaunos lūpos atrodė kaip vystantis granato žiedas. Be to, jos veidas turėjo kažkokio aitraus, melancholiško meilės išsekintų moterų meilumo.

Jos švelnūs bruožai, tučtuojau atspindintieji kiekvieną širdyje ir galvoje šmėkštelėjusį jausmą, nervingai trūkčiojo ir virpčiojo tiesiog nuo pačių įspūdžių.

Ji buvo apsirengusi tamsiai violetine suknele, papuošta prie atviros krūtinės ryškiai geltonais mezgi-

niais, apsiūtais rubinais ir ametistais; jos liemuo buvo toks dailus ir lieknas, kad ją galėjai palaikyti jauna mergina, jeigu ne šiek tiek sustingusi nugara ir nuolaidūs pečiai.

Ji sėdėjo, vos judindama vėduoklę, nežiūrėjo į jį, nežiūrėjo į nieką, nors jos spindulingas žvilgsnis buvo aprėpęs visą saloną. Ji jautė jo akis, nukreiptas į jos veidą, ir tas svilinantis žvilgsnis skverbėsi į jos apkartusią ir liūdną širdį lyg keistai deginančio skausmo ugnis.

Jis stovėjo taip arti jos, kad ji girdėjo jo alsavimą ir marškinių krūtinės girgždėjimą, kai jis pasilenkdavo, matė jo ranką, kuria atsirėmė į žardinjerę; ji galėjo pakelti akis ir atsižiūrėti į savo numylėtąjį, savo išsiilgtąjį, bet ji to nepadarė, sėdėjo nejudėdama.

Boroveckis žinojo, kad ji yra iš tų moterų, kurios myli tik vieną kartą, kad tai viena iš tų svajingų „Bliuščo" žurnale aprašomų sielų, kurios trokšta idealaus gyvenimo, yra kurčios ir aklos paprastai kasdienybei ir drauge kupinos aistringų geismų mylėti bei amžiams atsiduoti mylimajam, bet kartu yra labai išdidžios ir jaučia savo vertę.

Ir tai jį labiausiai erzino, nes jam daugiau patiko santykiai su paprastomis moterimis, kuriomis po prašmatnia išore plaka paprastos patelių arba namų apyvokos daiktų širdys. Tokios nedaro tragedijų iš atsitiktinės lengvos meilės, baigia ją ašaromis, nemiga, pagaliau kitu meilužiu arba grįžta prie laikinai nutrauktų ūkinių pareigų ir vėl lieka tuo, kuo buvo anksčiau, atseit, niekuo.

— Ką aš jai pasakysiu? — vėl pagalvojo jis.

— Labai gražiai dainuoja, ar ne tiesa? — nutraukė ji tylą, nežiūrėdama į jį.

— Taip, taip! — skubiai atsakė jis, žvilgsniu sekiodamas dainininkę, kurią, dainelei pasibaigus, apsupo vyrų minia ir nulydėjo į bufetą.

Fortepijonas nutilo, ir klegesys dar stipriau, negu pirma, siūbtelėjo į saloną.

Tarnai nešiojo ledus, uogienę, pyragaičius, saldainius ir šampaną, kuris nuolat pokšėjo, mušdamas kamščius.

— Ar jūs jau paleidote savo fabriką?

— Dar ne, tik rudeniop tai padarysiu,— atsakė jis nustebęs, nes tikėjosi visai kitokio klausimo.

Juodu pažvelgė vienas antram į akis, pažvelgė iki pat sielos gelmių.

Ema nudūrė akis pirmoji, nes jose sužibo ašaros, ir tyliai tarė:

— Iš visos širdies linkiu jums visokeriopos laimės... o jūs... tur būt... tikit... kad aš nuoširdžiai linkiu...

— Kaip niekuo kitu.

— Ir visuomet vienodai... be pasikeitimo...

Jos balse suvirpėjo sielvartas.

— Dėkoju...

Jis nulenkė galvą.

— Likit sveiki, — atsikeldama pasakė ji, bet tokiu tonu, kad jis sudrebėjo ir, kažkokios netikėtos baimės ar išgąsčio paveiktas, ėmė karštai kuždėti:

— Ema, neišeik taip! Man reikia su tavim pasimatyti; jeigu neužmiršai manęs visai, jeigu nelaikai manęs paskutiniu niekšu, tai leisk man ateiti pas tave, man reikia su tavim pakalbėti, noriu pasakyti tau... atsakyk man bent žodelį, maldauju tave.

— Į mus žiūri! Viso gero. Aš neturiu ko jums pasakyti, praeitis taip numirė mano širdyje, kad aš

jos nebeatsimenu, o jeigu akimirką ir prisimenu, tai man gėda.

Ji pažvelgė ašarų pritemdytomis akimis į jo išblyškusį veidą ir nuėjo.

Tie paskutiniai žodžiai buvo netiesa, bet ji sudėjo į juos visą savo kerštą, kurio dabar, lėtai eidama per saloną, taip gailėjosi, kad ją apėmė nenugalimas noras grįžti ir, puolus į kojas, maldauti atleidimo, — bet ji negrįžo, ėjo lėtai, šypsodamasi pažįstamiems, persimesdama su jais vienu kitu žodžiu, žvilgsniu ir beveik nieko nematydama.

Ji atvažiavo pas Endelmanus tyčia dėl Karolio, tam žingsniui ji pasiryžo, išsikankinusi ilgus mėnesius, po baisios kovos su ilgesiu ir meile, kurie ją deginte degino.

Ji norėjo jį pamatyti ir pasikalbėti su juo, nes jos išdidžios širdies gelmėse, po kančių ir nusivylimų griuvėsiais, ruseno paskutinė vilties liepsnelė, kad jis dar myli ją, kad juos tik laikinai išskyrė kažkokios neišaiškintos priežastys, kurias išsiaiškinus ir pašalinus...

O dabar ji ėjo atgal kaip kapas, kuriame paskutiniai gyvybės pėdsakai supuvę ir suirę į skutus, nugrimzdusius į didžią, negyvą amžinos nakties tylą.

Boroveckis nuėjo į bufetą pas žmones; jis norėjo atsigaivinti, nes paskutinius jos žodžius nurijo, kaip vilkas nuryja taukuose įšaldytą spyruoklę, kuri dabar iš lėto skėtėsi ir draskė jam vidurius, kėldama aštrų, veriantį skausmą.

Jis būtų viską iškentęs — ir ašaras, ir sielvartą, ir priekaištus, bet tos paniekos, kuria jam smogė per veidą, negalėjo pakelti, o pakelti turėjo, nes ponia Endelman jį pasiėmė, norėdama parodyti paveikslus ir meno kūrinius, gana netvarkingai sugrūstus keliuose

kambariuose; tačiau netrukus jį perleido Grosgliukui, kuris turėjo į jį kažkokį reikalą.

Dainavimui pasibaigus, svečiai vėl išsisklaidė.

Šaja su savo dvaru persikėlė į bufetą, o salone ėmė viešpatauti Travinska, apsupta jaunų moterų būrelio, kuriame buvo ir Melia su Ruža.

Ponia Endelman kas valandėlė prieidavo prie ko nors ir džiūgaudama sušnibždėdavo:

— Visa Lodzė pas mus yra šiandien! Labai linksma, ar ne tiesa?

— Nuostabiai! — atsakydavo jai, slapčia žiovaudami, nes iš tikrųjų niekas gerai nesilinksmino.

— Ponas Endelmanai! — pašaukė ji vyrą, kuris skubiai pribėgo baleto žingsniu. Kadangi jo kojos buvo plonytės, o pilvas didelis, tai darė juokingą įspūdį. — Ponas Endelmanai, į kinišką buduarą liepkite nunešti ledų!

— Tuojau liepsiu nunešti ledų, ką? — atsakė jis, delnu prisidengdamas ausį.

— Ir šampano ponams.

— Juk gerai linksminasi, ar ne? — paklausė ji tyliai.

— Ką? Puikiai, labai puikiai, išgėrė beveik visą šampaną.

Juodu išsiskyrė, nes Endelmanas kas valandėlė žvilgčiojo į bufetą, ten pašeimininkaudavo ir, truputį išdidžiai nepatenkintas, pastebėdavo, kad svečiai, nekreipdami dėmesio į kitus vynus, geria tik šampaną.

— Tie chamai geria šampaną, lyg tai būtų miunchenbyras[1], ką? — sukuždėjo jis Bernardui.

— Juk dar turi pakankamai atsargų.

[1] Miuncheno alus *(vok.)*.

— Turiu vyno, bet jie neturi išsiauklėjimo, taip gerdami, geria, lyg tai nieko nekainuotų!

— Juokingas tu, reikės apie tai Lodzėje papasakoti.

— Ką? Na, nebūk toks kvailas, Bernardai.

Bet Bernardas neklausė ir juokdamasis ėmė pasakoti Ružai, prie kurios atsisėdo.

— Ponai, damos nuobodžiauja vienos! — šaukė Endelmanas jaunimui, susibūrusiam bufete, norėdamas jį nuvilioti nuo gėrimų, tačiau niekas nė nekrustelėjo.

Bernardas pats vienas linksmino ponias. Jis sėdėjo tiesiai prieš Travinską ir kalbėjosi su ja, kas valandėlė svaidydamas tokius juokingus paradoksus, kad Ruža, tramdydama juoką, net iki kelių lenkė rudaplaukę galvą, o Travinska juokėsi iš jo išdaigų laisvai ir subtiliai, su atlaidžia šypsena, o akimis ieškojo vyro, kuris dabar kalbėjosi su Boroveckiu prie Dianos taip guviai, kad tarpais ji išgirsdavo jų balsus.

Kiti svečiai nuobodžiavo, kaip kas išmanė.

Mada vaikščiojo kiek mieguista ir, apsimesdama apžiūrinėjanti paveikslus, slinko vis arčiau Boroveckio.

Vyresniosios ponios snūduriavo foteliuose arba, susispietusios buduaruose, pasakojo viena kitai naujienas, jaunesniosios klausėsi Travinskos pasikalbėjimo su Bernardu ir alsiai, liūdnai žvilgčiojo į bufetą, iš kur aidėjo, šampano skatinami, vyrų ir tėvų balsai.

Pamažu salone sklido nuobodulys.

Vieni į kitus žiūrėjo abejingai ir abuojai, tarsi kaltindami dėl to bendro nuobodžiavimo.

Apsirengimai buvo apžiūrėti, brangenybės, kuriomis ponios ir panelės buvo tiesiog apsikrovusios, — įkainotos, salonas, šeimininkai, priėmimas ir jie patys — apšnekėti, ir dabar jau niekas nebeturėjo ko veiktî.

Niekas čia susirinkusiųjų nejungė, jie neturėjo nieko bendro, jie buvo suėję drauge todėl, kad lankytis pas Endelmanus reikalavo Lodzės gyvenimo tonas; lygiai taip jis reikalavo žavėtis ir jų paveikslų galerija bei meno kūrinių rinkiniais, reikalavo kartais būti teatre, reikalavo kai kada kažką duoti beturčių labui, nusiskųsti visuomeninio gyvenimo menkumu Lodzėje, važinėti į užsienį ir t. t.

Jie sunkiai pasiduodavo tam tikriems aukštuomenės papročiams, kurie vis dėlto buvo jiems svetimi ir neįdomūs.

Kaip tik beveik šitaip kalbėjo Bernardas.

— Jūs nemylite Lodzės? — pertraukė jį Travinska, norėdama sutrumpinti per ilgą tiradą.

— Ne, bet gyventi be jos negalėčiau, nes niekur nesu labiau nuobodžiavęs ir niekur daugiau nesu matęs juokingų dalykų.

— A, jūs renkate kai kuriuos juokingumus.

— Savo šypsena jūs smerkiate mano žaidimą.

— Ne visai, man būtų malonu išgirsti, koks to kolekcionavimo tikslas.

— Aš maniau, kad jums bus malonu ką nors išgirsti iš mano rinkinio.

— Jūs neatspėjote, manęs tai nedomina.

— Niekas? — truputį pašaipiai paklausė jis.

— Bent mano artimieji.

— Jeigu jie yra nuobodūs, oi, kokie nuobodūs! — gailiai sušnibždėjo Tonė.

— Net moterys jums nerūpi?

— Man jos rūpi tik tiek, kiek ir visi žmonės.

— O jeigu aš norėčiau papasakoti ką nors labai įdomaus apie ponią direktorienę Smolinską, kuri dabar išeina? — paklausė jis tyliai.

— Apie nesančiuosius, kaip ir apie mirusiuosius, niekad nekalbu.

— Gal ir jūsų teisybė, nes ir vieni, ir antri būna nuobodūs.

— O labiausiai tai tie, kur apsimeta nuobodžiaują, — pabrėždama sušuko Ruža ir pažvelgė į jį ironiškai.

— Gerai. Kalbėkime apie paveikslus, argi tai netinkama jums tema? — irzliai sušuko jis.

— Tai jau geriau apie literatūrą,— karštai įsiterpė Tonė, kuri garsėjo kaip romanų rijikė.

— Jūs skaitėte Burže *„La Terre Promise"*[1]? — nedrąsiai paklausė visą laiką tylėjusi ta apdulkėjusioji, kurios veidas buvo panašus į sustabdytą laikrodį.

— Aš neskaitau pigios literatūros; vaikystėje skaičiau „Magelonos istoriją", „Tanenbergo Rožę" ir panašius šedevrus, to man pakanka visam gyvenimui.

— Jūs per griežtai sprendžiate apie Burže, — atsiliepė Melia.

— Gal ir griežtai, bet teisingai.

— Ačiū jums už paramą,— nusilenkė jis Travinskai. — Skaičiau to neva didelio rašytojo, neva psichologo, neva moralisto kažkokią knygą, skaičiau gana atidžiai, nes mane privertė tai padaryti šlovė, kurią jis turi pas mus, na ir jis man pasirodė esąs gašlus senis, kuris pakiliu tonu, bet su ciniška šypsenėle pasakoja biaurias istorijėles.

— Gal dabar pradėsime kalbėti apie moteris, argi tai netinkama tema ponams? — kandžiai tarė Travinska.

— Ką gi, kalbėkime apie vadinamąją gražiąją lytį, jeigu nerandame linksmesnės temos.

[1] Prancūzų rašytojo Polio Burže (1852—1935) romanas „Pažadėtoji žemė".

Jis juokingai išskėtė rankas, bet supyko ant Ninos.

— Atsargiau, jūs pradedate mus įžeidinėti.

— Žemės angelai neturi įsižeisti, bet kadangi aš mažai galiu kalbėti apie angelus, nes jie Lodzėje mažai pažįstami, pasitrauksiu ir atvesiu tą, kas šitoje srityje yra *au courant*[1].

Jis pasakė gana stačiokiškai, atsistojo ir tuojau atvedė Keslerį, jauną, liesą vokietį geltonais plaukais, mėlynomis išsprogusiomis akimis ir dideliais, smarkiai atsikišusiais žandais, apžėlusiais taip pat geltona barzda.

— Robertas Kesleris! — pristatė jis, pasodino savo vietoje ir nuėjo prie būrelio vyrų, kurie, Endelmano vadovaujami, apžiūrinėjo paveikslus ilgame kambaryje, panašiame į tikrą galeriją.

— Ponas Grosgliukai, pažiūrėk tamsta į tą madoną, tai madona iš Drezdeno.

— Puikus paveikslas! — nutęsė senasis Libermanas ir, susikišęs rankas į kišenes, išpūtęs pilvą, palenkė galvą ant krūtinės ir ėmė žiūrinėti paveikslo rėmus.

— Tai medaliu apdovanotas paveikslas, žiūrėk tamsta, čia parašyta: *Medaille d'or*[2]; tai masyvus paveikslas ir kainuoja didelius pinigus.

— Kiek? — tyliai paklausė Grosgliukas, kairės rankos smiliumi, ant kurio spindėjo auksu aptaisytas raudonas agatas, glostydamas šiurkščias juodas žandenas, kurios prie jo apskrito veido buvo prilipusios kaip kotletai su kauliuku; ūsai ir barzda buvo rūpestingai nuskusti.

Jis taip aukštai kėlė smakrą, kad dvi odos klostės ant storo raudono sprando dengė jam apykaklę ir darė jį panašų į trumpą nusipenėjusią kiaulę, bergž-

[1] Nusimano (*pranc.*).

[2] Aukso medalis (*pranc.*).

džiai mėginančią nutraukti ant tvoros padžiautus baltinius; dešinę ranką jis laikė baltos liemenės kišenėje.

— Kiek? — pakartojo jis tyliai, nes visuomet kalbėdavo tyliai, ir labai rimtai pakėlė antakius, kurie jo iškilioje kaktoje atrodė lyg du aštrūs puslankiai ir savo juodumu ryškiai skyrėsi nuo žilų plaukų ir rausvo veido.

— Neatsimenu, nes tuo užsiima mano sekretorius,— nerūpestingai atsakė Endelmanas.

— Pažiūrėk tamsta į tą žanrinį paveikslą, jis beveik gyvas, jis juda.

— Labai gražios spalvos! — sumurmėjo kažkuris.

— Ir dar gražesnis kapitalas, ką?

— Ja, ja! Vien tik rėmai tokiam landšaft brangiai kainuoja, — rimtai tarė storasis Knabė, kaip tikras žinovas kandikliu baksnodamas bronzinius rėmus.

— Juk jūs, ponas Knabe, galėtumėt turėti ir auksinius; kas turi skrybėlę, tas tikriausiai gali turėti ir galvą, — nusijuokė Grosgliukas, kuris beveik visada savo išvadas paremdavo palyginimais.

— Tai genialus pasakymas, ponas Grosgliukai, — kone juokdamasis, sušuko Bernardas.

— Aš galiu ir tai,— kukliai sušnibždėjo bankininkas.

— Gerbiamieji ponai, dar viena madona, tai Čimabuės kopija, bet geresnė už originalą, aš duodu jums žodį, kad geresnė, nes ji kainuoja visą tūkstantį rublių, ką? — sušuko jis, pamatęs, kad bankininkas abejodamas šypsosi.

— Pažiūrėkime, aš labai mėgstu madonas. Aš savajai Merei pirkau Muriljo mądoną; jai patinka turėti savo kambary tokį paveikslą, tai kodėl aš turėjau nepirkti?

Šitaip jie apžiūrėjo keliasdešimt paveikslų ir sustojo prie didelės mitologinės drobės, užimančios pusę sienos ir vaizduojančios žengimą į Hadą.

— Tai didelis menas,— nustebęs sušuko Knabė.

Endelmanas pradėjo aiškinti paveikslo turinį, bet Grosgliukas skubiai jį pertraukė:

— Tai yra paprastas duobkasys, o čia kvailas paveikslas, kam tapyti tokius liūdnus dalykus! Kai aš pamatau laidotuves, tai turiu paskui gydytis, nes porą dienų man skauda širdį. Kas turi mirti, tas nenusiskandins!

— Antrasis koncerto numeris, prašom, ponai, į saloną! — pakvietė ponia Endelman.

— Galima jus pasveikinti su tokia galerija, pasveikinti! — šaukė bankininkas.

— Ką jie parodys salone?

— Štai jums programa, ten išspausdinta.

Bernardas padavė jam ilgą nedažyto šilko juostelę, papuoštą ranka atliktais piešiniais, kurioje prancūzų kalba buvo surašyta programa.

Jie sugrįžo į saloną, kai visi jau buvo aptilę, nes pasamdyta pora skaitė kažkokį prancūzišką dialogą.

Vyrai, susibūrę prie durų į bufetą, klausėsi nuobodulio iškamuotais veidais ir po truputį slinko prie paliktų stiklinių ir taurelių; tuo tarpu moterys klausėsi godžiai ir ryte rijo akimis porą deklamuotojų, vaidinančių jaunus, naivius įsimylėjėlius, kuriems atsitiko šitoks nuotykis: kalnuose plėšikai užpuolė keleivius, pagrobė ir išskyrė juos.

Jie kaip tik susitiko ir pasakojo savo nuotykius su tokiu naiviu cinizmu, su tokiu elegantišku pasileidimu, kad ponios leipo juokais ir tolydžio entuziastingai plojo.

— *Ah, mon Dieu, mon Dieu! Très joli, très joli!* — susižavėjusi garsiai šūkaliojo brangenybėmis apsikarsčiusi kaip juvelyrinė krautuvė ponia Kon, vieno fabrikanto žmona. Jos mažos, taukais apaugusios akutės sruvo pasitenkinimo ašaromis, o jai buvo taip smagu, kad kretėjo jos riebūs, išpampę veidai ir pečiai, panašūs į volus, aptemptus juodu šilku.

— Kiek jie tau atsiėjo, Endelmanai? — tyliai paklausė Grosgliukas.

— Šimtą rublių ir vakarienę, bet tai verta tūkstančio, nes svečiams labai linksma.

— Tai geras sumanymas, reikės juos užsakyti žmonos vardinėms.

— Užsakyk tamsta tuojau, tai padarys didelę nuolaidą, — sukuždėjo jam per petį Bernardas ir pasislinko prie Melios, kuri sėdėjo viena už visų moterų, nes Ruža atsisėdo į pirmą eilę, nenorėdama praleisti nė vieno dialogo žodžio.

— Žadinu tave, Melia! Apie ką svajoji?

— Dabar galvojau apie tave, — tyliai sukuždėjo ji, pakeldama į jį savo pilkas akis.

— Ne, galvojai apie Vysockį! — sušnypštė jis ir piktai ėmė skinti žydinčius hiacintus, stovinčius ant staliuko, prie kurio jis atsisėdo.

Ji pažvelgė į jį nustebusiomis ir lyg išsigandusiomis akimis.

— Lygiai taip pat galėjau galvoti apie L. Landau, apie kurį nors pažįstamą, kurio pavardę galėjai taip pat nuovokiai paminėti, jeigu nepatikėjai mano žodžiais.

— Atsiprašau, Melia, aš tave užgavau?

[1] Dieve mano, dieve mano! Kaip gražu, kaip gražu! *(Pranc.)*

— Taip, nes žinai, jog aš niekad nesakau to, ko negalvoju.

— Duok man ranką.

Ji ištiesė jam ranką su balta pilkai išsiuvinėta pirštine.

Jis atsegė sagutes ir gana stipriai pabučiavo jai delną.

— Jeigu galima Vysockiui, galima ir man! — pasiaiškino jis taip, kai ji gana smarkiai ištraukė ranką. Beje, kaip Landau? Mieste man sakė, kad tu už jo išteki, ar tai tiesa?

— O ką tu atsakei tiems, kurie tau kalbėjo apie mano vedybas?

— Kad tai gandas, kuris niekuomet nepasitvirtins.

— Dėkoju, nes iš tikrųjų nepasitvirtins. Duodu tau žodį, kad už jo aš netekėsiu, — pridūrė ji pabrėždama, nes pamatė jo akyse abejojimą.

Jo liesame, nervingame veide sušvito pasitenkinimas.

— Tikiu tavimi, aš nė valandėlės netikėjau, kad galėtum už jo tekėti. Tu ir toks storžievis kontoros žiurkė. Juk jis paprastas neišauklėtas macheris, purvinas žydpalaikis. Paskutiniu atveju jau sutikčiau, kad eitum už Vysockio.

Ji blykstelėjo akimis, švelnus raudonis lyg rausva migla aptraukė jos veidą, pajutusi jo tiriamą žvilgsnį, ji prisimerkė ir, taisydamasi apyrankę, sukuždėjo:

— Tau nelabai patinka Vysockis?

— Vertinu jį kaip žmogų, nes jis teisingas ir gana protingas, bet nekenčiu jo kaip tavo gerbėjo.

— Šneki, kad tik šnekėtum, nes gerai žinai, kad niekas kitas nėra toks mažas mano gerbėjas, kaip jis,— pasakė ji lyg ir nuoširdžiai, nes norėjo išgauti iš Ber-

nardo, jeigu šis tik žinojo, kokių smulkmenų apie Vysockį.

Ji manė, kad jeigu juodu draugauja, tai ir pasipasakoja vienas antram.

—Aš žinau, ką kalbu. Jis dar nesuvokia tos meilės, bet jau myli tave.

— Kas iš to, jeigu jis katalikas! — nesąmoningai sušuko ji, išduodama savo paslaptį.

— Tai šit kokie dalykai! Sveikinu tave, sveikinu! — iš lėto sukuždėjo jis ir kandžiai, dygiai šyptelėjo plonomis lūpomis.

Jis nerūpestingai perbraukė savo juodus garbanotus plaukus, pasiraitė mažyčius ūselius ir atsistojo; jo švelnų, labai semitišką veidą užtemdė kažkoks susierzinimo ar pykčio šešėlis.

Jo šnervės virpėjo iš tramdomo susijaudinimo, o juodos, alyvų atspalvio akys neramiai klaidžiojo jos veidu.

Jis apsisuko ir, netaręs nė žodžio, buvo benueinąs.

— Bernardai! — staiga pašaukė ji.

— Tuojau sugrįšiu,— atsiliepė jis, atsigręždamas jau ramiu veidu, kuriame žaidė tik įprastinė paniekos šypsena.

Melia nekreipė dėmesio į jo susierzinimą, nes tai, ką jis pasakė, užtvindė jos širdį nuostabiai malonia šiluma.

Ji sėdėjo primerktomis akimis ir, gerdama stiprų hiacintų kvapą, svaigdama iš didelio džiaugsmo ir laimės, kuždėjo:

— Vadinasi, tai tiesa?

Bet jos džiaugsmą nutraukė griausmingi plojimai, kuriais visi apibėrė dialogo atlikėjus, kai šie baigė deklamuoti.

— *Très joli, mon cher Bernard!*[1] — tebešūkavo ponia Kon, šluostydamasi ašarojančias akis ir drėgną nuo riebumo veidą. Dabar ji kreipėsi į Bernardą, kuris ėjo pro šalį.

— Ji kalba prancūziškai kaip ispaniška karvė, — sukuždėjo šis Travinskai, kuri dairėsi vyro.

Užuot atsakiusi, ji tik šyptelėjo.

— Gal, ponai, teiksitės nepalikti savo vietų, ką? — pakeltu balsu paprašė Endelmanas.

Tuojau pat tarnai atnešė prie lango molbertą ir pastatė jį apšviestoje vietoje, o poniai Endelman davus ženklą, atskleidė uždangą.

— Prašom, ponai, prie paveikslo! Prie naujo šedevro! Prašome žiūrėti! Ponas Endelmanai, liepkite pakelti užuolaidas.

Visi susibūrė prie laurais vainikuotos drobės, kurioje buvo matyti Krajaus nutapyta jūros scena; keletas nimfų ilsėjosi ant uolos, išnirusios iš žydrų, tykių kažkokio Pietų krašto įlankos vandenų.

Žiedais aplipę magnolijų medžiai, panašūs į kūgio pavidalo puokštes, rausvai spalvino safyrinius vandenis, kurie vilnijo kažkaip švelniai ir plakėsi į žalius uolėtus krantus.

Viršum nimfų suko ratus kelios žuvėdros. O šone, kur vaiskiai žaliavo žvilgančių laurų giraitė, migdolų ir magnolijų medžiai, stovėjo iš miško išbėgę didžiuliai kentaurai, apžėlę rudais gaurais, su geismu degančiais veidais.

Visą gamtovaizdį gaubė didelė, maloni kaitrios dienos tyla, prisotinta gėlių kvapo, jūros ošimo ir biriuzinių dangaus spalvų, kurios, plačiai ištvinusios, paveikslo gilumoje jungėsi į vieną toną su jūra.

[1] Labai gražu, mano brangus Bernardai! *(Pranc.)*

— Kodėl jos be drabužių?

— Nes joms karšta.

— O kaip, ponas Grosgliukai, tamsta nori, kad jos maudytųsi!

— Tai yra mitologinė scena, ponas Grosgliukai.

— Tai visų pirma yra plika scena.

— Nuostabus paveikslas, žavingas! — šaukė ponios.

— Na, o kur padėti jų drabužiai, kodėl čia drabužiai nenupiešti, tas tapytojas, tur būt, yra nemokša.

— Juk čia nimfos, ponas Konai.

— Konai, tu išmanai apie nimfas, kaip... nimfos apie tave,— pareiškė Grosgliukas.

— Ponas Konai, jeigu Krajus būtų nemokša, tai jo paveikslo nebūtų pas mane, jūs žinot, — iš aukšto ir su pasigailėjimu tarė ponia Endelman.

— Mano vyras to neišmano, jis išmano apie bajus, — paaiškino ponia Kon taip karštai, kad keletas pasileido juoktis.

— Kaip čia gražu! Kokia čia jūra tikra, visai tokia pati, kaip buvo prie mūsų vilos Genujoj. Pernai mes buvome Genujoj.

— Biarice taip pat yra daug vandens, bet aš nemėgstu žiūrėti, nes man tuojau širdis pyksta.

— Bet pažiūrėkit, ponai, kad ta jūra beveik girdėti, o! O šitos gėlės tokios gražios lyg dirbtinės ir kvepia kaip tikros, — kuždėjo ponia Endelman, primygtinai kreipdama susirinkusiųjų dėmesį į paveikslą, nes jie buvo jau pradėję trauktis.

— Dažais kvepia, — sušuko Knabė, pasilenkdamas prie paveikslo.

— Nes, matot, ponai, aš liepiau paveikslą nulakuoti.

— Todėl spalvos neteko šviežumo ir pajuodo, be to, lako sluoksnis taip blizga, kad sunku ką nors įžiū-

rėti, — tyliai paaiškino jai Travinska, nes pati neblogai suprato tapybą.

— Aš mėgstu, kad blizgėtų! Man vis tiek: peizažas, žanrinė, mitologinė ar istorinė scena, aš viską perku, nes mes galime tai sau leisti, bet aš mėgstu, kad mano paveikslai blizgėtų! Taip gražiau atrodo, — aiškinosi ji garsiai ir taip nuoširdžiai, kad Nina prisidengė veidą vėduokle, kad neprunkštelėtų iš juoko.

— Bernardai, ar aš neteisingai sakau?

— Visiškai, nes tuo būdu paveikslui suteikiama didesnė vertė. Kas gi virtuvėj laiko puodus nevalytus ir neblizgančius?

— *Mon chéri*[1], tu juokiesi iš manęs, o aš ir taip prisipažįstu, jog mėgstu, kad viskas atrodytų tvarkingai, naujai...

— Žinau, nes todėl liepei pasta nuvalyti senovinius šarvus ir kinų bronzines statulėles.

Ruža nusijuokė iš tų paaiškinimų ir, norėdama užbaigti tuos juokus, sušuko:

— Einu atvesiu tėvą prie paveikslo.

Ir tuojau nuėjo į bufetą, kur Šaja sėdėjo su Miuleriu, ir paprašė, kad jis ateitų.

— Kam man tokia ekspozicija! Man ir čia gerai su ponu Miuleriu. Aš jūrą esu matęs, argi čia jau toks didelis reginys? Kūdra, truputį didesnė už mano, kur liepiau iškasti savo ūkyje. Kipmanai, aš tave kada nors pakviesiu į savo dvarus! — kreipėsi jis į savo seną bičiulį, sėdintį prie bufeto.

— Kaip jums atrodo mano brolienė? — paklausė Bernardas Boroveckį.

— Šiaip ar taip, nepaprasta moteris. Perka paveikslus, sudaro galeriją.

[1] Mielasis *(pranc.)*.

— Kad turėtų kuo girtis. Šita galerija, jos pačios manymu, ją kelia aukščiau tos prastos, tamsios milijonierių masės. Tai ne meno poreikis, pamėgimas, o tiesiog ambicija.

— Nesvarbu priežastys, nes vienokios jos ar kitokios, bet vis tiek surinkta gana daug tikrai vertingų kūrinių.

— O, brolienė turi savo sistemą. Jeigu jai kuris paveikslas patinka, tai ji ilgai vaikščioja aplink, klausinėja žinovus apie jo vertę ir atkakliai derasi tik tada, kai jau žino, jog pirkusi nieko nepralaimės.

— Ar jūs ateisite į viešbutį? Šiandien turi atvažiuoti Kurovskis.

— Ateisiu, nes nemačiau jo kokius du mėnesius.

— Gal jūs mano vardu atsiprašysite brolį ir brolienę, nes aš tuojau turiu išeiti.

Jis paspaudė jam ranką ir nepastebimai išėjo.

Kai jis atsidūrė Piotrkovo gatvėje, miestas jau skendo tamsoje, degė žibintus ir krautuvių vitrinų šviesas.

Ore jis lengviau atsiduso.

Jis nepasišalino iš Endelmanų salono tuojau, kai tik išėjo ponia Likert todėl, kad į tai neatkreiptų dėmesio ir nepasklistų naujos paskalos, kurios ir taip jau pakankamai žemino Emos vardą.

Jis nuobodžiavo pragariškai, nes jam nerūpėjo nei draugija, nei koncerto artistų pasirodymas, nei naujasis paveikslas.

Jį dar svaigino tas keistas pasikalbėjimas su Ema ir jos paskutiniai žodžiai.

Jis negalėjo suprasti, kas jam yra, nes niekad anksčiau nesijautė taip smarkiai susinervinęs ir užgautas.

— Niekina ir neapkenčia! — galvojo jis, ir toji panieka bei neapykanta jį vis labiau skaudino.

XII

Prie buto durų, ant šaligatvio, jo laukė moteris su ketvertu vaikų, ta pati, kuri visą laiką rūpinosi gauti atlyginimą už vyro mirtį.

— Maloningasis pone! Taigi nuolankiai prašyti atėjau, — maldavo ji, puldama jam į kojas.

— Ko norite? — griežtai paklausė jis.

— Taigi aš va, dėl to, ką maloningasis ponas man žadėjot, kad fabrikas man sumokės už tai, kad mašina maniškį sudraskė.

— A, tai jūs Michaliakova? — paklausė jis švelniau, žiūrėdamas į jos paraudusias akis ir suvargusį mėlyną veidą, išsekintą skurdo.

— Michaliakova, taigi ta pati, kur jau nuo rugiapiūtės...

— Jum turi sumokėti du šimtus rublių. Jums reikia nueiti pas poną Bauerį, nes jis jums išmokės, ten, pas jį, ir visa byla.

— Tai mat, aš ir šiądien buvau pas tą vokietį, bet jisai, prakeiktasis, liepė mane nuo laiptų nugrūsti ir pasakė per liokajų, kad mane įkiš į šaltąją, jeigu aš landžiosiu, kai jisai švenčia savo šventę. Kad tu nugaištum, šunsnuki, už mano našlystę ir skriaudas.

— Pirmadienį ateikite į pono Bucholco kontorą, tai jums išmokės. Palaukit dar vieną dieną.

— Taigi aš laukiu, meldžiamasis pone: vasara praėjo, bulviakasis praėjo, sunki žiema praėjo ir pavasaris ateina, o aš vis laukiu, maloningasis pone. Vargas mane su vaikais ėda kaip koks piktas žvėris, o iš niekur nėra pagalbos, nebeturiu jau nei jėgų, nei galva nebeišneša, kaip iškęsti. O jeigu, maloningasis pone, mano šeimininke ir tėve mylimas, manęs nebegelbėsit, tai jau tikrai prapulsim.

Ji tyliai pravirko ir liūdnai, sielvartingai pažvelgė jam į akis.

— Ateikite pirmadienį, kaip sakiau,— sukuždėjo jis ir, įėjęs į namus, liepė Mateušui nunešti rublį tai moteriai.

— Tai ji dar čia? Jau tris kartus aš ją išmečiau iš priemenės, o ta kalė vis grįžta prie durų ir inkščia su savo šunyčiais. Nieko nebus, reikia ją apkulti.

— Paduosi jai pinigus ir nė pirštu jos nepaliesk, girdi! — įrzliai šūktelėjo jis, įėjęs į kambarį.

Maksas, įsikandęs pypkę, gulėjo ant sofos, o juodai apsirengęs Marėjus labai susijaudinęs sėdėjo greta jo ir žiūrėjo į skrybėlę, kurią laikė rankoje.

Jo žiaunos krutėjo smarkiau, negu paprastai, nes jis nuolat gromuliavo ir taip dažnai kilsnojo kuprą, kad pusė surduto buvo susimetę net ant sprando.

Karolis tik linktelėjo jiems ir nuėjo į savo kambarį.

Jis sutvarkė popierius ant rašomojo stalo, pataisė vazone gėles, ilgai žiūrėjo į Ankos fotografiją, atplėšė surastą laišką, bet neperskaitęs padėjo ir ėmė vaikščioti, sėdinėti ant visų kėdžių, žvilgčioti pro langą.

Jis jautėsi užgautas į pačią širdį, nebežinojo, kas jam darosi, ir blaškėsi į visas puses, nesąmoningai ieškodamas pusiausvyros ir kokios nors išganingos minties.

Jis negalėjo užmiršti Emos žodžių, kurie jį graužte graužė.

Pagaliau jis atsisėdo prie lango ir, nieko negalvodamas, ėmė žiūrėti, kaip su paskutiniais saulėlydžiais viršum miesto blėsta dienos likutis.

Į kambarį slinko drumsta pilkuma, atnešdama nuobodulį ir nepasitenkinimą, kuriuos jis dabar pajuto.

Jis neleido degti lempos, sėdėjo tamsoje ir klausėsi migdančio gatvės ūžesio.

Makso balsas pasigirsdavo retai, tuo tarpu vis aiškiau jis girdėjo prislopintą, duslų anglo kuždėjimą:

— Ko jūs norite! Šuo įpranta prie savo būdos. Žinote, kai einu pas Smolinskius, tai mane apima tokia keista šiluma, tokia ramybė, taip man ten gera, šviesu, linksma, kad paskui baugu pagalvoti, jog turėsiu grįžti namo, tarp tuščių sienų, į tamsų šaltą butą. Jau man taip įgriso viengungio gyvenimas, kad šiandien nusprendžiau...

— Pasipiršti... ir jau kelintą kartą,— sumurmėjo Maksas.

— Taip, pasipiršiu, tuoj po velykų vestuvės. Birželio mėnesį paimsiu atostogų ir nuvešiu žmoną į Angliją parodyti šeimai. Ak, kokia graži ji buvo šiandien bažnyčioje! — sušuko jis.

— Kas ji, ta išrinktoji?

— Rytoj tamsta sužinosi.

— Vokietė, žydė, lenkė? — susidomėjęs kvotė Maksas.

— Lenkė.

— Jeigu katalikė, tai netekės už jūsų, nes jos savo tikybos laikosi atkakliai, kaip girtuokliai.

— Tai nesvarbu; aš jums tyliai prisipažinsiu, kad susižiedavęs tuoj pereisiu į katalikų tikėjimą. Man tai vis tiek, nes ir taip mano tikyba yra meilė.

— Dabar kol kas tik žmona.

— Tiktai žmoną galima mylėti ir gerbti, tik žmonos yra vertos pagarbos.

— *Immer langsam voran, langsam!*[1] Tamsta dar nebuvai vedęs, pirmiau pamėgink tamsta.

Boroveckis pertraukė jų šneką.

— Maksai, ar eisi pas Kurovskį?

[1] Niekad neskubėkite, neskubėkite! *(Vok.)*

— Taip, iki pasimatymo, Marėjau.

— Eisiu drauge su jumis.

Jis greitai pasitaisė surdutą, atsisveikino, ir visi tuojau išėjo.

Tame Piotrkovo gatvės gale, tarp Gajerio turgaus ir Evangelikų gatvės, šaligatviuose buvo gana tuščia ir tylu.

Žemi, vieno aukšto namai žvelgė į gatvę apšviestais langais, pro kuriuos buvo gerai matyti butų vidus.

Boroveckis tylėjo, o Marėjus smalsiai žvilgčiojo į langus ir vis stabčiojo.

— Pažiūrėk tamsta, kaip čia gražu! — sušuko jis, sustodamas prie vieno menkai pridengto lango, pro kurį buvo matyti didelis kambarys; jo viduryje virš stalo švietė lempa, o aplinkui sėdėjo visa šeima.

Įraudęs tėtė, pasirišęs servetėlę, iš garuojančios vazos pilstė sriubą į lėkštes vaikams, kurie godžiomis akimis stebėjo, ką daro tėvas.

Motina, drūta šviesiaveidė vokietė, užsirišusi mėlyną prijuostę, šypsodamasi statė lėkštes žilai senutei ir senukui, kuris kratė pypkę į peleninę ir garsiai kažką pasakojo.

— Jiems, tur būt, labai gera, — sukuždėjo Marėjus, pavydžiai apžvelgdamas tą įprastinę sceną.

— Taip, jiems šilta, turi apetitą ir pietus ant stalo, — vangiai sukuždėjo Karolis ir taip paspartino žingsnį, kad anglas atsiliko ir kiūtino sau pamažu, spoksodamas į visus apšviestus langus.

Jis sirgo stipria šeimos ir meilės nostalgija.

Boroveckis susimaišė su darbininkais, plūstančiais iš šoninių gatvių ir užtvindančiais Piotrkovo gatvės šaligatvius, ir, nieko negalvodamas, patraukė kartu su jais.

Eiti pas Kurovskį buvo dar anksti, į smuklę nejautė jokio noro, iš namų jį buvo išvijęs nuobodulys, tad kiūtino gatve, pats nežinodamas, kur dėtis, kaip praleisti tas kelias valandas.

Jis pasuko į Benedikto gatvę ir išėjo į Spacerovą, nes ji buvo tylesnė ir tamsesnė; ėmė vaikščioti iš vieno alėjos galo į kitą.

Jis vaikščiojo tiesiog tam, kad pavargtų, kad fiziniu darbu aptildytų tuos keistus lyg ir sąžinės balsus, kurie jame budo ir vis skaudžiau erzino, pavirsdami slogiu, dar neaiškiu gailesčiu Emai.

Jis ėmė vėl mąstyti apie tuos santvkius, kurie buvo nutraukti taip šiurkščiai ir nežmoniškai, ir kuriems ji šiandien padarė galą kupina neapykantos panieka.

Jis nebuvo nei neprityręs jaunuolis, nei sentimentalus, jis nebuvo per daug linkęs jausti žmonių vargus, ir vis dėlto jį graužė mintis, jog bus padaręs didelę skriaudą.

Be to, jis prisiminė, kaip ji anksčiau bučiavo, kaip mylėjo ir kokia buvo kilni. Jos akivaizdoje, tenai pas Endelmanus, visi tie prisiminimai nepaspartino širdies plakimo, bet dabar, kai jis taip susinervino, svilinte svilino, keldami kažkokį nenumaldomą, galingą troškimą.

Jis vėl troško jos meilės.

Jis negalėjo ramiai sutikti su ta mintimi, kad juodu išsiskyrė visiems laikams, kad jau niekad nepabučiuos jos lūpų, nebematys tos išdidžios galvos savo glėbyje.

Ta mintis jį taip svaigino, kad kelis kartus jau buvo beeinąs prie jos namų ir su neramiai plakančia širdimi galvojo, kaip ji sušuks pasisveikindama. Jis nebuvo užmiršęs senų laikų.

Bet nenuėjo, vėl grįžo į gatvę.

Jam būtų tekę teisintis, o pasiteisinti neturėjo kuo.

Antra vertus, jį graužė kažkokia gėda, nes gerai prisiminė tuos amžinos meilės pažadus ir priesaikas, kurias jai davinėjo dar taip neseniai...

Jam taip pat buvo gėda to ištižimo, kurį jautė šiuo metu.

Vis dėlto jis suėmė save proto ir šaltos prekybinės išminties gniaužtais; jis sąmoningai darė daug blogų dalykų, sąmoningai užsidarė savyje ir kaustė širdį egoistiniais sofizmais.

Jis nuolat mėtė iš savo gyvenimo biudžeto viską, kas turėjo bent kiek jausmo, nesąmoningo polėkio, bendresnio pobūdžio interesų — viską, kas galėjo jam sukliudyti įsigyti turtą ir ramiai mėgautis gyvenimu.

Jis šaltai spekuliavo, šaltai viliojo moteris, nes atsieidavo pigiau, negu apmokamos meilužės, beveik šaltai rengėsi vesti; jis viską apskaičiuodavo ir taip gerai išsitreniravo, kad tarpais jausdavosi visai kitas žmogus, kad jame visiškai užgeso įgyti namuose, mokykloje, visuomenėje polinkiai, aspiracijos ir pažiūros.

Tačiau jam tik taip atrodė, nes atsitiko kažkas, kad ir šitokia kadaise mylimos moters panieka, šitoks niekis, ir savo neišaiškintomis asociacijomis vėl sužadino jame taip rūpestingai palaidotus pasaulius.

Dabar jis išsigandęs matė, kad vis dėlto nepajėgė visos sielos paskandinti biznyje, fabrike, tokioje grynai egoistinėje būsenoje, kad jo siela pilna tų šmėklų, kurios pabudo ir stipriau, negu anksčiau, reikalauja savo teisių.

Jame tarytum pabudo pirmoji jaunystė, pakilusi iš to mechaninio Lodzės gyvenimo pelenų, jaunystė su visu tikėjimu ir iliuzijomis. Jis pajuto kažkokį stiprų įspūdžių alkį.

Jį pradėjo slėgti vienatvė.

Jis skubiai nuėjo į „koloniją", bet ten nieko nerado, tik tarnaitę.

Tarnaitė pasakė, kad ponios tuojau grįšiančios, nes netrukus pradėsią rinktis įprastiniai sekmadienio svečiai.

— O kur panelė Kama?

— Salone. Neseniai girdėjau Pikolą, ten turi būti ir panelė Kama.

Ir tikrai, Kamą jis rado miegančią ant kozetės. Pikolas tyliai suurzgė ant įsibrovėlio, bet, pažinęs jį, paslėpė baltą gauruotą galvą Kamos plaukuose ir nutilo.

Kama miegojo aukštielninka, pasidėjusi po galva rankas. Pro atdaras į prieškambarį duris krito šviesa ir auksino jos vaikišką rausvą veidelį, apsuptą juodų plaukų garbanomis, susuktomis ant baltų smeigtukų.

Jis išėjo tyliai, kad jos nepažadintų.

— Neturiu net kur nueiti, — pagalvojo jis, nors atsiminė, kad buvo žadėjęs šiandien temstant aplankyti Liusi, bet nenuėjo.

Dabar, kai jį apėmė švelnūs, melancholiški prisiminimai apie Emą, kai jam širdį smelkė įvairūs šiurpuliai, Liusi jam buvo lyg sąžinės priekaištas.

Ji erzino jį savo prastumu ir kvailumu. Dabar jis negalėjo įžiūrėti joje nė vieno iš tų privalumų, kuriuos matė dar vakar.

Ir tikriausiai, jeigu šiuo metu jis būtų galėjęs apie ją kalbėti, tai būtų visaip smerkęs, kad tuo būdu pats save pateisintų ir truputį nuramintų pakrikusius nervus.

Daugiau nebesvarstydamas, jis nuėjo į viešbutį pas Kurovskį, su kuriuo kelias savaites nebuvo matęsis.

— Ponas Kurovskis? — paklausė jis tarną antrame aukšte.

— Tuojau sužinosiu, ar atsikėlė.

Po valandėlės jis sugrįžo, kviesdamas paskui save.

— Karolis? — paklausė stiprus skambus balsas iš kito kambario.

— Taip, dar miegi?

— Ne visai. Malonėk pereiti į salonėlį, po dviejų minučių aš ateisiu.

Boroveckis laukė gana nekantriai, vaikščiodamas po nedidelį labai prašmatniai įrengtą salonėlį.

Be buto prie savo fabriko viename priemiesčio kaime, Kurovskis turėjo šiame Lodzės viešbutyje antrą butą, „diskretiškoms funkcijoms", kaip jis sakydavo. Jis atvažiuodavo kiekvieną šeštadienį ir paprastai vakare priimdavo būrį gerų pažįstamų, gerdavo su jais, plepėdavo ir lošdavo kortomis; visą sekmadienį miegodavo, o vakare važiuodavo namo, dingdamas visai savaitei.

Šitaip jis gyveno jau kelerius metus.

Jis visai neturėjo draugų, nors artimiesiems, kuriuos priiminėjo, sakydavo „tu".

Tai buvo keistas išmuštojo iš vėžių tipas, kuris įsitaisė toje „Pažadėtoje žemėje", aklimatizavosi taip, kad ėmė daryti pinigus ir nutraukė ryšius su pasauliu, iš kurio buvo kilęs.

Nedaug apie jį buvo žinoma.

Prieš dešimtį metų jis atsirado Lodzėje su likučiais didelių turtų, kuriuos, matyt, buvo prašvilpęs. Įsteigė fabriką su kažkokiu neaiškiu aferistu ir po metų pasitraukė iš ten be skatiko. Paskui mėgino pats vienas kažką daryti — irgi nesėkmingai. O paskui „mokėsi dirbti". Šitaip jis apibūdindavo tuos kelerius sunkius savo gyvenimo metus, kuriuos praleido, turėdamas Bucholco fabrike nežymią tarnybą.

Pagaliau vėl bendrai įsteigė kažkokį cheminių gaminių fabrikėlį, nes kadaise buvo baigęs Vokietijoje panašius mokslus, ir jau nebankrutavo, priešingai, pasiliko vienas, o kompanionas, kažkoks eks dvarininkas, išvažiavo į Varšuvą ieškoti vietos prie tramvajų.

Fabrikas plėtėsi tuo pašėlusiu amerikonišku greičiu, kurį tik Lodzėje galima pamatyti. Tai darė jo energija, neregėtai ištvermingas, protingas administravimas ir geras dalyko išmanymas.

Jis nebankrutavo, nė sykio nesudegė, neapgaudinėjo ir vis dėlto sparčiai didino turtą. Jis buvo pasiryžęs juos pasiekti ir siekė pašėlusiu darbu ir ištverme.

O šiaip jis buvo keistas žmogus.

Didžiausias aristokratas, bet nekentė aristokratijos; konservatorius, bet fanatiškai tikėjo mokslo pažanga; liberalas, bet aršiai garbino absoliutizmą; nuoširdus katalikas, bet dar nuoširdžiau šaipėsi iš visokių tikybų; rafinuotas sibaritas, nekenčiantis visokio darbo, bet pats dirbo aistringai.

Jis šaipėsi iš visų ir iš visko, bet savo širdim jautė kiekvieną vargą ir pasižymėjo dideliu tolerantišku protu.

Tai buvo paradoksali priešingybė, slepianti labai vientisą, originalų individą.

— Kurovskis yra *polnischer Mischen-Masch*[1]! — kadaise apibūdino Bucholcas, kuris jį labai gerbė.

Boroveckis stabtelėjo, nes jam pasirodė, jog jis girdi moterišką balsą ir suknelių šlamėjimą Kurovskio kambaryje, bet viskas tuojau nutilo, ir įėjo jis pats.

Kurovskis buvo kažkoks neramus, pasisveikino kiek suirzęs ir atsisėdo prie stalo.

[1] Lenkiška painiava *(vok.)*.

— Ar ateis šiandien kas? — paklausė jis, pakeldamas į Karolį dideles riešutmedžio spalvos akis.

— Kiek žinau, tai bus visi. Nematėme tavęs ištisas tris savaites.

— Ir pasiilgote, ką? — paklausė jis nerūpestingai. Jo veide šmėkštelėjo šypsena.

— Bent todėl, kad galėtum abejoti.

— Neabejoju, nes turėčiau ir jums priskirti tą karališkąjį mąstymo privalumą.

— Bet nenori?

— Negaliu kažkaip. Palikime tai, tu kažkoks nuliūdęs, atrodai kaip pirmą kartą apgautas vyras.

— Kodėl ne kaip sergantis virškinimo sutrikimu? — atkirto Karolis, užsigavęs dėl to pasakymo, kuriame buvo kiek tiesos.

— Kaip sau nori! Ar jie tikrai ateis? — paklausė jis, dirstelėjęs į laikrodėlį, ir ironiškai, kandžiai pažvelgė į užuolaidą, dengiančią miegamojo duris, už kurių pasigirdo labai švelnus šnarėjimas.

— Maksas, Endelmanas ir Kesleris bus tikrai, nes Maksas išsimiegojęs, o tuodu gerokai prisinuobodžiavę per šios dienos priėmimą pas Endelmaną.

— Gavau pakvietimą! Na ir kaip, ar daug buvo aukso telyčių?

— Puikiai pasakyta, Bernardas smulkiai mane informavo apie jų kraičius, na ir apžiūrinėjome jas iš eilės, bet tai visai neįdomus reginys, ne.

Jis melancholiškai pakratė galvą, nes priešais pasivaideno Emos veidas, ir jis prisiminė jos žodžius.

— Travinskiai irgi žadėjo būti, nes vakar jis lankėsi pas mane ir sakė.

— Taigi buvo. Jis nuobodžiavo toje žydų-vokiečių jūroje, o ji kėlė sensaciją savo grožiu ir elegancija. Buvo taip pat ir Smolinska.

— Buvo? Tai reikšmingas dienos įvykis. Ką tu pasakytum apie tą antikinę gražuolę?

— Kad ji labiau antikinė, negu gražuolė.

— Tavo teisybė, jos grožis labiau garsus, negu žavus. Ankstyvoj jaunystėj pasklido gandas, kad ji graži, ir dabar tos kalbos nesilpnėdamos eina iš kartos į kartą.

Boroveckis susiraukė, lyg ketindamas šyptelėti, ir juodu nutilo.

— O vis dėlto tau kažkas yra?

— Kodėl ištisas tris savaites nebuvai Lodzėje? — paklausė jis, neatsakydamas į klausimą.

— A, kodėl? — pradėjo jis vikriai, kaip žonglierius, mėtyti ir gaudyti peilį. — Kodėl? Štai todėl, — jis atsuko jam petį ir parodė paristą kairę ranką.

— Nuotykis?

— Taip, du coliai plieno.

— Kada? — skubiai paklausė jis, lyg nepatikėjęs.

— Prieš dvi savaites, — tyliau atsakė Kurovskis, ir jo juodi antakiai kaip lankai įsitempė viršum akių, žvelgiančių tvirtai ir griežtai.

Tik dabar Boroveckis pastebėjo, kad jo veidas kažkaip liguistai, žalsvai pablyškęs, o akys įkritusios.

— Moteris? — tarė jis ne tiek jam, kiek sau.

— Nepažįstu nė vienos tokios, už kurią atiduočiau bent nagą! — tarė jis skubiai ir ėmė neramiai glostytis juodus, gerokai praretėjusius plaukus ir taip pat juodą kaip smala barzdą, dengiančią jam apykaklę ir pusę krūtinės.

— Nes tokių nėra! Visai nėra! — karštai prašneko Karolis. — Yra arba kvailos patelės, arba verksnės, sentimentalios žąsys; žmogaus, tikro žmogaus tarp jų aš neradau.

Jis norėjo už savo dabartinę nuotaiką keršyti visoms moterims, bet Kurovskis jį pertraukė.

— Nes ne žmogiškumo ieškojai savo meilužėse, o tik meilės. Šituo klausimu tu neturėsi balso tol, kol nesiliausi kalbėjęs niekus apie moterų nežmogiškumą, žiūrėjęs į jas, kaip į žaislus, kaip į grobį; kol kas tu žiūri į moteris per apetito, vien apetito, prizmę.

— Įdomu, kas iš mūsų žiūri į jaunas gražias moteris kitaip?

— Nežinau, aš — tai ne,— atsakė jis nerūpestingai.

— O man dėl tos pačios priežasties atimi teisę spręsti? — spyriojosi jis suirzęs.

— O tu man draudi kalbėti bent tariamai prieštaringus dalykus?

Jis pradėjo juoktis.

— Tai kam tada mes tuščiai šnekame!

— Aš kaip tik apie tai ir galvojau iš pat pradžios, o tu tik po keturiasdešimt minučių priėjai tą pačią išvadą.

— Lik sveikas! — tarė Karolis supykęs ir jau buvo beeinąs prie durų, bet Kurovskis labai vikriai pastojo jam kelią.

— Nekvailiok, niršti ant žmonių, o nori atsigriebti ant manęs. Pasilik, norėčiau, kad šiandien niekas daugiau neateitų, — užbaigė jis.

Karolis pasiliko; atsisėdo į fotelį ir apsiblausęs ėmė žiūrėti į keliolika žvakių, įžiebtų didelėse sidabrinėse žvakidėse, nes Kurovskis nekentė bute dujų, žibalo ir elektros.

— Pranešk, kad šiandien nieko nepriimi, aš tuojau išeisiu.

— Taigi turėsiu pranešti, bet kad aš dabar noriu pamatyti ir tą Lodzės Hamletuką Bernardą, kuris mėgdžiodamas sukarikatūrina ne tik mano žodžius ir api-

brėžimus, bet ir mano kojinių spalvą. Norėčiau taip pat pamatyti tą mėsos kalną Maksą ir tą vokišką vilką Keslerį, nekalbant jau apie kitus. Visą tą laiką man jūsų trūko.

— Niekas tavęs nelinksmino, kai sirgai?

— Iš tikrųjų, prisipažinsiu tau atvirai, kad kartais jūs būnate labai juokingi.

— Gerai, kad tai sužinojau, visų vardu tau dėkoju už atvirumą.

— A, sunku nebūti atviram, — sušuko jis, paversdamas savo žodžius juokais, ir abu, pažvelgę vienas antram į akis, nusišypsojo ir nutilo.

Kurovskis išėjo į kitą kambarį ir po valandėlės sugrįžo.

Karolis žiūrėjo į jį, jausdamas kažkokį nepaprastą reikalą kalbėti, išsipasakoti bent užuominomis, tačiau tylėjo, nes, pamatęs jo šaltą veidą ir kandų, ironišką žvilgsnį, užsidarė savyje ir skubiai ėmė trauktis atgal, tramdydamas besispraudžiančius į lūpas žodžius.

— Kaip tavo fabrikas? — po kurio laiko paklausė Kurovskis.

— Reikalai yra tokie, kaip tau rašiau paskutiniame laiške. Po savaitės parvažiuos Moricas, tada imsimės darbo.

— Užmiršau tau pasakyti, kad Varšuvoje mačiau panelę Anką.

— Net nežinojau, kad ji ten buvo.

— O kam gi turėjo pasakoti! Nori, kad merginoms pasaulis pasibaigtų sužieduotiniais?

— Man atrodė, kad turi pasibaigti kaip tik sužieduotiniais.

— Jeigu neturi meilužių. O kodėl gi tu tuo nepasitenkini?

— Juokingas klausimas! Tu esi Bjernstjernės Bjern-

sono idėjų pasekėjas. Abejoju, ar tai patinka tavo meilužei.

— Aaa! — nusižiovavo jis, — kalbame apie dalykus, kurie man visiškai nerūpi.

— Šiandien.

— Gal dar ir rytoj, — užbaigė jis ir, atsainiai paskambinęs viešbučio tarnui, liepė nieko šiandien pas jį neleisti ir atnešti vakarienės valgių sąrašą.

Karolis aptingęs pasirąžė ir padėjo galvą ant fotelio atlošo.

— Gal liepsi, kad tau atneštų lovą, ką?

— Ačiū, eisiu tuojau namo. Esu baisiai pavargęs ir tokia biauri apatija mane apraizgė, kad jaučiuosi vis silpnesnis.

— Liepk savo tarnui, kad tau apskaldytų ausis, pasidarysi žvalesnis; tai radikali priemonė, nes apatija yra baisiausias gyvenimo priešas.

— Neatrašei man, ar duodi kreditą, ar ne?

— Duodu. Kodėl gi nepranešei tarnui, kad ateini su reikalais, būčiau atsakęs, kad reikalus tvarkau kontoroje, o čia priiminėju tik draugus.

— Atleisk man, paklausiau beveik negalvodamas. Nesistebėk, kad esu taip pasinėręs į to savo fabriko reikalus. Kuo greičiausiai norėčiau matyti jį veikiantį.

— Taip smarkiai ištroškai pinigų?

— Ne tiek jų, kiek nepriklausomybės.

— Nepriklausomi yra tik skurdžiai, nes ir milijardieriai priklausomi. Žmogus, turintis rublį, jau yra to rublio vergas.

— Paradoksas!

— Pagalvok ir įsitikinsi.

— Galimas daiktas, bet, šiaip ar taip, aš geriau sutinku būti kaip Bucholcas priklausomas nuo savo

milijonų, negu nuo pirmo pasitaikiusio pralobusio samdinio.

— Tai kitas klausimas, daugiau praktinis, bet, pažvelgę plačiau, pamatysime, jog toji nepriklausomybė iš esmės yra absoliuti iliuzija, o konkreti nepriklausomybė, turtingų žmonių nepriklausomybė yra nelaisvė. Juk toks Knolis, Bucholcas, Šaja, Miuleris ir šimtas kitų — tai niekingiausi savo fabrikų vergai, mažiausiai savarankiški mechanizmai, ir viskas! Juk tu pažįsti fabrikantų gyvenimą ir fabrikų gyvenimą, todėl žinai tą lygiai gerai, kaip ir aš. Pagalvok, kokia keista kombinacija susidaro šiandien pasaulyje: žmogus pažabojo gamtos galią, atrado daugybę jėgų — ir kaip tik tų pačių jėgų pančius užsidėjo. Žmogus sukūrė mašiną, o mašina žmogų pavertė savo vergu; mašina augs ir stiprės iki begalybės ir lygiai taip pat augs ir stiprės žmogaus pavergimas. *Voilà!*[1] Pergalė visada atsieina brangiau, negu pralaimėjimas! Pagalvok.

— Ne, nes aš turėčiau prieiti visai kitas išvadas.

— Aš turiu gatavas, galiu jas tau tuojau išdėstyti, ir bus taip pat logiškos.

— Mane tik stebina, kad tu pats su tokiu noru pasidavei savo fabriko nelaisvėn.

— Iš kur žinai, kad su noru? Kodėl nematai būtinumo, geležinio būtinumo, pasibiaurėtinos prievartos!

Jis kalbėjo skubėdamas ir su įniršiu, kurį jam sukėlė kažkokie skaudūs prisiminimai.

— Esi nenuoseklus. Jeigu aš žiūrėčiau į pasaulį ir galvočiau panašiai, kaip ir tu, tai nedaryčiau nieko, nes kam gi tai?

— Kad turėčiau pinigų, daug pinigų, tiek, kiek man reikia turėti — tai pirmoji priežastis; o antroji yra ta,

[1] Štai! *(Pranc.)*

kad įvairūs vokiečių chamai negalėtų pasakyti: „Važiuokit į Monaką." Ir pagaliau noriu toje suktybių dirvoje įdiegti truputį dorumo, — užbaigė jis pašaipiai.

— Kad būtų galima jį geriau parduoti?

— Ko gi vertas dorumas, kurio negalima gerai parduoti?

— Tu savąjį nelabai branginai, — rėžė Karolis, prisiminęs jo paskutinį dalininką, kuris iš bendrovės neišsinešė nė skatiko, nors įdėjęs buvo daug.

— Tai niekšingas šmeižtas! — sušuko Kurovskis, smarkiai trenkdamas kėde į grindis.

Jo akyse blykstelėjo galinga liepsna, o veidas smarkiai suvirpėjo iš susijaudinimo, bet jis tučtuojau susitvardė, vėl atsisėdo, užsirūkė papirosą, patraukė kelis kartus, nusviedė jį ir, ištiesęs ranką, tyliai tarė:

— Labai atsiprašau, jeigu tave įžeidžiau.

— Aš truputį tikėjau paskalomis, nes sprendžiau apie tave, kaip Lodzėje įprasta, bet dabar tikiu tavimi ir visai nepykstu, aš suprantu, kad mano spėliojimai galėjo tave įskaudinti.

— Neapmoviau, nes nebuvo tokios progos ir nebuvo ko,— pasakė jis, bet po tuo cinizmu dar buvo jaučiamas didelis susijaudinimas.

Jis liepė atnešti butelį vyno ir ėmė gerti stiklinę po stiklinės.

— Gaila, kad negyvenau prieš šimtą metų, — prabilo jis nepaprastu tonu.

— Kodėl?

— Būčiau geriau leidęs laiką pasaulyje. Prieš šimtą metų dar buvo gerai. Dar buvo galingi instinktai ir galingos aistros; jeigu buvo nusikaltėliai, tai tokio masto, kaip Dantonas, Robespjeras ir Napoleonas, jeigu buvo išdavikai, tai tokie, kurie pardavinėjo ištisas tautas, jeigu vagys, tai tokie, kurie vogė valstybes.

O šiandien kas? Smulkios vagystės ir dūris kišeniniu peiliuku į pilvą!

— Ir nebūtų reikėję tau anoje epochoje gaminti savo chemikalų.

— Būčiau turėjęs kitą darbą, padėjęs Robespjerams kapoti galvas Žirondai ir Dantonams, o Barasams — galabyti Robespjerus, o likusius būčiau liepęs užmušti lazdomis ir išmesti šunims.

— O kas paskiau? — paklausė Karolis, su nerimu žiūrėdamas į jį, nes Kurovskis kalbėjo užsimerkęs ir atrodė lyg visai be sąmonės.

— O paskiau spiaučiau į akis poniai *Liberté, Fraternité, Égalité*[1], nes ji nesąmonė ir dvokia, ir eičiau padėti Didžiajam valyti pasaulio nuo driskių.

Karolis ėmė juoktis ir pasiėmė skrybėlę.

— Labanaktis.

— Jau išeini? Sėdėjai tik pusantros valandos.

— Taip tiksliai skaičiavai?

— Ir bijojau, kad nebūtų daugiau. Na, pakaks tų kvailysčių. Kitą šeštadienį lauksiu tavęs, lauksiu jūsų visų.

— Ketinu tada aplankyti sužadėtinę.

— Pasiųsk pavaduotoją, o pats nuvažiuosi sekmadienį. Tikiuosi, kad tavęs tikrai sulauksiu.

Karolis žingsniavo Piotrkovo gatve, bet jautėsi dar labiau susierzinęs ir pavargęs, negu anksčiau.

Jis laimėjo tik tiek, kad nusikratė tuo neaiškiu nerimu ir sąžinės priekaištais.

Kažkokios ankstyvesnės nuotaikos liekanos dar tebetūnojo jame, bet jis nuolat užmiršdavo save, nes smegenyse skambėjo paradoksiški Kurovskio išvedžiojimai, kuriuos jis taip pat greitai suvirškino.

[1] Laisvė, Brolybė, Lygybė *(pranc.)*.

Jis pradėjo atgauti pusiausvyrą, nes staiga įsinorėjo valgyti. Todėl pakeliui užsuko į „Viktoriją".

Restorane buvo beveik tuščia, nes teatre buvo neseniai prasidėjęs spektaklis.

Kelneriai snaudė tamsioje salėje nuo gatvės, o dviejose pirmosiose, apšviestose, slampinėjo Bum-Bumas, taisėsi abiem rankom pensne, spragsėjo pirštais ir kas valandėlę stabčiojo, spoksodamas išsprogusiomis akimis į šviesas.

Prie bufeto stovėjo aukštas, petingas vyras su labai maža smailia galva, apžėlusia juodomis plaukų samanomis; mažyčiai juodi taškeliai, tai yra giliai įkritusios akys, žibėjo raudoname veide, kurį kirto tokia plati burna su atvipusiomis lūpomis, panašiomis į priklijuotus mėlynos vatos ritinėlius.

Jis palinko ties bufetu, laižėsi taukuotas lūpas, nuolat čiulpė ūsus, servetėle šluostėsi juodą smailią barzdelę ir šnibždėjo greta stovinčiam storuliui, kuris ryte rijo kažkokį sumuštinį, krutindamas ūsus, nosį, antakius ir sprogindamas taukais aptekusias akis.

— Ponuli mano mielas, o gal taip dar konjakėlio, ką? Įvarvinkit, ponia, o paskui ikrelių, totorišką bifšteksiuką, ką? Kad mudviem gerai sektųsi!

Juodu susidaužė ir išgėrė.

— Ponuli mano mielas, o gal taip pasakytume sau po trečią kartą, ką?

Karolis nuėjo į kambarį nuo kiemo pusės, ir, kol padavė valgyti, ėmė sklaidyti naujausius laikraščius.

Tuojau pat paskui jį atkiūtino Bum-Bumas, jis ėjo zigzagais, jo kojos smarkiai kilnojosi ir tabetiškai kretėjo, o pensne vis krito ant krūtinės.

— Labas vakaras! Jūs retas svečias, direktoriau, — kažkaip neaiškiai sugargaliavo jis, nutaikydamas į Karolį negyvas kaip žuvies akis.

— Toli gyvenu,— atsakė jis trumpai ir prisidengė laikraščiu, norėdamas greičiau juo nusikratyti. — Kas yra? — skubiai paklausė jis, nesąmoningai atsišliedamas, nes Bum-Bumas pasilenkė prie jo.

— Ogi mėlyni siūlai, direktoriau, ant pečių ir nugaros, o!

Ir ėmė traukti nuo jo taip, lyg tie siūlai būtų be galo ilgi.

Boroveckis apžiūrėjo save veidrodyje, bet nieko nepamatė.

— Visi šiandien kažkokie apsiraizgę... — gargaliavo Bum-Bumas. — Dar yra ant nugaros!

Ir vėl jis ėmė tempti nuo Boroveckio kažkokius įsivaizduojamus siūlus, vyniojo juos ant rankų, mėtė ant grindų ir vėl tempė, automatiškai judėdamas, įsispoksojęs nieko nematančiomis akimis į tuos mėlynų verpalų ritinius, apipynusius Boroveckį, kuris, netekęs kantrybės, paskambino kelneriui, galva rodydamas Bum-Bumą.

Kelneris paėmė jį už parankės ir nusivedė.

Bum-Bumas nesipriešino, jis ėjo kaip mieguistas, tik pradėjo nuo kelnerio nuiminėti siūlus ištisomis saujomis ir mėtyti juos ant grindų.

Boroveckiui ta scena padarė tokį nemalonų įspūdį, kad jis paskubomis pavalgė ir išsinešdino; bufete Bum-Bumo jis neberado, buvo tik tas aukštasis, jis sėdėjo prie stalo, garsiai plekšėjo liežuviu ir, kramtydamas bifšteksą, plepėjo.

— Ranka ranką... šitąjį, supranti, ponuli mielas! Kiek pavyks... tiek bus padaryta.

Storulis neatsakinėjo, nes jo burna buvo pilna mėsos, jis tik dar spėriau krutino veidą.

Prie Mejerio pasažo kampo po žibintu Boroveckis vėl pamatė Bum-Bumą, jis ėjo lėtai ir toliau traukė

tuos įsivaizduojamus verpalus, traukė nuo žibintų, nuo praeivių, nuo namų; gaudė orą viršum galvos, nes jam atrodė, lyg visa gatvė būtų apraizgyta voratinkliais, tad jis plėšė, draskė, tarytum braudamasis pro juos.

— *Delirium tremens,* — su pasigailėjimu sukuždėjo Karolis ir nuvažiavo namo; jis pats sau tarė, kad tuojau eis miegoti ir išsimiegos už visus laikus.

Mateušas grojo armonika, o tamsioje ilgoje priemenėje keli gretimų namų tarnai smagiai šoko valsą.

Jis sutrukdė tą jų pasilinksminimą, pasiimdamas Mateušą namo.

Makso Baumo jau nebebuvo, stovėjo tik jo paliktas dar šnypščiantis virtuvas.

Jis liepė pakloti lovą, pareikšdamas, kad priemenėje būtų tylu, nes, išgėręs arbatos, tuojau gulsiąs miegoti.

Tačiau neatsigulė, nes vos tik jį apgaubė namų tyla, staiga užėjo toks smarkus nuobodulio priepuolis, kad tiesiog nebežinojo kur dingti.

Jis nusirengė, bet gulti nėjo, ėmė vartyti kažkokius popierius, tačiau nepatenkintas vėl sviedė juos ant stalo, pažvelgė į Makso kambarį — buvo tamsu ir dvelkė tuštuma.

Pasižiūrėjo į tylią ir jau pradedančią po šventinio sujudimo migti gatvę.

Visuose namuose viešpatavo slogi tyla, o iš kiekvieno kampo lindo nuobodulys ir tuštuma.

Jis nebegalėjo ilgiau ištverti toje vienatvėje, skubiai apsirengė ir, nebeprisimindamas širdgėlos dėl Emos, nei nutarimo kitaip gyventi, nuvažiavo pas Liusi.

XIII

Kitą dieną po pietų Boroveckis, žvalus, atsigaivinęs, visiškai nurimęs po vakarykštės audros, kuri praėjo, nepalikusi jame kitokio pėdsako, kaip tik pašaipą iš paties savęs, giedrumu ir ūpu panašus į sekmadienio dieną, kuri užtvindė Lodzę spinduliais, šiluma ir artėjančio pavasario džiaugsmu, rengėsi padaryti vizitą Miuleriams.

Jis taip rūpestingai ruošėsi, kad Maksas sumurmėjo:

— Komedijos meilužis!

Bet Maksas šiandien nebuvo gerai nusiteikęs.

Namo jis grįžo vėlai, atsikėlė dar vėliau, tik antrą valandą po pietų, ir su šlepetėmis slampinėjo po butą, žiūrinėjo į visus kampus, mėgino rengtis, bet viskas jam netiko. Jis užvertė visą kambarį baltiniais ir drabužiais, spardydamas juos iš pykčio ir vis plūsdamas čia Mateušą, čia skalbėją, kad apdeginusi jam apykakles, čia vėl niršo ant batsiuvio, kad šis, taisydamas jam batus, viduje paliko aštrius medinių vinučių galus; bent taip jis įtikinėjo Mateušą, kuris prisiekinėjo visais šventaisiais, kad tai netiesa, kad batai viduje esą lygūs it aksomas.

— Nė trupučio nėra, nė šitokio šapeliuko!

— Žalia beždžionė tu, man iš tiesų duria, o jis pliurpia, kad nieko nėra!

— Įkišau pirštą, nieko nėra, paskui visą ranką, irgi nėra.

— Tu liežuviu pačiupinėk, tai pajusi, kaip aš koja! — subliuvo jis, plėšdamas iš jo batą.

— Tai kad aš neturiu liežuvio toje vietoje, kur jūs, — piktai atšovė tarnas ir išsinešdino, trenkęs durimis.

Maksas priėjo prie lango ir ten prie šviesos ėmė žarstekliu knebinėti batą.

— Kodėl tu taip tūžti pagiriodamas? — prakalbino jį Boroveckis, maudamasis pirštines.

— Kodėl? Mane jau visai velniai griebia. Vakar sugaišau vakarą dėl Kurovskio kaltės. Buvo, bet neįsileido, nes turėjo pas save kažkokią... beždžionę! Išėjau namo jau piktas, o ten per vakarienę nusitašiau kaip reikiant! Kad juos perkūnai, tuos visus batus ir visus batsiuvius.

Jis trenkė batą į grindis, žarsteklį nusviedė prie krosnies ir ėmė greitai nusirenginėti.

— Ką tu darai?

— Einu miegoti,— niauriai atsakė jis. — Tegu velniai viską griebia, čia negaliu apsiauti bato, nes duria, ta vėpla sudegino mano apykakles, namuose pragaras, to jau per daug. Mateušai! — sumaurojo jis visa gerkle. — Jeigu kas ateitų pas mane, tai manęs šiandien nebuvo ir nėra, girdi?

— Tai jau žinia, o jeigu ta... kaip jos vardas, panelė Antka ateitų?

— Tai išvaryk ją, o jeigu mane pažadinsi, tai makaulę apsuksiu tau į kitą pusę, o snukį taip sumalsiu, kad tikra meilužė nepažins. Užkimšk telefoną, atnešk virtuvą ir visus laikraščius.

— Kas gi pas jus atsitiko? — paklausė Karolis, nė kiek nesistebėdamas, kaip jis praleidžia šventes ir sekmadienius, nes tai atsitikdavo pernelyg dažnai.

— Kas? Nuo rytdienos trumpiname darbo dieną dvidešimt penkiais procentais. Visai negyvas sezonas, nieko negalima parduoti, sandėliai užversti, vekselių neišperka, o tėvas, užuot seniai sutrumpinęs darbo laiką arba atleidęs bent pusę darbininkų, dar verkia, kad tie vargšai neturėsią ko valgyti, ir žiuoja vekselius

visokiems sukčiams. Po metų jis pats nebeturės ko valgyti. Tegul stimpa, jeigu jam patinka, bet kodėl aš turiu dėl to kentėti!

— Pusė fabrikų mažina atlyginimus, atleidžia darbininkus ir apriboja gamybą. Vakar girdėjau pas Endelmanus, gana plačiai buvo šnekama.

— Tegul juos visus kartu velniai griebia, man vis tiek, aš tik nenoriu, kad mane griebtų, ir kad galėčiau ramiai miegoti!

Jis palindo po antklode, nusigręžė į sieną ir ėmė garsiai šniokšti iš pykčio.

— Tėvas, tur būt, labai sielojasi, man jo labai gaila.

— Nešnekėk man apie jį, aš taip pykstu, kad atiduočiau jį bet kam už dyką! — sušuko jis, staigiai atsisėsdamas lovoje. — Senas liurbis! Pats dirba kaip paskutinis darbininkas, plūkiasi, atsisako netgi šiais metais važiuoti į Emsą, nors daktaras jam patarė ir dargi liepė važiuoti; jis taip išsikvėpęs, kad netrukus visos jo staklės sustos, o čia vakar atvažiuoja Bertos vyras, tas mielasis Fricas Vėras, ir taip ėmė gerintis, kad senis ištraukė beveik paskutinius pinigus ir davė tam plevėsai, o paskui motinai sako, kad jaučiasi taip gerai, jog jau nebevažiuos į vandenis. Jau nebežinau, kas bus su mumis, nes nebeturiu vilties išgelbėti firmą. Tiek teprigyveno iš savo sąžiningumo, kad po keturiasdešimt metų darbo, jeigu dabar numirtų, turėsiu jį palaidoti savo pinigais.

— Per anksti šitaip kalbi, jis dar ilgai laikysis.

— Fabrikas ir metų neišlaikys, turi nudvėsti, nes pritruks pašaro, o kai žlugs fabrikas, tai ir senis nebegyvens! Nudvės drauge su juo, aš jį gerai žinau. O kas užsispyrė rankų darbo fabriku konkuruoti su garais, tą iš karto galima uždaryti beprotnamyje.

— Iš tikrųjų tai tokia keista manija, kad net juokinga.

— Juokinga svetimiems, o mums ta manija tragiška, ir ypač dabar, kada visa Lodzė siūbuoja, kada netgi tvirtos firmos gula lyg javai, kada visas miestas dvokia bankrotais, kada jau nebeaišku, kam duoti kreditą, o kam neduoti, nes visi virsta. Kaip tu manai, kuo mes porą pastarųjų metų gyvenam? Jau nebe antklodėmis, ne lovatiesėmis, nes jas mėgdžioja Cukeris ir pardavinėja penkiasdešimt procentų pigiau, mes gyvenam ta raudonąja drobele, gyvenam raudona spalva, kurios šiandien niekas dar nesugeba mėgdžioti. Tik šita prekė dar šiaip taip eina, bet ji yra tokia brangi, kad jeigu ir geriausiai eitų, jeigu būtų parduodama viskas, kiek tik galima padaryti, tai su ja uždirbtume dešimt procentų. Man ta mažmeninė prekyba jau taip įgriso, kad jeigu tu greit nesusitvarkysi su fabriku, tai aš pats, nors ir nieko neturiu, įsteigsiu ir spiausiu į viską. Jei subankrutuosiu, tai subankrutuosiu, bet užtat bent ką nors dirbsiu!

Jis vėl atsigulė, įsisupo į antklodę iki ausų ir nutilo.

— Sezonas blogas, bankrotai pasidarė normalus reiškinys, apskritai, produkciją mažina visi, išskyrus gal tris—keturis didžiuosius fabrikus, kurie turi iš ko pralaukti krizę; yra netgi labai blogai, bet jau atsiranda perspektyvų, kad reikalai pasitaisys. Paskutiniai oficialūs pranešimai sako, kad visoje Rusijoje žiemkenčiai rudenį buvo gražūs, peržiemojo labai gerai ir žada būti puikūs. Jeigu pavasaris neapvils, jeigu dvejus—trejus metus bus geri derliai, jeigu per tą laiką javų kainos nekris, — to netgi nenumatoma, nes atsargos pas mus ir užsienyje išsekusios, o Indijoje ir Amerikoje buvo nederlius,— tai apie rudenį mūsų rinka pradės atkusti.

Yra dar viena priežastis, dėl ko turi pagerėti audimo pramonės būklė; tai pradžia milžiniškų valstybinių darbų, kur suplauks šimtai milijonų kapitalo ir kur gaus ką veikti dešimtys tūkstančių rankų, dabar esančių be darbo! Girdi, Maksai!

— Girdžiu, bet atsakysiu jūsų patarle: „Iešmus jau drožia, o paukšteliai dar miške."

Karolis visai nebeatsiliepė, tik apsivilko paltą ir išvažiavo pas Miulerius.

Piotrkovo gatvėje jis pamatė Kozlovskį, kuris ištisas dienas slampinėjo po miestą.

Jis, kaip paprastai, stovėjo baletine poza, cilindrą buvo užsidėjęs ant pakaušio ir lazdos bumbulu nuolat smaukiojo čia ant kaktos, čia atgal; kalbėjosi su teatro direktorium, kuris pilka avikailio kepure, šviesiais nukarusiais ūsais ir kumpa nosimi buvo panašus į kazokų atamaną.

Boroveckis, skubiai atsakęs į jų sveikinimą ir nekreipdamas dėmesio į Kozlovskį, kuris ėmė mojuoti, norėdamas sulaikyti vežiką, nuvažiavo toliau.

Miuleriai gyveno už savo fabriko; atskirtas nuo jo daržais, jų butas buvo jau kitoje gatvėje.

Gatvė buvo retai apstatyta ir beveik tuojau už jų namo rėmėsi į laukus, bet, nepaisant to, buvo jau sutvarkyta, turėjo grindinį, šaligatvius ir dujinį apšvietimą, kadangi čia gyveno keli fabrikantai.

Žemo, prie dviejų aukštų rūmų prisiglaudusio vienaaukščio namo lange tarp daugybės gėlių gelsvai šmėkštelėjo ir dingo Mados veidas.

Prieškambaryje jis sutiko ponią Miuler, kuri atidarė jam duris ir bemaž norėjo padėti nusivilkti paltą.

Ji taip buvo susirūpinusi ir susidrovėjusi, kad tik rankos mostu pakvietė jį į kambarį.

— Vyras kontoroje, o Mada tuojau ateis, prašom

sėstis! — prabilo ji, pristumdama jam fotelį, ant kurio padėjo raudoną šilkinę pagalvę.

Jis pradėjo šnekėti, bet, nepaisant to, kad kalbėjo apie banaliausius dalykus, apie orą, pavasarį, netgi apie brangumą turguje, ponia Miuler kantriai tylėjo ir buvo neišjudinama.

— Ja, ja! — atsakinėjo ji, lygindama mėlyną prijuostę, kurią buvo užsirišusi, ir pakeldama į jį blyškias, nuo virtuvės ugnies išblukusias akis, sunkiai judančias raukšlėtame negyvame veide.

Ji vilkėjo kažkokia languota flaneline palaidine, buvo užsigobusi vilnone skara, surišta po smakru.

Ji atrodė kaip sena virėja, ją netgi supo kažkoks sultinių ir jautienos taukų kvapas, kuris sklaidėsi po kambarį.

Todėl geriausiai ji jausdavosi virtuvėje, turėdama rankoje kojinę, kuri dabar kyšojo iš prijuostės kišenės.

— Kaipgi jūsų sveikata, ponia? — pagaliau paklausė jis, apimtas nevilties.

— Gera, labai gera, — atsakė ji bloga lenkų kalba, nekantriai dėbčiodama į duris, pro kurias turėjo įeiti Mada.

— O jūsų žmona ir vaika? — paklausė ji po ilgo mąstymo.

— Aš dar nevedęs, mieloji ponia.

— Ja, ja! Ir mano Vilhelmas dar nevedęs. Jūs pažįsta mano Vilhelmas?

— Turiu malonumą būti su juo pažįstamas. Ar jau išvažiavo?

— Ja, į Berlyną, — atsidusdama atsakė ji ir gal jau būtų po truputį įsišnekėjusi, bet įėjo Mada — tokia spinduliuojanti iš pasitenkinimo, kad senė pasižiūrėjo į ją, patampė jai kikliką ir išėjo.

— Matot, kartais aš moku tesėti žodį.

Jis padavė jai ilgą knygų sąrašą, sudarytą Horno, kuriam literatūra buvo artimesnė.

— O ar jums buvo labai sunku? — paklausė ji, kirčiuodama paskutines žodžių raides.

— Man buvo labai lengva, nes jūs to pageidavote.

— Jūs nemeluojate? — paklausė ji naiviai.

— Ne, ne! — atsakė jis šypsodamasis. — Jūs manote, kad vyrai visada meluoja!

— Aš nežinau, tik Vilhelmas tai visuomet meluoja. Aš juo nė kiek netikiu.

— Bet manimi jūs tikėsite?

Tas pasikalbėjimas ėmė jį linksminti.

— Jeigu niekuomet nepameluosite, tai tikėsiu.

— Iškilmingai jums pažadu.

— Gerai. Žinote, anas knygas teta man atvežė, ir jau skaitau.

— Ar labai jums įdomu?

— Ten yra tokių gražių, jaudinančių vietų, kad mudvi su mama verkėme. Tėvas iš mūsų juokėsi, bet vakar turėjau skaityti jam visą vakarą.

— Ar vėlai jūs grįžote iš ponų Endelmanų?

— Jau buvo tamsu. Aš mačiau, kaip jūs išėjote iš salono.

— Man reikėjo anksčiau išeiti, ir labai dėl to gailėjausi.

— Pas Endelmanus labai gražu, ir jie taip puikiai priėmė.

— Aš gailėjausi, kad negalėjau ilgiau pasikalbėti su jumis.

— Bet užtat aš kalbėjausi apie jus su ponia Travinska.

— Ar labai jūs mane apšnekėjote?

— O ne, nel Tai tik ponai mus apkalba.

— Ar jūs tuo įsitikinote?

— Visada, kai Vilhelmas grįžta iš vizitų ir vakarų, tai ateina pas mane ir pasakoja, šaiposi iš visų moterų.

— Ir jūs manote, kad visi vyrai taip daro?

— Jeigu jūs pasakysite, kad ne visi, tai jumis aš tikėsiu! — greitai tarė ji, smarkiai išrausdama.

— Užtikrinu, kad ne visi.

Pokalbis ir toliau buvo panašus į naivų čiauškėjimą apie nieką, kol jam nusibodo ir jis ėmė apžiūrinėti labai rūpestingai auginamas gėles, uždengiančias langų stiklus.

Jis karštai jas išgyrė.

— Pasakysiu Gotlibui, jam bus malonu.

— Kas jis toks?

— Mūsų sodininkas. Ponas Šterchas nemėgsta gėlių ir sako, kad, pasodinus tuose vazonuose bulves, būtų daugiau naudos, bet ponas Šterchas kvailas, ar ne taip?

— Tur būt, kad taip, jeigu jūs sakote.

Jam darėsi vis linksmiau, o vėliau Mada labiau įsidrąsino ir, vis mažiau varžydamasi savo išraudimo, prašneko taip guviai, kad jis ėmė žiūrėti į ją su tam tikra nuostaba.

Ji nežinojo daugelio aukštuomenei įprastų manierų, nes tėvas buvo perdaug šviežias milijonierius, o ji — išauklėta tarp virtuvės ir fabriko, paprastoje audėjų, darbininkų ir tokių pačių, kaip ir jie, naujai praturtėjusių šeimų aplinkoje; bet ji turėjo guvų protą ir daug gyvenimiškos išminties.

Aukštuomenės gyvenimo melagingumas nebuvo išdildęs jos nuoširdumo, kuris kartais atrodė juokingai vaikiškas, bet žavėjo savo paprastumu.

Ji buvo baigusi kažkokį pensioną Saksonijoje, iš kur Miuleris prieš daugelį metų kaip paprastas audėjas atvyko čia į tą žemę, kuri jam iš tikrųjų tapo „pažadėtąja žeme".

Ji turėjo net šiokį tokį supratimą apie pinigų vertę, nes besišnekėdama prasitarė apie jų bendrą pažįstamą:

— Jūs žinot, kad Mania Godfrid išsiskyrė su savo sužadėtiniu?

— Ne, ar jūs tuo piktinatės?

— Mane tik stebina, nes ji nėra nei graži, nei turi kraičio, o jau su antru išsiskiria.

— Gal ji nori palaukti jauno turtingo fabrikanto?

— Juk ir tas jos sužadėtinis galėjo prasigyventi. Mano tėvas vesdamas neturėjo nė vieno talerio, o dabar juk jis turtingas.

— O gal panelė Godfrid nori likti senmergė?

— O kuri gi gera valia norėtų pasilikti senmergė? — nesutiko ji.

— Ar jūs tuo įsitikinusi?

— Aš niekados nepasilikčiau. Man visada labai gaila senmergių, jos tokios vienišos ir tokios vargšės.

— Nes jūs esate gera.

— Ir dar žmonės iš jų juokiasi. Jeigu aš galėčiau, tai visos pasaulio moterys turėtų vyrus ir vaikų ir...

Ji užsikirto, žiūrėdama, ar Boroveckis nesijuokia, bet jis, užgniaužęs juoką ir žiūrėdamas į jos auksines blakstienas ir smarkiai išraudusį veidą, rimtai pasakė:

— Gerai padarytumėte.

— Ar jūs nesijuokiate iš manęs? — įtariai paklausė ji.

— Aš stebiuosi jūsų gera širdimi.

— Tėtė ateina,— sušuko ji, truputį atsitraukdama nuo jo.

Ir tikrai, pro rūmų duris įėjo Miuleris; jis buvo apsiavęs mediniais padais tvoskinčiomis klumpėmis, vilkėjo flaneliniu, vata pamuštu ir labai sučiurusiu durtiniu.

Savo įsiganiusiu, raudonu, neturinčiu nė vieno plaukelio ir blizgančiu nuo riebumo veidu, jis buvo panašus į smuklininką, tik turėjo dantyse ne porceliano pypkę, o cigarą, kurį permetinėjo iš vieno burnos kampo į kitą.

— O kodėl, Mada, aš nežinojau, kad yra ponas Boroveckis? — pasisveikinęs tarė jis.

— Mama nenorėjo trukdyti tėtei darbo.

— Matot, aš turiu didelį rūpestį.

Jis išsiėmė cigarą ir nuėjo nusispiauti į spiaudyklę prie krosnies.

— Jūs nemažinat produkcijos?

— Tenka mažiau dirbti, nes gatavų prekių daug, o parduodama mažai. Sezonas nuėjo niekais. Pirkėjų yra, bet jie tik bankrutuoja ir žlunga. Šiais metais jau gana praradau per juos. Ką darysi, reikia laukti geresnių laikų.

— Na, jūs tai ir blogiausio sezono nebijote, — šypsodamasis pastebėjo Boroveckis.

— Ja! Bet ko neteksi šiandien, to nė geriausias sezonas nebegrąžins. Pas Bucholcą nemažina dienos?

— Priešingai, baltųjų gaminių skyriuje bus dirbama ir vakarais.

— Jis visada turi *Glück*[1]. Vis tebeserga?

— Lyg ir sveikesnis, jau mėgina išeidinėti.

— Bet kam tu, Mada, poną laikai čia, juk svečiams turime rūmus.

— Gal malonėsite toliau? — sukuždėjo ji.

[1] Laimė *(vok.)*.

— Einam, parodysiu jums savo pirkią.

— Apie kurią Lodzėje stebuklus pasakoja.

— Pamatysi tamsta: kainavo man net šimtą šešiasdešimt tūkstančių rublių, bet viskas nauja. Aš neperku senų rakandų kaip Endelmanai, man užtenka pinigų ir naujiems.

Jis aptempė durtiniu gerokai atsikišusį pilvą ir paniekinamai išpūtė lūpas, prisiminęs senovinius, labai vertingus Endelmanų baldus.

Jie ėjo siaurais laiptais, vedančiais iš senojo namo į rūmų antrąjį aukštą, nes visą pirmąjį buvo užėmusi centrinė fabriko kontora.

Mada nubėgo pirmyn ir atidarė dideles duris, kurių rankenos buvo aptrauktos flanelės apvalkalais.

— Gerai, kad tamsta atėjai, — šnekėjo Miuleris, šnopšdamas ir nuolat stumdydamas dantyse cigarą.

— Aš seniai norėjau, bet vis nebuvo laiko.

— Aš žinau, aš žinau, — sušuko jis, tapšnodamas jam per petį.

— Pas mus nuobodu, todėl ponas Boroveckis ir bijojo ateiti, — čiauškėjo Mada, įvesdama juos į rūmus.

— Prašom atsisėsti ant šitos gražios sofos, — pakvietė Miuleris.

Butas skendėjo prietemoje, bet Mada pakėlė užuolaidas, ir ryški dienos šviesa užliejo eilę prabangiai įrengtų kambarių.

— O gal užsirūkysite gerą cigarą?

— Niekad neatsisakau.

— Pamėgink tamsta šitų, stiprūs, po septyniasdešimt penkias kapeikas vienas.

Jis išsitraukė iš smarkiai sučiurintų ir visko prigrūstų kelnių kišenės saują suglamžytų ir sulankstytų cigarų.

— O šitie silpnesni po rublį, pamėginkit tamsta! —

pridūrė jis, traukdamas iš kitos kišenės dar daugiau sumaigytus, numetė juos ant staliuko, purvinomis rankomis iškočiojo, kad atsitiestų, nukando galus ir padavė.

— Pamėginsiu stipresnių.

Pasišlykštėdamas jis užsirūkė.

— Fain, ką? — paklausė Miuleris, išsižergęs kambario viduryje ir susikišęs rankas į kišenes.

— Puikūs, bet tas, kurį jūs rūkote, kažkaip kitaip kvepia.

— Mano kainuoja po penkis fenigius, aš labai daug rūkau ir pripratau prie jų, — pasiteisino jis. — Gal apžiūrėsite butą?

— Labai mielai. Maksas Baumas man daug apie jį pasakojo.

— Ponas Maksas yra didelis jūsų bičiulis, — įterpė Mada.

— Jis protingas vaikinas, bet jo tėvas tai turi kažką... galvoj. Gerai žiūrėk tamsta, viską tamsta apžiūrėk, čia ne koks senas šlamštas, viskas pagal užsakymą padaryta Berlyne.

— Jūs viską atsigabenote iš užsienio?

— Viską, nes Hiubermanas pasakė, kad čia pas jus nieko doro negausi.

Karolis nutilo ir ėmė gana paviršutiniškai apžiūrinėti baldų komplektus, sunkias šilko bei aksomo portjeras, kilimus, paveikslus, o teisingiau sakant, jų puošnius rėmus, nes Miuleris į juos kreipė dėmesį, brangias, bet neskoningas žvakides, drūtas vokiškų koklių krosnis, specialiai vienam moterų kambarėliui parsigabentus veidrodžius Saksonijos porceliano rėmuose.

Mada smulkiai aiškino jam apie kiekvieną daiktą, ji buvo labai patenkinta jo apsilankymu ir vis žvilgčiojo į jį šviesiomis porcelianinėmis akimis, greitai

paslėpdama jas po auksinių blakstienų palėpe, nes Karolis dažnai ilgiau pasižiūrėdavo į jos baltą veidą, nusėtą smulkučiais strazdanų taškeliais, panašiais į persikų pūkus; bet drauge jis neužmiršdavo ir garsiai šūkčioti:

— Puiku, puiku!

Butas tikrai buvo įrengtas su pralobusio prastuolio prašmatnumu.

Jame buvo viskas, ką galima nupirkti už pinigus, tik nebuvo nei gyvenimo, nei skonio.

Buvo labai iškilmingai įrengtas darbo kabinetas, kuriame niekas nedirbo; buvo vonios kambarys, išklotas mėlynai išrašytais baltais kokliais, su marmurine vonia, į kurią reikėjo lipti keliais laipteliais, užtiestais purpuriniu takeliu; kambario lubas puošė Pompėjos stiliaus tapyba, bet buvo matyti, jog čia dar niekas nėra maudęsis.

Po bokšteliu, pūpsančiu viršum rūmų stogo tarytum storas vilnų maišas, buvo maurų stiliaus kambarys; jo langai, sienos ir durų staktos mirgėjo ryškiais, nedailiai nupieštais išraitymais, mėgdžiojančiais maurų stilių, ilgas žemas sofas dengė to paties stiliaus flaneliniai baldų apdangalai; sienas, langus išmarginusios spalvos šį kambarį karikatūrino ir darė neskoningą; jame taip pat niekas ir niekuomet nebuvo sėdėjęs po maurų stiliaus kupolu, kuris lyg senas apdegintas puodas švitėjo plytų ir vario atspalvio tapytais piešiniais.

— Čia ispaniškas kambarys,— paaiškino Miuleris.

— Mauriškas, tėvas apsiriko,— pataisė Mada.

— Jūs pats įrengėte?

— Aš pats mokėjau, o įrengė Hiubermanas.

— Jums patinka tas kambarys? — paklausė Mada. Labai, jis gražus ir originalus.

Jis melavo su šypsena.

— Jis labai brangus! Hiubermanas papildomai priskaitė man už jį net du tūkstančius rublių. Aš nemėgstu kvailysčių, mėgstu tik solidžius daiktus, bet kai pradėjo man šnekėti, kad kiekvienuose padoriuose rūmuose turi būti kiniškai ar japoniškai įrengtas kambarys, o dar ir Mada norėjo, tai jis padarė dėl originalumo maurišką. Man tai vis tiek, tegu sau būna, koks tik nori, aš vis tiek čia negyvensiu.

— Tai jūs negyvenat rūmuose?

— Ponas Borovecki, jeigu aš gyvenčiau rūmuose, tai iš manęs taip pat juoktųsi, kaip juokiasi iš Mejerio ir Endelmano. Kam to reikia, jeigu man patogiau senoje troboje.

— Bet gaila tuščius laikyti.

— Tegul stovi. Visi statosi rūmus — ir aš liepiau pastatyti, visi turi salonus — ir aš turiu salonus, visi turi karietas ir arklius — ir aš turiu karietas ir arklius. Brangiai kainuoja, tegul kainuoja ir tegul sau stovi, tegul žmonės žino, kad Miuleris gali turėti rūmus, bet jam labiau patinka gyventi sename name.

Jie nuėjo toliau apžiūrinėti.

Vidury buto buvo ilgas, siauras, tamsia medžiaga išmuštas kambarys su langu į alėją, vedančią į fabriką.

Pasieniais stovėjo žemos sofos, apmuštos raudona, auksinėmis gėlėmis išmarginta oda. Tų sofų atkaltės siekė iki pusės sienų, o jos pačios buvo padalintos į atskiras sėdynes kaip antros klasės kupe.

Siauri, įleisti į sienas veidrodžiai niūriai žvelgė viršum sofų ir marmurinių konsolių, aptvertų raižytiniais groteliais.

Tai buvo rūkymo kambarys, kaip paaiškino Mada, bet iš naujų, nepaliestų sofų ir žemų, simetriškai prieš

jas sustatytų staliukų buvo aišku, kad čia niekieno dar nerūkyta.

Paskui jie apžiūrėjo didžiulį saloną su keturiais langais, visiškai baltą, su apsčiai paauksuotomis gipso lipdinių lubomis, prigrūstą baldų, su daugybe paveikslų, žvakidžių, kolonų, sofučių ir kėdžių, kurios, išrikiuotos eilėmis, apgaubtos baltais apvalkalais, stovėjo pasieniais; buvo matyti, kad čia dar niekam nėra tekę linksmintis ir sėdėti ant tų baldų.

Buvo dar mažyčių kabinetėlių; jie buvo paauksuoti ir išpuošti kaip bonbonjerės, pilni niekniekių, tuščių žardinjerių, paradinių marmurinių židinių, papuoštų porceliano statulėlėmis.

Buvo ir valgomasis kambarys, liftu sujungtas su virtuve, visas išklotas raudonmedžio kvadratais, apvedžiotais plonomis kaip ašmenys bronzos juostelėmis, su sunkiu stalu viduryje, su ampiro stiliaus bufetais, kuriuos Miuleris iš eilės atidarinėjo ir rodė jų vidų, prikrautą porceliano indų bei stalo reikmenų, kurių niekas nevartojo.

Buvo ir biblioteka, nes architektas ir apmušėjas nieko neužmiršo; mažame kambarėlyje stovėjo senovinio vokiško stiliaus šviesios ąžuolinės spintelės, kuriose pro stiklus auksu žibėjo visų didžiųjų pasaulio rašytojų kūrinių nugarėlės; šių knygų čia niekas neskaitė, ir niekas nežinojo autorių vardų.

O pabaigai jie nuėjo į miegamąjį; kambario viduryje stovėjo dvi milžiniškos lovos su mėlynais šilkiniais patalais ir pridengtos tokiomis pačiomis užuolaidomis; visos grindys buvo užtiestos taip pat mėlynu kilimu, o sienos išmuštos mėlynais apmušalais.

Kampe stovėjo didelė marmurinė prausykla dviem žmonėm, tokia didelė, kad joje buvo galima maudytí

arklius, ji buvo vamzdžiais sujungta su fabriku, iš kur tekėjo šiltas vanduo.

Tame miegamajame niekas nemiegojo.

— Puikus kambarys miegoti! — sukuždėjo Karolis.

— Tai Mados, kai ištekės. Eime į Mados kambarį.

Bet Mada ėmė protestuoti, kad ten dar nesutvarkyta.

— Kvaila esi, — sumurmėjo tėvas ir įvedė Karolį į labai šviesų kambarį, išmuštą balta, rausvo atspalvio medžiaga.

Maži baldeliai labai netvarkingai stovėjo ant šviesaus kilimo.

— Puiki vieta laiškeliams rašyti,— tarė Karolis, žiūrėdamas į mažytį rašomąjį stalą, ant kurio buvo labai tvarkingai sudėliotos dėžutės su popierium ir rašymo reikmenys.

— Kas iš to, kad aš visai neturiu kam rašyti. O tiek kartų aš labai norėjau parašyti laišką,— pasakė ji, nuoširdžiai apgailestaudama, ir ėmė čepsėti lūpomis dviem kanarėlėms, besiblaškančioms žalvariniame narvelyje, pastatytame ant palangės.

— Jos klausosi jūsų?

— O, klausosi. Vilhelmas ateidavo, švilpaudavo joms nuolat ir išmokė čiulbėti.

— Jūs turite kambarį, kaip Getės Gretchen.

Ji nežinojo, ką atsakyti, ir išraudo iki pat ausų.

Grįždamas žemyn, Karolis dar kartą pažvelgė į tą gausybę kambarių, kuriuose viešpatavo tuštumos ir sustingimo tyla.

Jie buvo tokie puikūs, tokie švarūs, švieži, nauji, kad atrodė kaip buto vidaus paroda, įrengta labai prabangiai, bet visai neskoningai.

Rūmuose niekas negyveno, tiktai Mada, jie stovėjo svečiams parodyti ir tam, kad Miuleris galėtų pasakyti: turiu rūmus.

Apačioje, mažame kambarėlyje greta virtuvės, kuris buvo naudojamas kaip visos šeimos valgomasis, ponia Miuler padavė kavą.

Karolis atsikalbinėjo, kad neturi laiko, bet Miuleris atėmė iš jo skrybėlę, apkabino per pusiaują ir pasodino ant kėdės.

Jis pasiliko, nes Mada taip raiškiai prašė jį žvilgsniu, jog jis nenorėjo daryti jai nemalonumo, tik skubėjo, nes šiandien turėjo dar aplankyti Bucholcą.

Taip pat paprašė Miulerį duoti Hornui protekciją pas Šają.

Fabrikantas iškilmingai pažadėjo rytoj pats ten nuvykti ir net laidavo, kad pavyks, nes palaikė su Šaja artimus santykius.

Ponia Miuler tylėdama pakišdavo įvairių savo darbo pyragaičių ir kelis kartus taisė Madai plaukus, kurie aukso gijomis draikėsi ant kaktos, nes mergina taip džiaugėsi ir buvo taip susijaudinusi, jog nuolat juokėsi ir nieko nepaisė.

Ji nemokėjo net nuslėpti to, kad Karolis jai labai patinka, kelis kartus sakė jam tai įvairiais būdais.

Miuleris taip pat džiaugėsi, glėbesčiavo jį per pusiaują, tapnojo per kelį ir plačiai pasakojo apie savo fabriką.

Karolis, kiek galėdamas, dėjosi susidomėjęs tuo, kas jam buvo sakoma, kantriai klausėsi, atsakinėjo, bet iš tiesų nuobodžiavo; jį kamavo ta prievarta ir Miulerio keliamų temų banalumas.

Visi namai savo papročiais ir pažiūromis turėjo ryškius smulkaus miesčioniškumo bruožus, iš jų dvel-

kė tvarka ir tas grynai vokiškas, lyg jaučių, darbštumas.

Skirtumas buvo tik toks, kad milijonai buvo jų nepagadinę, ir jie turėjo darbininkų poreikius bei instinktus.

— Kai būsite mūsų kaimynas, turėsite mus dažniau lankyti.

— Ar jūs arti gyvensite? — spindėdama sušuko Mada.

— Taip. Jūs matot ilgą langų eilę už Travinskio fabriko? — parodė jis pro langą.

— Tai senasis Maisnerio fabrikas.

— Aš jį pirkau.

— Tai jūs būsite arti! — džiaugsmingai sušuko ji, paskui staiga apsiblausė, nuščiuvo ir jau iki pat Karolio išėjimo sėdėjo tyli, tik paprašė jį dar atsilankyti.

Jis iškilmingai pažadėjo ir taip spūstelėjo atsisveikindamas jai ranką, kad ji visa nukaito ir ilgai žiūrėjo į jį pro langą.

Boroveckis jau ėjo tiesiai pas Bucholcą, bet ėjo pamažu, nes jį prislėgė tas Miulerio ir dar didesnis Mados nuoširdumas.

Jis šypsojosi, prisiminęs kažkokį vaizdą, kuris vis ryškiau kilo jo galvoje.

Jis jautė, kad Miuleris leistų už jo dukterį, nė kiek nesvyruodamas.

Jis nusijuokė beveik garsiai, nes prisiminė, kaip atrodė salonų fone tas drūtas raudonas vokietis flaneliniu durtiniu, sučiurusiomis kelnėmis ir senomis klumpėmis.

Jis buvo juokingas, bet dėl to nesijaudino.

— Mada turi daug įgimto žavumo ir priedo apskritą milijoną! Po šimts pypkių, — sumurmėjo. — Bet vis

dėlto! — mąstė jis, pradėjęs regzti tam tikras prielaidas ir kombinacijas, tačiau veikiai nusikratė jomis, nes prisiminė Anką ir jos laišką, kurį gavo rytą ir kurio dar nebuvo perskaitęs.

— Visuomet kažkas atsistoja skersai kelio, visuomet žmogus esi vergas! — sušnibždėjo jis, įeidamas į Bucholco kontorą.

Po paskutinio priepuolio Bucholcas netrukus pasijuto geriau ir jau ne tik sėdėdavo kontoroje, kaip anksčiau, bet ir pradėjo vaikščioti į fabriką, slampinėti po jį, pasiramsčiuodamas lazda arba vedamas kurio nors darbininko.

Su Boroveckiu jis buvo geruoju, nepaisant to, kad šis atsisakė pas jį dirbti ir kad juodu kelis kartus per dieną bardavosi.

Jis pasitikėjo juo visais atžvilgiais, ir Boroveckis buvo dabar jam reikalingas, kol sugrįš Knolis, nes žentas, paragintas sugrįžti dėl uošvio ligos, atsakė telegrama, kad sugrįžtų, jeigu senis numirtų, o šiaip jis neketinąs gadinti sau biznio.

Bucholcas vartė didžiulę knygą, kurią jam prilaikė Augustas; jis tik pažvelgė į svečią, linktelėjo ir toliau tikrino biudžetą.

Karolis tylėdamas pradėjo rūšiuoti korespondenciją, o paskui peržiūrinėti savo suprojektuotų naujų dažyklos įrengimų planus ir sąmatas; darbas buvo skubus, nes naujomis mašinomis turėjo būti spausdinami audiniai ateinančiam žiemos sezonui.

Greitai slinko vakaras pro kontoros langus, juoduojantis parkas darėsi vis tamsesnis, jo nuogi medžiai ošė ir, vėjo linguojami, žvilgčiojo pro langus, pasipurtydami ir atsitraukdami atgal.

Darbas Karoliui nesisekė, nes jis tolydžio prisimindavo Miulerį; tuomet atidėdavo į šalį standžius lakš-

tus, pilnus brėžinių, skaičių ir užrašų, ir susimąstydavo.

Kontoroje viešpatavo visiška tyla, tik lauke smarkėjantis vėjas blaškėsi medžiuose, trankė juos į sienas ir langus ir dusliai barbeno skardinius stogus.

Elektros šviesa virpėjo ir slankiojo juodomis spintomis, kuriose stovėjo išrikiuotos milžiniškos knygos su baltais metų skaitmenimis ant nugarėlių.

Bucholcas atitraukė akis nuo knygos ir ėmė klausytis tolimų armonikos garsų, aidinčių pavėjui iš kažkur nuo darbininkų namų pusės.

Jo lūpos nervingai virpėjo, apskritos vanago akys, paraudusios labiau, negu paprastai, buvo apniauktos lyg ir liūdesio, jis ilgai klausėsi ir pagaliau tarė:

— Nuobodu čia, ar ne?

— Kaip kontoroje.

— Kažkaip keistai noriu pasiklausyti muzikos, tik labai garsios, didelio triukšmo; netgi norėčiau matyti daug žmonių.

— Jūs dar suspėtumėt, pone pirmininke, į teatrą. Dar tik devynios.

Bucholcas nieko neatsakė, padėjo galvą ant fotelio atlošo, įbedė žvilgsnį į priekį, ir jo veidą iš lėto ėmė temdyti kažkoks aštrus abejingumas ir nuobodulys.

— Kaip jūs šiandien jaučiatės, ponas pirmininke? — po valandėlės paklausė Karolis.

— Ogi gerai, gerai! — atsakė jis prislopintu balsu, ir kandi karti šypsena iškreipė jo pamėlusias lūpas.

Ne, jam nebuvo gerai; tiesa, širdis plakė ramiai ir normaliai, kojų nebegėlė, jis galėjo gana laisvai judėti, bet jautė, kad jam nėra gerai.

Jis jautė keistą sunkumą, negalėjo galvoti, nes nuolat nutrūkdavo sąmonės gija ir apimdavo gūdi apatija; jį pykino darbas, skaitmenys, pelnas ir nuostoliai; šiandien viskas jam darėsi nebe įdomu.

O giliai pasąmonėje pro tą sunkų pilką nuobodulio rūką blykčiojo neaiškūs troškimai, akimirkos įgeidžiai, kurie buvo tokie trumpi, kad dingdavo nė nesuvokti, ir jo smegenis užgoždavo tamsa, o širdį — nusivylimo liūdesys.

— Baisiai tuščia visuose namuose, — tyliai tarė jis ir apsidairė kontoroje, pažvelgė į tas spintas, į langus, į Augustą, kuris, nugara atsirėmęs į durų staktą, staiga atsitiesė ir sukluso, laukdamas įsakymo.

Jis apžiūrėjo viską keistu tiriamu žvilgsniu, tarytum matydamas pirmą kartą, ir, bejėgiškai susmukęs fotelyje, nulenkė galvą ant krūtinės ir ėmė sunkiai alsuoti, nes širdį sugniaužė kažkoks stiprus, labai skausmingas nesuvokiamas baimės spazmas; jis dar mėgino žvilgsniu nusitverti už juodų skaitmenų taškelių baltame knygos lape, už šviesos atspindžių ant didelės bronzinės rašalinės, čia vėl tarytum įsikibdavo į tą vis silpniau skambantį armonikos atgarsį, į parko ošimą ir tolimą, duslų gatvės bildesį, bet sąmonė bejėgiškai slydo nuo tų briaunų ir smuko į kupiną kraupios tylos tamsą.

Apie dešimtą valandą Karolis baigė darbą ir padavė popierius, plačiai paaiškindamas kiekvieną poziciją.

— Gerai, gerai! — retkarčiais ištardavo Bucholcas, beveik nieko negirdėdamas.

Jam niekas nerūpėjo, nes jis vis labiau jautė tą tuštumą ir vienatvę, kurioje gyveno, vis stipriau lyg lanku veržė jam širdį nusivylimas ir silpnumas.

— Kam aš tuo užsiimu. Ar tai kainuoja tiek ar šitiek — tai kasininko reikalas,— pasakė jis pasibodėdamas.

Boroveckis rengėsi išeiti.

— Jau eini tamsta?

— Šiandien baigiau darbą. Labanaktis.

Jis paspaudė jam ranką ir išėjo, o Bucholcas nebepajėgė jį paprašyti, kad pasiliktų, nes paskutinę akimirką jam pasidarė gėda to vaikiško silpnumo.

Jis klausėsi tolumoje tilstančių jo žingsnių ir daug būtų davęs, kad Boroveckis sugrįžtų.

— Augustai, einam į viršų,— sukuždėjo jis, atsikeldamas iš vietos, ir nuėjo pats vienas be tarno, kuris gesino šviesas ir uždarinėjo duris.

Antras tarnas, budintis prieškambaryje, ėjo pirma jo su žvake, o Bucholcas lėtai tursino per milžinišką, tylų ir tuščią butą.

Toks tuščias jam šiandien jis pasirodė, taip jį slėgė ta vienatvė, kad jis užėjo pasižiūrėti pas žmoną, bet žmona miegojo įsiraususi į patalus ir ant pagalvio buvo matyti tik kraštelis jos geltono it vaškas veido; jam įėjus, ji nepabudo, tik šviesos pažadinta papūga purptelėjo nuo narvo ir, nagais įsikibusi į užuolaidą, gailiai suriko:

— Mulkis, mulkis!

Nusivylęs jis apsisuko ir nuėjo tiesiai į savo kambarį.

— Augustai! — pašaukė jis tyliai.

Tarnas atsistojo, tarytum ko laukdamas, bet Bucholcas nieko jam nepasakė; jis sėdėjo fotelyje prie krosnies, neatskiriama savo lazda žarstė blėstančią ugnį ir su keista, pirmą kartą jaučiama baime galvojo, kad turės pasilikti vienas.

— Uždaryk langines,— pagaliau tarė jis ir pats patikrino, ar gerai uždarytos vidinės geležinės langinės, paskui nusirengė, atsigulė ir pamėgino skaityti, bet akys buvo sunkios it švininės, jis negalėjo jų pajudinti.

— Ar jau galiu eiti? — pašnibždomis paklausė tarnas.

— Eik, eik! — piktai atsakė jis, o kai Augustas jau buvo beveik prie durų, pašaukė:

— Augustai!

Tarnas sugrįžo ir sustojo laukdamas, tada Bucholcas iš lėto ėmė jį klausinėti apie žmoną ir vaikus ir klausinėjo taip maloniai, kad Augustas pasitraukė nepavojingu atstumu nuo jo lazdos ir ėmė nedrąsiai atsakinėti, sunerimęs dėl to neregėto gerumo.

Bucholcas norėjo kuo ilgiau sulaikyti jį kambaryje, bet jis negalėjo pasakyti jam tiesiai į akis, kad pasiliktų.

Tas keistas pasikalbėjimas greit jį nuvargino ir pagaliau jis linktelėjo, kad tarnas eitų sau miegoti.

Jis pasiliko vienas, ir tie būkštavimai dėl vienatvės, ta kažkokia keista tamsi baimė ėmė vis aštriau varstyti jam širdį.

Jis atidžiai klausėsi gatvės garsų, bet gatvė miegojo, o silpnesni aidai nepajėgė prasiskverbti pro geležines, veltiniu apmuštas langines.

Jis pasirėmė alkūne ir, sulaikęs kvapą, mėšlungiškai suspaudęs revolverį, ilgai klausėsi, nes jam pasirodė, kad vis aiškiau girdi tuščiais kambariais artėjančius žingsnius.

Tačiau niekas nėjo, jis teišgirdo, kaip kažkuriame kambaryje vaitodamas išmušė laikrodis.

Paskui vėl jam pradėjo vaidentis, kad duris dengianti sunki aksominė portjera išsipučia taip keistai, tarytum už jos būtų pasislėpęs žmogus.

Jis nusišypsojo, kad jam taip pasirodė, ir vėl ramiai gulėjo, prigesinęs šviesą.

Tačiau užmigti jis negalėjo.

Valandos slinko taip baisiai lėtai, jog atrodė kaip begalybė.

Jis visiškai negalėjo nurimti, tas susinervinimas, visi tie būkštavimai palaipsniui netgi augo ir po truputį virto viena mirties baime.

Jam ėmė rodytis, kad tuojau numirs, ir taip aiškiai tą pamatė, taip jį sukrėtė ir taip apstulbino toji siaubinga mintis, kad jis pašoko iš lovos, lyg norėdamas pabėgti; visas drebėdamas iš baimės, jis ėmė smarkiai skambinti budinčiam tarnui, kuris miegojo apačioje.

— Eik greitai, ir tegul tuojau čia ateina daktaras,— sušuko jis pamėlusiomis lūpomis.

O kai po kurio laiko atėjo Hameršteinas, tarė jam:

— Man kažkas yra! Apžiūrėk mane ir padėk.

— Nieko nerandu,— atsakė mieguistas daktaras, apžiūrėjęs jį gana rūpestingai.

Bucholcas ėmė pasakoti, kas jam yra.

— Kai išsimiegosit, ponas pirmininke, tai ir praeis viskas.

— Kvailas esi! — piktai atšovė jam Bucholcas, bet išgėrė didelę dozę chloralio ir netrukus užmigo.

Boroveckis, pavargęs nuo viršvalandinio darbo, nuvažiavo į miestą išgerti arbatos.

Pas Roškovskį tuo metu jau buvo tuščia, tiktai paskutiniame cukrainės kambaryje už veidrodžio sėdėjo trys vyrai: Vysockis, Davidas Halpernas ir Myškovskis, barono Mejerio fabriko inžinierius.

Jis atsisėdo prie jų, nes su dviem pastaraisiais buvo pažįstamas, o su Vysockiu jį tuojau supažindino.

Davidas Halpernas, palinkęs prie staliuko, daužė jį liesomis rankomis ir beveik rėkė:

— Jūs, ponas Myškovski, nežinote, ką duoda tas darbas Lodzėje, nes jūs nenorite žinoti, bet aš jus tuojau įtikinsiu, aš jums parodysiu rezultatus!

Jis išsiėmė iš piniginės kelias „Kurjerio" iškarpas ir, kišdamas jam, ėmė skaityti:

— Klausyk tamsta: „Nuo 22 iki 28 dienos iš Lodzės išvežta: geležies dirbinių — 1791 pūdas, verpalų — 11 614 pūdų, medvilnės gaminių — 22 852 pūdai, vilnonių gaminių — 10 309 pūdai." Jums tai nieko nesako, tai savaime pasidarė! O aš jums parodysiu, kas per tą savaitę Lodzėje buvo daroma.

— Neįkyrėk tamsta savo statistika. Berniuk, tris kavos! Ponas Borovecki, gersite su mumis?

— Aš tik porą skaitmenų jums perskaitysiu, klausykite, ponai, nes jie verti tiek, kiek ir biblija, o gal ir truputį daugiau: „Įvežta šitiek: vilnos — 11 719 pūdų, verpalų — 12 333, geležies — 7 303, mašinų — 4 618, tepalų — 8 711, miltų — 36 117, javų — 8 794, avižų — 18 685, medžio — iš viso 36 850, neapdorotos medvilnės — 120 682, akmens anglies — 1 032 360 pūdų." Tokie skaitmenys garsiai skamba, toks sąrašas tai gražus popierėlis; Lodzei reikia turėti gerą pilvą, kad visa tai suvirškintų, čia reikia truputį padirbėti, o tamsta sakai, kad tik kvailiai dirba.

— Ir galvijai, varomi botagu, — ramiai tarė Myškovskis, gurkšnodamas kavą.

— Ai, ai, ką jūs kalbate! Kokiu botagu, kur botagas! Žmonės turi dirbti, na, sakyk tamsta, ką darytų toks prastas chamas, jeigu jis neturėtų dirbti! Jis supūtų iš dyko buvimo ir nudvėstų badu.

— Duok tamsta ramybę! Žavėkis tamsta Lodzės darbštumu, šlovink sau ir toliau savo nuostabų miestelį, bučiuok rankas kiekvienam, kas tik panorės tapti milijonieriumi, ir šnekėk sau sveikas, kad tie milijonieriai turi milijonus todėl, kad daugiausiai dirbo.

— Nes jie kaip tik todėl ir turi, iš kurgi jie būtų juos paėmę! — rėkė jis karščiuodamasis.

— Nes jie yra kvailesni už savo darbininkus ir todėl turi pinigų.

— Jau aš jūsų visai nebesuprantu. Kaip jus gerbiu, ponas Myškovski, bet nieko nesuprantu, ką jūs sakote. Iki šiol žinojau, kad jeigu kas dirba, tai ir turi, o jeigu kas dirba ir yra išmintingas, tai turi dar daugiau, o jeigu kas yra labai išmintingas ir labai dirba, tai jis daro milijonus,— garsiai rėkė Halpernas.

— Dėl ko jūs ginčijatės? — paklausė Boroveckis, negalėdamas susigaudyti.

— Aš tvirtinu, kad visi milijonieriai, visi, kas dirba visa savo ir svetimų raumenų jėga bei galia, yra kvailiai, yra kretinai. Ponas Davidas Halpernas įrodinėja priešingai. Jis paisto niekus apie darbo garbę, stato ant altoriaus gyvulius, trūnijančius ant pakreiktų pinigų, ir liepia man jais gėrėtis.

— O tiesa turi būti per vidurį! — įterpė iki šiol tylėjęs Vysockis.

— Eik tamsta į dangų su ta savo vidurio tiesa. Arba visiškas galvijas, arba žmogus, tarpinės grandies gamtoje nebūna, nebent suidiotėjusių ideologų makaulėse.

— Ponas Myškovski, aš turiu tamstą įtikinti, kad fabrikantas, kad žmogus, kuris nori padaryti milijonus, dirba šimtą kartų daugiau, negu darbininkas, ir jį reikia gerbti.

— Palik tamsta ramybėje kvailius, kurie persidirba, kad pasidarytų pinigų; geriau kalbėk man tamsta apie visokius dievo sutvėrimus, kurie dirba tik tiek, kad gyventų, jie protingesni.

— Ponas Myškovski, jeigu tamsta turėtum milijonus, tai tamsta kitaip kalbėtum.

— Aš jus gerbiu, bet galiu jums pasakyti kvailystę, jeigu tamsta šnekėsi dalykus, kurių neišmanai. Aš

turėjau ganėtinai pinigų ir paleidau juos va šitaip! — jis pūstelėjo dūmus Halpernui į akis. — Pasiklausk tamsta Kurovskį, mudu drauge juos leidome. Man pinigai rūpi kaip vakarykštis lietus. Tamsta, ponas Halpernai, laikai mane kvailiu! Ne, ponas Davidai, kad uždirbčiau vieną rublį daugiau, negu reikia, aš nesikelsiu penkias minutes anksčiau, negu noriu, kad padaryčiau netgi milijardus — aš neaukosiu tikro žmogiškojo gyvenimo malonumo, neišsižadėsiu žiūrėti į saulę, vaikščioti ore, laisvai alsuoti, galvoti apie truputį didesnius, negu milijardai, dalykus, mylėti ir t. t., ir t. t. Aš nesutinku dirbti, dirbti, dirbti! Nes aš noriu gyventi, gyventi, gyventi! Aš nesu darbo gyvulys arba mašina, aš esu žmogus. Tik kvailys nori pinigų ir tam, kad padarytų milijonus, aukoja viską: gyvenimą ir meilę, ir tiesą, ir filosofiją, ir visus žmonijos lobius, o kai jau pasisotina tiek, kad gali spiaudyti milijonais, kas tada? Stimpa ant čiužinio, prikimšto nuosavybės dokumentų. Didelė man paguoda, lygiai tiek pat verta, kiek galimybė nustipti ant plikos žemės. O jeigu vėliau jį paklaustų, kaip jis gyveno, atsakytų: Dirbau. Kodėl? Padariau milijonus! Kam? Kad turėčiau milijonus, kad žmonės stebėtųsi, kad važinėčiau karieta ir kvailiai gėrėtųsi, kad pastipčiau, teišgyvenęs pusę amžiaus, pastipčiau, išsekęs nuo darbo, bet ant milijonų! Tfu, kokia kvailystė.

— Jūs keliate svarbų klausimą, apie kurį būtų galima daug kalbėti.

— Tai ir kalbėkite sau, aš einu namo, bet apsiimu kada nors tinkamu momentu įtikinti jus, ponas Borovecki, kad jums visiems įskiepijo baisią darbo bacilą, kuri graužia visą žmonijos organizmą, ir manau, kad jeigu žmonija neatsitokės, tai žus greičiau, negu numato geologai.

Jie ėjo tuščiu šaligatviu gatve akštyn.

Ilgai tylėjęs, prabilo Vysockis ir ėmė karštai įrodinėti, kad blogio esmė yra ne ta, kad visi dirba per daug, o ta, kad ne visi dirba.

Myškovskis nieko neatsakė, tuojau atsisveikino su jais ir nuėjo namo.

Boroveckis blausiai žvelgė į miegančią, tylią gatvę.

Halpernas pagavo tą žvilgsnį ir ėmė šnekėti:

— Jūs žiūrite į miestą! Jūs norite patvirtinti, kad Myškovskis neteisus, nes jeigu būtų daroma, kaip jis nori, tai čia nestovėtų tie namai, tie rūmai, tie fabrikai, tie sandėliai, čia nebūtų Lodzės! Būtų gražus gabalas miško, kur dvarininkai galėtų medžioti laukines kiaules!

— Mums tai būtų neblogai, ponas Davidai.

— Jums gal ne, ponui Vysockiui — nežinau, bet man Lodzė reikalinga, man reikalingi fabrikai, didelis miestas ir didelė prekyba! Ką aš veikčiau kaime? Ką aš veikčiau su kaimiečiais! — sušuko jis.

— Būtum nuomininkas, — atsainiai tarė Boroveckis, dairydamasis vežiko.

— Ir tarp jų yra tokia konkurencija, kad jie miršta badu.

— Tik tie, kur nemoka apgaudinėti valstiečių ir dvarininkų.

— Tai šnekos! Tai tik antisemitiškos šnekos, kuriomis jūs netikite, nes gerai žinote, kad kuoją praryja didelis gružlys, gružlį praryja ešerys, o ešerį praryja lydys, o lydį? Lydį praryja žmogus! O žmogų praryja kiti žmonės, jį ryja bankrotai, ryja ligos, ryja rūpesčiai, kol pagaliau jį praryja mirtis. Visa tai yra tvarka, ir pasaulyje yra labai gražu, nes iš to darosi judėjimas.

— Jūsų filosofija yra talmudinė, ponas Davidai.

— Tai yra žiūrėjimo filosofija, o aš žiūriu į pasaulį labai seniai, ponas Vysocki. Ponas direktoriau, ką jūs manote apie Myškovskį? — paklausė jis, sulaikydamas jį už rankos, nes Karolis jau buvo su juo beatsisveikinąs.

— Labai geras žmogus, labai! — vangiai sukuždėjo jis.

— Jis yra genialus žmogus! Jis galvoj turi milijonus ir nenori jų iš ten ištraukti. Jūs žinote, kad jis padarė naują atradimą pas Mejerį? Naują būdą audiniams balinti. Mejeris iš to uždirba penkiasdešimt nuošimčių, o kaip jūs manote, ką iš to gauna Myškovskis? Jis nieko negauna! Jam už tą išradimą, vertą milijono, davė du tūkstančius rublių metinės algos, jis paėmė ir vis dar vaikščioja į fabriką, dirba laboratorijoje! Aš jį labai gerbiu, bet nenorėti turto, juoktis, kad kiti daro pinigus — to visai nesuprantu, tai truputį tamsus dalykas.

Jis bakstelėjo sau į kaktą.

— Labanaktis, ponai,— tarė Karolis.

— Turėjau į jus reikalą ir pasakysiu jį keliais žodžiais,— pradėjo Vysockis. — Nors ir nebūdamas su jumis pažįstamas, aš vis tiek rengiausi užeiti pas jus paprašyti dėl vieno žmogaus.

— Jūs ieškote kam nors darbo?

— Taip, aš pažįstu vieną vargšą, kuris jau dveji metai veltui ieško darbo.

— Specialistas?

— Buvęs dvarininkas, bet labai sąžiningas žmogus.

— Ţai tokia kvalifikacija, kad jis su tokiu pat pasisekimu gali ieškoti darbo dar dvejus metus.

— Labai neturtingas ir su labai didele šeima, tiesiog miršta badu.

— Toli gražu ne išimtis, nes tokių Lodzėje netrūksta.

— Gal jūs padėtumėte. Bet kokia vieta, bet kaip apmokama, paprasčiausia, jam būtų tikras išganymas. Jūs man atleiskite, kad beveik nepažįstamas ir kreipiuosi tuojau su prašymais.

— Klausimo esmė ne čia, tik kad aš nežinau, ką jums atsakyti. Geriau apmokamos vietos visada būna užimtos, nes į kiekvieną atsiradusią laisvą pasisiūlo dvidešimt kandidatų ir daugiausia vienų specialistų.

— Aš kalbu apie paprasčiausią darbą, tad jeigu jūs galėtumėt...

Boroveckis davė jam savo vizitinę kortelę.

— Tegul tas jūsų proteguojamasis rytoj po pietų ateina pas mane į fabriką. Vietų aš neturiu, bet pasistengsiu jam padaryti ką nors, tik negarantuoju jums dėl pasekmių.

Juodu tuojau pat nuėjo į priešingas puses.

XIV

Davidas Halpernas palengva žingsniavo Piotrkovo gatve, jis galvojo apie Myškovskį ir stebėjo miestą, kurį mylėjo visa savo entuziastinga širdimi.

Jis nenorėjo prisiminti, kad tas miestas atėmė iš jo viską, ką jis kadaise buvo paveldėjęs iš tėvo, kad jau daugelį metų jis gyvena, kasdien vis kažko laukdamas, kad nuolat turi keisti uždarbiavimo būdus, kad vis tebesiekia turto, kuris amžinai išslysta jam iš rankų. Jis manė, kad neturi laimės, ir, nieko nepaisydamas, atkakliai steigė čia kontoras, čia krautuves, čia tapdavo agentu ir visuomet baigdavo bankrotu,

tačiau neprarasdavo vilties ir gyveno, stebėdamas Lodzę ir jos galią, apsvaigintas jos didybės, užhipnotizuotas milijonų, kurie ritinėjosi aplink jį.

Vaikų jis neturėjo, turėjo tik žmoną, kuriai dirbo, kad ji kasmet galėtų važinėti į Francensbadą gydytis; jis pats jau daugelį metų nekišo nosies iš Lodzės, nesirūpino, ką valgo, kaip gyvena, ką dėvį; pats nieko neturėjo, bet buvo laimingas, kad miestas turi vis daugiau, kad jis gali matyti tą pašėlusį judėjimą, prekių apyvartą, dirbančių mašinų dundėjimą, gatvių triukšmą, užverstus sandėlius, naujas gatves, milijonierius, fabrikus, viską, kas sudarė tą kolosą, dabar miegantį po tykiu tamsiu dangumi, kuriuo plaukė mėnulis.

Jis mylėjo Lodzę, kaip mylėjo fabrikantus ir darbininkus ir kaip mylėjo netgi paprastus valstiečius, miniomis suplaukiančius kiekvieną pavasarį; jų pagausėjimas gatvėse bylojo, jog mieste padaugės fabrikų ir namų, padidės judėjimas.

Jis mylėjo Lodzę.

O kas jam darbo, kad ta Lodzė buvo purvina, blogai apšviesta, blogai apstatyta, kad namai kasmet griūdavo ant gyventojų galvų, kad skersgatviuose vidury dienos žmonės vienas kitą piaudavo kišeniniais peiliukais!

Apie tokius niekus jis negalvojo, lygiai kaip negalvojo ir apie tai, kad čia tūkstančiai žmonių mirė badu, kad tūkstančiai žmonių buvo skurde, kad tūkstančiai žmonių iš paskutiniųjų grūmėsi dėl skurdaus būvio ir kad tos tylios ir baisios nuolatinės grumtynės be vilties nugalėti kasmet prarydavo žmonių daugiau, negu pačios baisiausios epidemijos.

„Iš to darosi judėjimas",— aiškino jis, džiaugdamasis, kad miestas auga pasiutišku tempu, kad jis gali stebėtis milžiniškais „išvežimo ir įvežimo" skaitmeni-

mis, kad bendras apyvartos skaitmuo kasmet auga dešimtimis milijonų.

Jo sausa semitiška siela pasinerdavo tuose skaitmenyse ir žavėjosi jų didėjimu.

Jis didžiuodamasis žvelgė į naujuosius milijonierius ir garbino juos iš visos širdies; vaikščiodamas šaligatviais, jis nuoširdžiai žavėjosi karietų ir butų prabanga; su entuziazmu skelbė mieste sumas, kurias įvairūs medvilninės ir pusvilnonės tekstilės karaliukai švaistė savo rūmams bei irštvoms papuošti.

Toks buvo Davidas Halpernas, kuris dabar ėjo į Srednią gatvę namo ir mąstė apie Myškovskį.

Jam, pinigų garbintojui, Myškovskis buvo visai nesuprantamas.

Jis negalėjo suprasti, kaip galima neimti milijonų, jeigu jie patys lenda į kišenę.

Kupinas tokių minčių, jis tyliai atidarė duris ketvirtame kažkokio didelio namo aukšte, bet, prieš įeidamas, išgirdo prislopintus muzikos garsus, plaukiančius iš tamsaus koridoriaus gilumos. Jis įėjo į butą.

Žmona jau miegojo, bet kadangi jis įsinorėjo valgyti, tai, apieškojęs spintelę ir nesuradęs nieko daugiau, tik cukraus gabalėlį, tyliai nuėjo į virtuvėlę pasidaryti arbatos.

Virtuvas jau buvo ataušęs, tačiau jis įsipylė arbatos į puodelį ir, atsikrimsdamas cukraus, ėmė gerti ir vaikščioti po mažytį prieškambarį, kad nepažadintų žmonos ir galėtų truputį pasiklausyti tos muzikos, besiskverbiančios pro duris.

Taip vaikščioti jam greit atsibodo; su puodeliu rankoje jis perėjo koridorių ir labai švelniai pabeldė į duris, už kurių grojo.

— *Herein!*[1] — atsiliepė balsas viduje.

Jis drąsiai įėjo, mandagiai linktelėjo grojantiems, atsisėdo prie krosnies ir, gurkšnodamas arbatą, pamaldžiai susikaupęs, ėmė klausytis muzikos.

Hornas grojo fleita, Malinovskis violončele, Šulcas klarnetu, o smuiku Bliumenfeldas, kuris vadovavo visam ansambliui. Antruoju smuiku griežė Stachas Vilčekas.

Juzius Jaskulskis sėdėjo kitame kambaryje prie staliuko ir perrašinėjo kažkokį laišką.

Išskyrus Horną, visi jie buvo mokyklos laikų draugai ir du kartus per savaitę susirinkdavo pagroti.

Muzika jie nesąmoningai gynėsi nuo atbukimo, į kurį stūmė sunkus kasdieninis darbas,— jie dirbo fabrikuose arba kontorose technikais, meistrais arba praktikantais.

Hornas, kaip labiausiai pasiturintis, kadangi turėjo turtingą tėvą ir Lodzėje tik atlikinėjo praktiką, susikviesdavo juos į savo butą ir nupirko instrumentus. Tačiau tų muzikinių pobūvių siela buvo Bliumenfeldas, muzikantas iš pašaukimo ir su išsilavinimu, nes buvo baigęs konservatoriją. Kadangi Lodzėje muzika neteikė jam pragyvenimo, tai jis kol kas dirbo buhalteriu Grosgliuko kontoroje.

Juzius Jaskulskis tarp jų buvo jauniausias, groti nemokėjo, bet gerai su jais sugyveno ir dažnai ateidavo, nes nepaprastai mėgo klausytis jų pasakojimų apie įvairius meilės nuotykius. Jis svajojo apie meilę su visu griežtai išauklėto aštuoniolikamečio vaikino karštumu.

Kiti grojo, o jis persirašinėjo meilės laišką, gautą

[1] Prašom (vok.).

pasiskaityti iš Malinovskio, kuris dėl savo grožio susilaukdavo jų gana daug.

Laiškas buvo su rašybos klaidomis, bet parašytas taip aistringai, kad Juzius vis raudo ir apsiblaususiomis akimis ryte rijo tų kreivų ir nedailių raidžių virtines.

Jis svaigo nuo to laukinio jausmų išsiveržimo ir kartu kamavosi, baisiai trokšdamas, kad ir jį kas nors taip mylėtų, o, tikriau sakant, kad ir jis gautų panašių laiškų.

Pagaliau muzika pasibaigė, nes tarnaitė įnešė virtuvą. Hornas padėjo dengti stalą ir pats sustatė stiklines.

— Vilčekai, tamsta tris kartus suklydai. Paėmei C vietoje D, paskui važiavai viena oktava žemiau, — prabilo Bliumenfeldas.

— Nieko baisaus, nes greit jus pasivijau, — nusijuokė Vilčekas, vaikščiodamas po kambarį, ir ėmė trinti rankas, o paskui labai prikvėpintą nosine nusišluostė riebų apskritą veidą, apžėlusį reta neaiškios spalvos barzda.

— Kvepi kaip visas kvepalų sandėlis! — tyliai pasakė Hornas.

— Gaunu kvepalų komisan! — pasiteisino jis.

— Ir kuo tik jūs neprekiaujate? — nusijuokė Šulcas, kuris, nors ir buvo panašus į statinaitę, žvaliai sukiojosi, pilstydamas visiems arbatą.

— Kad ir jūsų mėsa, Šulcai.

— Tai nejuokinga! — sukuždėjo Bliumenfeldas, sėsdamas prie stalo ir liesa nervinga ranka braukdamas savo šviesiai auksinius plaukus, kurie lyg aureolė supo jo aukštą, labai gražią kaktą ir iškamuotą, gailiai besišypsantį pailgą veidą.

— Ponas Halpernai, gal sėskitės drauge su mumis, — pakvietė Hornas.

— Gerai, atsigersiu karštos arbatos. Jūs vis geriau grojate, tas dalykėlis, kur atrodo, lyg kas labai verktų, man padarė tokį įspūdį, kad negalėjau sėdėti. Puikus koncertas.

— Ponas Juzefai, arbata jūsų laukia! — pašaukė Hornas.

Juzius, dar vis išraudęs, atėjo ir atsisėdo stalo gale, norėdamas paslėpti susijaudinimą ir sumišimą, kuriuos sukėlė laiškas.

Jis skubiai gėrė arbatą, nuolat dairėsi ir tylėdamas mintyse kartojo ugningus sakinius, o kartais pažvelgdavo į Malinovskį, stebėdamasis, kad šis taip ramiai sėdi ir geria arbatą.

— Gerkite degtinę, o ne į laikrodį žiūrėkite, ko jūs taip skubate, Vilčekai?

— Einate budėti?

Mat, Vilčekas dirbo geležinkelio sandėliuose.

— Ne, su raštine šiandien atsisveikinau visiems laikams.

— Ką, ką? Išlošėte loterijoje?

— Gal vedate panelę Mendelson?

— Gal sprunkate su geležinkelio kasa į Ameriką?

Šaukė jie choru.

— Nieko panašaus, nes turiu kai ką geriau, nuostabų biznį, kuris mane pastatys, pamatysit, kaip aš iš karto atsistosiu ant keturių kojų.

— Tu visuomet buvai keturkojis! — atsiliepė Malinovskis ir nepalankiai su panieka pažvelgė į jį žaliomis akimis.

— Bet niekuomet nebuvau beprotis, nedariau išradimų, kurių neįmanoma įgyvendinti.

— Ką tu išmanai, ką tu gali išmanyti, tu žinai

tik, kaip apmulkinti perkant ir parduodant, esi paprastas, neaptašytas makleris. Žinok, kad genialių žmonių beprotybės davė pasauliui gero daugiau, negu praktiškas panašių į tave kvailumas, negu mokėjimas pigiai pirkti ir brangiai parduoti. Girdi, Vilčekai.

— Girdžiu ir prisiminsiu, kai pareikalausi naujų kreditų.

— Beje, atgabenk man dvidešimt svarų varinės vielos, tokios, kaip buvo paskutinį kartą, — ramiai tarė Malinovskis.

Vilčekas, nors ir pykdamas, užsakymą pasižymėjo knygutėje.

— Gana tų barnių ir biznio.

— Vienas antram netrukdo, — sukuždėjo Vilčekas, vaikščiodamas po kambarį, jis nervingai trynė rankas, laižėsi dideles atvipusias lūpas ir dažnai taisėsi plaukus, kurie buvo perskirti per visą galvą ir lyg karčiukai užkritę ant žemos, biauriai raukšlėtos kaktos.

Malinovskis palydėjo jį žvilgsniu ir sušnibždėjo:

— Atrodai kaip sena tarnaitė!

— Kodėl jums tai kliudo?

— Mane erzina, kai matau tokį baldą, kliudo laisvai žiūrėti.

— Tai žiūrėkite sau į virtuvą arba į savo nosies galiuką, juk turite į ką.

— Taigi srėbtuvė man kaip tik ir trukdo žiūrėti į virtuvą.

— Malinovski! — šypsodamasis sušnypštė Vilčekas, ir jo giliai įkritusiose mažytėse mėlynose akutėse sužaibavo įniršis; jis pradėjo tampyti didelę auksinę laikrodžio grandinėlę.

— Vilčekai! — lipšniai nusišypsojo Malinovskis, žvelgdamas į Stachą.

— Netrukus jums reikės užmauti antsnukius, nes galite vienas kitą apkandžioti.

— Papasakosiu jums puikų dalyką, tik netrukdykite, — sušuko Šulcas, vėl pripildamas visiems arbatos.— Pasakojo man šiandien Rekas, atvažiavęs iš Sosnoveco, kur jis dirba pas Diulmaną.

— Įdomu, ką dar naujo galima pasakyti apie tą galviją.

— Tuojau sužinosi. Prieš mėnesį Sosnovece pravažiuodamas buvo apsistojęs kažkoks grafas. Diulmanas, buvęs kiaulių pirklys, buvęs oberkelneris Katovicuose ir senas bestija, pakvietė grafą pas save; bet maža to, kad pakvietė, jo atvykimo proga liepė pastatyti triumfalinius vartus, kėlė prašmatnius pietus, kuriuos gabeno iš Berlyno specialiais traukiniais, pats jam batus nuavinėjo, nes norėjo, tam grafui tarpininkaujant, gauti kokį nors Prūsų ordiną. Grafas miegojo jo rūmuose ištisas tris dienas ir išvažiavo į faterlandą. Jam išvažiavus, po poros dienų Diulmanas šaukia Reką, kuris dirba techniku jo fabrike, stalių skyriuje. O kai Rekas atėjo, Diulmanas liepia jam padaryti gražios, kuo puošnesnės dėžės piešinį. Rekas padarė kažką panašaus į didžiulį karstą, ir pagal tą piešinį Berlyne buvo pagaminta dėžė ir atvežta Diulmanui. O tas idiotas, dalyvaujant visai jo šeimai ir direktoriams, pastatė dėžę garbingoj vietoj salone, o į dėžę įstatė lovą su visa patalyne ir su viskuo, ką naudojo grafas. Dėžę užrakino ir ant jos prikalė bronzinę skardą su tokiu vokišku užrašu: „Šitoje dėžėje stovi lova, o ant lovos guli patalynė, o toje patalynėje, toje lovoje 18... metų x dieną teikėsi tris kartus miegoti šviesiausias grafas Vilhelmas Johanas Zomerstas-Zomeršteinas."

— Betgi tai farsas, neįtikėtina!

Jie pradėjo ginčytis.

— Aš Reku tikiu, jis niekad nemeluoja.

— Betgi tai klaiki kvailystė!

— Ko jūs norit, tokį ekskiaulininką apakino grafo malonė.

— Taip gali atsitikti, argi Lodzėje milijonieriai mažai pridaro tokių kvailysčių! Juk visi žino Stanislavo Mendelsono ir to inžinieriaus Myškovskio dvikovos smulkmenas.

— O Knabė, ar ne juokingas? O senis Leras, kuris, kai sėdi restorane ir kas nors garsiai pašaukia: Kelneri! — nesąmoningai pašoka nuo kėdės, nes kadaise pats yra buvęs kelneriu; o Cukeris dar mano motinai nešiojo į namus medžiagų liekanas parduoti. Leras, pavyzdžiui, moka tik pasirašyti, o interesantus priiminėja savo kabinete, rankoje laikydamas knygą, kurią tarnas visuomet paduoda atverstą, nes yra buvę atsitikimų, kad Leras svečio akivaizdoje laikė ją atžagarią.

— Kiekvienas gali daryti tai, kas jam patinka, aš nežinau, iš ko čia juoktis.

— Bet ir kiekvienas gali juoktis iš to, kas yra kvaila.

— Tu, Vilčekai, gini pats save, nes ir iš tavęs juokiasi, iš tavo karčiukų, iš kvėpinimosi ir iš tavo grandinėlių bei žiedų, iš tavo dabitiškumo.

— Kvailiai juokiasi iš visko. Geriausiai juokiasi, kas juokiasi paskutinis.

— Atseit, padaręs milijonus, žadi juoktis iš mūsų visų.

— Nes esat verti juoko.

Halpernas paspaudė jiems rankas ir išėjo, nes jam nepatiko, kad jaunimas drįsta šaipytis iš fabrikantų.

— Kodėl? Sakykit aiškiai, Vilčekai.

— Nes jūs nesijuokiat nuoširdžiai, jūs šaipotės iš pykčio, kad neturite nieko, o jie turi milijonus.

— Irgi naujieną pasakė! Aš maniau, kad pasakysit ką nors naujo, bet jeigu norite ir toliau panašiai kalbėti, tai jau geriau liaukitės.

— Valandėlę patylėkit, yra svarbus reikalas, — pakeltu balsu tarė Malinovskis. — Juziui Jaskulskiui rytvakare reikia šimto rublių, ir jis prašo mus visus paskolinti tą sumą, atidavinės po dešimt rublių kas mėnesį. Tie pinigai jam yra gyvybės ir mirties klausimas, todėl dar ir aš pats prašau jus draugiškai padėti. Laiduoju už visą sumą.

— Garantuoji savo išradimu.

— Vilčekai! — šūktelėjo jis suerzintas ir trenkė kumščiu į stalą. — Duokime sudėtinę paskolą, ponai,— pridūrė jis švelniau, dėdamas ant stalo paskutinius penkis rublius. Šulcas padėjo dar penkis, Bliumenfeldas dešimt.

— Kiek truks, pridėsiu, nes nors šiandien ir neturiu, bet galėsiu rytoj pasiskolinti, — pasakė Hornas.— Na, Vilčekai, duokite kokius dvidešimt rublių.

— Garbės žodis, netūriu su savim nė trijų rublių, padėkit už mane penkis rublius.

— Sąmojingai kombinuojate,— sušnibždėjo Hornas.

— Iš jo nesitikėkite. Reikės jums, Hornai, pasiskolinti aštuoniasdešimt rublių, nes yra dvidešimt, bet būtinai rytoj iki šešių vakaro.

— Būtinai, ateikit rytoj pas mane, ponas Juzefai.

Sugraudintas Juzius su ašaromis akyse padėkojo visiems, išskyrus Vilčeką, kuris paniekinamai šypsojosi ir vis sparčiau vaikščiojo po kambarį. Jis turėjo pinigų, bet niekuomet niekam neskolino.

— Kam tau prireikė net šimto rublių? — paklausė jis Juzių.

— Jei nieko neduodi, tai geriau ir neklausinėk.

— Perduok mamai labų dienų.

Juzius nieko neatsakė, jis buvo jo labai įskaudintas, nes puikiai prisiminė, kiek tas pats Vilčekas gero iš jų patyrė, o, be to, skubėjo namo su džiaugsminga žinia, nes tie pinigai buvo reikalingi motinai, kuriai kažkoks kepėjas sutiko duoti krautuvėlę, bet su sąlyga, kad ji įneš šimto rublių užstatą. Tai buvo šioks toks išsigelbėjimas nuo bado mirties visai šeimai, nes turėjo gauti nemokamą butą ir tam tikrą nuošimtį už parduotas prekes. Juzius skubiai išėjo, bet nuo laiptų sugrįžo ir sukuždėjo Malinovskiui:

— Adasiau, paskolink man porai dienų tą laišką, aš jo neprapuldysiu.

— Gali jį sau visai pasiimti, man iš jo jokios naudos.

Juzius jį pabučiavo ir išbėgo.

Pasilikusieji valandėlę tylėjo.

Bliumenfeldas derino smuiką, Hornas gėrė arbatą, Šulcas stebėjo Malinovskį, kuris pieštuku rašinėjo ant staltiesės algebros formules ir žiūrėjo į jas su savo amžina šypsena. Vilčekas vis tebevaikščiojo, mąstydamas apie rytdienos biznį, kuris jį pastatys ant keturių kojų, ir protarpiais nerūpestingai dėbčiojo į draugus ironišku žvilgsniu, kuriame buvo daug pasigailėjimo ir dar daugiau paniekos. Kartais jis šnypšdamas prisėsdavo ir valandėlę nusiaudavo koją, nes jo lakuoti batai buvo labai elegantiški, bet tokie ankšti, kad vis labiau spaudė.

Jis buvo apsirengęs su kontoros tarnautojui būdingu perdėtu elegantiškumu.

— Šulcai, aš netyčia atskleidžiau jūsų jaunojo Keslerio paslaptį! — prabilo jis, vėl apsiaudamas ir imdamas vaikščioti po kambarį.

— Jūs pasižymite specialiais gabumais sekti.

— Nes gerai žiūriu.

— Kartais toks akylumas apsimoka!

— Malinovski! — sušuko jis atsisėsdamas, nes batas ėmė jam dar smarkiau deginti kojį.

— Nesivaržykite parodyti savo mitrumą ir įžvalgumą, mes kantriai klausysimės ir gal batai truputį suminkštės, — tyčiojosi Adamas.

— Vakar rytą sutikau Vschodnioj gatvėj labai gražią merginą. Nuėjau paskui ją, norėdamas geriau įsižiūrėti, nes jos veidas man buvo kažkur matytas. Įėjo į vieną namą Dzelnoj gatvėj ir dingo kieme. Truputį susirūpinęs, imu ieškoti sargo, norėdamas jo pasiteirauti, ir staiga vartuose sutinku jaunąjį Keslerį. Man tai pasirodė įtartina, nes juk žinoma, kad Kesleris nuolat sekioja paskui merginas. Palaukiau prie namo ir po keliolikos minučių sulaukiau, kada jis išėjo, bet jau ne vienas; išėjo su ta mergina, tik taip puikiai apsirengusia, kad vos bepažinau. Juodu įsėdo į karietą, laukusią už kelių namų, ir nuvažiavo geležinkelio link. Tą merginą, Malinovski, tikriausiai pažįsti?

— Kodėl tu taip manai? — iš pažiūros ramiai paklausė jis.

— Mačiau tave su ja praėjusį sekmadienį, išėjai iš Keslerio šeimyninių namų ir net vedei ją už parankės.

— Tai netiesa! Negali būti, kad tai... — suriko jis, nurydamas kažkokį vardą.

— Esu visiškai tikras, kad tai ji. Brunetė, labai gyva ir labai graži.

— Palikim ramybėj, kas man darbo,— sušnibždėjo jis nerūpestingai ir pajuto, kad kažkokia ranka įlindo jam į krūtinę ir ėmė baisiai ją draskyti.

Iš tos vienos smulkmenos jis suprato, kad tai buvo Zoska, jo sesuo.

Ne, jis negalėjo tuo patikėti, sėdėjo tylėdamas ir norėjo eiti, lėkti į namus, bet nepasijudino, net nepakėlė akių į draugus, nes bijojo susidurti su jų žvilgsniais, kad neatskleistų jo paslapties.

Kiek atsigavęs, jis ramiausiai apsirengė ir išėjo, nelaukdamas draugų.

Jis nubėgo pas tėvus, kurie gyveno Keslerio šeimyniniuose namuose.

Dideli, panašūs į kareivines, keturaukščiai keturkampiai, kuriuose gyveno keli šimtai žmonių, stovėjo tamsūs ir tylūs, tik viename lange spingsojo šviesa. Visas namas miegojo, nes ir koridoriuose, kuriais bėgo Malinovskis, buvo tamsu ir tuščia, ir tik jo žingsniai aidėjo per visą namą.

Namie jis rado motiną ir jaunesnįjį brolį, kuris sėdėjo virtuvėlėje, susisupęs skara, ir, užsikimšęs rankomis ausis, linguodamas monotoniškai kalė rytdienos pamoką.

— Ar seniai tėvas išėjo į fabriką? — paklausė jis, žvilgsniu ieškodamas Zoskos kitame kambaryje.

Motina neatsiliepė, ji klūpojo priešais paauksuotą Čenstochovos dievo motinos paveikslą, stovintį ant komodos purpurinio žiburėlio šviesoje, ir pašnabždomis meldėsi, greitai rinkdama didelio rožančiaus karoliukus.

— O kur Zoska? — paklausė jis, vėl imdamas virpėti iš nekantrumo.

„... Palaimintas tavo įsčių vaisius Jėzus. Amen!"

— Tėvas jau seniai išėjo. Zoska dar vakar išvažiavo pas tetą Olesią.

Ji toliau kalbėjo pertrauktus poterius.

Adamas nežinojo, ką daryti; jis norėjo papasakoti motinai savo įtarimus, bet, pamatęs ją taip pamaldžiai nusiteikusią, taip uoliai besimeldžiančią, neišdrįso.

Jam pagailo drumsti tą ramybę, viešpataujančią apytamsiame, tyliame bute.

Kurį laiką jis sėdėjo, žiūrėdamas čia į seną, suvargusį motinos veidą, į jos žilus plaukus, kruvinai apšviestus žiburėlio, čia į du žydinčių hiacintų vazonus, stovinčius abipus paveikslo ir skleidžiančius kambaryje slogų kvapą.

— *Rivus* — upelis, *terra* — žemė, *mensa* — stalas, *nautilus* — jūrininkas,— vienodai atkakliai kartojo brolis, be atvangos supdamas kojas.

— Ar tikrai Zoska išvažiavo pas tetą? — paklausė jis tyliau.

— Sakiau tau. Arbata, tur būt, dar karšta, Juzekas neseniai atnešė vandens iš fabriko, jei nori, padarysiu tau arbatos, ką?

Jis nieko neatsakė, skubiai išėjo, nekreipdamas dėmesio į motinos šaukimą sugrįžti, ir nuėjo į Keslerio fabriką, kur tėvas dirbo mechaniku prie didžiojo variklio.

Vartininkas netrukdydamas praleido jį į didelį tamsų kiemą, iš trijų pusių apstatytą milžiniškais trobesiais, kurie žibėjo šimtais langų ir kur be atvangos dusliai dundėjo mašinos, nes audimo ir verpimo skyriai, užversti darbu, jau visas mėnuo dirbo dieną ir naktį.

Iš ketvirtos pusės, uždarančios tą ilgą keturkampį, prie milžiniško kamino stovėjo išlakus, panašus į bokštą keturių aukštų pastatas, pro kurio silpnai apšviestus langus pašėlusiu greičiu šmėkščiojo milžiniškas smagratis.

Jis praėjo pro žemus, dabar neveikiančius korpusus,

kuriuose buvo vilnonių siūlų dažykla ir muilo virykla, kur iš aliejų, gaunamų nuriebalinant vilną, buvo gaminamas ne tik potašas, bet ir ūkinis muilas; praėjo pro krosnis, jau iš tolo raudonuojančias dideliais žaizdrais, tvieskiančiais kruvinus šviesos ruožus į netoli stūksančias anglies krūvas, ir įėjo į bokštą.

Keli pusnuogiai, pajuodę nuo dulkių žmonės be paliovos vežiojo vienračiais anglį, o keli kiti pylė į pakuras.

Iš pradžių jis nieko nepamatė prietemoje, kurioje didysis ratas, lyg koks baisus, susirietęs į kamuolį roplys, pašėlišku greičiu svaidantis plienines žiežirbas, tryško iš žemės, į kurią buvo iki pusės panertas, lėkė it padūkęs aukštyn, tarytum norėdamas sudaužyti tuos jį įkalinusius mūrus ir pabėgti; paskui, įnirtingai švilpdamas, krito žemyn ir, vėl išsiplėšdamas, sukosi be atvangos taip greitai, kad buvo neįmanoma įžiūrėti jo pavidalo; matėsi tiktai virpanti blykčiojimų migla, tyškanti nuo plieninio nublizginto paviršiaus, kuris lyg sidabrinė aureolė skriejo paskui ratą, pripildydamas tamsų bokštą milijardais dygių kibirkščių.

Kelios aliejinės lemputės, pakabintos prie sienų, virpančiomis liepsnelėmis apšvietė stūmoklius, kurie it rąsto storumo plieninės rankos dirbo taip pat be atvangos, su vienodu šaižiu švilpesiu, ir, tarsi pagautos bejėgiško įniršio, mėgino sugriebti tą jau abiem rankom laikomą ir amžinai pasprunkantį ratą.

Senasis Malinovskis vaikščiojo su tepaline rankoje aplink žalvarinį barjerą, juosiantį mašiną, ir kaskart žvilgčiojo į manometrą, tikrindamas, kiek gaminama energijos.

Jis pastebėjo sūnų, bet apėjo mašiną, apšluostė kai kurias jos dalis, pažiūrėjo, kaip veikia, ir tik tada

atėjo; prisikimšo pypkę tabako, užsirūkė ir klausiamai pažiūrėjo į sūnų.

— Atėjau pasakyti, kad Zoska, tur būt, yra Keslerio meilužė.

— Kvailas! Matei?

Malinovskis ėmė jam pasakoti, ką buvo girdėjęs iš Vilčeko, bet kalbėjo pašnibždomis, nes tame tvankiame pragaro triukšme ir patrankos garsas būtų dingęs be aido.

Senis klausėsi atidžiai, jo tamsiai pilkos akys, panašios į be paliovos skriejančio rato plienines žiežirbas, ėmė žybčioti ir virpėti.

— Sužinok viską, viską,— sukuždėjo jis, palenkdamas į jį sausą, pilkšvą ir tarytum iš akmens ištašytą griežtų bruožų veidą.

— Aš sužinosiu, ir jeigu taip yra, tai jam visiems laikams praeis noras vilioti savo darbininkes, visiems laikams, — pridūrė jis pabrėždamas, ir jo žaliose švelniose akyse blykstelėjo ugnis, o švelnios, ryškiai raudonos lūpos pamėlynavo, atidengdamos ilgus ir aštrius kaip vilko dantis.

— Kalė, — pro dantis iškošė senis, pirštu primygdamas tabaką.

— Tėve, ką jūs apie tai manote? Mamai aš dar nieko nesakiau.

— Pats jai pasakysiu. Tik gerai sužinok, o su Kesleriu aš susitvarkysiu.

Jis nuėjo prie mašinos ir po valandėlės sugrįžo.

— Kodėl nebuvai pas mane visą savaitę? — paklausė jis švelniai, su didele meile.

— Dirbau prie savo mašinos.

Senis pažvairavo į jį, bet nieko neatsakė, nors visa širdimi nekentė tos mašinos, kurią jau metus laiko Adamas kūrė, nesigailėdamas nei laiko, nei pinigų.

— Vėlu, eik miegoti, Adasiau. Gerai, kad pasakei. Tikrai įsitikink ir papasakok man, namie nieko nekalbėk. Jeigu yra taip, kaip tu manai, tai aš pats su jais susitvarkysiu. Kesleris turi milijonus, bet aš su juo susidorosiu.

Jis kalbėjo šaltai, su beveik žiauriu ramumu, taip, kaip kadaise Užbaikalės krašte, kai kirto lažybų eiti vienas tik su kirviu prieš pilkąjį lokį.

Juodu stipriai paspaudė vienas antram rankas ir pažvelgė į akis.

Senis vėl ėmė vaikščioti aplink mašiną, tepti ją, valyti, žvilgčioti į manometrą, o kartais, nugara atsišliejęs į tirtančią sieną ir įsižiūrėjęs, kaip blykčioja, virpa, mirga ir zvimbia tas pašėliškai besisukantis ratas, tarytum skųsdamasis sukuždėdavo:

— Zoska!

Adamas grįžo namo, jausdamas širdyje šiokį tokį palengvėjimą.

Hornas jau miegojo, todėl jis privėrė jo kambario duris ir ėmė ardyti tą mašiną, kuri ėste ėdė jam gyvenimą, nes jau metus ją darė ir vis negalėjo užbaigti.

Tai turėjo būti dinamo mašina tokios paprastos konstrukcijos ir su tokiu pigiu motoru, kad galėjo padaryti perversmą pasaulyje, jeigu pavyktų, jeigu tik nuolat neapviltų apskaičiavimai, jeigu tik nuolat netrukdytų įvairios kliūtys.

Jis nuolat buvo arti pergalės, kasdien žadėjo sau, kad rytoj jau tikrai laimės, o tos rytdienos virto ilgais mėnesiais, ir pergalės vis nebuvo.

Jis sėdėjo taip ilgai, kad paryčiu Hornas, pabudęs ir pamatęs šviesą, sušuko:

— Adamai, eikite miegoti.

— Tuojau,— sumurmėjo jis ir, užgesinęs šviesą, atsigulė į lovą.

Pilkas priešaušris pažvelgė pro langą ir ėmė žerti į kambarį tą keistą šviesą, kurioje žmonės ir daiktai įgauna lavonų išvaizdą, o pasaulis atrodo kaip tuštuma.

Adamas žiūrėjo pro langą į žvaigždes, kurios vis labiau blėso ir viena po kitos smego pasaulį užliejančioje šviesoje. Jis negalėjo miegoti, kelis kartus kėlėsi ir tikrino apskaičiavimus arba, pro langelį iškišęs galvą į lauką, kur žvarbiai dvelkė rytmetis, žvalgėsi į tūkstančius juodų blizgančių stogų, dūluojančių tamsoje.

Miestas miegojo visiškoje, absoliučioje tyloje, kurios nedrumstė nė mažiausias garsas.

Šimtai kaminų tarytum juodų kolonų miškas siūbavo toje judančioje migloje, kuri kilo virš patižusių laukų ir lyg balzganas debesis lėtai slinko į miestą ir draikėsi, kliūdamas už aštrių viršūnių.

Jis atsigulė dar kartą, bet dabar jo miegą vėl sutrukdė mintys apie Zoską ir tas sirenų choras, netrukus ėmęs aidėti viršum tylaus miesto.

Sirenos kaukė šaižiai ir iš visų pusių; metalinių gerklių maurojimas prapliupdavo miesto pietuose ir šiaurėje, rytuose ir vakaruose, jungėsi į vieną chorą, vėl skilo į atskirus balsus ir terkšdamas draskė orą.

Hornas, kuris, nuo to laiko, kai išėjo iš Bucholco, nieko neveikė, laukdamas, ką duos Boroveckio pastangos įtaisyti jį pas Šają, šiandien atsikėlė taip vėlai, kad kol išgėrė arbatos, jau buvo laikas pietauti, o kai nuėjo į „koloniją", kur jis valgydavo, ten visi jau buvo papietavę, ir jis neberado Boroveckio, su kuriuo norėjo pasimatyti.

Kama garbanojo plunksnas, o kelios moterys ir merginos siuvo valgomajame, kuris buvo paverstas dirbtuve.

— Jūs tikriausiai sergate, aš matau, — sušuko Kama, nes dėl nuovargio ir nieko neveikimo jis atrodė labai nelaimingas.

— Gerai matote, Kama, nes aš tikrai sergu.

— Aš žinau, vakar jūs nebuvote pas mus todėl, kad buvote išlėkęs paūžti.

— Visą vakarą namie grojome.

— Netiesa, jūs buvote išgertuvėse, nes paakiai pamėlynavę, va! — ėmė ji vedžioti pirštėliu jo paakiuose.

— Tur būt, mirsiu, Kama, tur būt, mirsiu, — tarė jis, nutaisydamas tragišką miną.

— Nereikia taip kalbėti, tetulyt, na, aš nenoriu, — sušuko ji, nes jis užmerkė akis, užvertė galvą ant kėdės atkaltės ir apsimetė mirusiu.

Kama sudavė jam plunksna per veidą ir apsimetė labai supykusi, net pusė jos padrikų plaukų nudribo ant kaktos ir uždengė akis.

Po pietų Hornas sėdėjo tvlėdamas ir tvčia nekreipė dėmesio, kaip ji prieš jį maivosi; jis dėiosi esas abejingas, o iš tikrųjų nuobodžiavo ir tingiai apžiūrinėjo eilę šeimvninių portretų, tas dideles XVIII amžiaus bajorų galvas, kurios iš po skustų kuodų tarytum griežtai, netgi rūsčiai žvelgė čia į šimtus už lango dunksančių stogų bei fabrikų kaminų, čia vėl į tuos nepakeliamo darbo iškamuotus, išbalusius, išsekusiais bespalviais veidais proanūkius, sunkiu darbu užsidirbančius kasdieninę duoną.

— Ar man teks prašyti, kad teiktumėtės tarti mums bent žodelį?

— Kad nesinori kalbėti.

— Bet jūs nesergate, ar ne taip? — paklausė ji tylutėliai, neramiai žvelgdama jam į akis. — O gal jūs neturite pinigų? — skubiai pridūrė ji.

— Neturiu ir esu tikras vargšas našlaitėlis, — juokavo jis.

— Aš jums paskolinsiu, tikrai paskolinsiu! Oho, aš turiu keturiasdešimt rublių.

Ji čiupo jį už rankos ir išsivedė į salonėlį, kur baltasis Pikolas tuojau pradėjo ant jos loti ir tempti už suknelės.

— Iš tikrųjų jums paskolinsiu, — vėl prabilo ji nedrąsiai. — Mano brangusis, mano mylimiausias, — čiauškėjo ji, pasistiepusi ir glostydama jam veidą,— pasiskolinkit iš manęs. Tai mano nuosavi pinigai, aš juos susidėjau vasariniam kostiumui, bet jūs iki to laiko man atiduosite, na! — beveik maldavo ji labai nuoširdžiai.

— Dėkoju, Kama, labai dėkoju, bet pinigų man nereikia, aš turiu.

— Netiesa. Prašom parodyti piniginę.

O kai jis nesutiko, ji mikliai ištraukė jam iš kišenės piniginę ir ėmė joje raustis, bet tuoj pat pastebėjo ten savo fotografiją.

Ji žiūrėjo į jį ilgai ir meiliai; raudonis pamažu išmušė jai kaklą ir veidą; ji atidavė piniginę ir labai tyliai sukuždėjo:

— Aš jus myliu už tai, myliu! Bet fotografiją jūs paėmėt iš tetos albumo, aha!

— Pirkau iš fotografo.

— Netiesa!

— Jeigu netikite, aš išeinu.

Ji pasivijo jį tarpduryje ir pastojo kelią.

— Bet jūs niekam nerodote tos fotografijos?

— Niekam.

— Ir visuomet nešiojate ją su savim?

— Visuomet, bet niekad į ją nežiūriu, niekad.

— Netiesa! — energingai sušuko ji. — Jūs paimsite pinigus?

— Kartais tik pasižiūriu, štai tiek, va!

Jis paėmė abi jos rankutes ir abi karštai išbučiavo.

Ji tuojau ištrūko, nubėgo iki salonėlio durų ir išraudusi, uždususi sušuko:

— Jūs stiprus kaip meška! Nemėgstu jūsų, nekenčiu.

— Ir aš Kamos nemėgstu ir nekenčiu, — sušuko jis išeidamas.

— Aha!

Jis išgirdo abejojantį balsą, ir, nors ji jo nekentė, nubėgo į saloną ir pro langelį žiūrėjo, kaip jis išėjo pro vartus ir nužingsniavo Spacerovos gatvės viduriu; ji pasiuntė jam pirštais kelis bučkius ir, lenktyniaudama su Pikolu, nubėgo dirbti pertraukto darbo.

Hornas kelias valandas vaikščiojo po pažįstamus, kol pagaliau pasiskolino Juziui Jaskulskiui reikalingus pinigus, o paskui nuėjo pas Boroveckį.

Beveik prie pat fabriko vartų jį pasivijo Serpinskis, pažįstamasis iš „kolonijos".

Bajoras buvo su aukštais, iki kelių, batais, apsirengęs ruda, labai išpuošta juodais apsiuvais čiamara, ant žilos galvos turėjo užsimaukšlinęs tamsiai mėlyną kepurę ir plačiai mosavo kaustyta lazda.

— Tokiu metu gatvėje, o fabrikas? — nustebęs sušuko Hornas.

— Fabrikas nepabėgs, pone mieliausias, ne zuikis.

— Kurgi tamsta išsirengei?

— Taigi matai tamsta, saulutė taip šildo nuo pat ryto, taip kvepia pavasariu, kad tiesiog alpsti, jau

nebegalėjau ištverti fabrike, šiaip taip išsisukau ten nuo pietų ir drožiu sau, pone mieliausias, truputį už miestelio, laukuose pasidairyti, kaip ten, šitąjį ir anąjį, žiemkentėliai išlindo iš po sniego. Matai, pone mieliausias, kokia velniškai jau šilta saulė, iš džiaugsmo žmogus tiesiog ryte rytum, šitąjį ir anąjį.

— O kodėl jums rūpi tie visi žiemkenčiai!

— Kaipgi nerūpės! Na taip, taip, aš jau nesėju, neariu, taip, žinia, esu fabriko samdinys, tarnauju pas žydą, bet matot, — apsidairė jis ir tyliai pašnibždėjo jam į ausį, — ta Lodzė man jau lenda pro gerklę, visa tai, drauge paėmus, šitąjį ir anąjį, yra kiaulystė ir šunsnukystė, pone mieliausias! — Dar kartą labai smarkiai nusikeikęs, jis padavė jam ranką ir skubiai nuėjo, lazda kaukšėdamas į šaligatvį.

XV

Hornas su Boroveckiu kalbėjosi trumpai, kadangi šis dar neturėjo jokių naujų žinių; išeidamas jis susitiko Jaskulskį, kuris ėjo pas Boroveckį po vakarykščio pasikalbėjimo su Vysockiu.

Šiandien Jaskulskis atrodė dar labiau išsigandęs ir ištižęs.

Kartais jis pasitempdavo, glostėsi ūsus, krenkščiojo, bet vis dėlto drąsos jam nedaugėjo; jis laukė mažame laukiamajame prie dažyklos ir jau kelis kartus tikrai buvo besprunkąs, tačiau, prisiminęs žmoną ir vaikus, prisiminęs, kiek kartų veltui buvo laukta įvairiose kontorose ir fabrikantų prieškambariuose, vėl sėdosi ir nužemintai laukė.

— Jūs esate Jaskulskis? — įeidamas paklausė Karolis.

— Taip, turiu garbę prisistatyti, pone direktoriau, esu Jaskulskis.

Jis lėtai pasakė tą jau daug sykių kartotą sakramentalinę formulę.

— Ne apie šitokią garbę čia bus šnekama. Ponas Vysockis sakė, kad jums reikalinga vieta.

— Taip, — trumpai atsakė jis, glamžydamas rankose aptriušusią skrybėlę ir su baime laukdamas, kad vėl išgirs, jog vietų nesą.

— Ką tamsta moki, kur tamsta dirbai?

— Pas save.

— Turėjai tamsta kokį biznį?

— Turėjau ūkį, netekau ir dabar dėl laikinų trūkumų, tik laikinų, — ėmė įtikinėti jis, rausdamas iš gėdos, — nes kaip tik turime bylą, kuri turi būti išspręsta mūsų naudai. Byla labai paprasta, nes, mirus mano bevaikiam pusbroliui iš tėvo pusės...

— Neturiu laiko, pone, genealogijai. Tamsta buvai žemvaldys, vadinasi, tamsta nieko nemoki. Norėčiau tamstai padėti, o kadangi, tamstos laimė, jau kelios dienos sandėliuose yra vieta, tad jeigu sutiktumėte priimti...

— Didžiai dėkingas, nuoširdžiai ačiū, nes iš tikrųjų turime truputį sunkumų, niekad nepajėgsiu atsidėkoti jums, pone direktoriau. Galima sužinoti, kokia vieta?

— Sandėlių sargo! Dvidešimt rublių algos, budėti reikės fabriko darbo valandomis.

— Likite sveikas, pone! — griežtai tarė Jaskulskis ir apsigręžė išeiti.

— Kas jums atsitiko? — nustebęs sušuko Boroveckis.

— Aš esu bajoras, pone, o jūsų pasiūlymas netikęs. Nustipti badu Jaskulskis gali, bet šitų vokietpalaikių sargu būti jam negalima, — iškošė jis išdidžiai.

— Ir stipk tamsta su savo bajoryste kuo greičiau, bent kitų vietos neužimsi! — suirzęs šūktelėjo Boroveckis ir išėjo.

Labai sujaudintas, Jaskulskis išėjo į gatvę; kurį laiką jis ėjo tiesus, išdidus, kraujo pritvinkusiais skruostais, pilnas įžeisto orumo, bet kai į jį padvelkė oras, kai jis vėl atsidūrė gatvėje, po atviru dangum, kai praeiviai skubėdami ėmė jį stumdyti po be paliovos slenkančių su prekėmis platformų ratais, atsiduseęs suglebo, nesąmoningai nuleido rankas, atsistojo šaligatvyje ir ėmė ieškoti nosinės kiaurose kišenėse...

Jis atsišliejo į kažkokią tvorą ir bejėgiškai, tarytum pakvaišęs, ėmė spoksoti į namų jūrą, į šimtus kaminų, spiaudančių purvinų dūmų tumulus, į ūžiančius ir skubančius dirbti fabrikus, į aplink kunkuliuojantį judėjimą, į tą amžinai veiklią kūrybingą ir galingą žmogaus energiją, įsikūnijusią šiame mieste, o paskui — į tuos ramius žydrynės plotus, per kuriuos ritosi saulė.

Jis vėl ėmė ieškoti nosinės, jau nebegalėdamas pataikyti į kišenę, nes širdį sugniaužė baisiausias iš visų skausmų — bejėgiškumas.

Jį apėmė pašėlęs noras susigūžti šalia tos tvoros, galvą padėti ant akmens ir numirti; kad jau nors kartą pasibaigtų tos baisios grumtynės su gyvenimu, kad jau nors kartą nebereikėtų grįžti pas stimpančią badu šeimą, kad jau nors kartą nebejaustų savo bejėgiškumo.

Ne, jis jau nebeieškojo nosinės, užsidengė suplyšusia rankove veidą ir pravirko.

Boroveckis sugrįžo į savo laboratoriją prie „virtu-

vės" ir, radęs Marėjų, sėdintį ant stalo kampo, papasakojo jam apie Jaskulskį.

— Pirmą kartą sutinku tokį žmogų! Aš duodu jam darbą ir tuo pačiu galimybę vegetuoti, o jis pasipiktinęs atsako: „Esu bajoras ir vokietpalaikiui nesargausiu; geriau badu nustipsiu!" Garbės žodis, geriau būtų, kad tokie šlėktos išstiptų kuo greičiausiai.

— Jau baigia spausdinti „bambuką",— pranešė darbininkas.

— Tuoj ateisiu! Jie gėdinasi darbo, bet nesigėdina paprasto elgetavimo, šito aš nebesuprantu. Kas jums yra? — paklausė jis skubiai, nes Marėjus nesiklausė, tik kažkaip blausiai, išverktomis akimis žiūrėjo pro langą.

— Nieko, esu, kaip visada, — atsainiai atsakė jis.

— Jūsų veidas toks liūdnas.

— Tai kad nėra ypatingos priežasties džiaugtis! Bet gal pirksite mano baldus? — išpyškino jis, vengdamas Boroveckio žvilgsnio.

— Parduodate baldus?

— Taip, taip... Noriu nusikratyti tais rakandais, pigiai parduodu, imsite?

— Apie tai pakalbėsime vėliau, bet jeigu tai daryti jus verčia koks skubus reikalas, tai gal galėčiau jums kuo padėti, būkite su manim atviras.

— Ne, pinigų man nereikia, bet ir baldai man nereikalingi.

Karolis pažvelgė į jį ir, kiek patylėjęs, tarė su užuojauta:

— Vėl nieko neišėjo iš jūsų vedybų?

— Taigi nieko, nieko! — jis ėmė greitai vaikščioti, norėdamas nuslėpti jį krečiantį susijaudinimą.

Jo žandas mėšlungiškai virpėjo; protarpiais stabtelėjęs, jis giliau atsikvėpdavo, įsispoksodavo blausiomis akimis į abejingą Karolio veidą, pasitempdavo nuo kupros striukę, nusišluostydavo prakaituotas rankas ir vėl imdavo bėgioti plačiu ratu aplink stalą.

Karolis, įsitraukęs į darbą, neatsiliepė, tik kai Marėjus nubėgo į „virtuvę", su panieka dėbtelėjo jam įkandin ir sumurmėjo:

— Sentimentali beždžionė!

— Aš tik vakar pamačiau, kad vedybos yra karti meilės ir žmogaus orumo satyra, — vėl prabilo Marėjus, imdamas vaikštinėti toliau.

— Žiūrint kam!

— Aš tik vakar pamačiau, kad tai labiausiai nemorali institucija! O taip, santuoka tai purvino melo, niekšybės, niekšingiausios apgavystės, klastos samplaika! Šito negincysit, ką? — ėmė karščiuotis jis, pagautas neapykantos.

— Nei ginčysiu, nei tvirtinsiu, nes man tai nerūpi.

— Bet aš jums sakau, kad taip yra! Vakar buvau pakviestas arbatos į vienus namus, ten buvo taip pat ir tokia ideali Kačinskių pora. Visą laiką sėdėjo greta ir laikėsi už rankų. Šlykštus paprotys nuolat trintis tarpusavy. Visą laiką abu tik kuždėjosi ir taip godžiai žiūrėjo į vienas antrą, kad tai pasidarė net kvaila ir nepadoru. Jie nervino mane visą vakarą, nes netikėjau jų nuoširdumu ir įtariau biaurią suktybę, ir netrukus tuo įsitikinau, kai po arbatos išėjau į gretimą kambarį ir atsisėdau prie lango, kad truputį atvėsčiau. Greit atėjo Kačinskiai ir, nepastebėję manęs, pradėjo biauriausiai ginčytis. Nežinia dėl ko, bet girdėjau, kaip ta ideali, dieviška, panaši į šventąją Kačinska plūdo jį kaip kokia paskutinė gatvės mergšė, o baigdama tėškė jam į veidą; tada jis, tas vyro pavyzdys, nutvė-

rė viena ranka jos rankas, skėlė jai kelis kartus per veidą ir iš visų jėgų trenkė į krosnį taip, kad ji krito ant grindų. Ji nenualpo, bet ėmė tampytis; visi namai subėgo gelbėti, o jis tada atsiklaupė prie jos, puolė bučiuoti rankas, vadinti švelniausiais vardais ir beveik verkė iš sielvarto, kad ji kenčia. Biaurus ir niekšiškas farsas!

— Jūs pasakojate išimtinį atsitikimą. Bet, šiaip ar taip, jisai stulbinantis.

— O, tai ne išimtinis atsitikimas, taip gyvena devyni dešimtadaliai šeimų, ir kitaip būti negali, kol žmones jungs prekybinė atranka, kol įstatymai laikys žmones sukaustytus nenutraukiamais pančiais ir kol merginos laikys santuoką pelningo pragyvenimo šaltiniu.

— Ta visa jūsų neapykanta atsirado tik dėl asmeninio nusivylimo, ką?

— Visuomet taip maniau, nes jau seniai mačiau.

— Kodėl gi nevedate? — paklausė Boroveckis.

Marėjus sumišo ir kurį laiką tylėjo, pridėjęs įkaitusią kaktą prie šaltų skardų ant rankinės spausdinimo mašinos, stovinčios prie stalo.

— Turiu per didelę kuprą ir per mažai pinigų. Jeigu būčiau aklas, kvailas, raupuotas, bet turtingas bent kaip Bucholcas, tai kiekviena jūsų lenkė atsiklaupusi prisiektų mane mylėti iki mirties! — iškošė jis su neapykanta.

— Ak, tai, vadinasi, lenkė jus atstatė? — kandžiai burbtelėjo jis.

— Taigi lenkė, tasai kvailumo, klastingumo, kaprizų, blogų instinktų įkūnijimas, tasai...

— Turite gausų sinonimų žodyną, — ironiškai pertraukė jį Boroveckis.

— Aš neprašau jūsų pastabų, — sušvokštė jis, prašiepdamas savo retus dantis.

— O man visai nereikia tavo išpažinties.

— Ponas pirmininkas prašo tamstą! — pranešė darbininkas, įkišęs galvą į laboratoriją.

Karolis nuėjo pas Bucholcą.

Marėjui pasidarė truputį nesmagu ir gėda dėl savo ūmumo, bet, nepaisant to, nusivylimo kartėlis kėlė jam neaiškią neapykantą visam pasauliui, o ypatingai moterims, todėl, išgirdęs garsias kalbas ir juoką sausųjų dažų skyriuje, kur dirbo keletas moterų, išliejo ant jų savo pyktį; vieną apkūlė, kitas tuojau išginė iš darbo, o paskui ėmė landžioti po fabriką, ieškodamas progos aprėkti, rašyti pabaudas ir išmetinėti.

Bucholcas sėdėjo spaustuvėje ir pasisveikinęs tarė Karoliui:

— Knolis atvažiuoja šeštadienį. Ateikite vakare pas mane į viršų.

— Gerai; bet kam jūs, ponas pirmininke, einate iš namų, tokie pasivaikščiojimai gali būti kenksmingi.

— Jau nebegaliu nusėdėti namie. Viskas man įgriso, man reikia judėti.

— Tai kodėl, ponas pirmininke, neinate kur nors pasivaikščioti?

— Buvau išvažiavęs šiandien, tai man dar labiau nusibosta. Kas girdėti?

— Dirbam, kaip paprastai.

— Tai gerai. Kodėl šiandien taip tyliai dirba fabrikas? — sukuždėjo jis ir nustebęs sukluso.

— Kadgi dirba, kaip visuomet! — atsakė Boroveckis ir nuėjo į kitas sales.

Kurį laiką Bucholcas klausėsi kurtinančio monotoniško mašinų bildėjimo, aidinčio lyg galingas ūžesys, bet nedaug tegirdėjo, nes visai negalėjo sukaupti dė-

mesio, o kadangi jam spaustuvėje pradėjo darytis ir tvanku, ir karšta, išėjo iš fabriko ir atsisėdo ant rentinio palei tvenkinį, į kurį nutekėdavo sunaudotų ir visai ataušusių garų vanduo.

Jis prisimerkė ir ėmė žvalgytis į išmėtytų aplink milžinišką kiemą savo fabrikų kontūrus, į anglies ir medžiagų prikrautus rudus vagonus, virtinėmis slenkančius į kiemą prie sandėlių, į saulės šviesoje spindinčius stogus, į kaminus, leidžiančius saulės nuraudusių dūmų tumulus, į menkai įžiūrimus darbininkus, kurie, stumdydami vagonus, siuvo tarp sandėlių.

Jis sunkiai alsavo tuo saulėtu, dūmų bei anglies dulkių prisotintu oru.

Smarkiai užsikosėjo, bet nenuėjo namo, nes jį apėmė kažkoks malonus bejėgiškumas.

Saulė šviete visu pavasariškų smarkumu, o nuo pažliugusių ir žvilgančių it stiklas laukų dvelkė švelnus vėjelis; dar plikose tuopose, kurios augo palei tvorą, iš vienos pusės uždarančią fabriko kiemą, pulkai žvirblių triukšmingai pešėsi ir linksmai čirškėjo, tarytum sveikindami ateinantį pavasarį, kuris jau rodė saulėtą veidą iš už didelių baltų debesų, tarytum balčiausių vilnų kamuoliai ramiai pakibusių milžiniškoje žydrynėje, plytinčioje viršum miesto, aprūkusio, kupino fabrikų triukšmo, o tuščiose gatvėse — tylos.

Fabrikai grojo nepaliaujamu darbo ritmu.

Pagaliau Bucholcas atsikėlė ir nuėjo namo; prieš tuos didžiulius pastatus, tas galingas mašinas ir tą milžinišką fabriko gyvenimą jis dabar jautėsi toks bejėgis, kad vos kiūtino ir jau iš parko su nesąmoningu pavydu pažvelgė į didžiulius raudonus trobesius spindinčiais langais.

Kad ir stebuklingi buvo Hameršteino vaistai, jo sveikata vis dėlto nesitaisė, kasdien jis jautėsi blogiau,

mažai miegodavo ir dažnai praleisdavo naktis fotelyje, bijodamas gulti į lovą, nes vis dažniau pagalvodavo, kad atsigulęs mirs; vis dažniau mirties baimė gniaužė jį lyg baisi, neapsakoma kančia, vis dažniau jis bijodavo nakties ir vienumos, bet nenorėjo dar to prisipažinti net sau pačiam ir, sukaupęs visą savo galingą valią, grūmėsi su negalia.

Beprasmiška ir sunki apatija graužė jį vis smarkiau. Jis jau nebenorėjo nieko veikti, viskas jam buvo nusibodę, niekas jo nebedomino.

Ištisas valandas jis nejudėdamas sėdėdavo kontoroje, kur Boroveckis tvarkė visus reikalus, apdujusiomis akimis žiūrėdavo, kaip už langų siūbuoja medžiai, užsimiršdavo, kur esąs, į ką žiūrįs; atsipeikėjęs, atgavęs sąmonę, jis vėl kiūtindavo į fabriką, prieidavo prie žmonių, trokšdavo judėjimo, žmonių, gyvenimo, už kurio jis kabinėjosi nesąmoningai, tarsi skenduolis, beviltiškai besistvarstantis stačių ir slidžių krantų.

Šeštadienį, kada turėjo sugrįžti Knolis, jis jautėsi dar blogiau, bet vis dėlto po pietų nuėjo į fabriką.

Jį degino karštis ir graužė toks nekantrumas, kad nė minutės negalėjo ištverti vienoje vietoje, ėjo iš vieno korpuso į kitą, iš vienos salės į antrą, iš aukšto į aukštą ir vis norėjo eiti pirmyn, viską matyti, bet drauge nuo visko pabėgti, nes jį nervino mašinos, o tos begalinės transmisijų bei diržų gijos, kurios, šaižiai švilpdamos, rangėsi aplinkui, kėlė jam skausmą.

Jis nuėjo į audimo skyrių ir ėmė vaikščioti tarp staklių, kurios mėšlungiškai tampėsi lyg žvėrys, mėginantieji nutrūkti nuo grandinių.

Milžiniškose salėse taip gaudė nuo staklių trenksmo, žvangėjimo, burzgimo ir dundėjimo, kad jis tik skubiai ėjo ir prisimerkęs paraudusiomis akimis dirsčiojo į darbininkus, kurie, palinkę prie staklių, įbedę

į jas akis, nieko nematė ir negirdėjo, kas dedasi aplinkui.

Medvilnės dulkės lyg palša virpanti migla gulė ant juodų tirtančių mašinų, ant beveik nejudančių žmonių ir žėrėjo saulės spinduliuose palei ilgą langų eilę.

Ne, čia jis nepasijuto gerai; jį erzino tas monotoniškas, nepaliaujamas į darbą įkinkytas geležies riksmas, erzino tas perteklius jėgos, kuri varė stakles, drebino sienas, kaukė, kamuojama prievartos ir pasipriešinimo.

Jis ėjo per žemus apretūros korpusus, bet ten sodos, krakmolo, potašo, ūkinio muilo garai graužė jam akis, o tos mašinos, panašios į krokodilus, be atvangos išvemiančius begalinius įvairiaspalvių medžiagų kaspinus, kėlė šleikštulį.

Jis ėjo toliau ir kažkokiame koridoriuje pažvelgė į kiemą; prie vienų sandėlių buvo stumiami pilni medvilnės ryšulių vagonai, prie kitų — kraunami gatavi audiniai, o tiesiai prieš langą šniokštavo garvežys, traukiantis tuščius anglies vagonus.

Jis palydėjo jį žvilgsniu, kol pagaliau mašina dingo kažkur už fabriko, pamiškėje, paskui ėmė atidžiai stebėti juodų dulkių debesį, kuriame šmėkščiojo darbininkai, žeriantieji iš vagonų anglį į keturkampes krūvas.

— Ko čia aš dabar žiūriu! — pagalvojo jis nepatenkintas ir atsirėmė į palangę šiek tiek pailsėti, nes pajuto tokį sunkumą, kad nebegalėjo pajudėti ir vis dažniau ėmė gaudyti kvapą; protarpiais viskas drauge su juo taip susiūbuodavo ir taip keistai imdavo ūžti, kad jis atsistūmė nuo palangės, sukaupė jėgas ir, pagautas nerimo, skubiai nuėjo.

Jis nusiramino, tiktai pamatęs žmones, kurie vyniojo audeklus.

Keliasdešimt moterų dirbo toje didelėje salėje, kurios vidurys iki pat lubų buvo užverstas audiniais, panašiais į įvairiaspalvės skardos ritinius.

Čia linksmai skambėjo garsios kalbos, juokas ir pokštai, bet kai tik įėjo Bucholcas, salė beveik visai nuščiuvo. Visi balsai nutilo, šypsenos sustingo, akys apsiblausė, o veidai pasidarė griežti ir neramūs.

Tik monotoniškai spragsėjo mašinos, matuojančios ir vyniojančios ant lentų audeklus, dusliai bildėjo rietimai, mėtomi ant vežimėlių, kurie dundėdami vežė juos į gretimą sandėlį, ir šaižiai čežėjo lankstomas popierius.

Bucholcas lėtai slinko palei stalus, atidžiai stebėdamas eiles negražių, išblyškusių, anemiškų, sunkaus kasdieninio darbo subiaurotų galvų, bet nė viena nepakilo į jį, jis pagaudavo tik iš padilbų svaidomus žvilgsnius — nedraugiškus arba kupinus išgąsčio.

— Kodėl jos manęs bijo? — pagalvojo jis, kai, vos tik išėjęs, užpakaly savęs išgirdo, kaip salėje vėl prapliupo toks pat klegesys.

Jis ėjo vis lėčiau ir taip sunkiai, jog pagaliau nusprendė grįžti į rūmus, aplenkė baltyklas ir pro gatavų audinių sandėlius tiesesniu keliu pasuko prie išėjimo.

Sandėliai buvo specialiame dviejų aukštų pastate iš akmens ir geležies, su mažyčiais ir taip tankiai apipintais grotomis langais, kad milžiniškoje salėje, užimančioje visą aukštą, viešpatavo prietema. Čia buvo iki lubų prigrūsta rietimų stirtų, tarp kurių vingiavo gilūs takai, panašūs į kanalus, skrodžiančius didžiulį audinių masyvą.

Sandėliuose viešpataujanti prietema ir didžiulė tyla kėlė kažkokią iškilmingą rimties nuotaiką, tik kartais didžiuoju taku nuriedėdavo ir be pėdsako ir aido dingdavo šalutiniuose praėjimuose vežimėlis, vežantis

naują partiją, arba koks skardesnis fabriko dundesys sudrebindavo voratinkliais ir medvilnės dulkėmis apneštus langus ir greit nuslopindavo giliuose mėlynuose takuose.

Bucholcas jau nebepajėgė eiti, atsisėdo arčiau lango ant išmėtytų perkelio rietimų ir ėmė galvoti, kad pailsėjęs eis toliau, bet kai pamėgino atsikelti, kojos sulinko, ir jis sunkiai sudribo atgal.

Jam pasidarė baisiai negera.

Jis norėjo surikti, pasišaukti ką nors į pagalbą, bet nebeįstengė, nebeturėjo žado, tik sunkiai kilojo vokus, raudonomis paklaikusiomis akimis klaidžiodamas po tas tylias milžiniškas keturkampes audinių šūsnis, kurios aplinkui stovėjo, apgaubtos kažkokios grėsmingos akmeninio susimąstymo rimties.

Ir tada jį nutvėrė už gerklės toks kraupus, laukinis siaubas, kad jis paklaikęs puolė prie artimiausio langelio, įsikibo, norėjo šaukti pagalbos, bet tiktai mėšlungiškai virpėjo ir gargaliavo, maldaujamu, beviltišku žvilgsniu žiūrėdamas į darbininkus, kraunančius kieme vagonus.

Niekas neatėjo gelbėti; fabrikas dusliai ūžė kaip amžinai audringa jūra, o jam seko jėgos, rankos nusprūdo nuo grotų, ir jis krito ant medžiagų, tačiau baisiomis pastangomis atsikėlė dar kartą ir, kliūdamas už audinių stirtų, tarytum pastojančių iš visų pusių kelią, griuvo vėl ir jau nebeatsikėlė, tik ropojo, gaudė orą, stingstančiais pirštais kabinėjosi už audeklų, draskė geležines grindis, kol pagaliau, lyg persmeigtas peiliu į pačią širdį, pašoko ant kojų, kvėptelėjo, klaikiai sukliko ir bejėgiškai žnektelėjo ant žemės.

Tą riksmą žmonės išgirdo, netrukus subėgo darbininkai ir apspito jį, nežinodami ką daryti, išsigandę net nedrįsdami paliesti dar virpančio lavono.

O jis gulėjo išsitempęs, paraudusiomis išverstomis akimis pamėlusiame ir perkreiptame veide ir plačiai pražiota burna, su tuo paskutiniu priešmirtiniu riksmu; buvo niūrus kaip tos audinių šūsnys, bejėgis kaip tie milijonai, tarp kurių jis numirė; ir atrodė, kad tamsioje salėje, po geležinėmis lubomis, siauruose takuose aidi tas kraupus, lūpose suakmenėjęs užsmaugtas gyvybės riksmas, kad jis skverbiasi pro audinių kalnus, pro mūrus ir susilieja su galinga kunkuliuojančio miesto ir ūžiančių fabrikų gyvenimo banga.

XVI

Du įvykiai sukrėtė Lodzę: Bucholco mirtis ir niekad anksčiau neregėtas medvilnės kainų pakilimas.

Bucholcas mirė! Ta žinia žaibo greitumu pasklido Lodzėje, padarydama didžiulį įspūdį.

Niekas nenorėjo tuo patikėti, visi abejodami kratė galvas.

Ne, negali būti.

Netiesa, griežtai paneigdavo kai kas.

Bucholcas numirė?

Tas Bucholcas, kuris visuomet buvo, apie kurį penkiasdešimt metų buvo kalbama, kurio kiekvienu žingsniu buvo domėtasi, kuris, su niekuo nesidalindamas valdžios, viešpatavo Lodzėje; tas Bucholcas, kurio turtai visus akino, tas galiūnas, ta Lodzės širdis ir pasididžiavimas! Tas prakeiktasis ir įstabusis — mirė!

Kažkoks nusistebėjimas pagavo mases, kurios nebegalėjo sutikti su tuo paprastu mirties faktu.

Kontorose, dirbtuvėse ir fabrikuose ėmė rastis tūkstančiai legendų apie jo gyvenimą, apie jo milijonus

ir apie jo laimę; tamsios darbininkų masės nesuprato jo geležinės ir negailestingos valios, kurios dėka jis lenkė viską ir visus, kaip norėjo, nesuprato to jo savotiško genialumo; masės matė tik pasekmes — milžiniškus turtus, kurie išaugo jų akivaizdoje, joms prisidedant, o tuo tarpu pačios, kaip ir anksčiau, nieko neturėjo.

Apie jį buvo kalbama nebūtų dalykų.

Vieni tvirtino, kad jis turėjęs pinigų klastojimo fabriką, dar tamsesni, neseniai tapę darbininkais iš bežemių valstiečių, prisiekinėjo, kad jam velnias padėjęs, buvo ir tokių, kurie galėjo prisiekti matę ragus ant jo galvos, kad jis pats buvęs velnias, bet visi negalėjo sutartinai patikėti, jog jį nusinešė paprasta mirtis, ta pati, kuri nusinešdavo ir kiekvieną iš jų.

Tačiau žinia buvo tikra.

Kas norėjo, galėjo įsitikinti, nuėjęs į Bucholco rūmus, į didžiulę priemenę, paverstą laidotuvių koplyčia, išmušta juoda sidabrinėmis ašaromis apšlakstyta gelumbe. Bucholcas gulėjo pašarvotas ant žemo katafalko tarp palmių, gėlių ir didelių vaškinių žvakių, kurių šviesos virpėjo nuo gedulingų giesmių, be paliovos giedamų būrio kunigų.

Jis laukė laidotuvių dienos, o tuo tarpu buvo grobis smalsuoliams, kurie plūdo miniomis, norėdami pamatyti, kaip atrodo tas legendinis Bucholcas, tas dešimčių tūkstančių žmonių viešpats, tas milijonierius!

Išsigandę ir keisto liūdesio nutildyti, žmonės sustodavo prie mirusio galiūno, kuris suakmenėjusiu pamėlusiu veidu ramiai gulėjo sidabruotame karste, sugniaužęs rankose juodą kryželį.

Jis gulėjo veidu tiesiai į plačiai atvertas duris ir įgriuvusiomis akimis tarytum žiūrėjo pro pajuodusius vokus į parką, į fabrikų mūrus, į dūmų kamuolius

verčiančius kaminus, į savo buvusią karalystę, į visą tą jo valia ištrauktą iš nebūties pasaulį, kuris dabar buvo pačiame jėgų žydėjime: ten dundėjo mašinos, švilpė ir šniokštė traukiniai, ten ir atgal vežantieji visą milžiniškos gamybos gamą, supintą iš minties pastangų ir pažabotos materijos, kunkuliuojančios didžiuliuose fabrikų pastatuose.

Viena priešais kitą stovėjo dvi galybės — miręs žmogus ir gyvas fabrikas.

Kūrėjas ir gamtos jėgų tramdytojas tapo jų vergu, o iš vergo pavirto skuduru, iš kurio tos pačios jėgos išsunkė paskutinį kraujo lašą.

Knolis, atvažiavęs šeštadienį, kaip tikėjosi Bucholcas, rado jau lavoną.

Laidotuvėmis jis liepė pasirūpinti vienam iš savo žmonių, o pats pasinėrė paliktuose reikaluose.

Rūmuose įsiviešpatavo liūdesys.

Velionio užimamas aukštas visai ištuštėjo.

Bucholco žmona, kaip paprastai, ištisas dienas sėdėjo su kojine, tik dažniau, negu visuomet, klysdavo, pamesdavo akis, ardydavo mezginį, dažniau it sustingusi paskęsdavo susimąstyme, dažniau žiūrėdavo pro langą, o protarpiais jos išblukusios akys net pritvindavo spindinčių ašarų, ir tuomet ji tyliai nuslinkdavo per tuščius kambarius, nulipdavo žemyn ir išsigandusi, nustebusi stebėdavo negyvą vyro veidą; ji sugrįždavo dar tylesnė, dar labiau apsvaiginta vienatvės ir ieškodavo paguodos bei užsimiršimo maldose, kartodama žodžius paskui kambarinę, kuri jai skaitydavo.

Atėjus pusryčių ir pietų metui, ji iš ilgamečio įpratimo apsitvarkydavo savo apsirengimą ir imdavo laukti vyro, tačiau jis nebeateidavo; tada ji grįždavo prie maldų ir kojinės, su baime klausydamasi niūrių

raudų, sklindančių iš apačios, arba papūgos, kuri vaikštinėjo po butą nerami, nervinga ir, kabinėdamasi už portjerų bei baldų, kimiu balsu šaukė:

— Mulkis! Mulkis!

Tik po savaitės įvyko laidotuvės; laidotuvės, kokių Lodzė niekuomet anksčiau nebuvo regėjusi.

Visi didieji fabrikai tą dieną nedirbo ir visam jų personalui buvo duotas nurodymas palydėti Bucholco karstą.

Piotrkovo gatvė per kelis varstus buvo kimšte prisikimšusi žmonių; visa ta juoda žmonių banga ant savo keteros nešė apjuostą auksinėmis virvėmis ir degančiomis žvakėmis apstatytą didžiulį katafalką, po kurio baldakimu, apipintu palmių vainikais, stovėjo gėlėmis užbertas sidabrinis karstas.

Prieš laidotuvių vežimą pilkų gatvės sienų ir žydro dangaus fone kaip margaplunksniai paukščiai plevėsavo krepo rūku apgaubtos bažnytinių brolijų ir visokių draugijų vėliavos.

Ilga kunigų vora, giesmininkų chorai ir jungtiniai fabrikų orkestrai giedojo niūrų mirties himną, kuris veriančiais liūdesio ritmais plaukė virš siūbuojančios galvų jūros, kilo į pilnutėlius žiūrovų balkonus ir langus, į saulę, kabančią žydrynės bedugnėje.

Procesija slinko koja už kojos, kadangi spūstis buvo nepaprasta ir vis didėjo, plūstant žmonėms iš šoninių gatvių.

Tuojau už karsto žingsniavo šeima, už jos vyriausioji administracija ir daugybės dvarų valdybos, o paskui ėjo plačios darbininkų gretos, surikiuotos pagal fabrikų skyrius ir lytį — atskirai vyrai, atskirai moterys; ėjo audimo, verpimo, apretūros, dažymo, spausdinimo, apdailos skyriai, sandėliai ir t. t. su savo direktoriais, technikais ir meistrais priešakyje.

O toliau plaukė keliasdešimttūkstantinė minia, kurią sudarė kitų fabrikų darbininkai ir beveik visas Lodzės fabrikantų komplektas.

— Tai niekados nepasibaigs! — tolydžio kuždėjo Šaja Mendelsonas sūnui ir draugams, su kuriais jis važiavo karieta paskui laidotuves, ir, suraukęs antakius, neramiai stebėjo baldakimą, linguojantį virš minios galvų, valandėlę nulenkdavo galvą, nervingai papešiodavo barzdą ir vėl įsmeigdavo karščiuojančias akis į karstą, kuriame gulėjo jo priešas ir konkurentas.

Jis nesidžiaugė ta mirtimi, nors tiek kartų su visa savo fanatiška neapykanta jam to linkėjo, nesidžiaugė tuo, kad pagaliau pasiliko vienas viešpatauti Lodzėje, nes Bucholcas mirė, bet pasiliko jo fabrikai, o, be to, jo širdy ruseno kažkoks gailestis, bemaž užuojauta, persipynusi su švelniomis nuogąstavimo gijomis.

Jis pajuto aplinkui kažkokią tuštumą, nes drauge su Bucholcu ir jame numirė visokie ankstyvesni pavydai, taip ilgai kaupti ir nuolat kurstomi konkurencinės kovos.

Jis nebeturėjo ko neapkęsti!

Kiek nustebęs jis žvelgė į save ir nesuprato tos būklės, negalėjo jos suvokti.

— Tai Bucholcas! — galvojo jis, žiūrėdamas į karstą ir jausdamasis labai nemaloniai ir neramiai.

— Mendelsonai, tu žinai, kas darosi su medvilne?

— Man tai nerūpi, apie tai, Kipmanai, kalbėk su Stanislavu.

— Bet verta perskaityti valdišką laikraštį, — spyrėsi jis.

— Aš šiandien truputį negaluoju, man truputį liūdna, o tu šneki apie medvilnę.

— Ką reiškia liūdna! Bucholcas buvo vyresnis už tave, tai ir numirė, o tu dar ilgai gyvensi.

— Duok ramybę, Kipmanai, kalbi apie nemalonius dalykus, — sušnibždėjo jis atsainiai ir įbedė žvilgsnį į judančią galvų masę, užtvindžiusią visą gatvę.

— Stanislavai, kur Ruža?

— Važiuoja su Griunšpanais, tuoj už mūsų karietos.

Saja iškišo galvą pro langą, norėdamas pamatyti dukterį, šyptelėjo jai ir skubiai pasitraukė, paskęsdamas tyloje, kurios palydovai nedrįso drumsti.

Ruža su Melia, Vysockiu ir senuoju Griunšpanu važiavo atvira karieta, pakinkyta dviem puikiais juodžiais.

Merginos tyliai dalinosi pastabomis apie minią, o Griunšpanas kalbėjo apie medvilnės rinką su Vysockiu, kuris atsakinėjo vienaskiemeniais žodžiais, nes jam labiau rūpėjo žiūrėti į Melią, kuri šiandien labai gerai atrodė ir visa spinduliavo.

— To jau per daug vienam kartui: muitas pakeltas, tarifai neapdorotai medvilnei pakelti, o dar daugiau pakelti gataviems audiniams, kuriuos išveža į imperiją. Aš jums sakau, kad visa tai, drauge paėmus, yra toks balius mums visiems, kad po jo pusė Lodzės gali nuvirsti nuo koto. Tfu, kad nebūčiau to ištaręs blogą valandą, — piktai nusispiovė jis.

— Sako, kad medvilnė jau pradėjo kilti?

— Ką ten kilti! Ji lekia kaip garvežys, ji kyla kaip balionas, nes jai tas nė kiek nekliudo, bet Lodzė gali sau sprandą nusisukti.

— Nesuprantu, kodėl taip yra,— tarė Vysockis, stengdamasis tuo pačiu metu klausytis merginų šnekos.

— Jūs nesuprantate?.. Tai yra paprasta, tai yra taip paprasta, tarytum koks paprastas plėšikas būtų paėmęs jus už pakarpos ir pasakęs: duok pinigus, nes aš nenoriu dirbti ir neturiu. Tai žiaurus gešeftas! Kaip

gyvuojate, ponas Konai, — sušuko jis Leonui Konui, ištiesdamas jam ranką iš karietos.

Konas pasisveikino ir nuėjo toliau su visu jaunimo būriu.

— Ponas Halpernai, klausyk tamsta, ką aš pasakysiu. Bucholcas padarė pirmą bankrotą, kuris jam nepavyko!.. Bet jis dar įsimiklins! Cha, cha, cha! — juokėsi jis pats iš savo sąmojo.

— Ponas Konai, mirtis tai ne linksma operacija! — melancholiškai atsakė Halpernas, nes šiandien buvo nekaip nusiteikęs; jis ėjo drauge su visais ir atkakliai tylėjo, dūsaudamas ir taip palinkęs, kad mynė ant savo surduto skvernų; iš didelio susijaudinimo jis virpėjo ir dažnai išmesdavo visur nešiojamą skėtį, mechaniškai pakeldavo jį, nusivalydavo skvernus ir susimąstęs stebėjo laidotuvėse susirinkusių milijonierių veidus. Tiktai tada, kai procesija pasklido Naujajame turguje ir pasuko į Konstantinovo gatvę, jis sukuždėjo greta einančiam Myškovskiui:

— Bucholcas nebegyvas! Jūs žinot?.. Turėjo fabrikus, turėjo milijonus, buvo tikras grafas — ir nebegyvas! O aš nieko neturiu ir dar rytdienai turiu protestuotus vekselius, bet aš esu gyvas! Ponas dievas yra geras, ponas dievas yra labai geras!

Jo balse suskambo didelis, begalinis dėkingumas, o iki šiol liūdnas veidas suspindo džiaugsmu, tikra sąmoningai suvokto savo gyvavimo palaima.

— Vienu juokdariu mažiau ir vienu per daug! — atsakė Myškovskis atsilikdamas, kad galėtų prisidėti prie Kozlovskio, kuris, kaip paprastai, su cilindru ant viršugalvio, su lazdos bumbulu prie lūpų, iki kulkšnių paraitotomis kelnėmis žygiavo palei lėtai judančias karietas ir kruopščiai apžiūrinėjo visas moteris.

— Žinai, Myškovski, ta rudoji Mendelson karšta, jos žlibės kažkokios velniškos.

— O kas man darbo, eikš, užsukime alaus, nes man jau gerklė išdžiūvo nuo to milijonierių parado.

— Eisiu į kapines, nes, supranti, vienoj karietoj pamačiau lėlytę. Pažvelgiau vieną kartą — ji žiūri; pažvelgiau antrą — žiūri.

— Na ir pažvelgei trečią kartą, o ji taip pat žiūri.

— Taip, bet kaip ji žiūrėjo, jos akys kaip smalinės, kad ėmiau ir prilipau.

— Lik sveikas, ir kad tik tavęs kartais neatlipdytų nuo jos lazda, nes, supranti, mūsų Lodzėje meilių žvilgsnių niekas nesupranta.

Myškovskis paliko jį ir vėl nuėjo prie pažįstamų, niūriai dairydamasis, kas galėtų su juo išgerti alaus.

— Tamsta girdėjai apie medvilnę, ponas Konai?

— Man reikia iš to truputį uždirbti, ponas Hornai.

— Ar tiesa, kad Bucholcas daug užrašė visuomeniniams reikalams?

— Juokis tamsta iš tokių šnekų, Bucholcas nebuvo kvailas!

— Kaip laikaisi, Veltai? — sušuko Kurovskis, pastebėjęs Moricą.

— Laikausi taip, kaip šiandien medvilnė.

— Vadinasi, gerai!

— Žavingai, — stipriai pabrėžė Moricas Veltas, sveikindamasis su pažįstamais.

— Kada parvažiavai?

— Vakar naktį.

— Skaitei skelbimą apie tarifus?

— Jau trys savaitės, kai moku juos atmintinai, trys savaitės.

— Nemeluok, nes tik prieš dvi dienas paskelbė.

— Aš ir nemeluoju.

— Tylėkit! — šūktelėjo kažkas iš šalies, nes Moricas šnekėjo perdaug garsiai.

Valandėlę jie nutilo, kunigų giedojimas nuaidėjo lyg klausimas, į kurį atsakinėjo giesmininkų choras ir orkestrai, kurių galingi garsai gaudė suspausti aukštų mūrų.

— Kaip tai, žinojai ir nepasinaudojai?

— Nepasinaudojau? Kuo mane laikai? Paklausk, kiek mes su Boroveckiu turime medvilnės sandėliuose, kiek jau yra stotyje, o kiek dar ateis iš Hamburgo šiomis dienomis, ir aš atsakysiu tau stambia pūdų suma.

— Perdaug vikrus esi, Moricai, gali neišsilaikyti.

— Išsilaikysiu, nes man reikia užsidirbti tokioms laidotuvėms, kaip Bucholco.

— Bet kurgi dingo Boroveckis?

— Nežinau, buvo su mumis, kai ėjome į turgų.

Moricas Veltas apsidairė aplinkui, bet niekur jo nepastebėjo, nes Boroveckis stovėjo prie Liusi karietos, sulaikytos kartu su kitomis turguje: mat, siauroje gatvelėje minia iš karto negalėjo sutilpti.

— Karlai, pasilenk geriau, arčiau! — šnibždėjo Liusi.

— Taip gerai? — taip pat pašnibždomis paklausė Karolis, įkišdamas pusę galvos pro karietos langą.

— O taip ar gerai? — kuždėjo ji, stipriai bučiuodama į ausį.

— Labai! . .

Jis atitraukė galvą ir pečiu atsirėmė į karietos dureles.

— Kodėl jie nejuda? — aimanavo karietos viduje teta, kuri lydėjo Liusi.

— Turiu jau atsisveikinti su jumis.

— Dar valandėlę, prašau ranką.

Jis pažvelgė į virtinę karietų, stovinčių tiesiai viena paskui kitą, ir nežymiai padavė ranką, pats užstodamas tą savo judesį.

Ji greit prisitraukė ją prie lūpų, stipriai pabučiavo ir jo pirštais paglamonėjo sau smakrą ir kaklą.

— Beprote! — tyliai tarė jis, pasitraukdamas nuo lango tiek, kiek leidžia visuomenės papročiai.

— Myliu tave, Karlai! Ateik šiandien būtinai, noriu tau pasakyti kai ką labai svarbaus! — tyliai šnibždėjo ji, o jos purpurinės lūpos liepsnojo ir siekė bučiuotis, akys žėrėjo ir spinduliavo.

— Iki pasimatymo, ponios! — tarė jis garsiai.

— Mano vyras rytoj parvažiuoja, gal jūs neužmiršite mūsų! Ateik!

— Ateisiu! — kuštelėjo, oriai nusilenkdamas.

Jis susirado draugus ir tuojau kreipėsi į Moricą.

— Gal tuojau iš kapinių važiuojame į geležinkelį, ką?

— Rytą atėjo medvilnė! Turi pinigų?

— Turiu, noriu tuojau išpirkti.

— Kada išeini iš Knolio?

— Jau visai esu laisvas. Rytoj eisime smulkiai apžiūrėti trobesių.

— Gerai, nes rytdienai susitariau su meistru, po kelių dienų galima bus imtis statybos.

— Kur Maksas?

— Jo motina labai serga, bijau, kad vėl turėsime laidotuves.

— Mirtis turi ir gerų pusių, — pastebėjo Kurovskis.

— Nebent tik beprasmiškumo, su kuriuo ji be atodairos šluoja reikalingus ir nereikalingus.

— Tai šiandien žmonės ilsisi už dyką.

— Klysti, Knolis davė nurodymą, kad iš atlyginimų lapo jiems nubrauktų pusę dienos. Jo manymu, jie gali ilsėtis ir iš dėkingumo mirusiajam.

— Susigrąžins sau dalį laidotuvių išlaidų. Reikės ir man testamente taip nurodyti savo paveldėtojams. Myškovski, apie ką taip mąstote?

— Kad yra kvaila.

— Nesisielokite, nes ir be jūsų taip buvo. Numirė, ką gi padarysi! „Mirties dantis jį palietė savo pirštu", kaip sako Ekleziastas. Mirtis yra *passives Genie*[1].

— Ne tas man rūpi, Bucholcas jau yra ausgespielt![2] — perbraukė jis ranka per gerklę, — o aš noriu alaus išgerti ir neturiu su kuo.

— Neisite ir su manim, nes aš tuojau važiuoju namo.

— Gal dar surasiu ką nors.

Jie nuėjo katras sau, beje, procesija jau suko į ilgą, tuopomis apsodintą gatvelę, vedančią į kapines.

Gatvelė buvo negrįsta, storai aptekusi juodu purvu, kuris, minkomas tūkstančių kojų, tiško ant visų ir ant visko. Dėl to bent pusė žmonių toliau nebeėjo ir grįžo atgal į miestą.

Eilės dar nuogų tuopų vėjų aplaužytomis šakomis, nulupta žieve, beveik išnuodytų paplavomis, tekančiomis giliu grioviu iš fabrikų, stovėjo kaip ilga šlykščių luošių vora, liūdnai kratė šakų ir gyvybės likučius, tarytum grūmodamos už savo vargą tai puošniai procesijai, kuri kartkarčiais užtraukdavo lyg didžiulis choras, ir galingi balsai nuaidėdavo per juodų laukų platybes su vandenų langais, plikų medžių guotais, mažyčiais nameliais, plytinės kaminais ir keliais vėjo

[1] Pasyvus genijus *(vok.)*.

[2] Jo dainelė sudainuota *(vok.)*.

malūnais, kurie lyg baisūs drugiai, užmauti ant smeigtukų, mosavo juodais sparnais žydrynės fone.

Procesija lėtai plaukė iš miesto, sklaidėsi purvinu keliu palei sukrypusius skurdžius namus ir kaip sunki galvų banga lėtai grimzdo kapinių vartuose, tvindė kapus ir gatves; tik pačioje gilumoje, už mūrų, belapių medžių ir pajuodusių kryžių tankumyne, ėmė mirgėti spalvotos vėliavos, žvakių šviesos ir ilgos žmonių eilės, virš kurių lingavo ant pečių nešamas Bucholco karstas.

Įsiviešpatavo tyla, baigėsi giesmės, nuščiuvo balsai, nutrūko muzikos garsai, tik sunkiai trepsėjo kojos ir sausai girgždėjo įsisiūbavę medžiai. Varpai skambino dusliai — stipriai — gedulingai.

Prie karsto prasidėjo paskutinė mirties komedija: kažkoks kalbėtojas, atsistojęs ant pakylos, patetiškai priminė mirusiojo dorybes ir nuopelnus; antras kalbėtojas, atsisveikindamas su velioniu, skausmingu, ašaringu balsu apraudojo našlaite paliktą žmoniją; trečiasis kreipėsi į karstą šeimos vardu, nepaguodžiamų draugų vardu; ketvirtasis tarė žodį aplinkui stovinčių nuskurdėlių minios vardu — grasinimais čia suvarytų darbuotojų vardu, — kuriems mirusis, esą, buvęs tėvas, bičiulis, geradarys.

Per minią nusirito prislopintas murmesys, išsiveržė tūkstančiai atodūsių, sužybčiojo tūkstančiai krauju pasruvusių akių, tarytum banga susiūbavo galvų jūra.

Pagaliau ceremonija pasibaigė, karstas buvo pastatytas prašmatniame kape ant pakylos, panašios į sostą; pro auksuotus durų grotus iš ten buvo matyti rūko ir dūmų apgaubtas miestas, kuriame tūkstančiai fabrikų ūžė galingą gyvenimo himną.

Viena po kitos darbininkų gretos ėjo prie to sosto, dėjo ant marmurinių laiptų vainikus — paskutinį pa-

valdumo pareiškimą — ir iš lėto skirstėsi, kol pagaliau mirusis Lodzės karalius pasiliko vienui vienas sidabriniame karste, užverstas krūvomis vainikų.

Tik Stachas Vilčekas nelaukė pabaigos ir, išgirdęs varpus, sukuždėjo:

— Linksmas paradas — turėti tiek milijonų ir nustipti! — piktai nusispiovė jis ir išėjo drauge su Juziu Jaskulskiu, kuris žingsniavo tylėdamas ir dūsaudamas.

— Ko gi šnirpšti!

— Liūdna man! — pašnibždomis atsakė Juzius, krūptelėdamas ir geriau susisupdamas menkučiu paltuku, persiūtu iš moksleiviškos milinės.

— Juziau, mesk Baumo kontorą, man reikia patikimo žmogaus, paimčiau tave, išprustum prie manęs.

— Negaliu, turiu pasilikti pas Baumą.

— Juk jis bet kurią dieną gali „išsitiesti", nebūk kvailas, duosiu tau penkis rublius daugiau per mėnesį.

— Negaliu, nedera man palikti Baumą dabar, kai jo tokie blogi reikalai ir kai kontoroje likau beveik vienas.

— Kvailas tu! Jei būčiau toks sentimentalus, tai ir aš, kaip tu, vaikščiočiau be batų ir visa gyvenimą bernaučiau visiems! — Jis paniekinamai pažvelgė į jį ir atsisveikino Piotrkovo gatvėje.

— Driskiai! Supus visi fabrikuose! — su pasigailėjimu pagalvoio jis apie draugus.

Jis jau šiandien žinojo, kad nesupus menkoie tarnybėlėje, kad nebus vien tik svetimas bernas, mechanizmo sraigtelis.

Jis lėtai žingsniavo ir mėgavosi savo pranašumu ir protingumu, tuo, ką jau buvo padaręs, ir tuo, ką dar ketino padaryti.

Šią dieną jis laikė viena iš geriausių savo gyve-

nime ir persilaužimo diena, nes šiandien jis padarė pirmą didelį biznį, kuris turėjo pastatyti jį ant kojų.

Jis pirko kelis margus žemės, supančios iš dviejų pusių Griunšpano fabriką, pirko patylomis ir buvo tikras daug pelnysiąs, nes tikrai žinojo, kad Griunšpanas ketina plėsti savo fabrikus ir turės pirkti iš jo už tokią kainą, kokią jis pasakys.

Jis nusišypsojo labai patenkintas!

Iš tikrųjų biznis atrodė puikiai, apskaičiavimai negalėjo apvilti.

Žemė seniai buvo parduodama; Griunšpanas jau ne vienerius metus derėjosi dėl jos, kasmet primesdavo po keliasdešimt rublių, neskubėdamas ir būdamas tikras, kad niekas negali jo aplenkti.

Vilčekas, suuodęs biznį, apraizgė ligšiolinį savininką ištisu klastos, lipšnumo, prievarta brukamų paskolų tinklu ir pagaliau įsigijo sklypą.

Šiandien rytą jis tapo jau teisėtu žemės savininku.

Jis įsivaizdavo, kaip įsius Griunšpanas, ir smagiai juokėsi iš jo.

Jis kėlė galvą vis aukščiau ir vis išdidžiau ir vis plėšriau žvelgė į miestą, į prekių prigrūstus sandėlius, į fabrikus — pamačius turtus, vis smarkiau kilo jo nepasotinamas valstietiškas godumas.

Jis nusprendė juos pasiekti ir jau buvo tikras, kad pasieks.

Nesvarbu, kokiais būdais ir priemonėmis — visos buvo geros, jei vedė į tikslą, į pinigus.

Stachas Vilčekas skaitėsi tik su kodeksu, su policija.

Į visa kita jis žiūrėjo su paniekos ir pasigailėjimo šypsena.

Viešoji nuomonė, etika, sąžiningumas! Kas Lodzėje su tuo skaitėsi! Kam čia galėjo ateiti į galvą panašios kvailystės! Ir pagaliau kas tai yra, tas sąžiningumas!

Ar buvo sąžiningas Bucholcas? Kas to kláusė! Klausė tik, kiek milijonų paliko!

Turėti milijonus, jausti juos savo rankoje, apsisupti jais, viešpatauti jiems.

Jis mąstė, sukdamas stoties link, ir jo širdį užplūdo pašėlęs, beveik skausmą keliantis troškimas turėti pinigų, naudotis gyvenimu, viešpatauti.

Kaip alkanas šuo žiūri į mėsą — taip ir jis godžiai žiūrėjo į fabrikus, namus, turtuolių prabangą, gražias moteris, rūmus. Jis turėjo pašėlusį apetitą naudotis gyvenimu ir pats sau pažadėjo jį pasotinti.

Per amžius jis badavo, per šitiek kartų buvo stipresniųjų niekinamas, trypiamas, nustumiamas nuo gyvenimo stalo, nuo darbo suplukęs, alkanas — dabar atėjo jo eilė, jis kėlė galvą, godžiai tiesė rankas, čiupo grobį ir malšino amžiną alkį.

— Atsigriebsiu viską ir už viską! — galvojo jis ir su apmaudu prisiminė vaikystės metus, piemenavimą, tarnybą vienuolyne, mušimą lazdomis, visos šeimos skurdą, pažeminimus, patirtus gimnazijoje, pažeminimus, gautus kartu su geradarių pagalba, pažeminimus, kuriuos kentė visa šeima.

— Atsigriebsiu už viską! — murmėjo jis su pašėlusia pagieža širdyje.

Bet tuo tarpu jis tik rinko lėšas, kuo galėdamas prekiavo, kaip įmanydamas uždarbiavo.

Jis buvo Grosgliuko sandėlių valdytojas, o, be to, dar savarankiškai prekiavo anglimi, prekiavo malkomis, prekiavo medvilnės likučiais, prekiavo kiaušiniais, kuriuos atsigabendavo šeimos padedamas, pagaliau ėmė visokias prekes — jis mėgino viską.

Buvo kalbama, kad jis perkąs „raudonuosius audeklus", atseit, išneštus iš padegtų fabrikų, kad jis esąs lupikautojas, kad bendrai su Grosgliuku varąs kažkokius labai neaiškius biznius — taip buvo kalbama.

Jis žinojo, kas apie jį kalbama, ir paniekinamai šypsojosi.

— Baisiai man tas rūpi! — sušnibždėjo jis, pagalvojęs apie tai, pasuko į šoninę gatvelę, einančią tarp tvorų, už kurių stūksojo statybinio miško, cemento, geležies, kalkių ir anglies sandėlių eilės. Gatvė buvo negrįsta, be šaligatvių — tikra gili purvo jūra, per kurią yrėsi šimtai sunkiai pakrautų vežimų.

Anglies sandėliai driekėsi kairėje gatvės pusėje, palei aukštą geležinkelio pylimą, ant kurio stovėjo susigrūdę tūkstančiai prekinių vagonų, apgaubtų juodų dulkių debesiu, kylančiu iš kraunamos anglies.

Vilčekas gyveno prie sandėlio, kontorą atstojančioje biaurioje pašiūrėje, sukaltoje iš lentų ir iki pat plokščio stogo apdrabstytoje juodu purvu.

Jis skubiai persirengė, apsiavė auliniais batais ir ėmėsi darbo.

Bet jis negalėjo ramiai dirbti, jautėsi sujaudintas, jo nervus krikdė šios dienos pirkimo džiaugsmas, o tasai laidotuvių prisiminimas arba ant pylimo stumdomų vagonų duslus žlegėjimas taip erzino, kad jis sviedė plunksną ir ėmė vaikščioti po kontorą, žvilgčiodamas pro langelį į anglies štabelių ir vežimų pilnus sandėlius.

Vežimai vienas po kito važiavo ant svarstyklių taip dardėdami, kad net visa pašiūrė drebėjo; susimaišę žmonių balsai, dardesys, arklių žvengimas, iš vagonų metamos anglies bildėjimas, mašinų kaukimas — visas tas didžiulis triukšmas veržėsi pro atlapas duris ir

sklido purvinoje, apšepusioje patalpoje, po kurią vaikščiojo susimąstęs Vilčekas.

— Tenai kažkokie ponai laukia prie vagonų! — pranešė darbininkas.

Ant geležinkelio pylimo laukė Boroveckis ir Moricas.

Vilčekas, tarytum ko laukdamas, ištiesė ranką pasisveikinti. Moricas paspaudė jam delną, o Boroveckis apsimetė nepastebėjęs.

— Mums tuojau reikia platformų pervežimui.

— Kiek? kam vežti? kur? — ėmė trumpai klausinėti jis, suerzintas Karolio elgesio.

— Kuo daugiausia, medvilnė, geležinkelis, pas mane,— atsakė Moricas.

Jie greit sutvarkė reikalą ir išsiskyrė.

— Šlėkta! — įtūžęs sumurmėjo Vilčekas, nes atsisveikindamas Boroveckis susikišo rankas į kišenes ir labai maloniai linktelėjo galvą.

Jis negalėjo užmiršti to įžeidimo, jo kerštinga širdis pasižymėjo dar vieną pažeminimą — juo skaudesnį, kadangi nepelnytą.

Bet nebuvo laiko įsijausti į skriaudą, nes, baigiantis dienai, sandėliuose prasidėjo pašėlęs sujudimas.

Kas valandėlė garvežiai tempė virtines pakrautų vagonų, prasilenkinėjo, vilko tuščius, svaidė dūmų kamuolius ir švilpdami, dundėdami, žvangindami susidaužiančius vagonus, veržėsi pro dūmus ir dulkes arba, atkabinti nuo traukinių, klaikiai kaukdami, lėkė į depą.

O žemiau, nuo juodu rūku apgaubtų sandėlių, sklido tūkstančiai sumišusių karštligiškų balsų: kaip laukiniai žvengė arkliai, švilpė botagai, rėkavo vežikai, dundėjo gatvės ir dusliai, galingai ūžė aplinkui dūmų apgaubtas miestas.

Vilčekas su įkarščiu darbavosi, lakstė į kontorą,

prie anglies krūvų, ant pylimo, pas išvežančius žmones, į stotį, nardė tarp vežimų, klampojo per purvą, pagaliau mirtinai pavargo ir atsisėdo atsikvėpti ant vieno tuščio vagono pakraščio.

Jau temo — saulėlydžiai pasipylė danguje purpuro srovėmis ir sukruvino blizgančius cinko stogus, kuriais ritosi rudų dūmų tumulai; naktis tirštėjo, niūri drumzlina pilkuma tvindė gatves, šliaužė mūrais, sėlino skersgatviais, dildė kontūrus, gesino spalvas, gėrė paskutinę dienos šviesą, muturiavo miestą purvinais sutemų skudurais, pro kuriuos iš lėto ėmė žybčioti šviesos.

Sutemo naktis, virš miesto iškilo pašvaistės, sustiprėjo triukšmas, ryškesni pasidarė bildesiai, pasmarkėjo dardėjimas, skardžiau ėmė skambėti riksmai — ir pagaliau visi garsai susiliejo į galingą laukinį mašinų ir žmonių balsais dainuojantį chorą, nuo kurio virpėjo oras ir drebėjo žemė!

Lodzė dirbo naktinį, karštligišką darbą.

— Šlėktų liekanos! Netrukus velniai jus griebs! — sumurmėjo Vilčekas, kuris dar negalėjo užmiršti Boroveckio; jis paniekinamai nusispiovė, rankomis parėmė smakrą. ir ėmė žiūrėti į dangų.

Jį pažadino balsas, aidintis iš tuščios gatvės:

Gajerio turgely
Rado ji bernelį,
ta-ra-ra bumdera!

Kažkoks balsas uždainavo ir pradingo tolumoje ir naktyje.

Vilčekas nuėjo žemyn į kontorą, baigė tvarkyti likusius reikalus, išsiuntė paskutinius vežimus.

Jis liepė viską uždaryti, suvalgė darbininko paruoštą vakarienę ir išėjo į miestą.

Jis mėgo klaidžioti be tikslo, stebėti žmones, fabrikus, šniukštinėti po miestą, mėgo alsuoti tuo virpančiu, anglies ir dažų kvapų prisotintu oru. Jį akino miesto galybė, sandėliuose ir fabrikuose sukaupti didžiuliai turtai žiebė jo akyse godumo liepsnas, žadino jo vaizduotėje baisias svajones, kėlė jam vis galingesnį troškimą viešpatauti ir naudotis gyvenimu; tas pašėlusiai kunkuliuojantis gyvenimas, tas mieste tekantis aukso srautas svaigino jį savo galybe, hipnotizavo, kėlė jam neapsakomo geismo virpulį, teikė jėgų kovoti, nugalėti, grobti.

Jis mylėjo tą „pažadėtąją žemę", kaip plėšrus žvėris myli neįžengiamas girias, pilnas grobio. Jis dievino tą „pažadėtąją žemę", tekančią auksu ir krauju, geidė jos, troško, tiesė į ją godžias rankas ir šaukė pergalės balsu — alkio balsu: „Mano! Mano!" Ir jau kai kada akimirką pajusdavo, kad ją paėmė amžiams ir kad grobio nepaleis, kol neiščiulps viso aukso.

PIRMOJO TOMO PABAIGA

В. РЕЙМОНТ

ОБЕТОВАННАЯ ЗЕМЛЯ I

На литовском языке

Redaktorius A. Antanavičius
Viršelis dail. A. Pakeliūno
Techn. redaktorius D. Jakubonis
Korektorė G. Bukauskienė

●

Paslrašyta spaudai 1963.XI.2. Leidinio Nr. 3971.
Tiražas 15 000 egz. Popierius 84 x 108 $^{1}/_{32}$ –
6,438 pop. l. = 21,11 sp. l.; 18,7 leid. l.

●

Spaudė Valstybinė „Raidės" spaustuvė Kaune
Spaustuvininkų g. 11. Užsak. Nr. 3194

Kaina 62 kp.

1964 metais skaitytojai gaus šias lenkų rašytojų knygas:

E. Ožeškienės apysaką

MARTA

●

L. Kručkovskio dramą

PIRMOJI LAISVĖS DIENA

●

T. Brezos romaną

KANCELIARIJA

●